



Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fynsk Hjemstavn



Maanedsskrift : for : den : fynske : Ogrupper.
Udgivet : og : ledet : af
H.C. Frydendahl.

Indhold: Johs. Andersen: Min fynske fødestavn. — Mogens B. Mackeprang: Den første
Thorshammer fundet paa fyn og Thorshammerens Betydning. — J. Pilegaard: Vedtægt for
Espe Bys Rongbjergsmarck 1667. — Ane Dorteia Rasmussen: De tre grønne Dreng. —
Gamle Sandsager.

1. hæfte.

Januar 1939.

12. Aargang.

Enhver, der som Medarbejder, Holder eller paa anden Maade har støttet Fynsk Hjemstavn i 1938, bedes modtage min oprigtige Tak sammen med de bedste Ønsker for 1939.

H. C. Frydendahl.

Paa det Indbetalingskort,

der udsendes sammen med dette Hæfte, kan Holderne efter Behag indbetale for et eller flere Kvartaler (1 Kr. 25 Øre pr. Kvartal). Der vil i 1939 ikke blive udsendt Indbetalingskort for hvert Kvartal

FYNSK HJEMSTAVNSSAMLING

Gennem en Række Aar har jeg samlet Optegnelser, Billeder, Udklip og lignende af topografisk, biografisk og saglig Art vedrørende Fyn. Samlingen, der nu omfatter omkring ved 40,000 Stk., kommer mig i høj Grad til Nytte ved Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn«.

Ofte har jeg den Glæde at modtage Bidrag fra andre til Samlingen. — Skulde Læserne have Ting liggende, som de ikke har særlig Interesse i selv at opbevare mere, eller som før eller siden bliver bortkastet eller tilintetgjort, modtages de med megen Tak til Samlingen. De kan da komme Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn« til gode og forhaabentlig gavne anden fynsk Hjemstavnsforskning. Samlingen skal senere overflyttes til et offentlig tilgængeligt Studielokale ved Fyns Stiftsmuseum.

Særlig Interesse har gamle og nye Fotografier (ogsaa Amatørfotografier) af Personer, Bygninger og Landskaber samt Prospektkort, Breve, Dagbøger eller andre skriftlige Optegnelser.

I den sidste Tid har jeg modtaget:

Fra Bolsmand Johs. Andersen, Krarup, 2 Prospektkort.

Fra Rentier Hans L. Banke, Sandbjerg, 1 Prospektkort.

Fra cand. pharm. H. Brandt, Faaborg, 4 Fotografier, 21 Henvissings-sedler til Artikler i Dagblade og 2 Udklip.

Fra Faaborg byhistoriske Arkiv, 8 Fotografier, 19 Prospektkort, 3 Smaatryk og 41 Blade og Udklip.

Fra Pressefotograf E. Christoffersen, Odense, 350 fotografiske Optagelser.

Fra Pastor J. Chr. Clausen, Korinth, 5 Fotografier, 5 Breve til Pastor Johs. Clausen, 22 Smaaskrifter af Johs. Clausen, 10 Artikler i Udklip af eller om Johs. Clausen, 1 Kalender med Notater af Johs. Clausen og 1 Manuskript til Mindetale over Sofie Jensen, Nr. Lyndelse.

Fra Martine Agathe Hansen, Christiansminde, 2 Bøger og 2 Aviser til Udklipning.

Fra Astrid Nielsen, Grindløse Forskole, 4 Fotografier og 2 Breve (1 fra Anton Nielsen, V. Skerninge, og 1 fra hans Fader, Lars Nielsen).

Fra Lensgrevinde L. M. Reventlow, Brahetrolleborg, 69 Postkort o. lign.



Fritz Syberg: Fynsk Landskab.

MIN FYNSKE FØDESTAVN

AF JOHS. ANDERSEN

Fyn, du er fager, min fødestavn,
rakler og hyben sig fletter
slanke i mulddigets brede favn,
minderne ler i dit lyse navn,
blidt drømmer vaarlyse nætter
dybt over skumrende sletter.

Født mellem hegn bliver sproget sang
synger med vind over ager,
klinger som bækken i eng og vang
blødt som en sølvklokkes lyse klang,
dybt drømmer guld under ager,
rig er min hjemstavn og fager.

Brat som et haandhamret panserbryst
hæver Fynshovedes pande
højt over Korshavn sin tunge kyst,
dybt drømmer sagnold i brinken tyst,
nynner i bølgernes vande,
lever om solfulde strande.

Blaa lyser fjorden ved Munkebo,
 her duved hærskuders planker
 lavt over bølgernes vaade bro,
 barkede mænd gennem blæsten lo.
 Skjult mellem vige og banker
 sænkede saga sit anker.

Her taler sagnold til aabne sind,
 bugterne blaaner i brise,
 bølgerne ler i den lune vind.
 Hist grov de vikingeskibet ind,
 trygt lod de vaarblæstens vise
 gravfred i ætjorden prise.

Sulerne staar i den gamle gaard,
 strøget af fædrenes hænder
 hundrede gange i høst og vaar
 — falder min vej, hvor endnu den staar,
 klapper jeg sulen og kender
 fædrenes barkede hænder.

Her tog en sangsvane, sælsom stor,
 seklernes luft under vinger,
 steg som et syn over sund og fjord,
 end lever sang, hvor den viden fo'r,
 tonernes vellyde klinger,
 klokken i aadybet ringer.

Fyn mellem popler, min fødestavn,
 du tog min længsel og glæde
 dybt i din solrige lyse favn,
 signefuldt synger af sol dit navn.
 Du skal i ny og i næde
 slægternes daad-drømme kvæde.



DEN FØRSTE THORSHAMMER FUNDET PAA FYN OG THORSHAMMERENS BETYDNING

AF MOGENS B. MACKEPFRANG

I April 1938 kom Lærer H. C. Frydendahl, Krarup, ind paa Nationalmuseets 1. Afdeling og afleverede en lille Sølvgenstand, og da han som saa mange af sine Kolleger ude i Landets Skoler var kyndig i danske Oldsager, sagde han samtidig: »Værsaagod, her er en Thorshammer«.

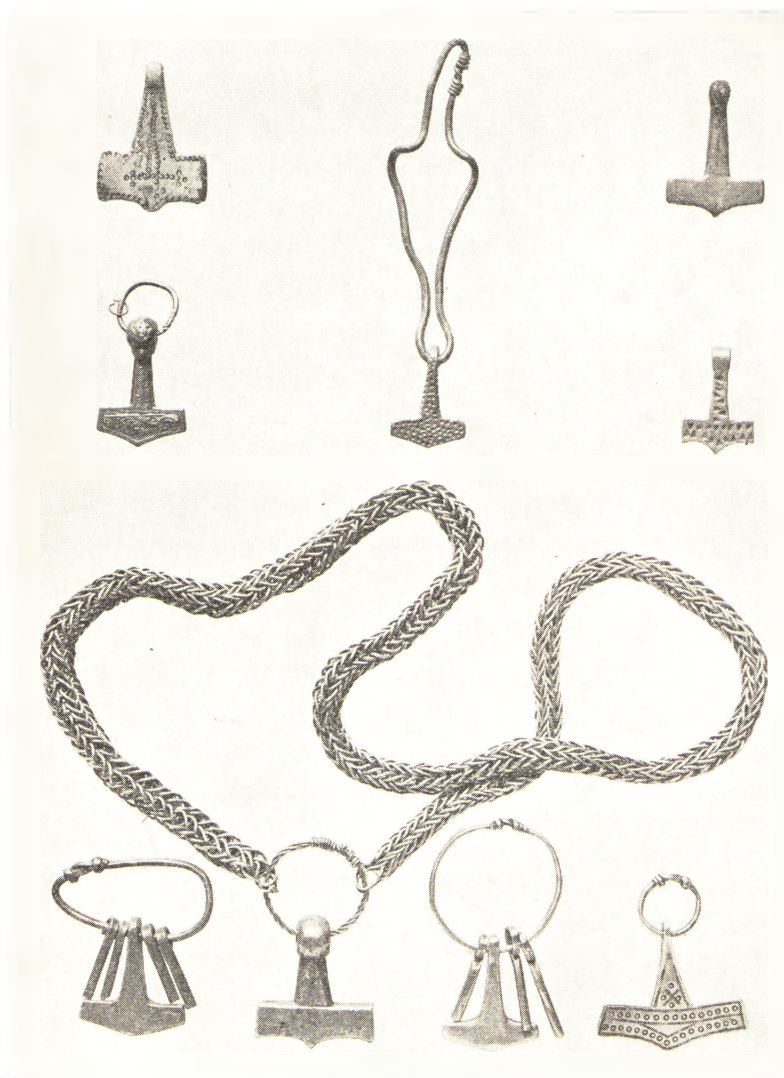
Sølvsmykket (Fig. 1,₁) var for mange Aar siden, omkring Aar 1903, fundet af nuværende Gaardejer Nicolaj Hansen, Nelleborg, Krarup Sogn, da han som Tjenestekarl gik og pløjede Gaarden Risbros Marker paa Halvøen Fønsskov, der fra Fyns Vestsida rager langt ud i Lille-Bælt. Karlen saa Sølvets blinke i Plovfuren, tog Stykket op og gemte det i en Æske sammen med gamle Mønter og andre fundne Sager uden at tænke paa Danefælov og sligt, indtil Lærer Frydendahl fik Lov til at tage det med til Nationalmuseet. Naa, den heldige Finder har nu, bedre sent end aldrig, faaet sin Døsør, og Museet er en morsom og interessant Oldsag rigere.

Den lille Hammer er 4 cm lang, 3 cm bred og i den yderste Ende af Hammerskaftet, hvor den er forsynet med et Hul til Ophængning, godt $\frac{1}{2}$ cm tyk. Fra Ophængningspartiet aftager Tykkelsen jævnt mod den yderste Side af Hammerhovedet, der er æglignende tynd, som Følge af lang Tids Slid i Oldtiden. Den ene Flade er dekoreret langs Kanten med en Mængde smaa ringformede, indstemplede Fordybninger. I Midten er lignende Stempelmærker sammenstillede til en primitivt udført korsformet Figur, hvis tre Arme igen ender i hver sit Kors.

Der kendes hermed ialt 13 saadanne »Thorshamre« fundet spredt over hele Danmark (3 fra Jylland, 1 fra Fyn, 1 fra Sejerø, 2 fra Møen, 2 fra Falster, 3 fra Bornholm og 1 fra ukendt Findested), alle af Sølv. (Fig. 1).

Fælles for dem er Hammerhovedets karakteristiske stumpvinklede Overside, sædvanligvis med et lille nedadgaaende Svaj til hver Side; endvidere det relativt korte, mod Haandgrebet afsmalnende Skaft. Smykkernes Højde varierer mellem 3 og 4 cm, Bredden fra $1\frac{1}{2}$ til knap $3\frac{1}{2}$ cm.

Fra hvilken Tid af Danmarks Oldtid disse Sølvgenstande stammer, kan siges uden Tøven, idet flere af de nævnte Eksem-



Efter "Tilskueren" Sept. 1938.

Fig. 1. Sølv-Thorshamre fundet i Danmark.

1: Fønsskov, Fyn. — 2: Ukendt Findested. — 3 og 4: Mandemark, Møen.
— 5: Vaalse, Falster. — 6: Knudsker, Bornholm. — 7: Sejerby, Sejerø. —
8 og 9: Rømersdal, Bornholm.

Alle Eksemplarer opbevares i Nationalmuseet.

plarer hører til store, samlede Skattefund dateret gennem arabiske og europæiske Mønter til en sen Del af Vikingetiden, sidste Halvdel af 10. og Begyndelsen af 11. Aarhundrede.

De rige Sølvfund fra Vikingetiden, der foruden en Mængde Brudsølv, ituklippede Smykker, Sølvkar, Barrer, Mønter ogsaa omfatter hele Smykker saasom store snoede Hals- og Armringe, filigranprydede kredsrunde Sølvplader og lange, flettede Halskæder, kan dels opfattes som Offergaver til Guderne, dels som Formuer hengemte i Jorden under Krig og Ufred, og dels som Skatte nedlagte i Tillid til Odins Lov, der, ifølge Historieskriveren Snorre, lovede, »at enhver skulde komme til Valhal med saa megen Rigdom, som han havde med paa Baalet. Det skulde han og nyde, som han selv havde gravet i Jorden«.

Af Sølvfundene fremgaar det da, at Thorshammeren hang som beskyttende Amulet i den flettede Halskæde; men et norsk Fund oplyser os dog om, at Thorshammeren i sjældnere Tilfælde ogsaa kunde være fæstnet til Armringen. Oftest er imidlertid kun den tynde Sølvring bevaret, som gaar igennem Hammerens knopformede Skaftende, og som tjente til Mellemed mellem Amuletten og det bærende Smykke. Selve Thorshammeren er mestendels uden særlig Udsmykning, men kan i visse Tilfælde være forsynet med indstemplede Ornamentter, ja endog have indlagte Guldblade som det ene Mandemark-Eksemplar, hvor den knoppe Skaftende yderligere er formet som et Dyrehoved. (Fig. 1,3). Ud over det sædvanlige er et Par svenske Eksempler med rig Filigranornamentering, der ligesom flere andre svenske og danske Thorshamre hænger i flettede Halskæder.

Antallet af Sølv-Thorshamre fra Sverige, inklusive det gammel-danske Skaane, er ret betydeligt, nemlig henved en Snes Stykker, og fra Norge kendes 5 Stykker.

Imidlertid har man ogsaa haft Thorshamre af andet Materiale end Sølv. Saaledes er der i en Vikingetidsgrav ved Ketting paa Als fundet et Par Ringe af Jern hver med to Thorshamre af samme Metal, og lignende kendes fra adskillige Brandgrave i Vikingebyen Birka paa Björköen i Mälaren; da man i dette Materiale kunde tillade sig at være ødsel, har et norsk Eksempel ikke mindre end 9 og et svensk Eksempel endog 12 Jern-Thorshamre paa en og samme Ring; fra Sverige omtales andre saadanne Sæt henholdsvis med to, tre og fire Thorshamre af Jern. Fremdeles har disse Amuletter været fremstillet af Rav,

saaledes som et Brudstykke fra en Grav i Viborgeggen oplyser, og et holstensk Eksempel synes at have været af Bronze.


Hvorledes Thorshamre af Sølv har været fremstillet her i Norden, fremgaar af en Støbeform fra Øen Egholm i Store-Bælt ud for Skel-skør. Formen er gjort af blød Klebersten, hvilket Materiale rimeligvis er importeret fra den skandinaviske Halvø, og har Udskæringer til en Thorshammer og til almindelige korte Sølvbarrer, saaledes som de foreligger i Sølvfundene. Paa Undersiden af den flade, firkantede Sten findes ligeledes Fordybninger til Støbning af Sølvbarrer, og det kan ses, at Formen ikke har sluttet mod nogen anden Form, men at man har støbt i de aabne Udskæringer.



Elter •Tilskueren• Sept. 1938.
Fig. 2. Runesten med Thorshamre paa
Læborg Kirkegaard.

vistnok kun fra de britiske Øer, saaledes et enkelt Eksempel i det store Viking-Skattefund fra Cuerdale nedlagt omkring Aar 910 samt fra de vendiske »Hacksilberfunde«, bl. a. fra Wollin ved Oders Munding, begge Steder maa man antagelig regne Stykkerne for skandinavisk Import.

Men hertil kommer yderligere, at Thorshamre findes afbildede paa danske og svenske Runestene. Saaledes paa en Sten paa Læ-

borg Kirkegaard nordvest for Kolding (Fig. 2) og paa en i søndre Kormur af Hanning Kirke øst for Ringkøbing. Hammeren gengives her i samme karakteristiske Skikkelse som i Sølvfundene med Hovedets Overside gaaende op i en Spids med en Svajning nedad paa hver Side. Førstnævnte Sten tilhører Jellingegruppen, 10. Aarh., d. v. s. samme Tid som de første Eksempler i Sølvfundene, medens den anden Runesten er middelalderlig fra 12. eller 13. Aarh.; saalænge varede altsaa Troen paa Hammertegnets ondtafværgende Kraft. Af svenske Runestene med Thorshamre kan fremhæves den fra Stenkvista i Södermanland, hvor Hammeren hænger i Baandet med Indskriften, der løber langs Stenens Kant; man faar Fornemmelsen af, at hele Sølvhalskæden med samt den undergørende Amulet er lagt om Stenen. Paa andre, danske Runestene er Hammertegnet stileret til en T-Figur, eventuelt med smaa Tværstreger for Enderne af den Linie, som forestiller Hammerens Hoved: .

I alle de nævnte Tilfælde erstatter Hammertegnet paa Runestenen en Thorpaakaldelse, der andetsteds findes udtrykt i skrevne Ord. Der findes tre danske Sten med disse saakaldte Thor-Vie Formler, alle fra Før-Jelling- eller Efter-Jellingtid (ca. 900—1050) og alle stereotype: Runemesteren stiller Sten og Grav under Gudens Beskyttelse, idet han i Stenen riser Ønsket om, at Thor skal vie Runerne eller Kumlet. Thor er iøvrigt den eneste Gud, som paakaldes i Runeindskrifterne. Af de nævnte tre Runestene, oplyser Erik Moltke, er den ældste, Glavendrup-Stenen, fra den førkristelige Periode med en Indskrift over en hedensk Tempelpræst; Vieformlen lyder her: »þur uiki þasi runar«. De to andre Stene med Thorpaakaldelser (Virring og SønderKirkeby) er fra Tiden efter Kristendommens officielle Indførelse og har: »þur uiki þisi kuml« og »þur uik [i r] unaR [þasi]«.

Dette, at Hammertegnet kan symbolisere hele Thor-Vie Formlen, viser os med Sikkerhed, hvad der iøvrigt næppe kunde tvivles om, at saavel Afbildningerne paa Runestenerne som de hammerformede Smykker af Sølv og andet Metal gengiver Guden Thors berømte »Mjøllnir« (d. v. s. »Knuseren«). Ogsaa i det stilerede, T-formede Hammertegn har de gamle uden Vanskelighed set Asathors Symbol, som det fremgaar af Skildringen i Heimskringla i Begyndelsen til Hakon den Godes Saga (Kap. 17). Hakon Adelstensfostre gør Korsets Tegn over Blot-Øllet, hvorefter Sigurd Jarl maa berolige de opbragte Bønder med Ordene:

»konungr gerir svá, sem þeir allir, er trúa á mátt sinn ok megin ok signa full sitt þór. Hann gerði hamarsmark yfir, áðr hann drakk« (Kongen gør som alle andre, der tror paa deres egen

Magt og Styrke: helliger sit Bæger til Thor. Han gjorde Hammertegnet over Bægeret, før han drak). Man kunde ogsaa signe Drikken ved at ridse Thorshammeren i selve Bægeret, saaledes som det er sket ved et af Sølvkarrene i Terslev-Skatten, hvor der i Skaalens Bund er indgraveret en tydelig »Mjöllnir«, af Form ganske som paa Læborg-Runestenen (Fig. 2).

Men der kendes ogsaa Billeder af Guden Thor i egen Person med Hammeren i Haanden. For Eksempel den fornøjelige Fremstilling paa Altuna-Runestenen i Uppland (Fig. 3), som illustrerer Fortællingen i Snorres Edda om Thors og Jætten Hymirs Fiskefangst; den Fortælling, der af mange Gymnasieelever vil erindres som den første Prøvesten paa deres Færdighed i Oldnordisk. Hymir fisker to Hvaler, medens Thor med et Oksehoved paa Krogen drager selve Midgaardsormen op til Rælingen. Paa Altuna-Stenen ser man denne Situation; han har Hammeren i højre Haand og Linen med Oksehovedet, hvorover Midgaardsormen gaber, i venstre, medens begge Gudens Fødder, ganske som Snorre beretter, er jaget igennem Skibssiden som Følge af Tovtrækningen med Uhyret. Gudens Væрге svarer i Udseende til den Variation af Thorshamrene, hvor Skaffet rager et kort Stykke op over Hammerhovedets Overside.

Det er forlængst erkendt, at Thors Attribut er en Smedehammer, ikke



Efter »Tilskueren« Sept. 1938.

Fig. 3. Runesten ved Altuna Kirke, Uppland. Fremstiller Thors Fiskeri efter Midgaardsormen. (Snorres Edda).

noget egentligt Vaaben, saasom en Dobbeltøkse eller lignende. Fra de store danske Mosefund fra Folkevandringstid, der bestaar af erobret, til Guderne viet Krigsbytte, kendes flere Hamre, som har tilhørt Lejrens Vaabensmed, og et stort Vikingetids Værkstedsfund fra Tjele ved Viborg omfatter Hamre, Tænger, File, Naglejern o. m. a. Fælles for disse Smedehamre er det, at Oversiden set i Profil hæver sig i en Spids med en Svajning nedad til hver Side ganske som paa Thorshamrene.

En morsom Forklaring paa, hvorfor Thorshammerens Skaft er saa kort, findes i Snorres Edda i »Skjaldskabslæren«: Da Dværgene er i Færd med at smede »Mjöllnir«, sætter en Flue sig mellem Øjnene paa ham, der trækker Blæsebælgen, og stikker ham, saa at Blodet render ned i Øjnene; han maa da slippe Bælgen for at jage Plageaanden væk, hvorved Smedningen til Dels mislykkes; Dværgene indrømmer ved Afleveringen af Hammeren, at Skaffet er lovlig kort. Om nu Myten er opstaaet for at forklare Symbolets kortskaftede Form, eller om Gengivelserne af Thorshammeren er skabt ihukommende Fortællingens Ord, er ikke nemt at afgøre.

Hammeren fører Thor i sin Egenskab af Tordengud, men Oprindelsen af denne nordiske Gud og hans Symbol er dunkel. Maaske hviler Hammertegnet, som man har ment, i den ældgamle Dyrkelse af Flintøkse og Stenhammeren som Tordensten; men en Tordengud i Menneskeskikkelse er dog sikkert først indkommet til Norden engang i ældre Jernalder. I Middelhavslandene er den personlige Tordengud af langt ældre Dato, og en hammersvingende Guddom optræder hos flere europæiske Folk, uden dog at Kulturbevægelsens Veje her til Skandinavien er tydelige.

Thor var i Vikingetiden faktisk Nordboens vigtigste og helligste Gud; ikke, som mange under Indtrykket af de livfulde Skildringer i Snorres Edda vil have Fornemmelsen af, blot en støjende Kraftkarl, der altid var paa æventyrlig Færd i Lighed med den græske Herakles. Vi har set, at hans Symbol bares som lykkebringende Amulet, og at han alene blandt Guderne paakaldes med Ord og Tegn til at værne Gravfreden. Men først og fremmest er Thor ifølge Eddakvadene »Véorr Miðgarðs«, Indvieren eller Beskytteren af Midgaard, d. v. s. den af Mennesker beboede Del af Verden. Udenfor bor Jætter og Thurser, som han er i evig Krig med. Thor beskytter Barnet ved, at hans

Navn indgaar i dettes, og i Sygdom, Nød og Livsfare er det ham, som paakaldes. Ogsaa ved Bryllup og Gravfærd optræder Thor. I Gudehovet indtog Thors Statue, saaledes som det fremgaar af Saaerne, den vigtigste Plads midt imellem de to andre Hovedguder Odin og Frey, og var rigere smykket med Guld og Sølv end disse. Ofte citeret er Adam af Bremens Beretning fra 11. Aarh. om Uppsala-Hovet (IV Bog, Kap. 26): »I dette Tempel, som helt og holdent er beklædt med Guld, er der 3 Gudestøtter, som Folket tilbeder, saaledes at Thor som den mægtigste har sin Trone midt i Hallen, mens Odin og Frey har deres Plads paa hver sin Side af ham.« »Thor«, hedder det, »hersker i Luften og raader for Torden og Lyn, Storm og Regn, godt Vejr og Afgrøde. Den anden, Odin, d. v. s. Raseri, styrer Krigene og forlener Mennesket med Tapperhed imod Fjenderne. Den tredie er Frey, der skænker Mennesket Fred og Fryd. Hans Billedstøtte udstyrer de da ogsaa med en vældig Penis. Odin derimod fremstiller de bevæbnet, ligesom vore Landsmænd fremstiller Mars, mens Thor med sit Scepter synes at ligne Jupiter« (Carsten L. Henrichsens Oversættelse).

En saa stærk og mægtig Gud som Thor lod sig naturligvis ikke straks feje over Ende af den nye Tro; som det er oplyst ovenfor, ristes Thorpaakaldelser eller Hammertegn endnu paa efterkristelige og middelalderlige Runestene. Man har villet forklare Thorshamrene i Sølvfundene som Efterligninger af de kristnes Korssmykker, og Erik Arup tolker det sikkert med Rette saaledes, at Thorsdyrkerne vilde værne sig ved en lige saa kraftig Amulet som de andre. Ifølge Vikingens Tro kunde man ikke gardere sig for meget ved undergørende Tegn, og paa den store Jellingsten finder vi da ogsaa det store hedenske Værnedyr Side om Side med Billedet af den korsfæstede. Andre Forskere vil dog ikke gaa med til, at Sølvhammeren i Halskæden skal have indtaget Korssmykkets Plads, men hævder endog det omvendte, at naar vi i enkelte sene (norske) Sølvfund finder Krucifixer, er det, fordi man tidligere havde brugt at bære Thorshamre sammen med Sølvsmykkerne.

Skikken at gaa med en Amulet i Halskæden er gammel i Norden; et smukt Eksempel fra Folkevandringstid (3. Aarh. e. Kr.), fundet i en Kvindegrav i Næstved, er en Kæde af store Millefloriperler med en vedhængende Amulet dannet af to flade Glasspillebrikker holdt sammen af Bronzebaand, den sædvanlige

Form for Amuletgemmet, hvori man ogsaa kunde bære en »Tordensten«, et forstenet Sølvpindsvin. I Vikingetiden synes man ogsaa at have andre Amuletter end Thorshamre; f. Eks. har de smaa Sølvpinde, der i to bornholmske Fund, i et Antal af 3 eller 4, hænger paa samme Ring som Thorshammeren, muligvis haft en særlig religiøs Betydning. (Fig. 1, 6 og 8). Man træffer nemlig ogsaa Sølvpindene alene, uden Thorshammer, saaledes i et tredje bornholmsk Fund, hvor der i en Bøjle hænger 3 Sølvpinde, og i et svensk Gravfund, fra Birka, med 4 Sølvpinde; i sidstnævnte Tilfælde har Sølvringsen atter været fastgjort med en lille Krampe til et Underlag af Træ og Læder af ukendt Bestemmelse. (I samme Skeletgrav var 2 Sølvtorshamre med et lignende Arrangement af Ring og Krampe); endelig forekommer Smykkeringene med Sølvpinde ogsaa i Finland og Rusland. Typen synes da at have et østligt Udspring og er i Danmark kun naaet til Bornholm. Maaske er Pindene Amuletter, men det er naturligvis mest ligetil at forklare dem som ganske simpel Dingeldangel.

Men at man har brugt Amuletter gennem hele Danmarks Oldtid, ændrer ikke den Kendsgerning, at der i Thorshammeren skabtes et Symbol af langt tydeligere Art, end før var Tilfældet, og Spørgsmaalet er, om Grunden til, at Hammertegnet først viser sig ret sent i Vikingetiden, alligevel ikke, saaledes som nogle Forfattere har ment, skyldes Nødvendigheden af eller Trangen til at indføre et slagkraftigt Modstykke til det kristne Kors.

VEDTÆGT FOR ESPE BYS ROUGBIERGSMARCK 1667

VED J. PILEGAARD

Sallinge Herreds Tingbog ^{11/6} 1670, Blad 79b—80a indeholder følgende:

Tinnsteffner for Christenn Thommesz i Espe, er Hanns Christennsz Espe och Henndrich Madtzenn ibidem, Som hiemlede wed æd med opragte fimgre effter Recessen¹⁾, at de loughiggenn med fulde 8te dags Varszel til i dag haffde hid Kaldet, alle de mend som hyge och boer i Espe, der haffr at pløye och Saa, imod Tinnswinndis beschriffuelsze, och i rette lagde for[neffnte] Christenn Thommeszen, Een schriffllig

och Vnnderschreffuen Vedtegt och Bylow, Som samptlig Byemend med huer andre haffuer Jnndgangen, saaledis formeldennde, Efftersom wie samptlige, Som nu bygge och boe i Espe Bye, haffue i woris frelszeris Naflnn. Raadslaged, offuer weyed och os alle och Een huer Særdelis til gaffu och goede, eragted, at indgierde nogen aff woris byes fællis grund i dend march mod Staffrlund, da Kand wie wel tenche at ded wil bliffue med woris bye, som Christus i Evangelio taler om it Rige, bliffue wie u-eens med os Sielff bliffue wie øde, och der for, paa det der Kannd Være Eenighed och sambdrechtighed och goet forligelse maal iblant os, och de afffældige, w-eenige och opsedtzige Kunde styris, Haffuer wj alle sammen med welberaad Samtyche, indgaaed at indgierde samme march, som wie Kalde Rougbiergs-marck. Vnder dissze effter følgende Vide²⁾ och Vilkor befattede, i disse effter følgennde Artichler, 1 Art: Marckenn som wie indtage, och indtaged haffue, schal saaledis omgaaes med, at Een huer iblant os, helle, halffue och Smaa brug, schal schee ret og scheel, 2 Art: Huer heelgaard schall tage heelgaards gierde, och huer Halffgaard, halff gaards gierde, och saa frembdeelis, och schulle der imod helle gaarde nyde heelt och halffue gaarde halfft, och smaa brug effter deris maade, 3 Aldermanden, naar hand om Voldermis bliffr Vduelged, schal straxs haffue magt til at Vdmæle sig 8te dannemend, som ded Aar schal være paa alle Læg, som ded Aar leggis, tilligge med hannem, 4 Art: Huo som helst Aldermanden næffner, och hand dog Veigrer sig i at were dend Ottende mand, schal giffue 1 td: øll til wide²⁾, och Kierchens Patron 1 td aur:³⁾, og de fattige 1 S marck⁴⁾, 5 Art: Huad Aldermandens och hanns 8te mends Leg, ded gemeene beste i denne Rougbiergs-marck⁵⁾, angaaende, der med schal holdis effter woris bylougs 16 Cap.: 6. Art: Huer mand schal haffue sine gierder om denne Rougbiergs-marck⁵⁾ gafflugte⁶⁾ till Paasche, och fuld gierdede til woldermisz, Huo som her i finudis forsømmelig, schal giffue Vide der fore Vaangs gierder effter bylougen, 7 Art: Huo som aff bryder enten sit eller andris gierder om Samme march, schal giffue 1 td: øl til byen, 1 td aur: til Kirchens Patron och 1 marck⁵⁾ til fattige, och dog opreisze gierded lige saa gott igien. 8 Art: Huo som Siunis sig at schee u-ret i denne marck, schal først giffue ded til Kiennde, for Aldermanden och de 8te mend, Gaar hand dennem forbj til hoszbonden, schal giffue til byenn 3 td: øl,

Kierchenns Patron 3 td: aur:, och til fattige 3 marck⁵), 9 Art: Aldermanden |: naar nogen Klager sig at were forurettet, och indted fuldt reed hue [?] wed Andre sinne Naboer, och lige i brug med ham, for sit gierde och Arbeide :| schal were forpligted strax tillige med sinne 8te Mend, at giøre Hannem Huad rett er, Veigerer Aldermanden sig der udi, schall hand giffue 1 td: øll til byen Kirchen[s] Patron 1 td: aur:, och de fattige 1 marck⁵). Ennd dersom de 8te mænd giør hannem iche, Huad rett er, schal huer aff dem giffue 1 td: øll til Vide, Patronen 1 td: aur:, och fattige 1 marck⁵), Och der foruden sielff staae til rette, for dend Klagendis hoszbund huad hand dennem Lougligen kand paaføre, Menn der som dend der Klager er scheid huad rett er, och Kand were hand saa som Hans Naboe i lige brug, och dog Klager, och Vinder indtet der med, schal eene betalle saa mange och store Vide, Som Aldermanden och de 8te mend, och end erstatte bemelte Aldermand och hanns 8te mend deris Kaast och tæring effter Louen, Och paa ded at alting Kand gaa schicheligen och Vel till och hiemme iblandt os forrekommis store omkostninger paa Langwarige tretter, da schal Aldermanden och hanns 8te mend i dette till fald, tage Sogne præsten i Raad med sig, |: effterdi præstens Læbe schulle beuare forstand, och de schulle søge Low och Lærdomb, aff hanns Mund Mal: 2.7 : paa det den Klagendis Kannd bliffue Vnderretted, naar hannem ingen V-ret scheer och Aldermanden och hanns 8te mend Vnnderuisze, om de fahre med V-ret, 10 Art: de Gierder som nogen aff os har om anden mands indhegnelsze schal holdis, Vedlige Vnder $\frac{1}{2}$ ⁷) td: øll til byen, Kirchens Patron $\frac{1}{2}$ td: aur:, fattige $\frac{1}{2}$ marck⁵). 11. disze Articler med deris Vide²) och wilkor schal holdis stadfestelige, och huilchen Mand der iche med goede wil Vdlegge forsømmelszens och forseelszens wide, da schall Samptlig byemend forholde sig effter Bylowens 18. C. at tage pannt i hanns husz for huisz⁸) Byen til Kommer, och Aldermanden schal V-fortøffued giffue Patronens fuldmechtig til Kiennde, huisz wide hand paa Patronens wegne har at fordre, Saa och Sognepresten och hanns med hielpere schulle Jnndfordre, huisz Vide de fattige er tilfaldne, Alle disze puncter Vnnder deris wide angaaende denne woris Rougbiergsmarck⁵), saa uelsom Bylowen och Gildisschraaen med alle deris wilkor och Vide, huilche woris Gudfrychtige for fædre har sig och os deris effter kommere til bunden i alle

Maade V-ryggeligen uden opset och Mutwillighed at wille och schulle, til bepligte wie osz och woris effterkommere med egen hænder Vndersch: Jndgaaed och Vedtaget A^o: 1667, d: 3 Februarj Menn Vndersch: paa Bysteffne, Onsdagen d: 1 Junj 1670, her hoes haffuer wij wenligen om bedet Voris K: Sognepræst och Siellesørger H: Jenns Raszmuszen med os til witterlighed at Vnnderschriffue, Møtte Hanns Staffenszen, Raszmus Bertelsz, Niels Pederszen Willadz pederszen Hanns Christoffrszen Niels Sørenszen, Jesper Jørgenszen, Hanns Hanszen, Niels Staffenszen, Raszmus Hannsz, Lycke Jørgensz, Lauridz Jennszen, Knud pedrszen, Jenns Lauridtzen, Knud pouelszen, Hanns Nielszen, Knud Raszmusz och Lauridz pederszen alle i Espe som Jnndgich, samme Bylow, i alle maader at wilde holde, Til Witterlighed Jenns Raszmuszenn E hannd, Som samme deris i rette Lagde Vedtegt och Bylou før melte, Lest och paasch[reffue]tt her effter Christenn Thommesz i Espe Tinngswinde begierte.

1) Reces = Lov. 2) Vide = Vedtægt; Bøde. 3) aur: = Havre. 4) S Marck = Slette Marck, Marck her skrevet med det almindelig brugte Marktegn. 5) Marck her skrevet med Marktegn. 6) gablukke = lukke Aabningen i et Gærde. 7) 1/2 er her og de to følg. Steder skrevet med det sædvanlig brugte Tegn. 8) hvis = hvad.

DE TRE GRØNNE DRENGE

VED ANE DORTHEA RASMUSSEN

DER var engang en fattig Bondedreng, der vilde ud i den vide Verden for at søge sin Lykke. En Aften kom han til en Herregaard. Han gik derind og bad, om han maatte være der om Natten. Det maatte han godt; men de sagde, det spøgede der, saa der sov aldrig nogen om Natten, de tog et andet Sted hen; men turde han være der, kunde han jo prøve at sove der. Baade Herremanden, hans Familie og Folkene kørte saa bort; men Drengen lagde sig til at sove.

Ved Midnat vaagnede han ved at høre noget pusle, og da han rejste sig op, saa han 3 grønne Dreng, der kom bærende med en Ligkiste, som de satte fra sig midt paa Gulvet, og saa forsvandt de. Drengen saa nu, at der i Kisten laa en gammel Mand. Den gamle rejste sig op og stod ud af Kisten, vinkede til Drengen, at han skulde følge med, og Drengen gik efter

ham. De gik ad flere Gange og op ad Trapper, til de tilsidst kom til et afsides Kammer, hvori der stod 3 Kister fyldt med Dalere. Her standsede den gamle og sagde til Drengen: »Den Kiste der skal Herremanden have, og den der skal du have, og den der skal uddeles til de fattige førend næste Midnat. Sørg for det, ellers faar jeg ikke Ro i Graven.« Drengen lovede det, og de gik saa tilbage til den Stue, hvor Ligkisten stod. Den gamle lagde sig igen i Kisten, og de 3 grønne Drengene kom og bar ham bort. Drengen lagde sig til at sove, som om intet havde forstyrret ham.

Om Morgenen kom Herremanden og alle hans Folk hjem, og Drengen førte straks Herremanden til det afsides Kammer, som denne ikke kendte. Drengen forklarede nu Herremanden, hvad den gamle havde sagt, og samme Dag blev den ene Kistes Dalere uddelt blandt de fattige, og Drengen fik ogsaa det, han skulde have.

Efter den Tid var der aldrig mere Spøgeri paa Herregaarden, men den fattige Dreng, som jo nu var rig, blev paa Herregaarden. Herremanden var jo glad ved, at han havde ophævet Spøgeriet.

Dette Eventyr har jeg hørt hjemme i Tange, Krarup Sogn, omkr. 1880. Det blev fortalt af Arbmd. Jens Rasmussen (Jens Smidt) fra Snarup.

GAMLE SANDSAGER

OTTEMANDSBORDET PAA BRAHETROLLEBORG

Siden Artiklen »Johan Ludvig Reventlows Ottemandsbord«, Fynsk Hjemstavn Septbr. 1938, blev skrevet, er jeg blevet gjort opmærksom paa, at der i Louis Bobés »Brahe-Trolleborg«, Odense 1909, omtales et Bord, der maaske kan have Interesse i den Forbindelse. S. 44 nederst omtales en Fortegnelse over Inventar optaget af Præsidenten i Nyborg, Claus Rasch, 1667, da Christoffer Gabel mageskiftede Rantzausholm, som Brahetrolleborg dengang hed, til Kronen mod Segeberg Teglværk. Det hedder her: »I »velbyrdig« Fruens Vinterstue stod et gammelt Fyrretræs Sengested, et ottekantet Egebord til at slaa sammen . . .«

Da Ottemandsraadets Bord er vanskeligt at tidsfæste efter sit Udseende, er det ikke usandsynligt, at i hvert Fald Underdelen, der er lavet af det holdbare Egetræ og for den Sags Skyld sagtens kan være ældre, er af det i 1667 omtalte Bord.

Aage E. Frydendahl.

BINDEBREV FRA 1844.

Bindebrev fra 1844, opbevaret i Boelsmand Mogensens Hjem, Østerskov, Tryggelev Sogn.

I hver af Arkets øverste Hjørner var tegnet en brun Blomst og lidt længere nede en Gren med Blomster, som gik i Bugtninger tværs over Arket i noget nær hele dets Bredde.

Brevet lyder saaledes:

»Lidet og Velmendt Bindebrev Samdt Riim eller Rænke. Til den Velagtede og fromme Johanne Mr. Paa Deres Navnedag som indfalder 27de December Udg 1844 Skænkes og foræres dette følgende O!

Mundter Lystigen nu gik det and Vi fik Joh Mar. Bunden hun Aldrig undslippe kan thi Nu har vi Spillet Vunden Pas derfor til Af hvad De hvil der haves kan Behag i først Kaffe Siden The Ja Veland lav os Ogsaa til en bedst Vin Bolle Puuns Vi ogsaa have om Gildet smukt og Godt skal være Ja lad os have lidt Musik til dette Bindé Gilde Saa Dandsen Drikken Vi og det har Nu saa at Vi alle ere Løstige Glade Mundtre Milde. Nu Aldt er forbi saa er Johanne Mr. fri og frank thi hun har løst sig ret og ingenting har hun forjet.

Marie Madsen

Mads Rasmussen.«

I Brevet, der var til Mogensens Svigermor ved Fræmose, er den øverste Linie ikke blot skrevet meget smukt, men Bogstaverne L V og S er tegnede meget store, og L og S desuden forsynede med sirlige Krøller for oven. Baade den første Linie og selve Brevet er skrevet med latinske Bogstaver, men efterhaanden bliver Skriften af og til mere eller mindre sjusket, ligesom Punktum'er og Komma'er helt er undgaaet. Digteren eller Skribenten, hvad man nu vil kalde ham, har ladet Plads staa aaben til at føje Navn, Fødselsdato og Ordet hun — eller han — ind paa, men den afsatte Plads har vist sig for lille til hele Navnet. Disse tre Ting kan tydelig ses at være skrevet af en anden end Forfatteren af Brevet, og denne anden har stadig anvendt gotiske Bogstaver. Mærkværdigvis er Navnene paa saavel Brevets Modtager som Afsender skrevne med latinske Bogstaver og i smuk Haandskrift; saa det synes, som om der har været tre om det Opus.

13. Okt. 36.

Chr. Steffensen, Tarup.

P. Helweg Mikkelsen:
Blidegn-Graven.

Apoteker P. Helweg Mikkelsen føjede med Undersøgelsen af Blidegn-graven i 1935 et nyt og interessant Led til sin lange Række værdifulde Gravninger. Det smukke og egenartede Gravgods findes nu i Stiftsmuseet i Odense. Det er i sig selv seværdigt, men er blevet det i endnu højere Grad, efter at P. Helweg Mikkelsen har udsendt en udførlig Beskrivelse af Fundet. Det er blevet en hel Bog paa 46 Sider i smukt Udstyr og med ypperligt Illustrationsmateriale.

Fundet, en Kvindegrav fra romersk Jernalder, er blevet særlig oplysende, ikke blot ved den omhyggelige Afdækning, men i særlig Grad derved, at det værdifuldeste, et indholdsrigt Skrin, der var nedsat i Gravens Fodende, blev indgipset, sendt til Nationalmuseet og der undersøgt og konserveret efter de bedste Metoder. Der kom ret opsigtsvækkende Ting for Dagen. Foruden et righoldigt Udstyr af Bronzekasseroller, Bronzeknive, Bronzebæltespænde og -bæltedop med Spor af vævet Bælte, Ravring og Tenvægte, en af Glas og en af Ler, fandtes der bl. a. Rester af en Sivkurv med Tordensten, Pinjeskæl og Frø af Blærenød (»Jobs Taarer«) samt et ejendommeligt Bundt Pilekviste og Rester af vævede Stoffer.

Gennem en vel dokumenteret Paavisning naar Forfatteren til det Resultat, at den gravlagte har været en Kvinde af fornem Stand, der har befattet sig med Trolddom og Lægekunst og sikkert forestaaet visse religiøse Ceremonier, været en Slags højere Præstinde og nydt stor Anseelse.

Bogen er et interessant Bidrag til den fjerne Tids Kulturhistorie og til Overtroens Historie i vort Land.

H. C. F.

Olaf Andersen:
Vandring og Valfart.

Nyt Bogforlag, Odense.

Olaf Andersen er og bliver trods sine tre Snese Aar en farende Svend. Han er den frie Mand, der kan stryge alle Baand af sig og give sig Landevejens Mile og Vejret i Vold. Med ungdommelig Friskhed sanser han Farver og Dufte fra Hyld og Hø og føler Vindens Sus om sin Pande og Bygens Dryp i sit Haar. »Min Landevej, min Landevej, her har du mig igen! En Morgen efter Natteregn med Drev af Damp i Krat og Hegn du lokker mig og drager mig — ja, véd jeg vel hvorhen?« siger han i »Min Landevej«. Eller hør Verset fra »Sommerbyge«: »Ak, aner I, hvilken Glæde at staa i en Ladeport og mærke Duften af Væde, den lifligste, Gud har gjort, og føle Minutternes Kæde som noget evigt og stort!«

Der er kønne Mindedigte til Johan Skjoldborg (»Aldrig har jeg mødt dig uden at bære en Haandfuld Glæde, et Glimt af Livets Rigdom med hjem i min Stue«) og til H. V. Clausen (»Jeg ser ham staaende en Sommerkvæld paa Jejsing Bankes blide, grønne Hæld med Haanden rakt mod Aaløb, Eng, og Køer og Mellemslesvigs fjerne Bakkeøer«). Og der er det inderligt følte »Mors Breve«.

Sent men sikkert har Olaf Andersen med denne Digtsamling og den forrige, »Danmark«, indtaget sin Plads blandt vort Folks gode Sangere.

H. C. F.

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

Da Artikelrækken om Historikeren Lærer S. Jørgensen, Kistrup, agtes udgivet i Bogform i noget udvidet Skikkelse, beder jeg alle, der maatte være i Besiddelse af Breve fra ham, Billeder af ham eller Oplysninger om ham, at overlade mig dem til Afbenyttelse.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Nielsens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavlser, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»Som hans Navn og Daad er lænket til Mindestenen i Haven ved Sø-
kilde, har Førstelærer Frydendahl gennem sin Bog omhyggeligt og smukt
levendegjort denne prægtige Bondeskikkelse, og Bogen har stor Værdi for
enhver, der med Interesse omfatter Fædres Liv og Virke, hvorfor den for-
tjener at finde Plads paa Hjemmets Boghylde og i alle Bogsamlinger.«

H. Sloth i Dansk Landbrug.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn



Maanedsskrift for den fynske Øgruppe.
Udgivet og ledet af
H.C. Frydendahl.

Indhold: K. A. Nielsen: fastelavn i Avernak By. — Agel Lange: Nogle Noter til fynske Plantenavne og folkeminder om Planter. — Chr. Steffensen: Blodløs. — Gamle Sandsager.

2. hæfte.

februar 1939.

12. Årgang.

Fra Hr. Apotheker Poul Helweg Mikkelsen, Odense, har jeg som Tilskud til Udgivelsen af Fynsk Hjemstavn modtaget 50 Kr., som jeg herved takker hjerteligst for.

H. C. Frydendahl.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

TILSENDT LITERATUR

Olaf Andersen: Vandring og Valfart.

J. Christian Bay: Bibliophili epistola quarta. Nogle Betragtninger om Robinson Crusoe.

Inger M. Boberg: Sagnet om den store Pans Død.

J. Chr. Clausen: Fra det gamle Ryslinge. Mindesmærket for Frederik den VII. Særtryk af Ryslingebogen.

Niels Egebjerg: Nyborg Avis's gamle Aargange I—III.

Olaf Gynt: Ildviolin.

Johannes Høirup: Danehof.

Hakon Müller: De fyenske Stednavne. Fyens Stiftstidende ²⁷/₁₂ 1938.

Carl Neergaard: En gammel Gaard i Nyborg. Særtryk af Aarb. f. nord. Oldkynd. og Hist. 1902.

Seesten: Nogle gamle segl. Særtryk af Dansk veterinærhistorisk Samfunds Aarbog 1938.

Askov Lærlinge. Aarsskrift 1938.

Køng Højskoles Årsskrift 1938.

Norsk Folkemuseum. Aarsberetning 1937—38.

Norsk Folkemuseum. Fører med Kart.

Turisten. Decbr. 1938.



H. C. F. fot. 1933.

Gadeplads i Avernak By.

FASTELAVN I AVERNAK BY

AF GDR. R. A. NIELSEN, AASTRUP

PAA Avernakø tilbragte jeg min Barndom og første Ungdom, og jeg skal nu i det følgende forsøge at give en Skildring af Fastelavnsskikkene i Avernak By omkring Aarhundredskiftet¹⁾, hvor de endnu havde bevaret deres maaske hundreedaarige Tradition.

Fastelavns Lørdag Eftermiddag Kl. 2 samledes Byens Karle paa Gaden og drog i Flok og Følge til Købmanden for hos denne at bestille de Varer, der skulde bruges ved de kommende »Festligheder«. Det var adskillige Kander baade af Petroleum, Brændevin og Rom, dertil Kaffe, Sukker, Lys og meget andet, idet Gildesgaarden kun skulde levere Ildebrændsel og Øl. Eftermiddagen tilbragtes med Kortspil, hvortil Købmanden efter gammel Skik gav en Bolle Punch.

Henved Aften drog man saa derfra til den Gaard, hvis Tur det var at være Skueplads for Begivenhederne, og naar Varerne var afleveret med forudgaaende høflig Forespørgsel, om det var det rette Sted, gik man hver til sit for at »røgte« og spise Mellemmad.

¹⁾ Dette Emne har ganske vist været behandlet i FHj. 1936 S. 138ff., jfr. S. 151f. Men nærværende Artikel indeholder adskillige Træk, som ikke dér findes meddelt.

H. C. F.

Aftenen tilbragtes gerne rundt i de forskellige Hjem, hvor Pigerne begyndte med Forberedelser til Pyntning af Hestene, efter at hver enkelt Karl først havde maattet snakke godt for en eller flere Piger eller Koner til at udføre dette vigtige Hverv,



H. C. F. fot. 1933.

Oldermanden tuder i Avernak By.

hvis Resultat om Mandagen maatte staa for mange kritiske Blikke.

Denne Hovedpyntning af Hestene har jeg ikke set Mage til ved andre Egenes Fastelavnsridning, og den bestod i, at Hovedlaget fra Milen og op efter omvandt med forskelligfarvet Glanspapirstrimler og derefter paahæftedes Papirrossetter i alle Farver. Pandestykket ligesaa, og paa Midten af dette anbragtes en stor, bred Granvinge, afstivet med en Pind eller Staaltraad, der fastgjordes i Nakkestykket for at holde Grangrenen oprejst, naar Hesten var urolig. Denne Gran var ogsaa helt dækket med Blomster af Papir, saa det var ikke altid nogen let Sag, naar Rytterne Mandag

Middag skulde bestige Hesten, at faa Hovedtøjet lagt paa denne, tilmed da det som oftest var unge Heste, 3—5 Aar, der var udvalgt til Strabadserne.

Søndag Eftermiddag gik vel ogsaa de fleste Steder med Ordning af Hovedlaget. Da gik Bollemanden rundt i Gaardene med sine to store lange Kurve paa Armen og gjorde god Forretning, da Karlene jo skulde »give ud« til Pigerne for Ulejligheden, saa det stod paa Boller over hele Linien.

Om Aftenen indfandt Karlene sig paa Gildesgaarden for at faa »et Spil Kort« samt smage paa Varerne, de havde bragt dertil Dagen før.

Allerede Mandag Formiddag Kl. 9 blev der af Oldermanden tudet i Byhornet og kort efter samledes alle, Mænd, Karle og

Drenge i Gildesgaarden, hvor Kokken allerede var i Færd med at koge en stor Gryde Øl, der efter Kogningen tilsattes 1 Kd. Rom og nødvendigt Sukker (Lunkeøl), og som derefter blev nydt af Mændene ved Kortspillet, medens Karlene i Toften skød til Maals efter et Spillekort, rejst paa en Pæl 50 Alen ude. Den, der satte de fleste Hagl i Kortet, var Konge, næste Prins. Ringridning brugtes mærkeligt nok ikke her, maaske for at spare eller skaane Hestene til den egentlige Ridning fra Kl. 1 til Kl. 6.

Saasart dette var afgjort, samlede alle Byens Piger i Kongens Gaard, hvor de to Majestæter fremlagde deres Søndagstøj, der dengang næsten altid bestod af mørkeblaat Vadmel, og det forvandlede saa i Løbet af et Par Timer til den mest spragledede Uniform med blaa og hvide Skulderstykker, røde Skærf, Sløjfer og Baand i alle Farver, hvide Striber ned ad Benklæderne, Hatten dækket af forskelligt farvede Baand o. s. v.

Paa Slaget 1 stillede saa alle 10—12, undertiden 2 + 12, Ryttere paa Byens Gade, hvor der undertiden udspillede hele Cirkusnumre, inden alle disse fyrige Heste faldt lidt til Ro og fandt sig til Rette i Omgivelserne.

Først red to Forridere med hver et Dannebrogssflag paa en Stang, derpaa Konge og Prins og dernæst hele Følget, to og to, alle i hvide Benklæder, sorte Støvler, hvid Skjorte med rødt Baand om Livet og pyntet Hat — et malerisk og smukt Optog. Var der Hornblæsere imellem Karlene, hvad ikke var saa sjældent i den Tid, var disse naturligvis selvskevne som Forridere.

Det første Besøg gjaldt Præstegaarden, hvor man red den store rummelige Gaardsplads rundt 3 Gange under Afsyngelse af en eller anden Fædrelandssang, tit »I alle de Riger og Lande«; den kunde passe med Tid og Vers. Derpaa rettedes paa Linie med Front mod Stuehuset, hvorpaa følgende Salve afleveredes: Kongen, med blottet Hoved: »N. N. og hele Familien længe leve!« Følget: »Hurra-ah«. Kongen: »De skal leve!« Følget: »Hurra-ah«. Kongen: »I Fryd og Velstand svæve!« Følget: »Hurra-ah«. Alle i Kor: »De skal leve, de skal leve, de skal leve højt, Hurra! Hurra, Hurra, Hurra, Hurra, Hurra, Hurra, Hurra, Hurra, Hurra, Hurra! De skal leve, de skal leve, de skal leve højt, Hurra!« Samme Salve afleveredes hvert af de følgende Steder. I Præstegaarden stod det altid paa Cigarer, som Præsten selv bød om fra Kassen, samtidig med at han gav 4 Kr. til Kongen som Tak for Indbydelsen til Gildet om Aftenen.

Endvidere vankede der Vin og Kager. Naar alle var trakteret, bødes der Farvel og Tak. Derpaa under Sang 3 Gange rundt i Gaarden og saa ud af Porten i Trav til næste Sted, hvor samme Optrin foregik. Dog var der hos Bønderne et andet Traktement, idet disse ikke havde Cigarer, og Pipe røg naturligvis



P. L. Rasmussen fot. o. 1920.

Fastelavnsryttere i Avernak Præstegaard.

ingen Rytter den Dag. De fleste Gaardmænd gav 1 Kr. (Sognefogden dog 2 Kr.) og Husmændene 50 Øre, en beskeden Betaling for 2 Nætters Dans og Punch efter Behag. Her bestod Traktementet væsentligst af Æbleskiver med Sukker og Syltetøj, serveret af Pigerne, der sjældent turde komme Hestene nær, Lunkeøl i en trebenet Skaftepotte, enkelte Steder Smørrebrød, dertil en dansk Dram eller to, saa man forstaar, der skulde et godt Helbred til, naar der i Løbet af 5 Timer skulde indtages 35—40 Maaltider. Sagde man »Nej Tak«, blev Værtinden blot fornærmet, saa det skete kun sjældent. Undertiden maatte en eller anden Svækling lægge sig paa Sengen nogle

Timer oven paa Rideturen, dels paa Grund af Kvalme, dels paa Grund af Stivbenethed. Naar Dansen begyndte Kl. 8, skulde man jo helst være en rask Karl og blive paa Gulvet til henad Morgentimerne.

Den første Dans traadtes af Kongen og Dronningen, dernæst af Prinsen og Prinsessen, hvorefter enhver havde Lov at byde op, hvem han lystede. Naar Pigerne sad paa Bænkene langs Lovæggene og ventede paa, at Dansen skulde begynde, var der Spænding blandt dem: »Hvem mon bliver Dronning i Aar?« Var der i Forvejen et lille Sværmeri mellem Kongen og en af dem, var Resultatet paa Forhaand givet, idet den Skønne næppe med milde Blikke tillod at blive forbigaaet.

Medens Dansen gik lystigt i Loen til Violinens Toner, spillede Mændene Kort i Stuen, den eneste, der kunde opvarmes, og da der i Køkkenet stadig kogtes Kaffe og Vand til Punch, var Husets Folk næsten hjemløse. — Ved den nyere Kulturs Fremkomst følte det da ogsaa mere og mere som et stort Tryk med disse Omgangsgilder, særlig Fastelavnsgilder, og omkring ved Aarhundredskiftet ophørte de.

Tirsdag Formiddag sov Karlene til henad Middag, og ved Spisningen indbød de Husbond til Gilde om Aftenen paa samme Tid og Sted. Men dette kunde Husmændene jo ikke vide, hvorfor alle Karlene Kl. 1 samledes paa Gaden og sammen gik rundt til hvert enkelt Hus for at indbyde dem til 2. Dags Gilde. Da Stemmen og hele Maskineriet ikke sjældent var lidt medtaget af Gaarsdagens og Nattens Anstrengelser, maatte der en Bestyrkning til, og næsten alle Steder stod den paa stegt Flæsk eller Saltaal med diverse Dramme til. I Løbet af en saadan Eftermiddag kunde der nok konsumeres en 30—40 Snapse af forskellig Slags: Brændevin, Solbærrom og -brændevin, Ekstrakt, Ribs- og Stikkelsbærvin etc., saa Humøret stod som Regel højt, naar Dansen om Aftenen Kl. 8 begyndte igen.

Atter gav de fleste Gaard- og Husmænd Møde, og atter drak man Punch i lange Baner. Ogsaa denne Aften eller Nat sluttede Dansen gerne ved 3—4—5 Tiden.

Igen Onsdag Morgen havde Husbond lidt Medlidenhed med Karlene og forrettede selv Staldtjeneste, medens Pigerne maatte malke til sædvanlig Tid, men de var jo heller ikke saa stærkt i Ilden som Karlene. Der har næppe været ret meget Fart i Arbejdet om Onsdagen oven paa disse to Nætters Svir, og det

var da ogsaa med Humøret nogle Grader under Normalen, man den Aften gav Møde i Gildesgaarden for at »klarére«. Var der levnet ret meget, hvad vist sjældent skete, maatte de flydende Varer godt leveres tilbage, -- et mindre Parti kunde jo bruges til en Afvænningsdrik — men ellers fordeltes Udgifterne mellem Karle og Drengene, dog saaledes, at de sidste nøjedes med Halvparten.

Man stod jo nu foran den lange Fastetid, i hvilken ingen Festlighed eller Dans maatte finde Sted, saa Datidens Folk har vel ment det klogest at tage lidt Fornøjelse paa Forskud, hvilket sikkert ogsaa lykkedes i fuldt Maal, idet alle unge Mennesker med største Forventning og Glæde saa hen til Fastelavn.

NOGLE NOTER TIL »FYNSKE PLANTENAVNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER«

TILFØJELSER TIL ARTIKELRÆKKEN I FYNSK HJEMSTAVN 1929—32

AF AXEL LANGE

Nedenstaaende Plantenavne med Bemærkninger og Tilføjelser til Plantefolklore af fynsk Oprindelse bedes betragtet som Supplement til det for 7—10 Aar siden i FH. givne Billede af fynsk Planteopfattelse, og opstilles paa den Maade, at der bestandigt findes Henvisninger til det i 1929—32 publicerede ved Angivelse af Aargang samt Sidenummer; Sidenummeret i [] henviser til Særtrykket. Planterne er denne Gang ligesom da ordnede efter de gængse danske Navne. Med Hensyn til de Forkortelser, som bruges, henvises til den i Aargang 1932 S. 154—155 [135—136] givne Nøgle. Af nye Forkortelser maa nævnes følgende:

CKA. = Pastor C. Knudsen, Avernakø. Efterladt Haandskrift, Hæfte 1. (Se FH. 1936 S. 66ff.)

DF. = Danske Folkemaal 1927ff.

JW. = Kommunalærer Jens Weile, Lyngby. Skriftlige Meddelelser.

Ma Ha. = Gaardejer Mads Hansen, Millinge. Skriftlige Meddelelser.

NM. = Forfatteren Niels Møller. Skriftlige Meddelelser.

NR. = Indsiddet Niels Rasmussen, Grindløse Mark. Skriftlige Meddelelser.

VP. = Lærer Valdemar Petersen, Lyø. Skriftlige Meddelelser (Navne fra Lyø).

ABILD (1929, 13 [3, 120]). Æbler. Paa Taasinge kaldes de Aler med langt a (NM.). Vilde Æbletræers Frugter kaldes Skovrutter (Millinge, Ma Ha.). Krigske Æbler (Krøjske Æ.) kendes endnu paa Ærø og findes sikkert endnu i gamle Haver (LPL. 1938). Krigsæbler og Alsæbler kendes paa Lyø (VP.), de sidste er vel lig Alsingeræbler. Kalviller kaldes Kalviner (NM.). Teblomster, der er angivet som Betegnelse for Æbleblomster, kan utvivlsomt ogsaa være Kodriverblomster (NM.), (sml. Theknægte.) »Han har saa stort et Slug, at han kan sluge et heelt Æble paa een Gang« (Talemaade, Hauen DF. IX, 55). — Pærer. Trykpærer hedder saaledes, fordi de giver Trykken i Maven (NM.). »Podes Æbler og Pærer paa Hvidtjørn, og Faarene saa æder disse Kviste, faar de tvetullede Lam« (FH. 1932, 15). K. Konradsen, Møllehaven, fortæller: Nytaarsaften fik vi hver et Æble med i Seng; det skulde vi spise næste Morgen, saa skulde vi blive fri for Tandpine. At Frugttræerne skulde rystes om Vinteren, er almindelig kendt. Paa Nyborgegnen rystedes Æble- og Pæretæer Helligtrekongersaften inden Sengetid, hvis det var stille Vejr. Espaliertræerne blev løsnet fra Muren, for at de ogsaa kunde bevæge sig (FH. 1929, 96); i Kirkeby Sogn rystede man Træerne Nytaarsaften, hvis det ikke blæste (FH. 1929, 126), det samme gjaldt i Dreslette Sogn (FH. 1930, 128).

AHORN (1929, 24 [6]). Ogsaa paa Avernakø hedder Træet Ær (CKA.).

ANEMONE (1929, 25 [8]). Kaldes paa Ærø: Hvidsippe (CKA.), og i Nordfyn: Snogeurt (NR.). I Aasum kendes Fedtblomster (DF. X, 138). Meddelelsen af nærværende Oversigt har andetsteds fremsat den Formodning, at det kunde være Fejlhøring af Feberblomst (der svarer til Kallurter o.s.v.), men en anden Forklaring er ogsaa mulig. Det vil vides, at der findes en gul Anemone, som ligner den hvide i Bygning, men ogsaa kan sammenlignes med en af de gule Ranunkler, og maaske endda ligesom disse betegnes som Smørblomst. Der vilde da ikke være noget mærkeligt i, om man i Modsætning hertil kaldte den hvide Anemone: Fedtblomst. Overtroen om, at »Kolden« skulde kunne hindres ved at spise de tre første Anemoner, man saa om Foraaret, er af meget gammel Oprindelse. Midlet omtales allerede 1648 af Botanikeren Simon Paulli, endogsaa med den Bemærkning, at Blomsten skulde for-

tæres stiltiende. Men vi kan gaa langt længere tilbage, thi Plinius fortæller, at de kloge Mænd gav Anvisning paa, at man skulde plukke den første Anemone, man fandt om Foraaret, imedens man højtideligt sagde: »Jeg plukker dig som Lægemedel mod Sygdom«.

ASK (1929, 26 [9]). Talemaaden om Eg og Ask lyder ogsaa saaledes: »Springer Ask før Eg, giver Sommeren Bleg. Springer Eg før Ask, giver Sommeren Vask« (FH. 1936, 23).

ASP (1929, 36 [10]). »Naar Poplerne »staar med Skæg«, faar vi Regn, omend aldrig saa lidt« (FH. 1936, 23). Navnet Hovstolt (1929, 37 [11, 124]) synes at være specielt langelandsk. Tydningen af det synes ret vanskelig. Ret indgaaende behandles Træet i »Langelands Avis« for 21. Okt. og 23. Okt. 1936. Det anføres der, at et stort Træ i Sdr. Longelse Søndag d. 18. Okt. 1936 under Orkanen var styrtet om og havde beskadiget en Lade. Det betegnedes som en »Kæmpepil«, men Omegnens Beboere kalder den Hovstolt. Bladet forespørger Overskovfoged Wognsen om Træet, og denne svarer, at det muligen kunde komme af tysk Hausholz, hvorefter første Stavelse jo betyder Hus, og anden betyder Træ. Dernæst udtaler Lokalhistorikeren Skolebestyrer Klæsø, at man regner med, at Hovstoltens Historie paa Langeland kan føres tilbage til det 17. Aarhundrede — nærmere betegnet Aarene efter Svenskekrigen. Krigen og dens Elendighed skabte Folkemangel paa Langeland, og for at faa de øde Fæstegaarde i Drift paany lod Greverne overflytte Fæstere hertil fra deres Godser i Slesvig. Disse Sønderjyder er det sikkert, der har ført Hovstolten hertil fra deres Hjemstavn i Hertugdømmet og plantet den ved deres nye Hjem her paa Øen. Dette lyder jo i og for sig meget fortræffeligt, men man skulde saa ogsaa tro, at man vilde finde Navnet Hausholz i Sønderjylland, og dette har ikke været os muligt. Meddelelsen heraf har overvejet, om der muligen kunde være nogen Forbindelse med Stednavnet Hou paa Langeland og den omtalte Graapoppel, eller om muligt, at der var Tilknytning til Hav, f. Eks. ved at Træet sine Steder var anvendt som Sømærke, men ingen af disse Tanker har vist nogen farbar Vej; ejheller tør man vel antyde, at det er betragtet som et hovmodigt og stolt Træ. Paa Strejftogene i fremmede Sprog efter Navne, som minder om Hovstolt, har Forf. fundet Houtjeshout og Houtstoven samt Houtskool, alle hol-

landske, men ingen af disse kan have det ringeste med Hovstolt at gøre, det ene er: Tørstetræ, det andet: Kodriver, det tredje: Bingelurt. Naar Houtskool er medtaget her, omend det synes lidt fjernt, skyldes det, at et i Jylland udbredt Navn paa Bævreesp er Skool. Denne Prøve viser os tydeligt, hvor mange Irveje man i Plantenavnstudiet kan komme til at slaa ind paa. — Pyramidepoppel (1929, 36 [10]) kaldes paa Lyø: Kirkepoppel (VP.).

BLAAHAT (1929, 39 [13]). Paa Avernakø kaldes den Skabeurt eller Skabiøse efter det latinske Slægtsnavn Scabiosa (CKA.). Navnet Vællingepotte(r) siges at skyldes det Forhold, at deres Blomster er af Kulør som Sødsuppe (NR.).

BLOMME (1929, 39 [14]). I Sydfyn skelnes mellem Spilinger og Kræger, den førstnævnte er en tarvelig og tidlig melet lille Blomme (JEL.). Slaaentorn, Slaaenkopper og Sort Torn er de tørrede Slaaenblomster, som sælges paa Apotekerne (EAP.). Den i Skovbryn og Hegn forekommende Hæg kaldes som anført Tøstetræ eller Tøst, men ogsaa Sisserod (Millinge, Ma Ha.).

BOGHVEDE (1929, 40 [14]). Kaldes ogsaa ganske kort: Bov (Millinge, Ma Ha.). Man siger i Sydfyn, at B. skal saas »Rasmus Dag«, hvis den skal lykkes; Rasmus Dag er 3. Juni (DF. IX 67). Regn paa den 8. Juni, »Medardusdag«, lover vaad Boghvedehøst (DF. IX 67) [fynsk?]. Et 100 Aar gammelt Gaadeord fra Nordfyn om Boghvede siger: »Sorte Boel gik igennem stens gærde, og da hun kom tilbage, var føllet hvidt«. Det maa forstaas saaledes, at den mørkskallede Boghvede efter at være gaet gennem Stenkværnen fremtræder som dejlige hvide Gryn (FH. 1935, 96). Man siger ogsaa: »Det er godt Grødensvejr for Boghveden, der ligger paa Loftet«. (FH. 1936, 64).

BUKKEBLAD (1929, 54 [16]) har op i vor Tid været brugt som blodrensende The (LPL. 1938).

BUKSBOM (1929, 55 [17]). En Form heraf kan blive et helt lille Træ; et saadant findes i Harmoniens Have i Ærøskøbing (LPL. 1938).

EG (1929, 93 [24]). Vejrsaadomme se under Ask. Om en gammel Eg ved Frederiksgave siges: man fælder den ikke, thi der knytter sig Tro til den. Man siger nemlig, at Kreaturerne paa Frederiksgave vil blive syge og dø, hvis man fælder den gamle Eg. Kun Stammen staar tilbage, og den er endda bark-

løs (FH. 1935, 15). De tidligere anførte Ord Malle eller Mal og Vivi er vistnok dialektiske Former for Marv og Hvidved (JEL.).

EL (1929, 104 [26]). Om Træsko, der var lavet af Elletræ, blev der sagt, at de var lige saa lette som en Fjervinge (FH. 1928, 188).

ENGELSKGRÆS (1929, 105 [27, 129]). Kaldes paa Lyø: Revurter, fordi de i Mængde findes paa Lyø Rev (VP.).

FØLFOD (1929, 117 [30]). Paa Ærø kaldes den Hestefod (CKA.). I Formen Fuglefødder sælges de tørrede Blade paa Apotekerne (EAP.).

GRÆSARTERNE (1929, 119 [31]). Om Hejre, og her maa tænkes paa Rug-Hejre, siges: »Heire og Klinte er bedre end inte« (DF. IX, 52), og hertil hører et tilsvarende: »Skaldre og Kiøs gør snart kornløs« (DF. III, 120), hvor Kiøs antagelig er Ugræsset Vindaks, medens Skaldre vel nok er Skjaller, en Halvsnylter, hvoraf en Art forekommer som Ukrudt i Sæden.

HASSEL (1929, 136 [36]). For Gulsot brugte man at putte en levende Edderkop i en udhulet Nøddeskal og have den hængende ved Hjærtekulen, indtil Edderkoppen døde. Den havde da ved Sympathi trukket Gulsoten til sig. I Følge en gammel Cyprianus skulde Nødden derpaa kastes i Vandet. — »Lillejuleaften faar vi lidt Blæst. Fanden ryster Nødder, hedder det« (FH. 1936, 23).

HAVEPLANTER (1929, 156 [37]). Stueplanten Kala siges at varsle Regn, naar der hænger Vanddraaber fra Bladets Spids (FH. 1936, 26). Den som Køkkenurt dyrkede *Oxalis Deppci* hedder: Underjordisk Agurk(!) Ammerødderne syltes som Asier. Skærmpflanzen *Astrantia major* hedder: Danmarks første Blomst (JW.). I »Dansk Familieblad« 1938 Nr. 32 S. 3 og 4 fortæller Fru Karin Michaëlis, at Klimaet paa Thurø er saa mildt, at »Fingertræerne« kan trives. Ved Henvendelse til Forfatterinden faar vi at vide, at der hermed menes *Araucaria araucana*, som plantes nu og da paa nævnte Ø (saavel som paa andre af Sydfyns Øer og paa Als o. a. gunstige Egne). Fru M. fortæller videre, at Træerne led meget i en streng Vinter (ca. 1929), men senere er kommet til Hægterne igen. Det kan i denne Sammenhæng fortælles, at *Araucaria araucana* ofte kaldes Abetræ eller Abefyr efter engelsk Monkey fir. Bedre er dog det fulde engelske Navn: Monkey puzzle. Forholdet

er nemlig det, at Kærnerne i den store Kogle yndes af Aberne, som dog har svært ved at faa fat i Koglerne, fordi Træet grundet paa de store stive Naale er vanskeligt at klatre i (puzzle = Forvirring, Bryderi). Magnolia. Den smukke Busk (eller Træ) kaldes paa Thurø (og vel hele Fyn): Tulipantræ (Fru Karin Michaëlis), hvilket ellers er det danske Navn til *Liriodendron tulipifera*.

HESTEHOV (1929, 166 [40]). Tordenskræppe — Navnet maa vistnok henføres til denne Planteart, ikke til Burre, hvilket fremsattes som Formodning i Hovedafhandlingen. Sagen er nemlig den, at Hestehov blomstrer uden Blade allerede i Marts (Tordmaaned). Bladene alene kaldes Skræpper, medens Blomsterstanden kaldes Kukkedørrer (Millinge, Ma Ha.), et Navn, vi ellers kun kender for Gøgeurter med røde Blomster.

HUMLE (1929, 186 [43]). Se Artiklen om Humle (FH. 1930, 81 og 1928, 66). Fra et Hjem, hvor der plukkedes Humleknopper inden Døre, fortælles, at Husmoderen afskar »Rusmerne« i passende Længder og uddelte dem; hver Gang én havde Brug for et Stykke at arbejde med, forlangte han blot »Rus« (FH. 1930, 159); og om de nordøstfynske Humleplukkere fortælles det, at de udtrykte sig i lignende Situation saaledes: »Giv mig Rus, giv mig Ras, giv mig noget lige stras« (FH. 1931, 31). Jyderne fortalte om, hvorledes Fynboerne bryggede Øl. De anbragte en Sæk Humle midt ude i Gadekæret, saa fik de jo en stor Bryg. Til daglig øste de inde ved Bredden, men kom der Gæster, stagede de ud i et Dejgtrug og øste ved Siden af Humlesækken (FH. 1929, 47). Humleranker, der er angivet som Humlerusmer, benævnes ogsaa Rusmer eller Humlerusmer (Millinge, Ma Ha.).

HVIDTJØRN (1930, 12 [48]), Pesttjørnen paa Skamby Kirkegaard er blæst om d. 11. Oktober 1933 (FH.). Sydvest for Engeløkkerne, Harritslev Mark, findes en ældgammel Hvidtjorn, som kaldes Djævletornen eller Fandens Busk. Ingen turde i ældre Tider gaa forbi Djævletornen efter Mørkets Frembrud, da Skarns Folk holdt til og overfaldt Forbipasserende (FH. 1936, 96).

HYLD (1930, 23 [49]). Vers herom, se under Røn. »I stor Værk, og Pine, eller Hævelse er det stundom got, at bruge en Urte-Pose af Cameelblomster, Hummel eller Hyldeblomster, naar sygen er Ledsaget, med Kolde, da er det og got at Drikke Hylde-Thee af Hylde-Blomster eller gammelt varmt Øll, med Hylde

Sirup i« (FH. 1934, 153). »Hyldeblaaster brugtes til The, den grønne Bast, som sidder under Barken, blev kogt i Mælk mod »den Kale«. Videre skulde man ryste Hylden og sige: »Nu ryster jeg dig, du har rystet mig saa længe« (NR.).

HØR (1930, 36 [53]). Se om Hørdyrkning (FH. 1928, 113). Hørfro saas St. Hans Aften omkring Gaardene, for at Heksene ikke skal komme ind. Somme mener, det er derfor, Heksene er saa slemme til at ødelægge Hørrer, for derved hindrer de jo Hørrer i at sætte Frø. Derfor riser Bønderne Hørrer (FH. 1929, 107). Før Aften satte Folk Hylderis i Hørrer, for at Heksene ikke skulde hæmme den i Væksten o. s. v. (FH. 1934, 11). Naar man saaede Hør, skulde man efter Saaningen kaste Sækken højt op i Luften, for at Hørrer skulde blive lang (FH. 1930, 128).

JULEROSE (1930, 53 [59]). Den grønne Julerose kaldes Klosterlilie (Odense).

KAAL (1930, 72 [61, 132]). Om Kaal har man Talemaaden: »Blæd saaledes Kaalstokken, at den kan anden Sinde gro« (DF. IX, 52), samt Spøgegaaden: Hvad heeder heed Kaal? Svar: Ilden; samt Mundheldet: »Flæsket æder Kaalen«, som siges, naar Svinene er sluppet ind i Kaalhaven (Hauen, DF. IX, 52). Som Navn for Kaalrabi angives med Molbech som Kilde: Hupeiter, maaske Skriveform for Hujepader (DF. VIII, 76).

KARTOFFEL (1930, 102 [65, 132]) kaldes ogsaa Boteder (Millinge, Ma Ha.).

KIDDIKE (1930, 103 [66]). Navnet Knop udtales med langt o paa Nordfyn (NR.).

KIRSEBÆR (1930, 104 [67]). Udtalen Kessibær er ukorrekt. Fynboerne siger Kissbær eller Kissebær (Kristen Kristensen, Ryslinge). Det skal hedde Kisglas, ikke Kisseglas (NM.). Mens Kirsebærtræerne blomstrer, faar vi Bygevej (FH. 1936, 23).

KLOKKE (1930, 105 [68]). Saavel Ensidig Klokke som Liden Klokke kaldes Fejerbøl (NR.). Paa Avernakø anses Klokke for at være giftig, vistnok særlig Ensidig Klokke (CKA.). Den sidste kaldes paa Lyø Per Hus Urter efter en Mand Per Madsen, kaldet Per Hus, ved hvem Planten mentes at være kommet til Øen.

KODRIVER (1930, 106 [69]). Paa Avernakø, Ærø og Lyø kaldes den Kodrevler (CKA. og VP.). Paa Fyn kaldes den Øjsendriver (NR.).

KORNSORTERNE (1930, 120 [71]). »Hvert Aar, naar Rugen begynder at sætte Dræ, skal du gaa ud paa en Ager og hugge 3 Aks, da faar du ingen Feber« (ETK. 1922 S. 308). Fra Langeland opgives Draslestraa for de Straa, der falder af ved Hjemkørslen (DF. X, 139). Det sidste Neg paa Høstmarken blev kaldt »Den gamle« eller »Katten«; der var ingen, der var for at binde det (Avernakke, FH. 1936, 123). Ogsaa paa Langeland binder man »Den gamle« og kører »Den gamle«, d. v. s. sidste Læs, ind. En Præst har fortalt, at paa Lolland lod man det sidste Neg ligge til »Den gamle« d. v. s. Guden Odin (FH. 1933 S. 191). »Det Neg, som sidst blev bundet om Høsten, kaldte man »den gamle«. Den Pige, som bandt det, skulde have en Enkemand (FH. 1934 S. 10). Naar man huggede det sidste Skaar, sagde man fordum i Viby: »Pas nu paa Ræven« (FH. 1934 S. 10). Den, som i Laden tager mod det første Læs Korn, som om Høsten køres i Hus, maa være et Mandfolk, ellers vil Køerne udelukkende faa Tyrekalve det Aar (FH. 1934, 10). De fire første Neg, der blev sat i Ladet, blev sat med Toppen nedad; saa mente man, at Ukræet vilde holde sig til dem alene og lade det øvrige i Fred (FH. 1929, 73).

KORSVED (1930, 135 [77]). Tørstetræ kaldes Ulsrøn (Svendborgegnen).

KØRVEL (1930, 137 [79]). Ordet Skræmer udtales med langt æ. (NM.) (Sluttes.)

BLIDLØS

AF CHR. STEFFENSEN

SNART efter, at jeg i 1923 var kommet til Langeland, begyndte jeg at besøge den sengeliggende Marthe f. Christensen paa Østerskov, der døde 1927. Hun var født i Søndebro 1840, blev gift med Skrædder Nielsen paa Østerskov og kaldtes derfor dér i daglig Tale mest Marthe Skrædders. Under et af Besøgene fortalte hun mig bl. a., at hendes Forældre i hendes Barndom gjorde hende bange for at blive ude, efter at det var blevet mørkt, ved at sige til hende, at Blidløs stod udenfor, naar det var mørkt og vilde tage hende, hvis hun blev ude. Datteren, som hun boede hos, og som passede hende under hendes lange Sygdom, tilføjede, at Angsten for at gaa ud i Mørke blev ved at sidde i hende endnu paa hendes gamle Dage, saa at hun, mens hun endnu kunde gaa, aldrig gik ud om Aftenen uden Lygte.

Rasmus Jensen — kaldet Rasmus Jeppe — som var født paa Nordenbro Vesteregn 1860, men levede den meste Tid af sit Liv i Tryggelev, fortalte mig, at han ogsaa som Barn var blevet advaret af sine Forældre mod det samme og ligesaa med Begrundelsen: Blodløs staar udenfor. Begge disse var født i Magleby Sogn; men som Bevis paa, at det ogsaa i Tryggelev Sogn har været brugt at skræmme med Blodløs, kan jeg f. Eks. nævne Hans Chr. Hansen — kaldet Christian Østerskov —, født dér 1866, thi han fik lige den samme Besked i sin Barndom, som de to i Magleby Sogn havde faaet.

Men hvad mentes med Ordet: Blodløs? Rasmus Jensen spurgte efter sin Konfirmation sin Fader derom og fik af denne Svaret: det er Træerne, og det samme sagde Marthe Skrædders Datter, da jeg spurgte — vel sagtens nærmest Moderen — derom. Desuagtet blev det Spørgsmaal ved at komme op i mig, om virkelig det Ord med sin mystiske Klang, der uvilkaarlig leder Tanken hen paa Aandeverdenen, oprindeligt kun er dannet til at skræmme Børn med, mens de gamle selv med det kun tænkte paa Træerne, der ikke løber efter nogen for at tage dem.

Jeg prøvede saa at skrive til Theodor Jensen i Nordenbro, født i Bøsseløkke, Magleby Sogn 1873, baade om dette Spørgsmaal og om Forholdene i den Henseende i hans Levetid. Han svarede: »Mine Forældre har aldrig kyst os Børn med det. . . Jeg har altid betragtet det om Blodløs som noget, især unge og Børn vilde kyse hinanden med. Unge Karle kunde saaledes sige til Pigerne, naar de gik ud, efter at det var blevet mørkt: »Pas nu bare paa, for Blodløs sidder derhenne i Hegnet« eller »ved Hegnet«; eller de kunde sige til en Dreng, naar han skulde ud at fodre Hestene i Mørke: »Pas nu paa, for Blodløs sidder dernede i Foderloen.« Var Drengen mørkeræd, tog han saa en Lygte med sig; i modsat Fald kunde han omgaaende svare: »Aa! Hakkelsesmaskinen bider mig ikke.« . . . I mange Aar har jeg ikke hørt Tale om Blodløs.«

Disse Karles Bemærkninger synes mig ikke at lede Tanken hen paa, at det var Træerne, der særlig tænkes paa med Ordet Blodløs; og det forekommer mig ogsaa, at Marthe selv vilde have givet mig et andet Svar paa mit Spørgsmaal end det, som Datteren gav mig, hvis hun havde været oplagt til at tage Ordet, men hvorledes Svaret i saa Fald vilde have lydt, aner jeg jo ikke.

GAMLE SANDSAGER

DA DØMMESTRUP-BØNDERNE BLEV SPILLET BORT

Den gamle Major Nobel paa Sandholt kom engang ned i Ladegaarden, hvor Hovbønderne var forsamlede, og sagde da til Ladefogden, at han ikke saa noget til hans Dømmestrup-Bønder. »Dem faar Majoren aldrig mere at se«, sagde Ladefogden, »for dem har Deres Søn spillet bort«. »Har han det«, sagde Majoren, »saa skal jeg love, han skal ikke komme til at spille flere bort«. Og saa gjorde han Godset til et Stamhus.

Fortalt 1938 af Gmd. Niels Fr. Larsen i Sallinge, født 1854.

J. Pilegaard.

ILD DØLGES I GERUP

I Gerup laa to Halvgaarde tæt op til hinanden. Da der engang ret efter Udskiftningen kom Ild i den ene Gaard, løb Manden i den anden Gaard rundt om sin Gaard 3 Gange og dølgede Ilden, saa den ikke antændte hans Gaard. Men Luerne rakte efter ham ligesom Tunger, som om de vilde fange ham.

Fortalt 1938 af Gmd. Niels Fr. Larsen i Sallinge, født 1854.

J. Pilegaard.

TO NORSKE REMSER

Følgende Remser har jeg lært af min afdøde Svigermoder, Ane Marie Jacobsen, der var født 1840 ved Taarup Strand. De skal være sagt før Midten af forrige Aarhundrede af en gammel Kone, der var barnefødt i Norge, men i mange Aar havde opholdt sig paa Frørup-Taarup Egnen. De kan jo være undergaaet Forvanskning paa Grund af Sproget. Der var en Slags Melodi til dem.

1.

Du fattige Kar,
 du kom til Gaard
 med skarpe Skaar,
 du Rassebror.
 I give ham ikke mere end mæt,
 for saa æder han det og nier i hæt[?].
 Du it som en Lam
 og sjit som en Kam,
 din Fuxenfut,
 din Everprut,

du sjit i Hat,
 din Spyseltat,
 Gud gi', jeg var i Hallendal,
 saa sku jeg faa Smør i Klumpetal.

2.

Kragen sidder paa Gærdet
 og snakker med sine Døtre.
 Hvor skal vi hen i det Vintervejr?
 Vi fryser paa vore Fødder.
 Vi vil rejse til Danemark
 og købe Lær' for halvanden Mark.
 Trin i Pip og trin i Kor.
 Katten blæser i Sølvhorn.
 Fire Mus i Dansen gaar,
 saa hele Verden dunder.

Marius Rasmussen, Nyborg.

NØRRESØ KRÆVER SIT OFFER

Arbmd. i Tange, Krarup Sogn, Rs. P. Rasmussens
 Hustru, Maren Kirstine f. Eriksen, født i Krarup Sogn
 1877, fortalte mig i 1927 følgende:

Fra gammel Tid har der vaaren sagt, at Nørresø kræver
 et Offer hvert Aar. Min Bedstemoder, Maren Jakobsen i
 Søfælde — hun var født 1825 — vidste Rede paa, hvem der
 var druknet i Søen hvert Aar langt tilbage i Tiden. Et Aar
 omkring 1870 var der ingen druknet endnu, og det var helt
 hen imod Jul. Saa var der en fra Søfælde, der hed Kristian
 Knudsen. Han skulde over til Sølyst. Søen var lagt til, og
 han vilde gaa over den, fordi han var kommen lidt sent paa
 Vej den Morgen. De havde ellers advaret ham; men han gik
 alligevel over Isen. Saa blev det ham det Aar. — Hans Enke,
 Margrethe, boede siden i Dickmannhuset oppe ved
 Krarup Kirke. Vi Skolebørn var ikke helt dristige ved hende.
 Der var nogen, der snakkede om, at hun var en Heks.

Krarup Kirkebog oplyser, at Indsieder i Søfælde Christian
 Knudsen, 43½ Aar gammel, d. 23. Januar 1869 faldt gjennem Isen i
 Nørre Søe, og døde af Følgerne, idet Kulden bevirkede et Lungeslag
 hos den tidligere brystsvage Mand, og at hans Enke, Ane Margrethe
 Jørgensdatter, døde i Krarup d. 20. Juni 1897, 83 Aar gammel.

H. C. Frydendahl.

Vær med i Fynsk Hjemstavns Indsamlingsarbejde!

De Læsere, der kan give yderligere Oplysninger om de i dette Hæfte omhandlede Emner (f. Eks. Fastelavnsskikke (ogsaa fra andre Egne inden for Fyns Stift), Plantenavne og »Blodløs») samt om de nedenfor omtalte Emner, bedes venligst sende saadanne til

Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sæljagt i fynske Farvande.

Sæljagt (Sælfangst) har tidligere spillet en ikke ringe Rolle, navnlig om Vinteren, naar man kunde komme til at »stikke Sæler« ved Aandehullerne i Isen. Jeg har noget Stof om Emnet, men vilde gerne have mere, før det offentliggøres, og beder derfor Læserne meddele mig, hvad de maatte vide om Emnet, f. Eks. om Sted og Tid, Redskaber og Metoder, Sælernes Anvendelse, Priser paa Skind og Tran m. m., oplevede eller meddelte Træk. Dette og mere, f. Eks. anvendte Redskaber og Vaaben eller Billeder af disse, modtages med megen Tak.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

Folkeminder om Odense Aa.

Lektor Hakon Müller samler for Tiden Stof til en folkemindevidenskabelig Afhandling om Odense Aa til Fynsk Hjemstavn. Det er af stor Betydning at faa Emnet saa alsidigt belyst som muligt. Alle de Læsere, der kender Sagn, Tro eller anden folkelig Overlevering, der knytter sig til Aaen fra dens Udspring til dens Udløb, bedes venligst sende Optegnelser derom til Lektor Hakon Müller, Lahmsgade 83, Odense, eller til Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

H. C. F.

Minder om S. Jørgensen, Kistrup.

Da Artikelrækken om Historikeren Lærer S. Jørgensen, Kistrup, agtes udgivet i Bogform i noget udvidet Skikkelse, beder jeg alle, der maatte være i Besiddelse af Breve fra ham, Billeder af ham eller Oplysninger om ham, at overlade mig dem til Afbenyttelse.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1938

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—38 samlet for 44 Kr.

Enkelte Aargange faas for 4 Kr., saa længe Restoplaget tillader det.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg Kr. 2.00, med Skindryg Kr. 3.00
To Aargange samlet.....	— - 2.50, — - 3.50
Tre Aargange samlet.....	— - 3.50, — - 4.50
Fire Aargange samlet.....	— - 4.50, — - 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Syddfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Nielsens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavler, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»Som hans Navn og Daad er lænket til Mindestenen i Haven ved Sø-
kilde, har Førstelærer Frydendahl gennem sin Bog omhyggeligt og smukt
levendegjort denne prægtige Bondeskikkelse, og Bogen har stor Værdi for
enhver, der med Interesse omfatter Fædres Liv og Virke, hvorfor den for-
tjener at finde Plads paa Hjemmets Boghylde og i alle Bogsamlinger.«

H. Sloth i Dansk Landbrug.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn



Maanedsskrift: for: den: fynske: Øygruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frydendahl.

Indhold: Marins Rasmussen: Træk af Nyborg Murerlaugs historie. — Aigel Lange: Nogle Noter til 'fynske Plantenavne og folkeminder om Planter.' — Chr. Nielsen: Peder Solne-dreng. — Tage Jørgensen: Sagn fra hornø Sogn.

3. hæfte.

Marts 1939.

12. Aargang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

FYNSK HJEMSTAVNSSAMLING

Gennem en Række Aar har jeg samlet Optegnelser, Billeder, Udklip og lignende af topografisk, biografisk og saglig Art vedrørende Fyn. Samlingen, der nu omfatter omkring ved 40,000 Stk., kommer mig i høj Grad til Nytte ved Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn«.

Ofte har jeg den Glæde at modtage Bidrag fra andre til Samlingen. — Skulde Læserne have Ting liggende, som de ikke har særlig Interesse i selv at opbevare mere, eller som før eller siden bliver bortkastet eller tilintetgjort, modtages de med megen Tak til Samlingen. De kan da komme Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn« til gode og forhaabentlig gavne anden fynsk Hjemstavnsforskning. Samlingen skal senere overflyttes til et offentlig tilgængeligt Studielokale ved Fyns Stiftsmuseum.

Særlig Interesse har gamle og nye Fotografier (ogsaa Amatørfotografier) af Personer, Bygninger og Landskaber samt Prospektkort, Breve, Dagbøger eller andre skriftlige Optegnelser.

I den sidste Tid har jeg modtaget:

Fra Overbibliotekar Dr. phil. J. Christian Bay, Chicago, 17 Aviser og Udklip.

Fra Pastor J. Chr. Clausen, Korinth, 2 haandskrevne Bøger med personlige Erindringer.

Fra Landinspektør Chr. Hvenegaard, Svendborg, 1 Bog.

Fra Kunstmaler Herman Madsen, Aasum, 1 Udskrift af et gammelt Blad.

Fra Birgitte Møller, Assens, en gammel Avis.

Fra Lærerinde C. Olsen, Trunderup, 1 Udklip.

Fra Sognepræst J. Rasmussen, Brahetrolleborg, 1 Opskrift til en Tale.

Fra Lensgrevinde L. M. Reventlow, Brahetrolleborg, 1 Udsnit (L. Reventlow: Om det fyenske Skolelærerseminarium. Minerva Maj 1800).

Fra Professor Peter Skautrup, Aarhus, 1 Notits efter et Haandskrift fra 1481.

Fra Sogneraadsmnd. N. Søkilde, Fløninge, 3 Smaaskrifter.

Fra Journalist Jens Therkelsen, Ringe, 3 Manuskripter, 3 Aviser, 1 Kliche, 1 Kort og 27 Billeder.



Nyborg Murerlaug 1938.

NOGLE TRÆK AF NYBORG MURERLAUGS HISTORIE

AF FHV. MURER MARIUS RASMUSSEN, NYBORG

ILLUSTRATIONER EFTER FOTOGRAFIER AF MARTIN BEHNKE, NYBORG, 1938

At faa Bevilling til at oprette et Murerlaug var ikke saa lige en Sag, ikke alene fordi Myndighederne saa skævt til Laugene i sin Helhed, men tillige fordi det var vanskeligt at faa et Murerlaug godkendt af Laugene, de saakaldte Hovedamter, der havde Sæde i Danzig, Dresden og Lüneburg og tilsammen bar det stolte Navn »Det ganske sachsisk gothaiske Mur- og Stenhuggerlaug«.

I Midten af det 18. Aarhundrede var der kun 4 Murerlaug i Danmark, nemlig i København, Aalborg, Fredericia og Odense. Udlærninge skulde derfor aflægge Svendep prøve for et af disse Laug, særlig for at kunne rejse i Udlandet. Det var den tyske »Zünft«s store Tid.

Aar 1743 nævnes en Nyborg Murermester, nemlig Johan J'acob Eneke, der paa den Tid betaler Tidepenge (Kontingent) for sin Svend til Odense Murerlaug. 1774 lader det til, at der er kommen Gang i Byggeriet i Nyborg; thi dette Aar nævner Odense Murerlaugs Protokol, at der nu er 3 Nyborg-

mestre, der betaler Tidepenge, nemlig førnævnte Johan Jacob Eneke, der betaler for 5 Svende, Kele Rose for 3 og Jens Jacob Dahr for 3. Mestrenes Navne tyder paa tysk Afstamning.

I Slutningen af Aarhundredet (1798) hjem søges Nyborg af en mægtig Brand, der lægger store Dele af Byen i Aske, deriblandt nogle af Murermestrenes Ejendomme, og da nogle af disses Svende ansøger Lauget i Odense om Tilladelse til at rejse andet Sted hen, bliver dette afslaaet med den Motivering, at det vilde være uretfærdigt handlet mod de brandlidte Mestre, hvorfor Lauget paalægger dem at blive og holde sig Laugets Anordninger efterrettelig.

Saa ses der ikke mere om Nyborg Murere før Aar 1822, da Byens samtlige 8 Murermestre, nemlig Rudolph Mohr, C. Dahr, Caspar Pætz, Jesper Tvede, Chr. Pedersen, Knud Knudsen, J. H. Wassmann samt Iver Petersen, indsender et ærbødigt Andragende til Landsfaderen, selveste Kong Frederik VI, med Bøn om at maatte oprette et Murerlaug i Nyborg. Kongen, der paa Grund af Byens økonomiske Vanskeligheder, som den store Brand havde forvoldt, havde gjort Nyborg til Stabelstad, føjer nu til, at der maa oprettes et Murerlaug, og ifølge denne Bevilling oprettedes da Nyborg Murerlaug d. 2. Januar 1823, og den 10. Marts samme Aar udhængtes Herbergsskiltet ved en større Højtidelighed, hvad der var »handwerksgemäsz«. Ved denne Lejlighed fremsagde Rudolph C. Mohr, der var valgt som Oldermænd, følgende versificerede Tale:

De ærede Folk, som her mon staa,
 Hvis de nu ønsker Besked at faa,
 Hvad der er paafærde i denne Dag,
 Jeg vil dem det sige med stor Behag.
 Thi Murerne her udi Nyborg Stad,
 Vil helligholde en Fest saa glad.
 En frydelig Højtid vi holde nu,
 Som hele vort Liv vil rinde ihu.
 Vor allernaadigste Konge blid,
 Gud glæde hans Sjæl til evig Tid,
 Forundt os haver en Ret saa stor,
 At vi den ej glemmer paa denne Jord.
 Ja Efterslægten den mindes vil,
 Saalænge der Murfolk i Nyborg er til.

Til Kongen et Bønskrift vi lode gaa
 Om, at vi Laugsrettigheder maatte faa.
 Højstsamme os naadigen sligt tillod,
 Det var en Gave baade stor og god.
 Thi alt som uden Love et Land
 Saa er uden Laug en Haandværkerstand.
 End fylder Glasset til bredfuld Maal
 Og drikker vor ærlige Haandværks Skaal!
 Gid Murerlauget det maa bestaa,
 Saalænge vor Jord omkring Solen mon gaa!

Om Laugets Virksomhed melder Protokollen, at Hundreder af Udlæringer i Aarenes Løb er kommen fra saa godt som alle Landets Egne og har aflagt Prøve for Lauget, og da hver betalte et ret højt Indskrivningsgebyr, bugner Laugskassen til Tider af Penge, saa den foruden at betale Syge- og Begravelseshjælp til Medlemmerne tillige har Raad til af og til at holde nogle drabelige Gilder paa Raadhussalen med efterfølgende Bal.

Det ses, at Byfogden eller hans Fuldmægtig alletider har været tilstede og underskrevet Protokollen, naar en Udlærling har modtaget sit Svendebrev. Der har alletider hersket et godt Forhold mellem Lauget og Øvrighedens Repræsentant, saa at denne har været indbudt til Laugets Fester, ligesom Murerne »Ligfane« har været tilstede, naar der indtraf Dødsfald i den paagældendes Familie.

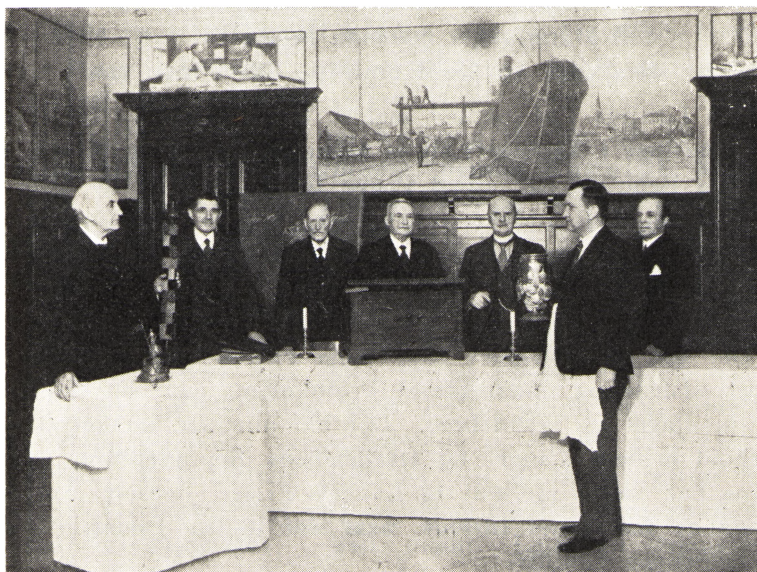
Svendestykket bestod som Regel i at opmure et aftrappet Hjørne, en Ort eller en Skorstenspipe.

Man lægger Mærke til, at Murersproget (Spruck) er af tysk Oprindelse. Ord som »Maurerpolir«, paa Dansk fordrejet til »Murpolerer«, der i min Læretid o. 1880 endnu brugtes som Betegnelse for Murerformanden; »Kreutzverbandt« (Krydsforbandt), »Kop«, »Waterpas« med flere andre.

Optagelsen i Lauget foregik efter et eget Ceremoniel, ogsaa indført fra Tyskland. Det vigtigste af disse var den sirlige Hilsen, »Grüszen«, og »Tildrikningen«. Naar Ungsvenden iført et hvidt Skødskind (Ærbarhedsmærket) traadte frem for den »aabne Lade«, det Skrin, hvor Laugets Segl, Protokol og øvrige Dokumenter opbevares, foregik der en Slags religiøs Handling. Oldgesellen (Svendenes Formand) slaar 3 Slag i Bordet med »Skafferstokken« (Kommandostaven) og udtaler højlydt »Gehör! Laden er aaben«. Nu blottes alle Hoveder, Tobaksrygning ind-

stilles, og Samtale ophører; thi nu hersker »Zünphthen«, denne fremkaldte mærkelige Stemning, der inderst inde bunder i Sammenhold og Disciplin. Ungsvenden fremsiger derefter paa Oldgesellens Opfordring »Maurergrüenzen« (Murernes Hilsen), der lyder saaledes:

»Also, mit Gunst und Erlaubniss, dass ich den ehrbaren Handwerksbefehl aufheben und an meinen Mund setzen und



En Ungsvend optages i Lauget.

Bag Laden Oldermændene. Ved begge Sider af ham Kasserer, Sekretær og Bidsiddere. Ved det lille Bord Oldgesellen (nærv. Artikels Forf.). Oldermændene og de to ved hans venstre Side er Mestre, de øvrige Svende. Foran Bordet Ungsvenden med Velkomsten. Den, der her optræder i denne Rolle, er dog noget ældre, end det almindeligt er Tilfældet.

einen Ehrentrunk daraus von den ganzen ehrbaren Gesellschaft thun mag. Vivant, es leben die Herren Aeltesten, Ladenmeister, Mitmeister, Allgesellen, einheimische und fremde Gesellen! Alle, die hier in Arbeit stehn und auf grüner Haide gehn, die nach guter Arbeit trachen und das Handwerk der Maurer und Steinhauer hoch, hochachten. Vivat hoch!«

Derefter præsenterer Oldgesellen for ham den »ærbare Velkomst«, den mægtige Pokal, der er behængt med Sølvskilte og Mureremblemer skænket af optagne Svende til Minde om deres store Dag. Der er Skilte fra 1823 op til vore Dage, hvor den endnu præsiderende Oldermænd og Laugets Kasserer, begge

ældre Mestre, i den senere Tid har betænkt »Velkomsten« med deres Navneskilte og Einblemer.

»Velkomsten« bliver nu fyldt til Randen med Vin (den rummer 1½ Liter) og overrækkes ham af »Oldgesellen«, efter at denne først har »tildrukket« ham og svøbt et hvidt Klæde om Velkomstens Fod. Saa drikker Ungsvenden »Broderskabets Skaal« og siger: »Leve alle brave Murere!«, der af Forsamlingen besvares med trende Hurraraab. Derefter vandrer Pokalen fra Mund til Mund, til den er udtømt. Han er nu »inddrukket« i Lauget. Efter Optagelsen finder der et lystigt Samvær Sted.

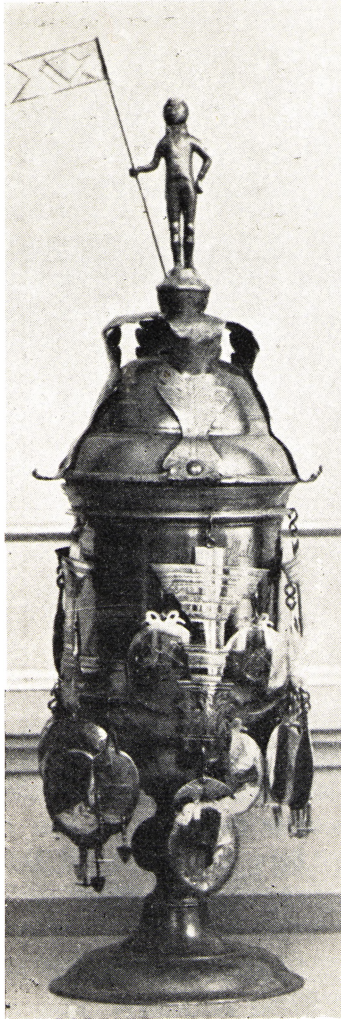
Ungsvenden er nu Laugsbroder, Ligemand med de øvrige Svende. Han har af »Oldermanden« modtaget sit »Kundschaft« (Svendebrev), det store trykte Dokument forsynet med Billede af Nyborg og Laugets Segl med Omskriften: »Wer Gott vertraut, Hatt wohl Gebaut«, og hvis Overskrift lyder saaledes: »Undertegnede Oldermænd og Bisiddere ved Muur- og Stenhugger-Lauget i Stapelstaden Nyborg gøre vitterlig« o. s. v. Han kunde nu »rejse paa Professionen«, som de fleste Ungsvende gjorde eller rettere skulde gøre, i hvert Fald en Tid. Derved erhvervede de sig mere Agtelse blandt Kammeraterne.

Naar en rejsende Murersvend kom vandrende ad Landevejen og naaede gennem Landporten, skiftede han sin Ransel fra højre til venstre Skulder, sørgede for, at 3 Knapper var knappede i hans Frakke og gik saa midt ud ad Gaden (der fandtes jo ikke generende Færdselsregler dengang) til han naaede Herberget, »Murerkroen«, der i flere Aar havde til Huse i Ejendommen kaldet »Pølen« i Skippergade, tillige var Arbejdsanvisningskontor og var let kendeligt paa sit udhængte Smedejærnsskilt bemalet med Mureremblemer. Her henvendte Mestre sig, naar de behøvede Svende.

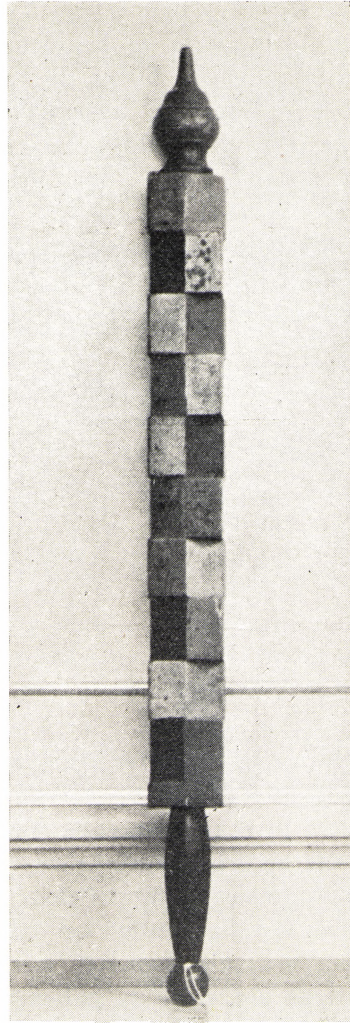
For »Herbergsfatter« maatte Svenden nu fremsige »Grützen« som Bevis for, at han var »zünftig«. Var der ikke Brug for ham, gik Rejsen videre ad Sjælland til med Smakken, hvormed han som oftest blev befordret gratis. Den rejsende Svend plejede jo ikke at have mange Kontanter.

Var der Arbejde at faa, blev han i Byen og stiftede ofte Familie. Efterkommere af saadanne tilrejsende Murersvende findes endnu her.

Den eneste Sag af særlig Interesse, jeg har stødt paa, men som Laugsprotokollen tier om, er følgende:



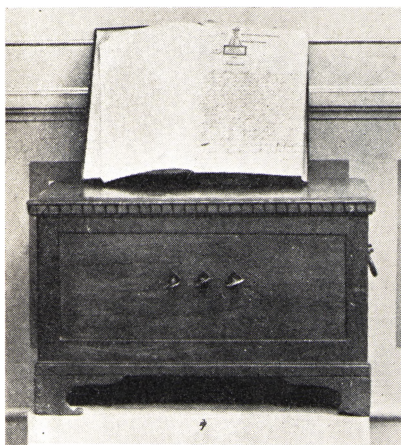
Velkomsten.



Skafferstocken.

Mesterstykket bestod i at tegne og opmure (med smaa Sten) en Hvælving samt levere Tegning og Overslag til en borgerlig Bygning. I Aaret 1855 ønskede en Svend at aflægge denne Prøve. Det blev ham tilladt; men hans Tegning blev infamt kasseret af Lauget, hvor Mestrene havde det største Ord og formodentlig ikke ønskede flere Konkurrenter. Den unge Mand var ikke »Mestersøn«, hvilket havde stor Betydning dengang. Men han var ikke tabt bag af en Vogn og sendte Tegningerne

til Københavns Murerlaug, hvor Oldermænden, Kornbech, udtalte, at de Opgaver, Lauget i Nyborg havde givet ham, var »ubegribelige og uforstaaelige«, hvad en knusende Udtalelse fra Professor Hetsch støttede: Opgaverne var de »urimeligste«, der nogensinde var kommen ham for Øje. Nyborg Murerlaug maatte nu bide i det sure Æble og give ham andre Opgaver, som han løste tilfredsstillende. Han var senere i mange Aar Laugets højtskattede Oldemand, og der meldes intet om, at han har været med til at give vordende Mestre lige saa »ube-



Laden.



Herbergsskiltet.

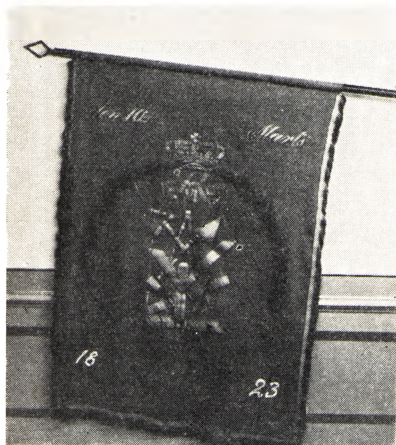
gribelige, uforstandige og urimelige« Opgaver, som han selv blev stillet overfor.

Laugene ophævedes, som bekendt, ved Lov af 1857; men Murerlauget i Nyborg bevarede Retten til, at der for dette kunde aflægges gyldig Svendep prøve. Denne Bestemmelse bestod indtil for faa Aar siden, da den overgik til »Fællesrepræsentationen for Industri og Haandværk«.

En ny Tid har holdt sit Indtog, men Lauget fortsætter, tro mod Traditionen, Afholdelse af de 2 »Quartaler« i Januar og Juni Maaneder og virker stadig som Syge- og Begravelseskasse. I Januar Quartal fremstilles de i det forløbne Aar »udlærte« og optages i Lauget med de her nævnte Ceremonier, der maaske, særlig for den yngre Slægt, kan synes som noget, der ikke passer for vor nøgterne Tid og har et Skær af noget latterligt over sig. Men da Interessen for det forbigangne med dets Fortrin og

Fejl lader til at vinde Fremgang overalt i vort Land, vil vi haabe, at den maa bevares usvækket, saa at meget fra den »gode gamle Tid« endnu kan blive reddet fra Forglemmelse.

Lauget ledes af en Oldermænd, en Kasserer, en Sekretær samt 2 Bisiddere og har i sit Eje alt, hvad »Zünften« krævede, nemlig: Laden, som kun kan aabnes med 3 Nøgler, »Velkomsten« behængt med Sølvskilte og Mureremblemer. I Lauget er indgraveret Navnet paa den første Oldgesel og paa selve Pokalen Navne paa forskellige Oldermænd. Endvidere »Skaffer-



Laugsfanen.



Ligfanen.

stokken« (Kommandostaven, Oldgesellens Værdighedstegn), Herbergsskiltet, Laugsseglet (ogsaa kaldet Signetet), 2 Faner: Selve Laugsfanen med Kong Frederik VI's kronede Navnetræk og Ligfanen, hvis Dug er hvid og Emblemerne omslynget af en Slange (Evighedssymbolet), den bæres ved Laugsbrøders og nærmeste Families Begravelse. Alle disse Sager stammer fra Laugets første Tid.

Ved Ligfærd skulde alle Laugsbrødre være tilstede ved den afdøde Medbroders Baare, og naar han var sænket i Graven, skulde disse tilkaste den. Naar dette var gjort, fulgtes de alle til det nærmeste Værtshus for at drikke »Gravøl«, som betaltes af Lauget. Der figurerer i Regnskabsbogen f. Eks. en Post: Ligvogn og Gravøl ved Gumme Graas Begravelse i Firserne i forrige Aarhundrede. Denne gamle Skik med Gravøl, som i

Tidens Løb var bleven Uskik, blev ophævet for 15 à 16 Aar siden. Jeg selv har i Tidens Løb deltaget i adskillige Gravøl, der var ret muntre og kunde trække ud til langt hen paa Aftenen for fleres Vedkommende.

Den 10. Marts 1923 afholdt Lauget med Damer en større Festlighed i Anledning af Hundredaarsdagen for Herbergsskiltets Udhængning. Flere indbudne Gæster, hvoriblandt Laugsmedlemmer fra andre Byer samt Byens Borgmester, der havde afløst Byfogden som Tilsynsførende med Lauget, vare mødte. Alle morede sig til den lyse Morgen efter gammel Murerskik.

Der er rundet mig et Digt ihu, som min Mor ofte fremsagde for mig i min Barndom (min Far var Murer, som jeg selv blev). Det har aldrig været nedskrevet og heller ikke trykket, og hvem Autor har været, aner jeg heller ikke; men det kan tænkes at have været Mor selv, der har »begaæet« det. Det er jo fra en Tid, antagelig først i Halvtredserne i forrige Aarhundrede, hvor Standsfølelse sad til Højbords overalt. Digtet lyder, efter Hukommelsen, saaledes:

O, Murer, stolt det er dit Navn!
 Du bygger Huse op til Gavn,
 hvor Ploven før skar Furer.
 Hvem løfter os fra denne Jord
 etagevis med mer end Ord,
 hvem andre end en Murer?

En Murer har et lystigt Sind;
 han dristig ser ad Ruden ind,
 hvor Pigebarnet lurer.
 Ja, man har sagt, sandt eller ej,
 at Amor tidt gik denne Vej
 i Skikkelse som Murer.

En Murer med et ærligt Sind
 let murer sig i Hjertet ind
 hos kvindlige Naturer.
 Saa stolt en Stand, det er mit Ord,
 der gives ej paa denne Jord
 som den at være Murer.

NOGLE NOTER TIL »FYNSKE PLANTENAVNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER«

TILFØJELSER TIL ARTIKELRÆKKEN I FYNSK HJEMSTAVN 1929—32

AF AXEL LANGE

(Sluttet)

LILIE (1930, 137 [79]). Til Bemærkningen om Lilien i Odense Vaaben kan føjes: Lilien er her den samme som den franske Lilie (Orlean-Lilien), rimeligvis en stiliseret Lilie (JEL.). *Lilium martagon* kaldes ogsaa Krængom eller Krængom-blomst (JW. 1937).

LÆGEURTER og GIFTPLANTER. En betydelig Del af vore vilde Træer, Buske og Urter har tidligere været anvendt som Folkelægemediel, og forskellige indførte Lægemedler stammer fra Planter; mange af baade de danske og fremmede forhandles paa Apotekerne, ofte med forvanskede Navne eller med andre Urters Navne paahæftede. En Del af disse Lægeurter, event. Giftplanter, er bleven anført paa sit Sted under den paagældende Plantens Navn. Den meget bitre Rod af *Gentiana lutea* sælges endnu paa Apotekerne og anvendes i bitter Medicin, i Urtebittere o. s. v. Af fynske Navne anføres for den Jernrod og Johannesrod (EAP.), hvilket dog skal bero paa en Fejltagelse, endvidere kendes Sværtierdas gelbe. Dette ved første Øjekast besynderlige Navn skyldes Plantens ældre latinske Navn: *Swertia lutea*, som paa Tysk maa blive til Die gelbe Swertia eller »Swertia das gelbe«, som i denne Form er overført til Dansk. En anden Urt af samme Familie: *Erythraea*, paa Dansk Tusindgylden, er ligeledes bitter. Denne tørredes og brugtes til Gyldenthe (NR.). Den tørrede Urt af Læge-Jærnurt er bleven kaldt Korsknapp (EAP.) og Urten af Læge-Ærepris: Stenbrækkerthe (EAP.). Roden af Pimpinelle, *Pimpinella saxifraga* er bleven kaldt Saxifragarod og Stenrod (EAP.), det sidste dog urigtigt, antagelig fremkommet ved Paavirkning af *Saxifraga* = Stenbræk. De anissmagende Frø af en anden Pimpinella-art kendes fra de sødligt smagende »Kongen af Danmarks Brystdraaber«. Frøet af den sydeuropæiske *Nigella* blev paa Apotekerne kaldt Akkeleje frø (EAP.), medens en Ridderspore-Art: *Delphinium staphysagria* er kendt som Springkorn (EAP.). Roden af forskellige *Aristolochia*-Arter er solgt paa Fyn som Osterleierod, en anden i Jylland som Osterlutzerod. Den

tropiske Plante *Curcuma longa*'s Rodstok blev solgt som Safran-rod, og Filspaan af det tropiske Træ *Guajacum officinale* (Pokenholt) som Alkenfranken træ, i Jylland dækker dette Navn over tørre Pinde af Bittersød Natskygge. Sidstnævnte kaldes derimod paa Fyn nu og da Bittertræthe (EAP.). Videre maa vi nævne den giftige Sevenbom, der har faaet Vanry for sin Anvendelse som fosterfordrivende Middel. I Rasmus Rasks Faders Cyprianus nævnes Sebenbom som Middel til at undgaa at faa Børn (FH. 1936, 47). Husløg anvendes mod brændt Skade (Lyø, VP.). Mod Engelsk Syge brugte man følgende Middel: Man skærer en Græstørv, lægger den paa to Pinde, der er lagt paa to Stole og fører det syge Barn 3 Gange rundt om Græstørven, hvorefter denne lægges ned i det Hul, hvorfra den er taget. Hvis Græstørven gror fast, kommer Barnet sig (Lyø, VP.). Sml. FH.

OKSEØJE (1931, 10; 1932, 153 [87, 133]). Den Art, som betegnes med *Matrem*, har som før anført mange Dialektnavne. Udover de forhen anførte kan nævnes *Madam* (NR.), *Madem* (Espe, CP.) og *Matron* (Ærø, LPL.).

PIL (1931, 42; 1932, 153 [91, 133]). Raklerne kaldes *Pipper* (Millinge, Ma Ha.). *Purpur-Pil* kaldes paa Ærø *Italiensk Pil* eller *Italiensk Plantning* (LPL.). Paa Taasinge udtales *Vidier*: *Vøjer*. For Arten *Salix viminalis* har man paa Taasinge Navnet *Talianer* (FCL.). En Art, som kaldes *Rødpil*, betegnes ogsaa som *Sejgtræer* (FH. 1934, 13).

PILEURT (1931, 57 [93]). *Vej-Pileurt*. »Hundrede Knuder«, anvendes endnu som *Skedeknæthe* ganske som i Henrik Smids Dage til at »drifue Stenen skinbarligen, oc prises oc loffues end for hendis skinbarlige dyder Skyld« (LPL.).

PRAGTSTJERNE (*Melandrium*) kaldes *Luseblomst* (Millinge, Ma Ha.).

RAPS (1931, 58 [94]). Naar de kørte det sidste Læs Raps, skulde alle Børnene op at køre, hver med sit lille Flag. Om Aftenen var der Rapskilde for alle, der havde været med (Avernakø, FH. 1936, 135). Se om Raps FH. 1930, 50.

ROSE (1931, 59 [95]). Rosengallerne kaldes *Dukke hoveder* (Hastrup, Halfdan Lange.).

RØLLIKE (1931, 60 [96]). The af Røllikens Blomster anvendes mod Astma (Lyø, VP.).

RØN (1931, 61; 1932, 153 [97, 133]). Om denne siges: »Naar

Rønnebær er røde, er Honningtrækket øde, naar Hyldebær er sorte, er Sommeren borte« (FH. 1936, 24). Lykkepinde laves af Flyverøn skaaret St. Hans Nat.

SENNOP (1931, 62 [98]). Den vilde Ager-Sennop kaldtes sine Steder Aspir (NR.).

SKARNTYDE (1931, 88 [98]). (*Conium maculatum*) kaldes paa Lyø Tysk Skarntyde, medens Skarntyde, ligesom de fleste andre Steder, betyder Skov-Kørvel (VP.).

STEDMODERBLOMST (1931, 91, [102]) kaldes paa Lyø Allerkæreste (VP.).

STENURT (1931, 106 [102]). Den arktisk-nordiske Art *Sedum roseum* har haft Anseelse som Lægeplante og har været solgt paa Apotekerne som Rosenbom og Rosenrod (EAP.). Brugen at sætte St. Hans Urter op parvis under Hanebjælken er stærkt udbredt. Nogle Steder skulde den ene have 2 Blade og blev kaldt »han«, den anden have 3 Blade og blev kaldt »hun« (NR.).

SYRÉN (1931, 122 [109]). Udtalemaaden er Sywriner (VM.) og Severiner (HCF.).

TIDSEL (1931, 123 [109]). Marietidslens Frø, som er bleven solgt paa Apotekerne, kaldtes af og til af Befolkningen Støn-korn og Tusindgyldenfrø (EAP.).

TOBAK. Sideskuddene, som fremkommer i Sommerens Løb, kaldes Gisseskud (DF. VI, 55), hvilket svarer til Geitsere, der af Gartnerne bruges som Betegnelse for Sommersideskud paa Vinstokken, optaget i vort Sprog fra Tysk; ligeledes siges gisses og koppes om hhv. at fjerne Sideskuddene og afkorte Hovedstænglen (DF. VI, 55).

TRÆER og BUSKE (1931, 137 [111]). Meningerne om, hvilke Træer man skulde skære Pinde af for Modsol, er delte; FH. 1928, 31 siger: Hyld, Pil, Ælm, Ask maa ikke bruges; men i FH. 1929, 31 anføres netop Hyld, Pil, Syrén, Ask, men ikke Stenfrugt. Mod Gulsot blev der ogsaa skaaret Pinde, men af fem Slags. Barken blev sat i Brødkrummer, som Patienten spiste. . . 14 Dage efter var han rask (FH. 1936, 71). Flamme-Ælm anvendtes til Kistetræ (FH. 1929, 58). Et Ordsprog siger: »Kroget Træ bær og god Fruct« (DF. IX, 53 (Hauen)). Hellige Træer omtales af og til, saaledes skal der i Lunden norden for Aasum have staaet nogle, som gamle Folk kunde paaavise, men hvorom ellers intet nærmere vides (FH. 1928, 168). Det siges

ogsaa om Træer: »Det er ey hvert Slags Træ, som duer til Træsko« (DF. IX, 53 (Hauen)).

VALMUE (1931, 151 [113]). Paa Nordfyn kaldtes den Røe Dræe (NR.).

VALNØD (1931, 152; 1932, 153 [114, 134]). Gaade om Valnød: »Saa højt som et Hus, saa grønt som Græs, saa bedsk som en Galde, saa sødt for os alle« (FH. 1932, 32).

VEJBRED (1931, 152 [114]). Til Bemærkningen i Hovedartiklen om, at Vejbreddblade blev anvendt som Lægemiddel, kan føjes, at de foruden at være bleven brugt som Omslag, f. Eks. paa bøjne Fengre (NR.), ogsaa har været brugt mod »den Kalè« (d. v. s. Koldfeberen). Hanne Christoffersen, Humle, fortæller saaledes om en Dreng, der led af denne Sygdom, og som efter en gammel Kones Raad blev kureret ved at faa knust »Vejbeblade«, to Theskefulde i en Snaps Brændevin; hun har selv prøvet samme Middel overfor en Nabos Anfald af Kolden, og det hjalp (FH. 1929, 127). Her kan forøvrigt bemærkes, at det ikke er absolut givet, at Navnet Vejbred med sit Utal af Varianter skal afledes af Forekomsten langs Vejene, Frits Heide paastaar nemlig (i Fag- og Højskoler i Danmark 1937 Nr. 4), at første Led skal betyde Ve (Smerte), medens andet Led betyder breder (= spreder eller fordeler) og saaledes skal have direkte Hentydning til Vejbreddbladets lægende Egenskaber.

PEDER SVINEDRENG

VED CHR. NIELSEN, AAHOLM

MELODI VED JENS NIELSEN, AAHOLM. NOTER VED H. GRÜNER-NIELSEN.

Peder Svine-dreng han satte sig paa Grøften og græd lom tra-la lala
lala-lala-la Gud ved om jeg ikke Kongens Datter kan faa ja
lom tralala lala-la-la-la

1. Peder Svinedreng han satte sig paa Grøften og græd.
Lom trala la la la la la la.

»Gud ved, om jeg ikke Kongens Datter kan faa«.
Ja lom trala la la la la la la.

2. Kristine hun sad bag Busken og lo:
»Slet ingen vil vide, hvad Lykke du kan faa.«

3. Og det var om Natten, da Duggen faldt paa,
Kristine fik Lyst til Peder Svinedreng at gaa.
4. Da hun kom til Døren, o da var den laaset og sat for en Pind.
Den tog hun bort, og saa kom hun da ind.
5. Kristine drog af sine Sølvspændesko,
og hjærtelig hun lo.
6. »Og hør du, Peder Svinedreng, o vend dig om til mig,
thi nu springer jeg lige i Sengen til dig.«

* * *

7. »Om Dagen saa vogter jeg Kongens Svin,
om Natten saa kommer min liden Kristin.«
8. Kongen han lod sin Datter kalde for sig:
»Er det sandt, hvad Peder Svinedreng han siger om dig?«
9. »Ja vel er det sandt, at jeg til ham gik,
men ingen faar at vide, hvad jeg hos ham fik.
10. Ja vel er det sandt, at jeg hos ham laa,
men ingen faar at vide, hvad jeg hos ham saa.«
11. »Jeg havde tiltænkt dig en Ridder saa fin,
nu kan du gaa med Peder Svinedreng, det Svin.
12. Jeg havde tiltænkt dig en Ridder saa from,
nu kan du gaa med Peder Svinedreng, den tykke Vom.«
13. »Jeg er ej Peder Svinedreng, fordi de kalder mig saa.
Jeg er den yngste Kongesøn af Engeland saa god.«
14. »Og er du den yngste Kongesøn af Engeland saa god,
saa skal du faa min Datter, om saa jeg havde to.«

Sunget i Sønder sø o. 1890, optegnet 1929.

Visen om Peder Svinedreng har været udbredt over hele Danmark. 4 fynske Opskrifter, deraf de 3 dog blot Brudstykker, findes trykt i »Danmarks gamle Folkeviser«, Nr. 527 H*—L*.

Peder Svinedrengs Vise er egentlig en Omdigtning, en skæmtefuld Udløber, af den middelalderlige Runevise om Ridder Stig, der af en Fejltagelse kaster Runer paa Kongedatteren, men viser sig utilgængelig overfor hendes Kærtæg, da hun kommer til ham om Natten. Som Be-

lønning for sin Opførsel giver Kongen ham bagefter Datteren til Ægte. Den gamle Riddervise er bleven gjort mere spændende derved, at Ridderen er erstattet med en simpel Svinedreng, som dog i sidste Øjeblik viser sig at være en forklædt Kongesøn.

Det er mærkeligt, at det i Visens Begyndelse her i nærværende Opskrift er Prinsessen selv, der hører Svinedrengens Elskovsklage; det er ikke nogen tilfældig Forvanskning, da det samme Motiv genfindes i en Opskrift fra Thy (DgF. 527 D), men ellers plejer det i Peder Svinedrengs Vise at være en Lindorm (Orm), der hører Ungersvendens Klage og trøster ham med, at han nok skal faa Held med sig og faa Kongedatteren.

Den her meddelte Viseforms Melodi synes Laan fra Kragevisen (E. T. Kristensen: Skjæmteviser Nr. 9). Teksten er en Del forvansket, men kan forbedres ved Hjælp af andre Opskrifter. V. 4: [Femten Laase og saa en Pind, dem] tog hun bort (osv.); 5²: [saa sprang hun i Sengen] og hjærtelig hun lo; V. 6: Og hør du Peder Svinedreng [hvad jeg siger dig], [og nu skal du] vende dig om til mig; 7² din liden Kristin; 9², 10² men ingen [Godvilje] jeg (osv.); 11² at vogte Svin; 12¹ saa [bold]; 12² Peder Svinedreng [i Vold]. Imellem V. 6 og V. 7 er glemt et Par Vers om, at Peder Svinedreng gaar til Kongen for at klage over ikke at kunne være i Fred for Kongedatteren.

SAGN FRA HORNE SOGN

VED TEGNER AAGE JØRGENSEN, KØBENHAVN

Følgende Sagn er fortalt mig af Jørgen Birkemose i Horne, tidligere Husmand i Bøjden:

1.

Ude ved Sønderhjørne ligger der en stor Sten i Strandkanten. Sønderhjørnesteinen kaldes den. Den vender sig hver Gang, den kan lugte friskbagt Brød.

2.

Paa Horne Præstegaardsmark staar der en stor Tjørn. Den maa ikke fældes, saa sker der en Ulykke i Præstegaarden.

3.

I Horne Præstegaardshave ligger der en Høj, hvor Troldefolk holder til. Det er sket, at de har taget et nyfødt Barn i Horne fra Vuggen og lagt deres eget i Stedet.

4.

Da Horne Kirke skulde bygges, tænkte de paa at bygge den andre Steder end dér, hvor den nu staar. De begyndte at bygge den ude ved Læsthøj. Men alt det, de byggede om Dagen, blev revet ned om Natten af Troldene. Saa fandt de en Morgen to Straa, der laa over Kors paa den store Bakke der, hvor Kirken nu staar. Det var nok to Ravne, der var kommen flyvende med dem og havde lagt dem saadan. Der byggede de saa Kirken, og der fik den Lov at blive staaende.

5.

Den midterste Del af Horne Kirke er meget ældre end Taarnet og Koret. Den er bygget helt rund, og der siges, at den i gammel Tid har været en Sørøverborg.

6.

I Horne Kirkes Taarn hænger der to Klokker — en lille og en stor. Naar der ringes med dem, spørger den lille Klokke den store: »Hvor kom Du fra?« og den store Klokke svarer: »Jeg er vunden i Kalmarkrig.«

7.

Engang fandt de paa i København, at den store Kirkeklokke i Horne skulde derover og være Stormklokke. Men de havde nær aldrig faaet den ud af Taarnet, og da den var læsset paa Vognen, var den saa tung, at den næsten ikke var til at trække. Saa spændte de flere Heste for Vognen, men det gik kun smaat med at komme frem med den. De naaede da op til Hvedhom med den, men der var da ogsaa tolv Heste for. Det var umuligt at komme længer med den. Saa mente de jo, at det var Klokken selv, der ikke vilde til København. Saa vendte de om med den, og da blev Vognen med Klokken saa let, at een Hest kunde trække den tilbage til Horne Kirke.

8.

Under en af Hvælvingerne i Horne Kirke hænger der et stort Skib. Der fortælles om det, at det er lavet af en Skipper fra Dyreborg. Skipperen var i Havsnød. Saa lovede han, at om han maatte komme frelst iland, vilde han lave et Skib til Horne Kirke. Han blev frelst og holdt saa sit Løfte.

Vær med i Fynsk Hjemstavns Indsamlingsarbejde!

De Læsere, der kan give yderligere Oplysninger om de i dette Hæfte omhandlede Emner (f. Eks. Laugsvæsen, Plantenavne, Folkeviser, stedlige Sagn) samt om de nedenfor omtalte Emner, bedes venligst sende saadanne til

Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sæljagt i fynske Farvande.

Sæljagt (Sælfangst) har tidligere spillet en ikke ringe Rolle, navnlig om Vinteren, naar man kunde komme til at »stikke Sæler« ved Aandehullerne i Isen. Jeg har noget Stof om Emnet, men vilde gerne have mere, før det offentliggøres, og beder derfor Læserne meddele mig, hvad de maatte vide om Emnet, f. Eks. om Sted og Tid, Redskaber og Metoder, Sælernes Anvendelse, Priser paa Skind og Tran m. m., oplevede eller meddelte Træk. Dette og mere, f. Eks. anvendte Redskaber og Vaaben eller Billeder af disse, modtages med megen Tak.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

Folkeminder om Odense Aa.

Lektor Hakon Müller samler for Tiden Stof til en folkemindevidenskabelig Afhandling om Odense Aa til Fynsk Hjemstavn. Det er af stor Betydning at faa Emnet saa alsidigt belyst som muligt. Alle de Læsere, der kender Sagn, Tro eller anden folkelig Overlevering, der knytter sig til Aaen fra dens Udspring til dens Udløb, bedes venligst sende Optegnelser derom til Lektor Hakon Müller, Lahngade 83, Odense, eller til Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

H. C. F.

»Nordfynsk Bondeliv« til Favørpris.

Fra Forfatterinden Christine Reimer, Odense, foreligger Tilbud om, at Fynsk Hjemstavns Holdere kan faa hendes store og værdifulde Værk Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde I—V, der i Bogladen koster 20 Kr., for kun 12 Kr. De Holdere, der vil benytte sig af dette smukke Tilbud, vil faa Værket portofrit tilsendt, naar de indbetaler 12 Kr. paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1938

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—38 samlet for 44 Kr.

Enkelte Aargange faas for 4 Kr., saa længe Restoplaget tillader det.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg Kr. 2.00,	med Skindryg Kr. 3.00		
To Aargange samlet.....	—	- 2.50,	—	- 3.50
Tre Aargange samlet.....	—	- 3.50,	—	- 4.50
Fire Aargange samlet.....	—	- 4.50,	—	- 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Nielsens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavlser, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»Med den sædvanlige Grundighed, der kendetegner Lærer Frydendahls
Artikler, er Bogen skrevet; der er stadig henvist til benyttede Kilder, og man
maa imponeres af det store Materiale, Forfatteren har »pløjet igennem«, alene
ved at læse Fortegnelsen over Søkilde trykte Arbejder, faar man et lille
Eksempel herpaa.

Den lille Bog fortjener at blive læst af alle personalhistorisk Interesserede,
navnlig her i Faaborg og Omegn, hvortil Størstedelen af N. Rasmussen Sø-
kildes Bøger har Tilknytning.« H. Brandt i Faaborg Folketidende.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn



Maanedsskrift: for: den: fynske: Øygruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frydendahl.

Indhold: Per Larsen: Minder fra Svindinge Sogn. — Gamle Sandsager.

4. hæfte.

April 1939.

12. Aargang.

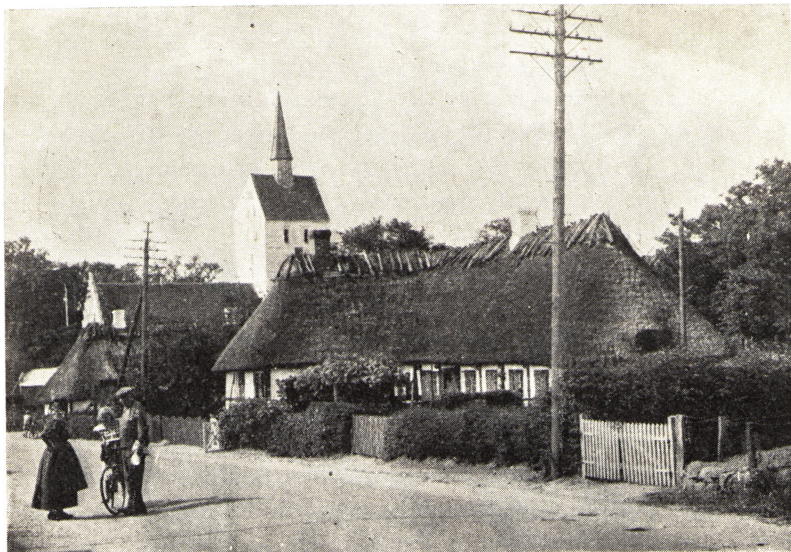
FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

TILSENDT LITERATUR

- J. Chr. Bay: For halvfjerdsindstve Aar siden. Langelands Avis 24. Decbr. 1936.
- J. Chr. Bay: En Haandfuld Minder fra gamle Rudkøbing. Langelands Avis 24. Decbr. 1929.
- J. Chr. Bay: Langelands-Minder. Langelands Avis 12. April 1930.
- Allan Degerman: Uppfostran till internationalt samarbete. Særtryk af Studiekamraten.
- Frederik Hansen og Kr. Møller: Gestelev Sognearkiv i 90 Aar.
- Gerhard Nielsen: Et Hundreedaarsminde om Anders Jørgensen, Høng.
- Jens Therkelsen: En Herregaardstype, der er enestaaende i Verden. Svendborg Avis 27. April 1936.
- Gymnastikhøjskolens Aarsskrift 1938.
- Upplands Fornminnesförenings Tidskrift. 46 1.

August F. Schmidt:

Morsingboer i gamle Dage I—IV (H. Hansens Boghandel, Nykøbing Mors, 1930—38).....	Kr. 13,50
Jeppe Aakjær. (Eget Forlag, Brabrand, 1933).....	2,50
Bytyr og Byorne. (Eget Forlag, Brabrand, 1934).....	2,50
Jenle og Jenlefesterne. (Eget Forlag, Brabrand, 1935) . . .	3,00
Jakob Knudsen. (Eget Forlag, Brabrand, 1936).....	2,00
Peter Adlers Breve til P. V. Jacobsen. (Eget Forlag, Brabrand, 1937)	3,00
Brabrand og Aarslev Sognes Historie I. (Eget Forlag, Brabrand, 1937)	2,50



Gadebillede fra Svindinge.

Efter Foto af E. Christoffersen, Odense, 1938.

MINDER FRA SVINDINGE SOGN

AF GARTNERFMD. PER LARSEN, KØBENHAVN

I Lektor Hakon Müllers Artikel »Det gloende Genfærd ved Sandholt« i Fynsk Hjemstavns Februarhefte 1938, Side 22, siges der: »Af andre fynske Mødesteder skal blot nævnes »Røde Mølle, en meget smuk gammel Bindingsværks Vandmølle i Svindinge Sogn« — Genfærdet kaldes her »Skuløret«.

Ved Læsningen heraf fæstnede mine Øjne sig særlig ved Ordet »Skuløret« — det kaldte forskellige gamle Minder frem — for dette Ord »Skulør« har jeg kendt, saa længe jeg kan huske. Og dermed hænger det saadan sammen, at min Moder blev født (1840) og voksede op i hendes Morbroder Jens Henriksens Gaard paa Svindinge Mark, medens min Fader i 60erne tjente i Nabogaarden, hos Gmd. Jens Pedersen. Begge disse Gaardes Jorder grænsede op til »Røde Mølle«, og da det just var paa disse Marker, at »Skulør« havde »si Gau aa naelle Fær«, saa hørte jeg derfor ofte mine Forældre, sammen med jævnaldrende, tale om »Skulør«, der efter deres Kendskab til Spøgelset var et højt, hvidklædt »Gespænd«.

Om Egnens Folk antog »Skulør« for at være en fordømt

Aand, der flakkede om, eller for at være selveste »dej Leede«, ved jeg ikke, heller ikke har jeg hørt noget om hans Møde med Mennesker, saavidt jeg husker.

En Gang tidligere har jeg set Ordet »Skulør« paa Tryk, det ligger vel en 14--15 Aar tilbage, det stod over en lille Artikel i et Ugeblad. Desværre fik jeg ikke læst Artiklen, og Ugebladets Navn har jeg glemt; der foresvæver mig noget om, at det var »Hus og Hjem«(?).

Om Navnet »Skulør« har jeg et lille, muntert Minde fra de Aar, jeg var Elev paa Glorup. Mellem Herskabets Gæster i de Sommermaaneder, dette opholdt sig i Landet, var ogsaa Blomstermalerinden Frk. Augusta Dohlmann.

Naar Frk. D. drog ud med Malerkasse og Staffeli, var hun iført en stor, bredskygget, gul Straahat og en lang, hvid, folderig Støvfrakke, der oftest stod aaben, saa den flagrede ud til Siderne for Vinden. I denne »Mundering« og i de landlige Omgivelser var hun en saa iøjnefaldende Fremtoning, at de gamle Hævedfolk sae: »Se barr, dæ kaammer Skulør!« eller »Hun stov aa maelte Rovser aw nee ve dej »syskens Jæens«, hee — Skulørpejen!«

Men det var nu ikke »Skulør« alene, der færdedes paa Markerne ved »Røde Mølle« eller deromkring, nej, der var ogsaa i dette Nabolag en Høj, »hvu dette gik ræjte natyvrlle te ve Naectie«. Min Fader og Moder samt hendes Fætter (senere Gmd. Henrik Jensen) og hans Kæreste de bedyrede paa det kraftigste, at de sammen flere Gange i lyse Sommernætter havde set nogle smaa Folk lege paa Højen, ligesom det kunde være Børn, »mæn de kue dæ ju datte værre Snak aam paa dæn Ti a Naeten«, sae de med Rette.

Hvad disse fire troværdige Mennesker har set eller mente at have set, ved jeg naturligvis ikke, men det, som de Ældre eller de Gamle i min Barndom fortalte at de havde set i deres Ungdom, skal man vist ikke tro for sikkert paa.

Ved denne Paastand maa jeg fra min Barndomstid i Odense nemlig ihukomme en gammel Mand, Anders Rasmussen, som i sin Ungdom, omkring 1840, havde tjent i Herskabsstalden paa Glorup. Han fortalte meget og ofte om alt det, som han havde set og oplevet der, »aam Hæstene i Hæskavsstojli, di vejleste, vi ku se faa vurr Øjn, di kue mavle stels ve Sien a Kaavens — aa dæ vaa aassensaa baaede Poefaavle aa Møehu'e« — ja, og saa en hel Del »Spøgeri«.

Der var en »hvid Dame«, der luskede om oppe paa Slottet, og »en Vogn med fire kulsorte Heste for, der kørte »durk igemmel Puerti, lee te de rasle ætter, naar Klaakken hun vaa taael«.

Endvidere var der en Hare, som sprang omkring i Haven og Marken, men hvis nogen kunde komme til at »skye dej mæ i Sølrej [puttet i Bøsseløbet], saa blev Harri te et Mæesk igen«.



Glorup.

Efter Tegning af Tom Petersen i Ill. Tid. 1897.

Da jeg som en 17-aarig Knægt kom til Glorup 1891, altsaa et halvt Hundrede Aar efter, at A. R. tjente der, kom jeg i Tanker om disse »Spøgelseshistorier«, der i sin Tid havde fyldt mig med Skræk, og jeg spurgte forskellige Folk derom; men de kendte meget lidt dertil, erklærede de smilende. I de tre Aar, jeg opholdt mig paa Glorup, færdedes jeg — navnlig i Vinter-tiden ved Fyring i Drivhusene — paa alle Nattens Timer i Haven uden at se det mindste Spøgeri, for hverken Vægterens Sang, naar han »raabte« oppe ved Godsforvalterboligen eller nede paa Ridebanen foran Slottet, hver Gang Klokken i Kuppellanternen paa Tagets Ryg »hun pikkede igen«, som Vægteren udtrykte sig — eller, hvis jeg fik »Kik« paa et Kærestepar — var der noget unaturligt i. Uvilkaarligt maa jeg erindre »Christen Tækkemand«s Ord: »Je trovr naa leegaat, a de meeste Spøjri de goer aam Davi.«

Taarnklokkens Timeslag, hvis klangfulde Toner bares ud over Gaarden og Haven og derved brød den landlige Stilhed, var for-

øvrigt bleven os »Havefolk« en saa kær Lyd, at naar Klokken engang imellem blev »kæv iet aa gik istoe«, da føltes det som et Savn. Dette Savn gav Havekonen Maren Sophie fra Vormark Luft i disse Ord: »De æ reele heelt kævsaamt aa goe aa arbe i Dav, a hun ette slaæer, Klaakken — de æ haerte, lessem vi goer i en døe Haev!«

Omkring den Tid, da Anders Rasmussen tjente paa Glorup, var det efter hans eget Udsagn, »a hun grasseerte den hærens Aangavssye, saam Hæskavet kajlte faa »Lagrivden« [Lagrippe] -- mæn ve I, va je kajlte hee faar — — — je sa'e »lakommen«, sa'e je — — — mæn hun kaam skutte te mej — nej, hun gjuerke!«

Naar Anders havde fortalt dette, og det gjorde han adskillige Gange, saa »rettede« han sig, høj og bredskuldret som han var, en statelig Mand, trods de mer end syvti Aar, han havde paa sin Ryg. En af Anders's store Skuffelser var, at han, der paa Sessionen var bleven »skreven i« til Hestgarder, aldrig blev indkaldt paa Grund af »for højt Nummer« el. lign.

Dengang var de unge Karle glade og stolte over at skulle »springe Soldat«, i hvert Fald paa — Sessionsdagen — naar forskellige Spirituosa havde virket som yderligere Stimulans til Glæden over at skulle i »Kongens Klæder« med de blanke Knapper og andet straalende »Gehæng«. Paa Indkaldelsesdagen var Modet og Glæden ikke slet saa stor.

I gamle Dage, ja endnu til omkring Midten af forrige Aarhundrede, var der en hel Del hjemløse Mennesker af begge Køn, der strejfede omkring over hele Landet. De fristede Livet, som det bedst kunde »flaske« sig, ved Tiggeri hos deres fastboende, arbejdsomme Medmennesker, der gav Staklerne Mad og Drikke og Nattelogi i Lo og Lade eller oppe paa »Sløven«. Bag Bøndernes Gæstfrihed laa sikkert en Skræk for, at disse »Omstrefere« skulde lade »den røde Hane gale« over Gaarden eller volde Folk og Fæ Skade paa anden Vis, hvis de jog dem paa Porten.

Fra sin Barndom og Ungdom huskede Mor flere af disse »Omstrefere«, saasom »Mathis Flæsk«, »Gustav mæ Æi«, »Røe-Kalotten« og »Lavs Rabalder«. Om den sidste sa'e Mor, at »ha saanti naak ku værre lit brøesi aa skree aap — mæn ejs vaa ha i kunsti aa mussaam Mai mæ et faele gaat Snakketøj«. Da saaledes Skolelærer Saul i Frørup engang vilde jage Lars fra sig og derfor rendte efter ham, saa vendte Lars sig pludselig

om og raabte, saa højt han kunde: »Saul — Saul — hvi forfølger du mig!«

Lars var altsaa ikke helt blottet for »Kristendomskundskab«, det var bare Praktiseringen deraf, som Lars aldrig kunde komme efter.

I ægteskabelig Henseende var Lars langt forud for sin Tid, for han levede i »Kammeratægteskab« med »Røe-Kalotten«.

Naar i min Barndom Talen stundom faldt paa »Lavs Rabalder« og hans Livs Saga, saa blev der altid sagt: »De vaa naa ejs leegaat i søe Døe, Lavs fek — — faa ha draavne i Serep!« Forklaringen paa disse forblommede Ord er denne, at den dejlige, brune Sirup, vi fik til Pandekage, sorte Pølser og Praaskage, den blev kaldt for »Serep«, og Landsbyen Sørup ved Svendborg blev ogsaa kaldt for »Serep« — ved Byen var en Sø, og heri druknede »Lavs Rabalder«.

Dengang var der ogsaa en Del »rejsende Haandværkersvende«, men disse »valsende Fyre« var Beboerne i Huse og Gaarde langs Landevejene ikke særlig glade for eller »mow ve«, for som Mor sa'e, »nonn ku ju værr svært gelevne aa gemøtte, mæn saamme ku ju aa værr leefræm brøsie aa aabsternasie!«

Af disse Haandværkersvende mindedes Mor en, som var — Sømænd — det sa'e han da; han havde været i »det hellige Land«, og derfra fortalte han saa meget, »a vi blev helt vow i Øjnene«.

I Datidens Kroer var der altid et Kammer, som var forbeholdt Haandværkersvendene, og det kaldtes ofte for »Busskamret«.

Til op i Halvfjerdserne var der Kro baade i Svindinge, Ellerup og Ørbæk; men da blev de to første nedlagt, der var heller ikke langt imellem dem.

Mors Mening om Svindinge Kro var denne, at Krostuerne ikke altid var til Gode for »Byssens Folk«, for der var altid nogle, som holdt mere af at sidde og »kviere aa kveenke aa raffe« end at passe det derhjemme.

I de Tider var mange Kroer gode »Bedesteder«, hvor der blev lagt mangan god Skilling, men hvad der kom let, gik ofte let. Omkring Midten af forrige Aarhundrede var der saaledes i Svendborg en Skonagermester, som løb fra »Læst«, »Spandrem« og »Glaskugle« og blev Kromand i Ellerup. Dalere havde han og tillige et overdaadigt Humør, der gav Anledning til mange muntre Hændelser, som der gik Frasagn om gennem mange Aar. Men i mine tidligste Ungdomsaar sad han som gammel Mand

under Halmskærmen ved Landevejsgrøften og — »slog Sten«. Hans Kaar var bleven fattige, men — Humøret — det havde han sandelig beholdt.

Ved Ordet »rafle« maa jeg mindes, at min Fader fortalte mig om en hjemmelavet Terning, som de raffede med i hans Ungdom. En saadan Terning var en lille firkantet, rektangulær Trækloids, paa hvis tre Længdesider var indskaaren et **N**, medens der paa den fjerde Side var skaaren et **R**. **N** betød »Niks« og **R** »Riks« — det første »Tab«, det andet »Gevinst«.

Mor fortalte ogsaa en Del om Livet i det gamle Svindinge, men Sæder og Skikke der var dog ikke afvigende fra dem, som var gængse i andre Sogne deromkring.

En særlig Ting havde dog Svindinge at »byde paa«, nemlig det berømte »Kæjlmaerke«, som holdtes ved St. Hans nede ved »Røj Kæjle« ved »Røde Mølle«. Men dette Marked med sine Alen-, Haandværks- og Pottemagerarbejder, med Dans og Lystighed jævnsides med Syge og Værkbrudne, som søgte Helsebød ved den hellige Kilde, er der jo udførligt skreven om andre Steder¹).

I min Moders Barndomshjem var »Kæjlmaerksdøgn« saa at sige en dobbelt Festdag, for da holdt Frænder og Venner fra de omliggende Sogne deres Indtog i Jens Henriksens Gaard, hvor de fik »Beestne støjlet aap«, medens de selv nød den gode Mad og de forfriskende Drikke, som Jens's Kone »kredejste« for dem.

Men hvis de »Lidende« ikke vandt Helbredelse ved den hellige Kildes Vand, saa var der ogsaa en »klog Kone« i Svindinge i de Dage, de kunde ty til. Denne Kone hun plukkede og tørrede, fortalte Mor, »saa manne faaskellig Slavs Yvrter aa aait Skrub«, som hun lavede »Metsin aa Salle av«. Hovedpine f. Eks. var efter hendes Mening et Onde, som stammede fra, at Hovedet havde slaaet en »fin Revne«, hvorfor det skulde smøres med Salve, medens et Tørklæde skulde bindes stramt om Hovedet.

Hvis man skal dømme efter det Navn, denne »kloge Kone« bar i Folkemunde, nemlig »dej skitte Apteker«, har hun ikke altid været heldig med sine Kure, den forventede eller lovede Virkning er udebleven, Resultatet blev »skit«. Mor og hendes Slægt talte da ogsaa altid om hende med et stort, vantro Smil.

¹) Aarsskrift for »Svendborg Amts historiske Samfund« 1926 og 1927—28.

En lystig Fyr, men fattig Mand med Kone og stor Børneflokk, var der ogsaa i Svindinge, saavidt jeg husker, kaldte Mor ham for »Konditri«, han var vist »køvesteføet«. Paa flere utrolige Maader havde han faaet samlet sig saa mange Bygningsmaterialer, at han selv kunde bygge sig et lille Hus, et »Sted«, paa Bygadens Jord -- og det gjorde han. Dette »Sted« er engang vist mig som værende i den Gyde i Byens Udkant, der gaar i en Bue tilhøjre fra Glorupsalleen, og som munder ud paa Hovedgaden et Stykke fra Kirken.

Over Husets Gadedør skrev »Selvbyggeren« disse Ord:

»Gid — Frihedens Bolig — urokket staar,
kanske i flere Hundrede Aar.«

En Strøm af Glæde og Stolthed har sikkert hølget gennem Bygherrens Sind, da han malede dette Rim, thi nu fik han jo »Foden under eget Bord i eget Hus«. Men »Frihedens Bolig« fik dog ikke Lov til at staa »i flere Hundrede Aar«, for Sogneforstanderskabet bød ham at nedrive Huset — det var jo opført paa ulovlig Grund. Men naar jeg senere saa ofte har set det Liv og den Lyst, hvormed Kolonihavefolk tømrer og maler deres Lysthuse, da har jeg stundom maattet tænke paa denne glade Selvbygger i Svindinge, der blev saa sørgelig skuffet i sin Tro paa Menneskers fælles Ret til Jorden.

En af Mors »store Oplevelser« i Barndomstiden — af den Slags var der jo ikke mange -- var Indkvarteringen af de svenske Hjælpetropper i Treaarskrigen. I Jens Henriksens Gaard blev to Soldater indkvarterede, og de bragte stor Afveksling ind i Gaardens daglige Liv. Det var jo »hvervede« Soldater, »Fagmænd i Haandteringen«, begge gifte og hjemfarne, og de havde »møj Plaser aa Kumers faar« med Børnene i Gaarden.

Men selv om Soldaterne hørte til vort Brødrefolk, var vore Stammefrænder, saa var der dog saa meget fremmedartet ved dem — som nu bare deres Navne -- »dej ene ha hee »Green«, aa dej aen hee »Kvist« -- de vaa helt avparte«, sa'e Mor med Undren. Og saa Sproget, der var saa forskelligt fra det hjemlige østfynske Maal. Dog hyggede baade »Grenen« og »Kvisten« sig godt og følte sig snart hjemme paa Gaarden, hvor de lejlighedsvis hjalp til med Arbejdet, de »polskede op« og fortalte meget om, hvad de selv havde oplevet eller hørt om andre »Krigskarle«. Deriblandt var ogsaa en »grøssem« Historie om nogle svenske

Soldater, som for mange Tider siden blev taget til Fange ovre i Rusland, og som saa bagefter blev fodrede med »Nøddekærner« og »sød Mælk«, til at de blev saa tykke og fede, at de knap kunde »vultre«, saa blev de slagtede og ædt af »Moskvitterne«, det »Djævelens Pak«, som det var.

Mor huskede ogsaa, at hun »saam lejde Pej vaa mæ te aa pejle »Sjarpi« -- te di saarede Suldater -- — de gjure di heel Saavnet øver,« sa'e hun.



Fra Glorup Have.

Efter Tegning af Tom Petersen i Ill. Tid. 1897.

»I Fars og mine unge Dage«, fortalte Mor, »var en »Tyvr te Glurup Yvrt-have« en Søndag Eftermiddagstid saa morsom, for der var saa meget at se og saa mange kønne Blomster.« Det har været i Tredserne, for i disse Aar, fra 1862--75, var det, at Haven paa en gennemgribende Maade blev omlagt efter Tegning af Haveinspektør Flindt og under Ledelse af Gartner Ditlev Ellzholtz.

De prægtige gamle Lindealleer, der plantedes i 1776, da Haven blev anlagt i »rigtig« fransk Stil blev dog staaende, — medens det »nye franske« Anlæg blev færdigt allerede i 1865. Men i hine Aar fik Haven den Form og Skikkelse, som ved sin store Skønhed gjorde den til en Seværdighed, hvortil Folk fra Land og By valfartede paa Sommersøndage i store Skarer. I Dyrehaven, lige udenfor Haven, var der Parkeringsplads for Hestekøretøjerne, ved de »faste« Borde og Bænke kunde de Besøgende nyde Indholdet af de medbragte Madkurve, og hos den brave, milde Kirsten, som jeg her taknemmelig ihukommer, fordi hun trakterede »Havekarlene« med mangan god Kaffetaar — kunde der faas kogende Vand til Mokkaen.

Naar saa Sulden var stillet, Tørsten slukket og Sindet fyldt med Skønhedsindtryk fra Haven, saa svang Ungdommen sig gladelig i Dansen til Sangens, Mundharpens eller Harmonikaens

Toner. Senere har jo den blinde Orgelspiller Niels Petersen¹⁾ i en lang Aarrække trakteret de Besøgende med sit Orgelspil eller ladet Buen »lege« paa Violinens Strengene til en lystig Dansemelodi.

Jovist var det et muntert Liv, som dengang rørte sig under de gamle Bøges kuplede Kroner paa saadan en Sommersøndag.

Tiden er ikke faret blidt frem mod de mange gamle, kendte Herregaardshaver. — Glorup Have er heller ikke mere, som jeg har kendt den, der ofres nu kun Haven en ganske ringe Pleje. Vaserne og Statuerne af de romerske og græske Guder og Gudinder er borte, for nogle Aar siden gensaa jeg nogle af dem i Det kgl. Haveselskabs Have. »Sic transit gloria mundi.«

Den smukke og anselige Svindinge Kirke, i hvis Stil der er Tegn paa, at Renæssancen er kommen nær, er opført eller ombygget i 1571—78 af Christian d. 4's myndige Righshofmester Christoffer Valkendorf, Herre til Glorup. Denne og andre »Bedrifter« fortæller han om i den mærkelige Gravskrift, han lod sætte over sig selv i Svindinge Kirke, hvor han siger:

»Jeg haver opbyggt Glorup og Kirken af ny. Jeg haver bekommet al Svinning Sogn under Glorups Herskab. Jeg haver ladet opsætte alle Stengærder om Glorup Fang. Af al dette roser jeg mig intel, men takker Gud«

Han var altsaa en »bjergsom« Mand, den gode Righshofmester, som samlede og udvidede sit Gods — og saa var der jo »alle Stengærder om Glorup Fang«. I min grønne Ungdom kunde jeg ikke med Ro i Sindet tænke paa det Arbejde, den Virkelighed, som laa bag disse Ord — for Sankningen og Sammenkørselen og Opsætningen af disse mange, mange Favne Stengærder, det blev jo paalagt Hovbønderne at udføre, foruden at den almindelige Hoveritjeneste skulde passes. Og da der utvivlsomt har været nogle af min Slægt mellem disse Bønder, syntes den Tanke mig oprørende, simpel og uhæderlig at skulle »skrive i Sand, hvad Fædrene led«, disse forkuede Bønder havde jo dog samme Ret til Jorden og dens Fylde som Righshofmesterens »Paapiskere« — »med Svøbeskift saa krumpen«.

Svindinge Kirke ligger højt, og da der ydermere paa Taarnets Tagrygning findes en »Taarnrytter« med et højt Spir, saa kan den ses vidt omkring, hvorfor den ogsaa er brugt som Sømærke af de Søfarende ude paa Bæltet.

¹⁾ »Fyns Tidende« 6. Februar 1938.

Denne høje Beliggenhed er Aarsagen til, at Kirken spiller med i det Sagn, som min Fader har fortalt mig:

»Ved det, at Kirken hun ligger saa højt, saa ses hun saa brejle langt omkring. Der var da ogsaa en Troldkællingovre paa Lange-land, som da hun fik Kig paa Taarnet, blev saa gal i Hovedet



Svindinge Kirke.

Efter Foto af Henrik Frederiksen o. 1920.

over, at der nu var kommet et »Gudshus« til, saa hun tog en Sten og lagde den i sit Hosebaand og slyngede Stenen over mod Svindinge -- — men saa langt kom han nu ikke, for han faldt ned mellem Vormark og Hesselager, og der ligger han endnu, for det er »Damesten«.

Hertil føjede Far saa dette: »Paa dej Steen har je slit flere Baavseæer i Støkker, faa vi »Knæjtbasser« te Dræ' syns ju, de vaa saa mussemt a russe ner a ham - — bagætter fek je saa less maan Klejn, saam dæ ku ligg paa min Røgstøkker.«

Disse »Knægtbasser« var indbyrdes saa rare, at de skar deres Neglerande savtakkede, bare for bedre at kunne rive og »sta-feere« hverandre.

I denne gamle Kirke blev Mor døbt en Skærsommersøndag 1840, og der »stod hun paa Kirkegulv« 1. Søndag efter Paaske

1855 overfor Pastor Bierring, om hvem Eftermælet lød saadan: »Han var en »hjaertens gov Mai« og en dygtig Prædikant.«

Hvem der var Skolemester i Svindinge i Mors Skoletid, ved jeg ikke, men et Par Træk fra denne Tid kan jeg dog genfortælle.

Selvfølgelig lærte Børnene ikke i Svindinge Skole, at de maatte sige Usandhed, men der var dog en Undtagelse fra Regelen, som indpræntedes Børnene i en skriftstedlignende Form, der lød, saavidt jeg husker, saadan: »Vi skulle i alle Ting følge Sandheden og maa kun sige Løgn overfor Fi-eenden.« Om dette »Ord« har staaet i en gammel Lærebog, er mig ubekendt.

Et andet Skoleminde stammer fra en »Bivelshistaaritime«, hvor en Gaardmandssøn, »saadan i ræjste Ullspil, dæ ku hitt paa all Slavs Gavtyvstræjer«, var oppe i »Skriftsteder«, og alt gik saare vel, indtil han »læste«: »Vær tro indtil Døden, saa vil jeg give dig »Løkkskræeren«s Kune.« Men da gik Naturen over Optugtelsen, den Respekt, som Skolebørn i de Tider nærede for Skolemesteren, glemtes, og hele Klassen »stak i aa grejne, saam ditte sku hoele aap ijen«. Hvorfor »gint« Børnene saadan? — jo, der var selvfølgelig en Skrædder i Byen eller Sognet, som bar dette Tilnavn, og hans Kone har vel ikke, set med Ungdommens Øjne, syntes dem at være en særlig attraaværdig »Troskabsgevinst«. Ved den korporlige Revselse, som fulgte efter denne »blasfemiske« Forvanskning af Skriftstedet, fik Synderen saa »møj Pokkelbloet aa strøe løsti poe faa fire«, at han, som Mor udtrykte sig, »val savtens vaa lit øm bavi«, da han gik hjem.

»Tugtens Ris« sad jo løst i Hænderne paa Datidens Skolelærere, det var i høj Grad gaaet ind i Almuens Bevidsthed, at Prygleriet var et saare vigtigt Led i Børneopdragelsen. Herom husker jeg fra min Barndomstid, at naar min Fader og hans jævnaldrende hørte om en ung Karl, der skulde paa Seminariet, sa'e de altid: »Naa, skal han nu i »Aspiskerlære«.«

Ligeledes erindrer jeg, at Far, der blev født i Vormark 1833, og som gik i Skole hos Lærer Sandbæk, fortalte, at hvis Far eller hans Kammerater gik fra Skole en Dag uden at have smagt »Hasselmaasti« eller »Tampi«, saa var de ikke rigtig vel tilpas. Til sene Aar mindedes Far, at han en Gang havde set Sandbæk holde op med at »slaa« og det paa en »huekuls« Maade. Det foregik paa den Maade, at en stor og kraftig Dreng skulde have Tamp for nogle Spilopper, med højet

Ryg og Hovedet mellem Sandbæks Ben tog han mod de første Slag, men saa med et rask Ryk rejste han sig pludselig i Vejret, saa gamle Sandbæk røg paa Hovedet ned paa Gulvet, mens Børnene troede, at han havde slaaet sig ihjel paa Stedet. Men nej — Sandbæk rejste sig kridhvid i Ansigtet, lagde »Slaamaskinen« i Skuffen og lod som ingenting.

I min »Gloruptid« var den elskelige Provst C Skou Sogne-



Svindinge Skole.

Efter Foto af Henrik Frederiksen o. 1920.

præst i Svindinge, medens A. Poulsen var Lærer og Kirkesanger.

Provst Skou var en stor Elsker og Dyrker af Sang og Musik, hvilket gav sig Udslag paa flere Maader, bl. a. fik han indført forskellige nye Salmemelodier, der syntes ham skønnere end de gamle. Endvidere stiftede han en Sangforening, der ved sin første Koncert i Svindinge Kirke fremførte en stor Del af Weyses og J. L. Heibergs »Reformationskantate«, hvori en af mine Lærekammerater sang Solo. Ligeledes skrev Provst Skou en Bog om Komponisten A. P. Berggreen¹⁾ og satte heri sin mangeaarige Ven et smukt Minde.

Lærer Poulsen skrev en udmærket »Vejledning for Besøgende«²⁾ i Glorup Have. Denne lille Bog var ledsaget af et

¹⁾ C. Skou: Andreas Peter Berggreen, Gads Forlag, Kbhvn. 1895.

²⁾ A. Poulsen: Glorup Have, en Vejledning for Besøgende. V. Schønmans Forlag, Nyborg 1895.

meget anskueligt Kort over Haven, og med dette i Haand »sidder« jeg sommetider og »gaar Tur« i den gamle Have og mindes de mange glade Ungdomsdage der.

Fra hine Dage mindes jeg nu ogsaa, at jeg selv en Gang har »optraadt« i Svindinge Kirke. Det var dog hverken paa Kirkegulvet, i Koret eller paa Prædikestolen — nej — højere op — helt op i Taarnet. Aarsagen hertil var, at en gammel Hønssepige døde, og paa Begravelsesdagen blev jeg, sammen med en Lærekammerat, beordret til, under Ledelse af Have-mand Jens Hansen, Lamdrup, at udføre Klokkeringningen. Jens kendte til Punkt og Prikke de nedarvede Regler for Ringning ved Begravelser, han vidste præcis, hvad vi gennem »Lydhullerne« skulde »kigge efter« og iagttage, naar Ringningen skulde »begynde«, og naar den skulde »høre op«, hvilket skete i flere Tempi. Ved Ringningens Begyndelse »haltede« vore Knebelslag mod Klokken fælt, men »mæ litt Gehør aa mæ aa hiv aa ge læn i ræete Ti kaammer de naak«, var Jens's belærende og trøstende Ord til os. I Pauserne forklarede Jens for os Forskellen mellem at »ringe — kime og klemte.«

Der var ogsaa i Taarnet en større Klokke end den, vi brugte, om hvilken Jens sa'e: »Hun blivr kun brøvt fjær Frejde!« Da Jens's Tidsangivelse var mørk Tale for os, oversatte han den til »Avtni enn dej stuere Beedav!« Det forstod vi.

Paa Svindinge Kirkegaard ligger flere af min Slægt begravede; der er Jens Henriksen og hans Kone forlængst stædt til Gravens lange Hvile, deres Søn Henrik Jensen og hans Viv er fulgt efter, og det næste Led i Slægtens Kæde stunder mod dem — saadan er jo Livets Gang.

21/3 38.

GAMLE SANDSAGER

MANEPÆLEN I SALLINGE

Om Manepælen i Sallinge fortælles følgende:

To Mænd var blevet uenige om et Markskel i Sallingelunde Enge og kunde ikke komme overens om, hvor det rettelig burde staa. Den ene besluttede da at tage sig selv til Rette, og en Nat begik han saa den Synd at flytte Skelpælene til egen Fordel, og saadan at han kom i Besiddelse af Jord, der

ikke med Rette tilhørte ham. Denne Synd, at være Skelflytter, kom til at hvile tungt paa ham, og efter sin Død kunde han ikke finde Hvile i sin Grav, men begyndte at gaa igen. Gang paa Gang viste han sig paa Engen ved Nattetide, saa Folk ængstedes ved at komme der efter Mørkets Frembrud, og som Tiden gik, blev det efterhaanden værre og værre med Uvæsenet. Det tog Overhaand og blev saa galt, at Folk tilsidst ikke kunde komme fra Engen, førend han begyndte at raabe og husere, og det saa voldsomt, at han kunde høres helt til Sallinge By.

Bymændene besluttede derfor tilsidst, at der skulde gøres en Ende paa Uvæsenet, og at Gengangeren skulde manes ned. Der blev sendt Bud efter en Præst, først den Broby Præst, men det mislykkedes for ham, han kunde ikke mane ham ned. Saa gik der Bud efter Præsten i Øster Hæsinge (vist Pastor Svitzer, ca. 1830), som der gik stort Ry af, og som lovede at komme.

Han kom kørende og lod sin Kusk holde et Stykke fra Gaarden, hvor Gengangeren var død, og hvor han skulde manes ned, og bød ham ikke at køre for nogen, i hvad Skikkelse det end blev budt ham, førend der blev bedt ham køre i Guds Navn.

Præsten gik for at røgte sit Hverv, og efter en haard Kamp med Gengangeren fik han denne manet ned og en Pæl drevet igennem ham.

Medens dette foregik, kom der een og bød Kusken køre; han kom i Præstens Skikkelse, men kunde ikke nævne Guds Navn og forsvandt, da Kusken bad ham om det, og han skønnede da, at det havde været den Onde selv, der havde villet have ham til at køre.

Lidt efter kom Præsten, og han kunde se paa Kusken, hvad der var hændt denne. Han sagde: »Kør saa i Guds Navn«, hvorefter han steg ind i Vognen, og de kørte hjem.

Omtalte Pæl blev drevet ned i Jorden, foran Køkkendøren mod Haven, ved den saakaldte »Justitsraad Bloms Gaard« i Sallinge (Justitsraad Blom boede der i Aarene omkring 1860), og den fortælles at have staaet samme Sted endnu omkring ved Aarhundredskiftet.

Der fortælles ogsaa, at en Mand, som paa Kroen i Sallinge havde været i godt Selskab og faaet rigeligt at drikke, tilbød at gaa om for at trække Pælen op. Deltagerne i Drikkegildet modtog larmende Tilbudet, og han gik overmodig bort for at

gøre, som han havde tilbudt; men lidt efter kom han bleg og skælvende tilbage og fortalte, at de blaa Luer stod op af Hullet, da han havde faaet Pælen rokket løs, og at han skyndsomst havde maattet sætte den paa Plads igen.

Fortalt af J. Chr. Jørgensen, Ringe, født i Nybølle, Hillerslev Sogn ^{27/5} 1896, og som har hørt det fortalt i ca. 1906 af en Nabokone, Maren Kirstine Pedersen, Nybølle, født ca. 1840 i Nybølle. Severin Rasmussen, Snedker, Ringe.

ET BINDEBREV FRA 1810

I Landsarkivet i Odense findes i N. Rasmussen Sø-kildes Samling, 1. Række, Pakke 16, B, »Breve fra Lærere paa Landet«, 1. Læg, »Breve fra Lærer Mortensen, Vesteraby«, indlagt et Bindebrev. Brevet har været foldet sammen og bærer paa det Sted, der har været Forside i dets sammenfoldede Tilstand, Udskriften:

»Til

Niels Nielsen, Sognefoged

i

Fleninge

Frit

i Hænderne«.

Brevet indeholder følgende, omgivet af en Empireramme, der øverst er forsynet med en spids Afslutning, hvori Tilskriften staar:

»Bindebrev

til

Niels Nielsen

Sognefoged i

Fleninge.

At jeg den Dristighed mig tager,
og følger gammel Brug og Skik;
det haaber jeg Jer ej mishager,
at jeg det Friheds Indfald fik.
I Dag man Eder vist kan binde,
fordi det er Jer Navnedag,
I skal det troer jeg nok befinde
at jeg har Ret i denne Sag.
Med denne Traad er I da bunden,
indtil I løser Jer igjen,

I blier blandt Slaverne nu funden;
 endskjøndt I er min Ungdoms Ven.
 I bunden være skal saalænge,
 til vi et lystigt Gilde faae,
 det er ei værd at spare Penge.
 Thi Spil og Dands, saa herlig gaae!

Dette tilegnes af Eders Ven
 Jørgen Mortensen.

Fleninge d. 6. Dec. 1810. «

H. C. Frydendahl.

LUFTSPEJLING AF KAMP I 1848

Mine Bedsteforældre tjente hos Pastor Laub først i Ryslinge og senere i Haagerup. I Foraaret 1848, mens Karlene var i Marken — det var i Haagerup — saa de en Dag en Luftspejling: To Hære, der mødtes, baade Fodfolk og Kavalleri. De blev enige om, at de ikke vilde fortælle det, »for saa ler Folk blot af os«. Nogen Tid efter var der Præstekonvent i i Præstegaarden. Da kom Præsterne til at tale om, at der var nogle, der havde set en saadan Luftspejling. Fruen kom ud i Køkkenet og fortalte det for Pigerne. »Det har vore Karle ogsaa set«, sagde Bedstemor, og saa maatte Bedstefar ind at fortælle, hvad han havde set.

Hans Fr. Danielsen, Ryslinge.

GAADE

Der boede en Mand i Pibbelborg. Han havde saa mange Piblinger. De var alle pibbelblaa undtagen Pibbelstilken, den var pibbelgrøn.

(Løsning: Slaaenbusk). Marius Rasmussen, Nyborg.

RIVERHØJ I SALLINGE

En Jætte, der boede i Odense, har opkastet Riverhøj i Sallinge af Jord fra Mosen Riverlong nedenfor Bakken. Da han var færdig, stampede han sine Træsko af paa en stor Sten i Peder Pedersens Mark. Derved fremkom den lille Høj, som ses dér. En Sten, ca. 3—4 Alen lang, er fundet ved Højen. Man har forgæves søgt at sprænge den.

Fortalt 1938 af Maler Jens Chr. Hansen i Sallinge.

I denne Høj, paa Matr. Nr. 40, har der været fundet Oldsager, ifølge Boesens Sognebeskrivelse fra 1888 i Nationalmuseets Arkiv.

J. Pilegaard.

Vær med i Fynsk Hjemstavns Indsamlingsarbejde!

De Læsere, der kan give yderligere Oplysninger om de i dette Hæfte omhandlede Emner (f. Eks. Skulør, Sagn om Sten, Sagn fra Glorup eller andre Steder) samt om de nedenfor omtalte Emner, bedes venligst sende saadanne til

Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sæljagt i fynske Farvande.

Sæljagt (Sælfangst) har tidligere spillet en ikke ringe Rolle, navnlig om Vinteren, naar man kunde komme til at »stikke Sæler« ved Aandehullerne i Isen. Jeg har noget Stof om Emnet, men vilde gerne have mere, før det offentliggøres, og beder derfor Læserne meddele mig, hvad de maatte vide om Emnet, f. Eks. om Sted og Tid, Redskaber og Metoder, Sælernes Anvendelse, Priser paa Skind og Tran m. m., oplevede eller meddelte Træk. Dette og mere, f. Eks. anvendte Redskaber og Vaaben eller Billeder af disse, modtages med megen Tak.

H. C. Frydendahl,
Krarup, Espe.

Folkeminder om Odense Aa.

Lektor Hakon Müller samler for Tiden Stof til en folkemindevidenskabelig Afhandling om Odense Aa til Fynsk Hjemstavn. Det er af stor Betydning at faa Emnet saa alsidigt belyst som muligt. Alle de Læsere, der kender Sagn, Tro eller anden folkelig Overlevering, der knytter sig til Aaen fra dens Udspring til dens Udløb, bedes venligst sende Optegnelser derom til Lektor Hakon Müller, Lahngade 83, Odense, eller til Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

H. C. F.

»Nordfynsk Bondeliv« til Favørpris.

Fra Forfatterinden Christine Reimer, Odense, foreligger Tilbud om, at Fynsk Hjemstavns Holdere kan faa hendes store og værdifulde Værk Nordfynsk Bondeliv i Mand's M i n d e I—V, der i Bogladen koster 20 Kr., for kun 12 Kr. De Holdere, der vil benytte sig af dette smukke Tilbud, vil faa Værket portofrit tilsendt, naar de indbetaler 12 Kr. paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1938

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—38 samlet for 44 Kr.

Nogle overkomplette Aargange 1928—1929 og 1935—38 sælges for 2 Kr. pr. Aargang. De øvrige sælges ikke særskilt.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg	Kr. 2.00,	med Skindryg	Kr. 3.00
To Aargange samlet	—	- 2.50,	—	- 3.50
Tre Aargange samlet	—	- 3.50,	—	- 4.50
Fire Aargange samlet	—	- 4.50,	—	- 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud - Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Niensens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavlser, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»Med den sædvanlige Grundighed, der kendetegner Lærer Frydendahls
Artikler, er Bogen skrevet; der er stadig henvist til benyttede Kilder, og man
maa imponeres af det store Materiale, Forfatteren har »pløjet igennem«, alene
ved at læse Fortegnelsen over Søkildeste trykte Arbejder, faar man et lille
Eksempel herpaa.

Den lille Bog fortjener at blive læst af alle personalhistorisk Interesserede,
navnlig her i Faaborg og Omegn, hvortil Størstedelen af N. Rasmussen Sø-
kildes Bøger har Tilknytning.« H. Brandt i Faaborg Folketidende.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
for et hæftet eller 3 Kr. for et indbundet Eksp. indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn



Maanedsskrift: for: den: fynske: Øygruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H.C. Frydendahl.

Indhold: Olaf Andersen: De fynske haver. — Chr. Nielsen: Plov og Pløjning. —
Gamle Sandsager.

5. hæfte.

Maj 1939.

12. Aargang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

Rettelse til »Minder fra Svindinge Sogn«.

Det »morsomme« ved Maren Sofies »Udtalelser« (»F. H.«, 1939, Side 52), naar Taarnuhret paa Glorup stundom »strejkede«, er ved en »Sætterfejl« gaaet tabt. Hendes Ord vilde, paa Rigismaalet, have lydt saadan: »Det er redeligt helt kedsommeligt at gaa og arbejde idag, hvor hun ikke slaar, Klokken — det er hartad, ligesom vi gaar i en død Hud«. »Døe Høw« skulde der have staaet.
Per Larsen.

FYNSK HJEMSTAVNSSAMLING

I den sidste Tid har jeg som Gave til Samlingen modtaget:

Fra Overbibliotekar Dr. J. Christian Bay, Chicago, 1 Hæfte og 4 Udklip.

Fra cand. pharm. H. Brandt, Faaborg, 1 Billede, 4 Smaatryk, 32 Literaturhenvisninger og 35 Udklip.

Fra Hsmd. Hans Christiansen, Krarup Nordegn, 3 Portrætter.

Fra Pastor J. Chr. Clausen, Korinth, 1 Gruppebillede.

Fra Isenkræmmer I. Espersen, Ringe, 2 Bøger, 1 Protokol og 2 Smaaskrifter.

Fra Fyns Tidende, Odense, 21 Billeder.

Fra Karen L. Haagerup, Odense, 37 Bøger og Hæfter og 32 Billeder og Udklip.

Fra stud. art. Johs. Hagemann, Longelse, 15 Afskrifter efter Dagspresse og Visebog.

Fra Martine Agathe Hansen, Christiansminde, 2 Udklip.

Fra Gaardejerske Maren Jensen, Søfælde, 3 Hæfter med Ligtaler.

Fra Marte Jensen, Martesminde, Skrøbelev, 65 Fotografier, 1 Ligtale, 1 Bindebrev og 3 Bøger.

Fra Rentier H. C. Larsen, København, 3 Billeder, 2 Brevkort, 8 Lejlighedsviser, 42 Udklip m. m.

Fra Gartnerfmd. Per Larsen, København, 3 Smaatryk, 3 Billeder og 1 Udklip.

Fra Enkefru Munk, Skaarupøre, 33 Portrætter og Gruppebilleder og 1 Prospektkort.

Fra Sognearkivar Kr. Møller, Korinth, 2 Smaatryk.

Fra cand. phil. J. Pilegaard, København, talrige Notitser fra Tingbøger m. v.

Fra Guldsmed Jacob Rasmussen, Bogense, 2 Skillingsviser.

Fra Forfatterinde Christine Reimer, Odense, 21 Aviser til Udklipning.

For alt dette udtaler jeg min bedste Tak.

H. C. Frydendahl.



DE FYNSKE HAVER

AF OLAF ANDERSEN
MELODI AF ARVID ANDERSEN

Alle de blomstrende Haver paa Fyn
i Vaarsolens Straaler spundet
skænker dit Øje det fagre Syn,
som til Hjemmets Tærskel er bundet:

Over dit Hoved en blændhvid Sky,
der strander paa Gavl og Mønning,
rødmende tyst som et Solskinsgry,
og i sagte gyngende Dønning.

Mon det dog ikke er lige saa smukt,
naar blideligt vuggende Kviste
tynges af duftende, solbrændt Frugt,
saa vi ængstes for, de skal briste?

Hvælvede Tjørn og en Kuppel af Lind,
og dulgte smaa blinkende Damme,
føjes af kærlige Hænder ind
i den simple, levende Ramme.

Roserne blomstrer langs Gang og Gavl,
og duggede Plænerne tindre,
skælvende hvisker en knudret Avl
om forgangne Somre og Vintre.

Højt imod Vejret og Vindene rakt,
og signet af Himlens Gaver,
Slægtens alfavnende Træ staar Vagt
om de fynske hegnede Haver.

PLOV OG PLØJNING

AF GDR. CHR. NIELSEN, AAHOLM, KRARUP

I det følgende skal jeg, saa godt som jeg nu kan det, søge at besvare de af »Udvalg for Folkemaal« i Spørgehæfte Nr. 3¹⁾ stillede Spørgsmaal angaaende Ploven, Pløjning, og hvad dertil hører.

Jeg er født i Søndersø Sogn den 23. September 1879 og kom, knap 2 Aar gammel, i Pleje hos min Moders Morbroder, som ejede en Gaard i Uggerslev By, Uggerslev Sogn, paa Nordfyn.

Efter min Konfirmation kom jeg i Tjeneste i Søndersø Sogn, i Nærheden af mit Hjem, og i dette Sogn opholdt jeg mig saa den største Del af min Ungdom. Det meste af det, jeg kan fortælle om, knytter sig altsaa hovedsagelig til Egnen om Søndersø og Uggerslev.

Her i Krarup Sogn har jeg boet i 25 Aar; men hvad jeg kender herfra, falder i det væsentligste sammen med, hvad jeg kender fra Nordfyn. Hvor ikke andet er anført, gælder Beskrivelser og Benævnelser i det efterfølgende Nordfyn.

PLOVEN, JEG KENDER

Helt fra min tidlige Barndom, derude i den nordfynske By Uggerslev, har Ploven staaet for mig som det mest dejlige Redskab at have med at gøre. Dette at gaa dér med Tømmen om Livet og Hænderne paa Styret saa jo ud til at være det letteste Arbejde af Verden. Pudsigt nok knytter en af mine første Erindringer sig netop til Ploven. Min Plejefar og vor Avlskarl var ude i Toften for at pløje, og mens de hjalp hinanden at fure op, stod jeg oppe ved Enden og brølte i vilden Sky: »Mig vil pløje«, hvad der selvfølgelig ikke blev taget Hensyn til.

De Plove, vi brugte dér, var Træplove, som de kaldtes i Modsætning til de ganske enkelte Jernplove, der fandtes paa Egnen. Styret, »Stjærten«, paa disse Plove var af Træ helt

1) »Udvalg for Folkemaal«s Publikationer, Serie C., Nr. 3, Kristen Møller: Pløjning. Tallene foran nogle af Afsnittene i det følgende har Tilslutning dertil. Klicheerne til Fig. 1, 3 og 5 er laant fra »Udvalg fra Folkemaal«, til Fig. 2 og 6 fra Plovfabrikken »Fragde«, Odense, og til Fig. 7 fra Foreningen »Danmarks Folkeminder«. For disse Laan takkes hermed. Fig. 4 er fra »Det danske Landbrugs Historie« IV, 461.

H. C. F.

igennem. Haandtagene var afrundede, saa de faldt godt i Haanden. Aasen, »Bommen« (Bømi), som det hedder paa Fyn, var ogsaa af Træ, hvori der var et firkantet Hul til »Langjernet«, som holdtes paa Plads ved Hjælp af nogle Kiler (Fig. 1). Jeg har dog ogsaa set Træpløve hist og her, hvor Langjernet har været spændt fast med Skruebolte.

Ploven var indrettet til at »gåw öwenfå Få-ren«. Det havde

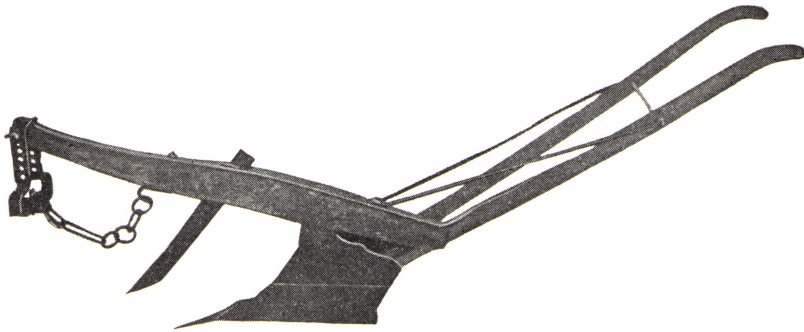


Fig. 1.

den Fordel, at man kunde gaa med nogenlunde rene Ben. Men Pløjeren maatte saa til Gengæld gaa med Hovedet paa Hæld til højre hele Tiden. Det var det karakteristiske Syn af en Plovkusk paa de Tider.

Træpløvene, i hvert Fald dem i mit Hjem, havde ikke hele Muldjæle, men »Mul-træ-mer« eller »Mul-skijner«. Disse Tremmer eller Skinner kunde vel være fra $1\frac{1}{2}$ til 2 Tommer brede. Der kunde være fire—fem Tremmer paa en Plov.

Da jeg var 11—12 Aar gammel, kom min Plejefar til Skade, saa han maatte holde Sengen til Stadighed. Gaarden blev da solgt, og efter min Konfirmation flyttede jeg tilbage til mit Fødesogn, Sønderø, og her stiftede jeg Bekendtskab med den første Svingplov, »Jernplov«, som den kaldtes i daglig Tale. Den havde Bom omtrent som Fig. 2 og Stjært som Fig. 4.

1. »Haandtagene« (Ha(nd)jtawne) var drejede af Bøgetræ og holdtes paa Plads ved, at den tynde Stang, de skubbedes ind paa, i den yderste Ende var delt i to Flige, som saa bøjedes til hver sin Side for Enden af Haandtaget. Haandtag og Styrestænger blev ogsaa i Fællesbetegnelse kaldt »Plovstjærten«

(Stjærði) (Fig. 3₁). Denne Benævnelse forekommer dog ikke ofte paa Fyn; det er kun i ganske enkelte Tilfælde, jeg har hørt den, og da mest af gamle Folk. De Stænger, der forbinder Styrestangen og Bommen, kalder vi »Stivere« (Pløwstiwre). Paa de Plove, jeg kender, har der ikke været noget Jern til Ploven at slæbe paa under Vendingen.

2. Det Stykke, som forlænger sig fra Plovlegemet og frem-



Fig. 2.

er, som paa nogle Jernsvingplove bestaar af to svære, sammenlagte Jernskinner, kaldes som nævnt »Bommen« (Bømi) (Fig. 3₂). F. Eks. er den her paa Sydfyn kendte »Refsvindingeplov« forsynet med »Bøm« af denne Slags. Plove, jeg har set af denne Slags, er ogsaa bleven kaldt »Riffelplove«, fordi de i

Stedet for hel Muldfjæl havde »Rifler« (Riller, Tremmer, Skinner, Grene, som det hedder paa Nordfyn). Paa lidt yngre Plove er Bommen, som paa Nutidens, et massivt, støbt Stykke.

3. Paa Svingplove med Jernbom har jeg kun set Langjernet (Fig. 3₃) fastgjort ved en saakaldt »Holk« (Hulk), et Stykke Rundjern, der er bøjet i to Vinkler med Skruegang. Paa Ploven i Sønder sø var der en Jernkile til at lægge mellem Holkens øverste Vinkel og Bommen; denne Kile havde en halvrund Fordybning til Holken at hvile i. Jeg mindes ikke at have hørt andre Benævnelser til denne end »Holkkilen« (Hulkkijlen). Paa denne Plov brugte vi tit i Stedet for Langjernet et tyndt, skarpt Hjul, en 8—10 Tommer i Gennemsnit. Det var anbragt i en bevægelig Gaffel, som havde sit Leje i den Del, der er gjort fast i Holken. Naar man pløjer Stubbjod, eller hvor der er Roetop, er et Langjern tilbøjelig til at slæbe (slæw) Straa og Top med sig og derved sinke Pløjningen, saa her var dette skarpe Hjul paa sin Plads. Jeg har ikke set et saadant Hjul andre Steder end i Sønder sø. (Se Fig. 2).

4. Til denne Del af Ploven (Fig. 3₄) kender jeg kun Navnet »Bryst«, baade fra Nordfyn og her fra Sydfyn; dog mener jeg en enkelt Gang at have hørt Ordet »Gren« (Grejn); men stedfæste det kan jeg ikke; formodentlig er det fra Nordfyn, da der paa Plove af nyere Dato jo ikke findes en saadan »Grejn«.¹⁾

¹⁾ Efter at dette er skrevet, har jeg faaet oplyst, at Navnet »Sule« ogsaa bruges paa Sydfyn.

5. Den underste Del af Ploven er »Foden« (Fo:i). Paa de gamle Plove, hvor den Side, der vender mod »Land«, bestaar af to Dele, er den nederste »Skoen« eller »Landsaalen« (se Fig. 5); paa dennes bageste Del er paaskruet en »Hæl«, som paa nyere Plove er vendbar, saa Varigheden bliver længere.

Muldfjælen (Fig. 3_b) er forneden gjort fast til Foden, fortil ved »Brystet«, »Sulen«. Paa de Plove, der var lavet til at gaa ovenfor Furen, var Muldfjælen bagtil forbunden med Landsiden ved to Tværstivere (se Fig. 5), paa de nyere ved en ganske kort Stiver til den højre Styrestang. Mange af de gamle Plove blev lavet om til at gaa i Furen efter; højre Styrestang er da simpelthen

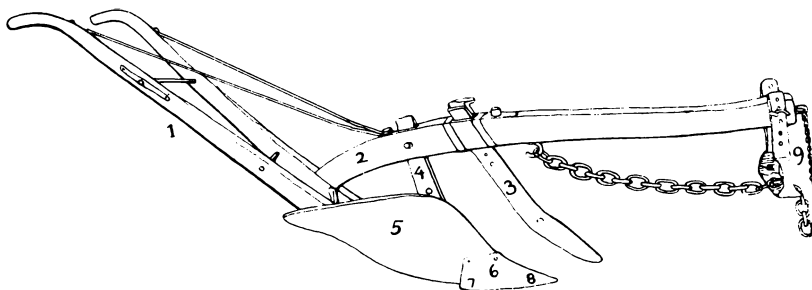


Fig. 3.

bleven fastgjort til selve Muldfjælen, paa den omskrevne »Riffelplov« til den ene »Riffel«. Mange af de gamle Træplove blev, efter at Skinnerne var udslidte, forsynet med »hel Muldfjæl«.

Som allerede omtalt var de gamle Træplove forsynet med en Muldfjæl, der bestod af 4—5 Skinner, Tremmer, Rifler, Grene; jeg har hørt alle disse Benævnelser.

Den Side af Ploven, der bestryger den upløjede Jord, kaldes »Landside« (La(nd)jsije). Paa de Plove, hvor denne Side er i to Dele, er den øverste, tyndere Plade »Landsiden« eller »Landpladen«, den nederste som nævnt »Skoen«, »Saalen« og »Hælen«. Paa nyere Plove er Landsiden et Stykke, der gaar ud i et, den er bagtil forsynet med den vendbare Hæl, som kan tages af og fornyes. Jeg har ogsaa set Plove, der i Landsiden kun havde en Skinne paa ca. et Par Tommers Højde og paa denne en vinkelret Skinne paa en lignende Bredde; denne Skinne fulgte saa Bunden af Furen.

6. Plovskæret (Fig. 3_b) er uden fast Forbindelse med Land-

siden, men slutter fortil tæt op til denne. Paa de Plove, jeg kender, følger Skæret Muldfjælen omtrent saa langt som dertil, hvor den bøjer opad (se Fig. 6). Skæret var gjort fast til Foden med Skruebolte.

7. Skærets bagerste Del kaldes »Vingen« (Ve(ng)ji) (Fig. 37), den forreste Del Spidsen (Fig. 38). Paa de gamle Jernskær var det Vingen, der sledes mest, saaledes at de kunde blive helt afrundede bagtil. De nyere Staalskær er mere modstandsdygtige.

8. En Del Skær er vendbare. I dette Tilfælde hører der en særskilt Spids til; denne er da ogsaa vendbar, den fastgøres paa

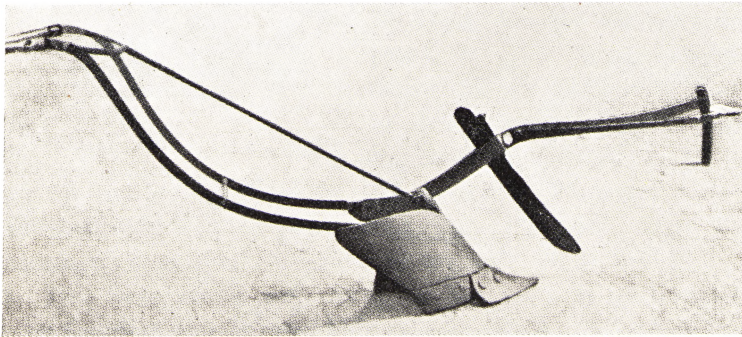


Fig. 4.

Fraugdeploven (Fig. 2) ved, at der i den øverste, brede Ende er et Hul, som skubbes ind over en tilsvarende Tap, som er støbt sammen med Plovens Fod, desuden er der, ud imod Spidsen, et Hul til en Skruebolt, hvormed den spændes fast til Foden.

9. Den forreste Del af »Bømi« er forsynet med et Stilleapparat, hvori Trækket foregaar (Fig. 39). Det kaldes paa Nordfyn »Fortræk«, »Forstilling« (Forstelni(ng)), eller blot »Trækket«. Her paa Sydfyn kaldes det »Kapsun« (Kaw'sjon). Ogsaa Navnet »Forskær« har jeg hørt, vistnok paa Nordfyn.

Trækkene paa de Plove, jeg kender, ligner for Træplovenes Vedkommende Fig. 1 og 3. For Jernplovenes Vedkommende har jeg set Træk som paa Fig. 2, 5 og 6. Paa nyere Plove er Trækket saaledes indrettet, at det vandrette Stykke ved Hjælp af en »Stillebolt« kan flyttes op og ned. Jernnaglen, hvormed Stillingen (Kapsunen) stilles til Siden eller op og ned, kaldes enten »Stillepinden« (Stelpe(nd)ji), »Bolten« (Boldi) eller »Naglen« (Nawli), alt efter Sprogbruget paa de forskellige Egne.

Kæden, der forbinder Træk og Bom, har jeg hørt benævne baade som »Plovkæde« og »Træklænke« (se Fig. 1 og 3).

Den Indretning, hvormed Hammelen fæstes til Ploven, er ens baade til Plov og Harve. Den mest gængse Betegnelse for denne er en »Hole«. Dog kender jeg ogsaa Navnene »Trækjern«, »Forkast« og »Hammelskap«; men »Hole« er det mest almindelige, baade paa Nord- og Sydfyn.

»Plovfoden« er som før nævnt den underste Del af Ploven, dog kendes ogsaa Betegnelsen »Plovstel« og »Underplov« (se Fig. 5).



Fig. 5.

Skære og Langjern kaldes tilsammen for »Plovjernene«. Naar Ploven ikke gaar godt, men vil »re(nd)j öwen aw«, trænger Skæret til at »hvættes«, og saa maa man til Smeden. At hvætte Skæret er ikke saa galt; her bliver det blot lagt i Ilden, hvorefter det bliver skærpet op. Ligesaa med Langjernet. Værre er det, naar Langjernet er bleven for »stombet«, for kort, og Skærets Spids og Vinge er omtrent slidt op, for saa skal der »lægges påw«, og da skulde der i min Ungdom en Mand til Smedie, der kunde bruge den store Forhammer; thi der skulde Kraft til at slaa de to rødglødende Stykker Jern sammen.

Selv om Skæret lige var kommen fra Smeden, kunde det ske, at Ploven enten ikke vilde gaa i eller gaa for dybt. For det førstes Vedkommende kunde det klares ved at lægge en lille Trækile mellem Skær og Fod oven for Skrueboltene, for

det sidstes ved at lægge Kilen neden for Boltene, hvis man da ikke foretrak at gaa til Smeden og faa Skæret henholdsvis »gruet« eller »ta op«.

At faa en Muldfjæl repareret eller bødet mindes jeg ikke at have set. Derimod har jeg set en Skinne paa en »Riffelplov« blive erstattet med en anden.

En Plovslæde har jeg kun set benyttet et Sted. Det var her i Krarup Sogn. Den bestod blot af en Fjæl, hvorpaa der var sømmet et Par Revler, hvori Skæret greb fat under Transporten.

Hos Husmand Niels Andreasen, Krarup Mark, har jeg for ganske nylig funden en gammel Jernsvingplov af en ejendommelig Type. Jeg har da aldrig set den Type før. N. Andreasen kalder den »Jydeplov« (Jyeplåw), fordi den langstrakte, stærkt bøjede Muldfjæl skulde være lavet i Jylland. Ploven er ret spinkelt bygget, og den venstre Stjært-

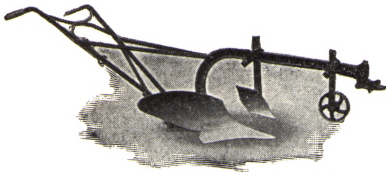


Fig. 6.

stang, Sulen og »Bømi« er ud i et Stykke. I Stedet for Forstilling, som paa andre Plove, er her en temmelig svær Jerntap, som sidder i den yderste Ende af »Bømi«, i et rundt Hul, hvori den holdes fast af en Skruebolt. Det ejendommeligste er dog Skær og Landsaal, idet disse to er smedede eller støbte ud i et, saaledes at naar man skal have »hvættet Skære«, skal Landsaalen følge med.

For ca. 35 Aar siden begyndte der at fremkomme Plove med Støtkehjul under Aasens forreste Del (Fig. 2). Det overflødiggjorde den ellers brugte Kæde eller Stang hen under Aasen, ligesom Trækkets Dimensioner kunde indskrænkes en Del, da Plovens Dybtgaaende for en stor Del kunde reguleres ved Hjælp af Hjulet. Dette Støtkehjul gav forøvrigt ogsaa Ploven en mere støt Gang. Omtrent samtidig fremkom Forploven (se Fig. 6), som nu næsten overalt bruges i Stedet for Langjern, og det vendbare Skær og Spids.

Her paa Fyn var det i særlig Grad Smed A. Jakobsen, Fraugde, der gik i Spidsen paa dette Omraade. I Forvejen var hans Plove kommen stærkt i Ry ud over hele Landet.

Disse vendbare Skær og Spidser gjorde, at man ikke be-

høvede at rende til Smeden, men blot havde at vende den anden Side nedad paa henholdsvis Skær og Spids, naar Ploven ikke gik godt mere. Senere er ogsaa Forploven bleven vendbar. I de allerseneste Aar har man faaet Skær, der hverken skal »hvættes« eller vendes, men kan slides helt op, inden det tages af Ploven; paa dette er Skær og Spids ud i et Stykke.

PLOVEN GAAR

Saa skal vi ud »å pløe«! Saadan er Talemaaden, naar man skal i Marken med Ploven »Det er dog det bedste Arbejde, jeg



Fig. 7. Ploven gaar.

Søren Lolk fot.

ved, at gaa bagefter en Plov«, hører man ofte en Karl sige. »Hvor mange Gange pløjer du din Brakjord? Giver du den en eller to Pløjninger?« »Jeg er færdig med mit Pløjende (Pløje).«

Hver af de Smaastykker, som den Mark, der pløjes, er ind-delt i, kaldes enten et »Stykke« eller en »Ager« (Aer); begge Be-nævnelser bruges i Flæng, da de dækker det samme. Om Jor-dens øvrige Inddeling i Skifter bruges Betegnelsen »Mark«, »Læg«. »Jeg har min Jord i 7 Marker.« »Jeg driver min Jord i 8 Læg«. »Hvor meget har du pløjet? Jeg har pløjet 1 Mark.« »Han har pløjet 2 Læg.« Ageren, Agrene er den Jord, der dyrkes, pløjes og harves. Eng (Mae) er ikke Ager. En Mark, der ligger med

Græs i to-tre Aar, kaldes »Læ«, Lærne (o: Græsmarken). Det første Aar: de unge Lær, anden Aars: de gamle Lær. Naar de gamle Lær er pløjede, hedder de »Læfaldsjord« eller »Grøn-jord«. Vi pløjer »Læfaldsjord«, vi pløjer »Grøn-jord«, naar vi pløjer Græsmarken om Efteraaret.

De fleste Agre, jeg har set, har haft en Bredde paa 14 Skridt. Det er mest almindeligt at skridte dem af, naar man pløjer. Maaler man Agrene ud med et Favnemaal, er de gerne 6 Favne brede. Jeg har dog ogsaa set Agre paa 5 Favnes Bredde; gamle Folk vilde mene, at disse passede bedst til 4 »Kastes« Stykker. Naar man saaede med Haanden, skulde man tage en halv Ager i en Omgang, et Kast hen, et Kast tilbage, altsaa 4 Kast paa en Ager. En Ager paa 6 Favne blev for bred til 4 Kast, naar der skulde saas ordentligt.

En »Fure« er baade Renden efter Ploven og den Strimmel Jord, der vendes. Almindeligvis siges der »Pløjefure« om den pløjede Rende (Fåren). »Vi pløjer en Fure.« Den upløjede Jord, modsat Furen, er »Land« (Lå(nd)); denne er altsaa Landsiden, »til Land« i Modsætning til »til Furen«. Den »fjermer« Hest (til højre) gaar i Furen, den »nærmer« paa Land; denne har i vaadt og fedtet Føre den tungeste Plads, fordi den træder dybere end Hesten paa den faste Bund af Plovfuren.

I Grøn-jord pløjes gerne en Fure for Enden af Agrene som en Slags Rettesnor for Furens Begyndelse og Ende; vi »pløjer for.«

Den første Fure, der tages paa en Ager, kaldes at »fure (fåre) op«, hvad enten den pløjes i Ydersiden eller i Midten. Begynder man i Midten, laver man en »Ryg«, pløjer en Ryg. Man hører ogsaa Betegnelsen »pløje Hul«.

Paa større Gaarde, hvor der er flere Karle, furer Forkarlen op. I det mindste skal den, der furer op, helst kunne trække en nogenlunde lige Fure. Paa Nordfyn hedder det, at Furen skal kunne rettes helt lige med tredie Omgang. Paa sine Steder furer man hele Skiftet op paa en Gang, andre Steder ikke. Er Agerrenene ikke altfor synlige, sætter man et Mærke; det kan være en Stang, et Ris, en Fork; eller man tager Mærke efter et eller andet i Omgivelserne. Jeg har en Gang, jeg skulde fure op, mens jeg var i Sønder sø, taget Sigte efter en Flagstang i Kelleby; min Bror, som tjente i Nærheden af mig, havde en Vogn, der stod helt ovre paa Bakkerne ved Vigerslev, som

Maal. En Mand, som havde til Opgave at skridte Ageren af ved den ene Ende, kunde ogsaa bruges som Maal; han blev blot staaende for Enden af Furen, saa tog man Sigte paa ham. Frem og tilbage paa Ageren er en »Omgang«.

Naar man begynder at pløje midt paa Ageren og slutter i Ydersiden, hedder det at »pløje sammen«, »kaste sammen«; omvendt: »pløje sønder« (sø(nd)jer), »kaste ud«. Siden Saamaskiner og Høstmaskiner er bleven almindelige, er man gaaet over til at pløje hver anden Ager sammen og hver anden ud; man undgaar derved de mange Afpløjninger (Agerrene); man »pløjer sønder og sammen«.

Den Forhøjning, der fremkommer, naar de første Furer kastes sammen, kaldes »Ryg« eller »Kam«. Fordybningen, der fremkommer, naar sidste Fure ved Sønderpløjning er taget, er »Agerren«, »Afpløjning« eller simpelthen »Rejni«. »Afpløjning« er sikkert et forholdsvis nyt Ord.

At pløje hveranden Ager ud og hveranden sammen kom sikkert først i Brug, efter at Høstmaskinerne havde holdt deres Indtog. Denne Maade at pløje paa bruges af saavel mindre som større Gaarde.

Naar man pløjer den sidste Strimmel Jord, kaldes det at »pløje af« (pløe aw). En ung, mindre øvet »Pløjekarl« (Pløekål) lader man ikke pløje af. Hvor der er to-tre Karle, er det Forkarlen, der pløjer af; var det i hvert Fald i mine Karledage. Der skulde da altid ligge fire Furer, to Omgange, tilbage, hvor Jordstrimlen var smallest, for at der kunde være Plads til at rette mulige skæve Linier ud; »Rejni« skulde være snorlige. Den sidste Fure, »Oppløjningen«, skulde i min Tid tages fra den yderste Ende af Ageren og op efter Vejen, saa alle Oppløjninger blev i samme Side af parallelt løbende »Rejne«. Ellers var det ikke »prekke've:t«, som de gamle sagde.

Den upløjede Strimmel, der ligger under Agerryggen, er en »Balk«, Rygbalk«. At den var bredere i ældre Tid, tror jeg næppe; thi af Hensyn til Haandsaaning var der netop mange, der satte Pris paa en godt synlig Ryg. Jeg har da oplevet at faa Skænd, fordi jeg gjorde Strimmelen bredere for at undgaa den høje Ryg; det var ovennævnte Hensyn, der da henvistes til. Eftersom nu Høstmaskiner kom i Brug, gjordes Balken bredere for at undgaa den høje Ryg, som generede under Høstningen.

Den Strimmel, hvorpaa man vender, kan have flere Navne,

alt efter de forskellige Egenes Brug. I gammel Tid brugtes mest Navnet »Aavende« (Åwvæ(nd)e). Jeg husker fra min Ungdom paa Nordfyn, at det da var det mest anvendte Ord. Nu bruges mest Betegnelsen »Forland« (Fårlå(nd)j). Ogsaa Navnene »Hovedland«, »Forpløjning« kender jeg; men de bruges ikke meget. For at pløje Forland bruges ikke nogen særlig Betegnelse, udover, at man siger: »Han pløjer Forland«. »Afpløjningen« er en Forlandsren. I det Tilfælde, at en Marks (Lægs) Agre gaar i Vinkelretning paa hinanden, bruger man den tilstødende Agers nærmeste Halvdel til at vende paa. Noget særligt Navn paa en saadan Ager har jeg dog ikke hørt.

En halv Ager, fra Ryg til Afpløjning, kender jeg ikke noget andet særskilt Navn paa end, hvad den er: en »Halvager«. Furen, der danner Skel mellem to Skifter, er en »Skelfure«, »Mellemfure«. En Ager, der gaar ud i en Spids, kaldes en »Kile«.

I Uggerslev havde vi en lille Moselod paa et Par Agres Bredde. De gik med den ene Ende ud til et Vandløb, med den anden ned til Mosen. Disse Agre blev altid pløjet sammen, saa de var meget højryggede. Det var vistnok for Afløbets Skyld. Jeg mindes da, at der langt hen paa Foraaret kunde trække Vand i Afpløjningerne, i hvis Bund der altid groede Græs om Sommeren.

Om nogen har delt meget lange Agre, har jeg aldrig set, hverken paa Nord- eller Sydfyn. Gaar der et Vandløb eller lignende paa tværs af et Skifte, ja, saa har man simpelthen to Forland mere paa dette Skifte.

Den pløjede Jord er, i Modsætning til den upløjede, »Pløjjord«, »Muldjorden«. Hvis den ene Fure har en mere fremstaaende Kant end de øvrige, saa er der en »Knotte« eller »Kam«. En dybere Rende mellem Furerne er en »Rille«, »Rende« (Ræ(nd)je).

Den Person, der pløjer, er »Plovkusk«, »Pløjemand«, »Plovkarl«. En, der pløjer smukt lige ud, med pæne, ensartede, ikke for store Furer, er en god Plovkarl, en rigtig Pløjekarl. En, der pløjer skæve, store og uensartede Furer, er en skidt Plovkarl, en L... til at pløje. Har en Gaardmand en Husmand at pløje for, saa er denne hans »Pløjemand«, ligesom ogsaa Husmanden kalder Gaardmanden »min Pløjemand«. Paa Hjulplovens Tid hed Drengen, der kørte Hestene, »Plovdreng«, »Plovkører«. To mindre Landbrugere, der laaner hinanden Hest, »lægger sam-

men«. Den ene kan omtale den anden som »min Tillægsmand«. Han »lægger Hest til«.

Naar Ploven skal ordnes, saa den gaar, som den skal, »stilles« den. Tager Ploven for bred en Fure, »gaar den for meget til Land«, den »trækker for meget mod Land«. Gaar den for meget til den modsatte Side, »tager den for lidt for«; den »gaar fra Land«. Skal den tage mindre Fure, flyttes Trækningen til venstre, »mod Land«, til større Fure til højre, »fra Land«. Tit kan det være Langjernet, Forploven, der er Skyld i Miséren. Saa løsnes henholdsvis den øverste eller nederste Holkskrue, mens den modsvarende strammes; derved skifter Langjernet Stilling. Gaar Ploven for dybt, kan det skyldes, at Skæret »gruer« for meget. Det kan ogsaa have sin Grund i, at Kapsunen sidder for højt oppe i Stillingen. I sidste Tilfælde flyttes Kapsunen ned, i første kan det, som nævnt, modvirkes ved at lægge en Kile eller Spaan under Skæret.

Af særlige Tilraab til Hestene kender jeg kun et, nemlig: »Ka du la vær med å skubbe!« Det gælder den nærmer Hest, naar den vil skubbe, trænge den fjermer op af Furen. Forhen havde man, saa godt som paa hver Gaard paa Nordfyn, et saakaldt »Skubbetræ«. Det bestod af et lille Bræt med to lange spidse Træpigge. Det blev hængt paa den indvendige Side paa den fjermer Hest; her afværgede det udmærket Forsøgene paa at skubbe den op af Furen.

Vil Plovens bageste Del ikke følge Bunden af Furen, gaar Ploven »paa Næsen«, »paa Snuden«. Gaar Hælen for haardt paa Bunden, »hænger« Ploven; jeg har ogsaa hørt Udtrykket: den »stejler« (Nordfyn). Hopper Ploven op af Furen ved at støde mod en Sten eller af anden Grund, dannes der en »Balk«; der er »balket«. Er det paa Grund af Plovkarlens Udygtighed eller Skødesløshed, »laver han Balken«, han »balker«. En uafskaaren Kant til højre i Furen kendetegner, at der er taget for bred en Fure; der er »underbalket«. Sidstnævnte er altsaa en »Underbalk«, den første en »Pløjebalk«. Man »rykker«, »sætter« tilbage for at faa Pløjebalken pløjet op; gør man ikke det, vil der ved næste Fure blive en Rende mellem denne og næstsidste Fure, et »Svinetrug«. Er der flere af denne Slags efter hinanden eller jævnsides hinanden, siger man: »Det ser ud, som om Svinene har gaaet og rodet der«. Naar Furerne ikke er lige, men gaar stærkt ud og ind, siges der: »Han har vist

skrevet sit Navn; det er Søren Sørensens Søn« eller »Søren Svin«, »Søren Sorøv«.

Er Jorden for vaad eller for løs, saa den brækker op i Klumper, siger man, at den er »utidig« (uti). Bliver den pæn, hedder det, at den er »net å ha mæ å gør«; den »falder godt for Ploven«. Den Lerjord, der er saa træg, at Ploven gaar daarligt i den, vil »trille« eller »rulle« for Ploven; den karakteriseres som »dødt Ler«, »Rulleler«. Vil Muldfjælen ikke slippe, siger man: »Den vil ikke skyde«. Slipper den godt, »flier« den Jorden godt; »skyder« godt. Om den Jord, der er for vaad, saa Furen »glinser« (glin), har jeg hørt sige, at den er »fedtet«. Et ompløjet Stykke Jord, der er fuldt af »Kvikrødder« (Senegræs), bruger man tit den Talemaade om: »Furerne hænger saadan sammen, at man kan lægge et Reb om den ene Ende og slæbe dem ud af Marken.« Naar Stub og Rødder samler sig om Langjernet, siger man, at det »slæber«. Manden, jeg tjente som Dreng i Sønder sø, gik altid med en lang, kløftet Hasselkæp, naar han pløjede Stubjord om Efteraaret.

Naar Græsmarken igen skal under Plov, og den pløjes om Efteraaret, kalder vi det at »pløje Læer« eller »Grønjord«. Kornet, som saas i Grønjorden, er som Regel Havre. Denne Afgrøde benævnes tit som »Læfaldskorn«, »Grønjordshavre«. Første Pløjning om Efteraaret nutildags er »Skræpløjning«, hvor der kun pløjes 3--4 Tommer dybt. Den efterfølges senere af den egentlige Pløjning, »Fældning«, hvor der pløjes til fuld Dybde, 6—8 Tommer; hvor jeg har været, har Dybden været, som man kunde spænde med Fingrene udstrakte. I min Ungdom brugte man endnu ikke at skræpløje, men begyndte straks efter Høst at fælde, dybtpløje. Jorden fik da kun een Pløjning om Efteraaret. Dengang brugte man heller ikke i saa stor Udstrækning som nu at saa Havre i Grønjorden; den blev »brakket«, hvorved forstaas, at den blev pløjet og harvet nogle Gange den efterfølgende Sommer. »Halvbrakke« kaldtes det, naar Græsmarken først blev pløjet hen paa Sommeren. Den kunde da kun naa at faa 3 Pløjninger, før Vintersæden skulde saas.

Hvor der skulde saas Foraarskorn, blev den efteraarspløjede Jord ikke pløjet igen om Foraaret. Jeg har kun set dette, at pløje til Foraarskorn, ganske enkelte Gange, og da har det været i det Tilfælde, at der har været kørt Gødning paa om Vinteren.

Ordene »trøde« og »skøre« kendes næppe her paa Fyn, i hvert Fald ikke, hvor jeg har opholdt mig. Derimod har jeg hørt Udtrykket »mulde«, »smuldre«, »løsne« Jorden; disse Udtryk gælder da kun Harvning, ikke Pløjning.

Jeg har set, at der er pløjet Vandfurer, ikke alene i Bunden af Renen, men ogsaa paa tværs af Agrene paa side Steder, »Lavninger«. Man kunde i flere Tilfælde desuden give disse en Efterbehandling med Skovl og Spade. En saadan Fure kaldtes en »Afløbsrende« (Awløwsræ(nd)je) eller kort og godt »Rende«.

Angaaende særlige Forholdsregler, der var at iagttage den første Pløjedag, kender jeg ikke andre end, at Plovkarlen ikke maa skræve over »Bømi«, det betyder Uheld paa en eller anden Maade. Om der var nogen bestemt Dag, hvor Pløjningen skulde paabegyndes, tror jeg ikke. Derimod mener jeg at have hørt, at Efteraarspløjningen skulde være forbi til Mortensdag, 11. Novbr.

Ploven skulde helst tages i Hus, saasnart Pløjningen var tilendebragt. Senest skulde den ind til Juleaften, thi ellers risikerede man, at Jerusalems Skomager kom og satte sig til Hvile paa den. Skete dette, var der Forbandelse ved saadan en Plov, saa der kun voksede Tidsler og andet Ukrudt efter den. Naar man spændte fra til Middag eller Aften, skulde Ploven køres om i den ny Fure, et Stykke frem og saa rykkes tilbage, saa den var fri af Jorden, Hammelen lægges op paa langs ad Ploven, saa denne stod og pegede frem ad Ageren.

Som Vederlag for at faa sit Pløjearbejde udført »gjorde« Husmanden gerne visse Arbejdsdage for Gaardmanden, som Regel i Høst og Slæt. Selvfølgelig vankede der Brændevin og ekstra Kost paa saadan en Pløjedag. »Plovgildet« knytter sig ogsaa til Husmandens Pløjning. Den Husmand, som min Plejefar i Uggerslev pløjede for, gjorde gerne et Plovgilde om Aaret. »Hå gjø Plowgile dæ(n)j Daw«, hed det. Hjemme hos os vankede der ogsaa et lille Plovgilde efter endt Pløjning.

Af Talemaader vedrørende Pløjning har jeg hørt denne: »Den, der pløjer ovenlig (øwenle) og saar tyndt, kan rende og høste«, men hvor, mindes jeg ikke.

GAMLE SANDSAGER

»NIER I HÆT«

I den første af de to »Norske Remser«, som findes i »F. H.«s Februarhefte 1939 forekommer disse Linier:

»I give ham ikke mere end mæt,
for saa æder han det og nier i hætt (?)«.

Efter Ordene »nier i hætt« er sat Spørgsmaalstegn. — Ja, hvad mon disse Ord betyder?

Da jeg læste Remsen, oversatte jeg uvilkaarligt »Nier i hætt« til noget saa udelikat som »Lusene i Hætt« — og dette gjorde jeg i Mindet om, at i min Barndomstid hjemme i Odense, regnedes det i visse Familier eller Kredse for meget simpelt eller »plat« lige rentud at sige »Lus«. (Saadanne Mennesker findes endnu). Nej, saa lød det meget »pænere« at sige: »Det er jo ikke altid saa let at holde Børnene fri for »Nier« i Haaret, især naar de gaar i Skole!«

Med Ordet »Nier« mente man, saa vidt jeg forstod, baade selve »Dyrene«, der ogsaa bar Navne som: »di stuere Groe mæ Træsker poe«, »Bisserne« og »Baseliskerne«, saavel som »Æggene«, disse sidste kaldes jo almindeligvis i Folkemunde for »Gnidder«; »Nier« er vel afledt heraf.

Om man ogsaa før i Tiden har brugt dette pæne Ord »Nier« om Lus i »Hallendal« (Hallingdal?), er mig ubekendt.

Min »Oversættelse« er maaske ikke rigtig — dog forekommer den mig heller ikke helt meningsløs, for de citerede Linier er jo en Opfordring til ved Traktering kun at hyde den fattige Karl, »Rassebror«, lige akkurat saa meget, at han ikke bliver »mere end mæt«; men dette maa vel for Sammenhængens Skyld underforstaas som »knebent mæt«, da dette ventelig vilde bevirke, at »Rassebror« saa bagefter vilde æde »nier i hætt« med, noget der maatte antages, at han ikke vilde have gjort, om han havde været »helt mæt« eller mere end det.

Det var maaske netop dette, som ved »knebent mæt« var det tilsigtede eller ønskede, at »Rassebror« skulde forgribe sig paa Hættens »Indhold«, og derved formindske Mængden af den Slags »blodsugende« Utøj, som i saa høj Grad plagede Menneskene dengang, da Sansen for Renlighed ikke var synderlig stor.

Men andre Læsere har maaske andre Meninger om »nier i hætt«.

Per Larsen, Gartnerfmd., København.

Naar Pulterkammeret skal ryddes.

Naar der i denne Tid tages fat paa Foraarsrengøringen, vil der sikkert mange Steder blive gaaet særlig grundigt til Værks paa Pulterkamre og Loftspalser. Der findes i de fleste Hjem paa saadanne Steder Pakker eller Kasser med gamle Papirer, som i disse Pulterkammerrydningens Tider bliver dømt til Tilintetgørelse.

Maa jeg med disse Linier bede om en Smule Agtpaagivenhed overfor slige gamle Sager. I mange Tilfælde indeholder de Ting, der maaske nok for Ejeren synes værdiløse, fordi de er gamle og uden praktisk Betydning, men som for Lokal-, Personal- eller Kulturhistorikeren kan have ikke ringe Værdi. Dette gælder f. Eks. Breve, Regnskaber (ogsaa Husholdningsregnskaber), Dagbøger, spredte Optegnelser, Visebøger, Husraad, Ligtaler, Portrætter, Billeder af Landskaber og Bygninger, Amatørbilleder, Films o. m. m. — Mange Steder havner det gamle Portrætalbum paa Pulterkammeret eller ligger upaaagtet i en Skuffe, hvorfra det aldrig bliver taget frem. Ogsaa gamle Tidskrifter, saavel indbundne som i løse Numre, ligger mange Steder hengemt og overset. I dem kan der findes gode Ting for Topografer og Historikere. — »Illustreret Tidende«, »Nordstjernen«, »Fylla«, Fagblade og lokale Aviser indeholder en Rigdom af Stof i Tekst og Billeder, som kan faa stor Værdi, naar de kommer i de rette Hænder.

Jeg har gennem en længere Aarrække samlet omkring ved et halvt Hundrede Tusinder af den Slags Ting. Samlingen har ofte været mig til stor Nytte ved lokalhistorisk, personalhistorisk og kulturhistorisk Arbejde. Jeg har nu skænket Samlingen til Fyens Stiftsmuseum i Odense. Indtil videre skal den dog forblive hos mig, for at jeg kan passe og udvide den. Men den skal til sin Tid anbringes i et hensigtsmæssigt, brandsikkert Lokale i den Museumsgade, som Møntestræde i Odense nu omdannes til. Her skal den gøres tilgængelig for enhver, der i Studieøjemed vil udnytte den.

Gennem disse Linier tillader jeg mig at rette en indtrængende Anmodning til alle, der ved Foraarsrengøring, Pulterkammerrydning eller anden Oprydning faar Ting af ovennævnte Arter i Hænderne, om at sende mig dem. De gamle Sager vil da faa Mulighed for at volde andre Gavn og Glæde i Stedet for til ingen Nytte at havne i Kakkellovnen eller Mergelgraven.

Krarup Skole pr. Espe, 21. April 1939.

H. C. Frydendahl.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1938

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—38 samlet for 44 Kr.

Nogle overkomplette Aargange 1928—29 og 1935—38 sælges for 2 Kr. pr. Aargang. De øvrige sælges ikke særskilt.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtsryg	Kr. 2.00,	med Skindryg	Kr. 3.00
To Aargange samlet	—	- 2.50,	—	- 3.50
Tre Aargange samlet	—	- 3.50,	—	- 4.50
Fire Aargange samlet	—	- 4.50,	—	- 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Niensens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavlser, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»Det er ret naturligt, at en flittig og vidende Lokalhistoriker som Lærer
Frydendahl har faaet Lyst til at skrive en Bog om en saa interessant og
smuk Skikkelse som Rasmussen Søkilde. Det gælder her som om Fryden-
dahls øvrige skriftlige Arbejder, at vi med Skildringen af den lærde Bonde
har faaet et sjælden lædigt Værk, smukt skrevet i stilistisk Henseende, grund-
digt og nøjagtigt i alle de mange Enkeltheder og særdeles vel forsynet med
biografiske Oplysninger og Registre. Det er ligefrem en Glæde at gøre op-
mærksom paa Frydendahls Bog, der er en saare smuk Tilvækst til vor per-
sonalhistoriske og biografiske Literatur.«

August F. Schmidt i Folkeskolen.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar i Kr. 50 Øre
for et hæftet eller 3 Kr. for et indbundet Eksp. indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn



Maanedsskrift: for: den: fynske: Øygruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H.C. Frydendahl.

Indhold: I. P. Pedersen: Den gamle Spindeskole i Saltøfte. — M. J. Hansen: I Kaffeluer. —
Chr. Steffensen: Om »ondt fald«. — K. Madsen: Nogle Sagn fra Horne Sogn. — Gamle Sandsager.

6. hæfte.

Juni 1939.

12. Årgang.

Fra Faaborg Spare- og Laanekasse har jeg som Tilskud til Udgivelsen af Fynsk Hjemstavn modtaget 100 Kr., for hvilket jeg herved udtaler min erkendtligste Tak.
H. C. Frydendahl.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

TILSENDT LITERATUR

Olaf Gynt: Den fynske Fløjte.

Olaf Gynt: Middelhavsølger.

Hakon Müller: »Dronningen« i Odense Tugthus. Fyens Stiftstidende $\frac{8}{5}$ 1939.

Hakon Müller: Student og Løjtnant. Fyens Stiftstidende $\frac{6}{4}$ 1939.

August F. Schmidt: Litteratur om Almuekultur og Folkeminder 1937. Særtryk af Fortid og Nutid XII.

Nordiska Museets och Skansens Årsbok 1939.

H. C. Frydendahl:

S. Jørgensen, Kistrup.

Hans Liv og hans Indsats som Skolemand og Historiker.

Den Artikelrække, der offentliggjordes i Fynsk Hjemstavn Juni—Decbr. 1938, foreligger nu i Bogform i væsentlig udvidet Skikkelse. Udvidelsen gælder saavel Tekst som Illustrationer.

Af Udtalelser i Bladene:

»Begge disse to Levnedsskildringer [»N. Rasmussen Søkilde« og »S. Jørgensen, Kistrup«] bære Vidnesbyrd om Forfatterens Dygtighed som historisk Forfatter. Han har med stor Flid samlet et meget betydeligt Stof til Skildringen af S. Jørgensen, ordnet det fortrinligt og fremstillet det i en tiltalende Form og endelig forsynet Skriftet med meget omhyggeligt udarbejdede Noter og Navneregister og Billeder.

Lærer Frydendahl har ved sin Skildring af disse to paa sin Vis betydelige og ejendommelige Mænd, N. R. Søkilde og S. Jørgensen, Kistrup, sat dem et smukt Minde og derved bidraget til, at deres, navnlig i lokalhistorisk Henseende ret enestaaende Værk er bevaret fra den Glemsel, som ellers sandsynligvis vilde blive deres Lod. Disse to Skrifter fortjener at kendes af alle, men i Særdeleshed af alle i denne Egns Historie interesserede Mennesker.«

C. i Faaborg Avis.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 3 Kr. indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.



Den gamle Spindeskole i Saltofte. John. Hansen fot. 1938.

DEN GAMLE SPINDESKOLE I SALTOFTE

AF LÆRER L. P. PEDERSEN, TORØHUSE

Stavnsbaandsaaret 1788 er et betydningsfuldt Aar i Kjærum Skolevæsens Historie, thi da lod den for Folkeoplysning stærkt interesserede Godsejer Conferentsraad Niels Ryberg til Frederiksgave og Øbjerggaard bygge to ny Skoler i Sognet, en i Ebberup og en i Saltofte, hver beliggende omtrent lige langt fra den gamle Sogneskole, som laa ved Kjærum Kirke, og som blev nedlagt 1810.

Ebberup Skole findes ikke mere i sin oprindelige Skikkelse, men Saltofte Skole knejser i Dag lige saa frit og stolt ved Bystævne og Gadekær som for 150 Aar siden. Den opførtes af Grundmur, mens Ebberup Skole var af Bindingsværk, og den var, ligesom Ebberup Skole, oprindelig en Spindeskole. En gammel Beskrivelse, som gælder begge Skoler, viser os bl. a. deres Indretning: »Foruden Skoleholderens fornødne Værelser findes i hvert Skolehus to Stuer, en for Børnene at lære at læse, skrive og regne i og en, hvor Pigerne lærer at spinde. Stuerne ere rummelige; der er højt til Loftet, og der er anbragt Ventilatorer i Vinduerne. Skoleholderlønnen er foruden den fri Bolig og Ildebrændsel omtrent 60 Rdl. om Aaret«. (Lahde og Nyerup, Side 36). Ventilatorerne i Vinduerne var

paa den Tid noget meget fremskredent, noget som Ryberg berømmedes meget for. Over Hoveddøren ses Bogstaverne C. R. B. og Aarstallet 1788, udført i et blødt Metal, vistnok Bly, som mangfoldige Gange er blevet overmalet, sidst med en graagrøn Farve.

Skolerne, som Ryberg her lod bygge, havde vistnok ikke Approbation, de findes i hvert Fald ikke nævnt sammen med Tidens offentlige Skoler.



John. Hansen fot. 1938.
Ruden over Indgangsdøren.

Conferentsraad Ryberg havde ladet to unge Mennesker uddanne ved det tyske Seminarium i Kiel, thi Landets ældste danske Seminarium, Blaagaard i Kjøbenhavn, oprettedes først 1791. Den ene af disse var Søren Jensen, Skoleholder i Saltofte fra 1788 til 1805, da han for-

flyttedes til Voldtofte i Flemløse Sogn. Hans Hustru hed Anne Kirstine Borre, og hun underviste Pigerne i Spinding.

Spindeskolen var Datidens moderne Skoleform, hvorved man som i vor Tids praktiske Mellemskole vilde forene Kundskabs-tilegnelsen med Opøvelsen i praktiske Fag. Her var dog kun Tale om Spinding, det vil sige Hørspinding. Man havde store Forhaabninger til Spindeskolerne, man vilde, at de skulde kunne udbrede »Arbejdsomhed, Orden og Sædelighed, især blandt de mange Husmænd og Inderster, som man anslog til at udgøre omtrent 30000 Personer, og hvis Familier for en stor Del levede af Tiggeri.« Spindeskolerne skulde altsaa løse et socialt Problem. Det laa i Tiden at ville moralisere, oplyse, opdrage, forbedre. »At du maa gaa paa Dydens Vej og blive lykkelig«, skrev Digteren Bunkeflod, hvis Spindeviser Ryberg havde ladet trykke og udgive til Brug i Spindeskolerne.

Men foruden at lære Børnene Spinding havde Spindemoderen, som den, der underviste, kaldtes, ogsaa en anden Opgave: en Gang imellem, naar det blev for trættende at høre paa den evindelige Snurren, standsede alle Rokkehjulene, og saa fortalte

eller læste Spindemoderen en Historie, hvis Indhold var, at man slet ikke skulde tro paa Spøgelse og Nisser og Trolde og alt saadan noget, for de var slet ikke til.

Den rybergske Familie viste Spindeskolen stor Interesse, og det har jo nok været højtidelige Stunder, naar den unge Rybergs Frue, Engelke Charlotte, kom paa Besøg og uddelte Flidspræmier til de flinkeste Piger.

Nogen Betydning har Spindeskolerne i Kjærum Sogn nok haft. Ved Folketællingen 1801 har 16 Personer i Sognet ved at kalde sig »Spinderske« angivet Spinding som Erhverv. Af disse var de 10 boende i Saltofte, 3 i Ebberup, 2 i Kjærum og 1 i Thorøhuse. Disse 16 Spindersker var i Alderen fra 24 til 82 Aar, og deres Kaar var iøvrigt saadan, at man maa sige, at de nok kunde trænge til at nyde godt af den »veltænkende Rybergs menneskekærlige Indretninger«.

»O, gid enhver, som denne Grav skal gemme, maa leve Gud og Dyden troe, og andres Gavn som eget Vel forfremme, saa skal han døe i Fred og Roe«, skrev Ryberg 1791 som det sidste af de tre Vers, han lod anbringe over Indgangen til sit Gravkapel i Dreslette Kirke. Ordene: »andres Gavn som eget Vel forfremme« kunde egentlig staa som Motto for al Rybergs Gerning. Det er disse Ord, der er Baggrunden for den Smule Hygge, den fattige Spinderske kunde skabe i sin lavloftede Stue ved med Flid at dreje Rokkehjulet.

Ved næste Folketælling, som fandt Sted 1834, er det gaet meget tilbage, der er kun 2 Spindersker i hele Kjærum Sogn, og begge i Saltofte; det er en 41-aarig ugift Kvinde, som ernærer sig selv og 2 Børn ved at spinde m. m. for Folk, og en 60-aarig Enke, som ogsaa ernærer sig ved at spinde m. m. Men da var Spindeskolernes Tid ogsaa forlængst forbi. De fik ingen stor Udbredelse her i Landet og forsvandt ret hurtigt. Ved 19. Aarh.s Begyndelse var de omtrent forsvundne.

Spindeskolen nedlagdes, men Skolen fortsatte sin Eksistens som almindelig Landsbyskole.

Skoleholder Søren Jensen fraflyttede som nævnt Saltofte Skole 1805. Hans Eftermand var næppe seminariuddannet. Det var den forhenværende Underofficer Bisted. Med Hr. Bisted holdt den militære Aand og Tone sit Indtog i Saltofte Skole; der fortælles om ham, at han lærte Børnene Høflighed, Anstand og militærisk Holdning. Han har næppe været

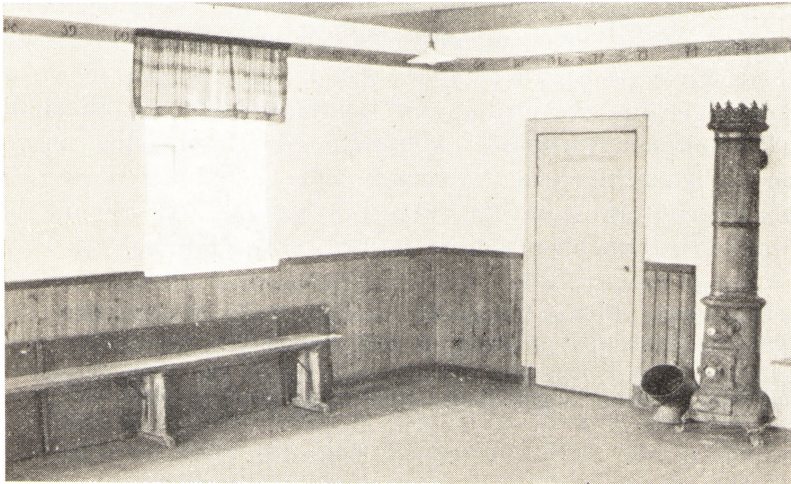
gift, thi han gik omkring og fik Kosten hos Beboerne, men han boede ellers i Skolen, hvor det undertiden kunde være smaat nok med Natteroen; i hvert Fald klagede han højlydt over, at der ikke var til at være om Natten for Tummel. Hvad det var for Tummel, faar vi ikke noget at vide om, men i Aaret 1808 kom de spanske Hjælpetropper her til Landet, og i den Anledning omdannes Saltofte Skole til Lazaret; dette skete efter Paabud af Agent J. Chr. Ryberg, der havde arvet Frederiksgave Gaard og Gods efter Faderens, Conferentsraad Niels Rybergs Død i 1804.

At Agent Ryberg traadte i Faderens Spor, ses af »Odense Adr. Cont. Efterr.« Nr. 169 1811, hvor der »tilkendegives Agent Ryberg til Frederiksgave Hs. Majestæts allerhøjeste Velbehag og Tilfredshed med den Virksomhed, Agent Ryberg har udfoldet til Gavn for Skolevæsenet paa sit Gods Frederiksgave«, og især fremhæves Skolerne i Ebberup og Saltofte, som Agenten havde skænket til Kjærum Sogn. Deres Værdi angives her til ca. 5000 Rdl. Desuden fremhæves det i Bladet, at »han [Agent Ryberg] uafsladelig vedbliver at sørge for alt, hvad der angaar Undervisningens Fremme, ved selv at afholde de maanedlige Kommissionsforhandlinger, overvære de befalede Examina i Skolerne og opmuntre ved passende Belønninger baade Lærere og Børn«. ¹⁾

Da Spaniolerne havde forladt Landet, kom Saltofte Skole i Gang igen, men ikke med Bisted som Lærer. Der var nemlig blevet foretaget en betydelig Forandring med Sognets Skolevæsen, idet Sogneskolen ved Kjærum Kirke var blevet nedlagt, hvilket Beboerne i Melby ikke uden videre vilde gaa med til, de protesterede og oprettede en Privatskole ved Kirken, den holdtes i Gang nogle faa Aar, men nedlagdes saa, og Børnene fra Melby indmeldtes i Saltofte Skole, som nu fik en betydelig Udvidelse, idet Sognet inddeltes i to Skoledistrikter, Saltofte og Ebberup. Hr. Bisted maatte vige Pladsen for Degnen Rasmussen, som 1807 var blevet kaldet til Skoleholder og Degn for Kjærum Menighed. Han var dimitteret fra »Det fyenske Seminarium« (Brahetrolleborg) 1805 med Karakteren »god«. 1810 flyttede han til Saltofte, hvor han virkede, til han 1844 tog Afsked. Han døde 1846 i en Gaard i Saltofte, som han ejede.

¹⁾ Meddelt af afdøde Overpostbud P. Jensen, Kbhvn.

I Lærer Rasmussens Tid, Slutningen af Tyverne, holdt den indbyrdes Undervisnings Metode sit Indtog i Kjærum Sogn. Mange Lærere var imod denne Metode, der i disse Aar som et pædagogisk Uvejr ovenfra, fra de øverste Kredse i Samfundet, gik hen over Landet. Metodens Princip ligger i Navnet: Børnene underviste hinanden. Læreren ordnede og vejledede. Til de uvillige Lærere hørte Rasmussen. Det fremgaar tydeligt af den gamle Skolekommissionsprotokol, hvor man ser, at Præsten, Blædel, savner »Fasthed« i Undervisningen. Præstens Pligt var det at paase, at Metoden indførtes i nederste Klasse,



John. Hansen fot. 1938.

Den gamle Skolestue, som den ser ud nu.

og da det trak ud med at faa begyndt, vel sagtens fordi »Begejstringen« manglede, forlangte Skoledirektionen, at Rasmussen enten maatte tage Kursus i Metoden paa Gelsted Normalskole og dér erhverve Bevis for at kunne undervise efter Metoden eller ogsaa sørge for at faa en Hjælpelærer. Det hjalp. Nu tog Rasmussen fat. Han mødte rettidig med Attest fra Normalskolen i Gelsted baade for at kunne undervise i Metoden og for at kunne undervise i Gymnastik, og Metoden indførtes. Fasthed var netop, hvad Metoden gav, men vel at mærke en Fasthed, der var uforenelig med Frihed for Læreren i hans Undervisning. Til Styrkelse af »Fastheden« anbragtes en Talrække ca. 25 cm under Loftet hele Skolen rundt. Rækken begynder med Nr. 1 ved Katederets venstre Side, og den slutter med Nr. 78 ved dets højre Side. Hvert Barn havde sit Num-

mer, hvorunder det skulde stille sig ved Skoledagens Begyndelse for at kunne svare »Her«, naar dets Nummer blev nævnt. Denne Talrække findes endnu i den gamle Skolestue som et synligt Minde om en i sin Tid »moderne« Undervisningsform.

Der skete altsaa noget i disse Aar o. 1830, saaledes ses det ogsaa af Skoleprotokollen, at det tillades Rasmussen at anskaffe de nødvendige Tavler til de fattige Børn, »at de ikke længere som hidtil skulde være nødt til at skrive paa Bordene med Kridt, hvilket ikke fremmer Undervisningen i Skrivning og Regning.«

Ved den næste og hidtil sidste store Omdannelse af Kjærum Sogns Skolevæsen, som fandt Sted 1900, blev den gamle Spindeskole helt nedlagt. I nogle Aar var den i privat Eje, senere erhvervedes den af Saltofte By, der benytter den som Forsamlingshus. I Anledning af 150-Aaret holdtes i September 1938 en Fest i den gamle Skole, Byens ældste Bygning, og ved den Lejlighed blev der fra mange Sider udtalt Glæde over, at den gamle Bygning ved at være i Byens Eje vilde kunne bevares ind i Fremtiden som et kulturhistorisk Minde.

Kilder: John M. Møller: Historiske Oplysninger om Kjærum Sogn. Joakim Larsen: Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1784—1818. Lahde og Nyerup: Samlinger af fortjente danske Mænds Portraiter. K. Ottosen: Vor Folkeskoles Oprindelse og Udvikling. Minerva Januar—Juni 1806. Kjærum Sogns Skolekommissions Protokol 1808—40.

I KAFFSLUER

EN LILLE SAMLING AF ORD OG TALEMAADER FRA RINGE-EGNEN
AF LÆRER M. J. HANSEN, RINGE

Personerne: Maen Nels Pæsens og Stijn Pe Krestens.

(Hvor Udtalen stemmer med Rigsdansk, er dennes Retskrivning bibeholdt).

Stijn kommer paa en lijł Formijdsvisit.

S.: Godav, Maen. Du ska naa't bløv andreert, forde je kommer bøsje heri(n)j.

M.: Nej, Godav Stijn! Det vaar da movsomt, a du kom. Smi naa Hövlokken aa sæt dig ner. Je har lij Kejli over; haa(n) har begø(n)jt aa snorr. Det æ dog ejs et ræl Vejr.

S.. Ja, det ha nok begø(n)jt aa fjov¹) i Mors; men naa ska je lov for, a hun gi ner. Je tæ(n)jt et nok, for det vaar dog fal, hvo Skidtfovli²) haa(n) fijl Sav i Javts. Det hæss³) mig

- lij i Ansæitet, aa det æ dog bløv i grov Sjosk; je tror, je har Plorr helt op a Hoserne.
- M.: Væ naa sgo aa ta nov te Kaffen.
- S.: Je æ rennok aa li⁴) te hi(n)j. Uhm! hun æ varm! — Hvo køver I e's Kaff?
- M.: Ja, vi plejer von aa faa hi(n)j ve Køvmaa(n)ji; men den'her æ naa fraa Brøvsi⁵).
- S.: Je sku da hels saa mann Ga(nge) fraa Per. Haa(n) har staa paa Strat⁶) etter de(n)j Slavter hel Formijdni. De sku ju øv aa se paa et Kre⁷). Bar haa(n) naa't bløver snodt⁸); men Slavteri plejer da aa vær regæjl⁹) nok. — Je sa te Per, a haa(n) sku gaa i(n)j aa to sig aa flij¹⁰) sig ilidt. Haa(n) ment, a haa(n) sku træk i Hövsklærne. »Nej, du skal'ge!« sa je, »Hal'davltöjt kaa(n) vær godt nok!« — Saa entli kom haa(n) da, Slavteri; men naa vaar je lemp¹¹) te; for det vaar ejs Meni, a de sku ha hav i Muffel¹²) Brø; men naa ku de høns¹³). — Men les vaal¹⁴) je vaar komm øv paa Vejji, ha je nær bløv rijt overhøj¹⁵) a Posti; haa(n) kom hörje¹⁶) om Gö(r)nt¹⁷) les fa¹⁸). »Hvo ska du hen, Stijn?« rovt haa(n). »Aby!« sa je.
- M.: Naa maa vi heller gaa i Omga(n)j øv. Je tror, det æ hovt¹⁹). Vi gaar li igemmel Brøgset. — Ja, her æ bløv go Plas, sin vi fik Ovni braadt ner. Det vaar aa me Hyv aa Vræl, a vi bløv færdi te Pi(n)js. — Hva æ naa det, der ligger aa smøl der paa Tostoli²⁰)! Naa, det æ Nielses Bovser. Mene! saan som haa(n) dog har flijt²¹) dem. — Pull, Pull, Pull! Æ I der! Ska je he(n)jt i Næffel²²) te jer?
- S.: Har du nov øv a din Høns?
- M.: Ja, de gö godt. Daan Dav fik je toatræv, i Gaar fik je godt en Snes, i Dav har je't ta i(n)j. Je ska naa ha ryjt²³) Hønshøvs e(n)j a Davne aa ha strøjt nov, for je tror, a de æ ve aa bløv løvs. Det ligger naa aa en Bitt brejt²⁴) for; der æ lidt kajlt om Vi(n)jteri.
- S.: Har du Æ(n)er?
- M.: Jov, de æ ner i Damt. — Naa kaa(n) vi lij gaa igemmel Heststajli. — Saa staa haa(n) her aa skrønner²⁵) de(n)j Blæss²⁶)! — Ja, du æ et dejli stav Best²⁷); men du kommer te aa stund dig, te vor Far kommer!
- S.: Ja, vor den Mörk æ aa fær²⁸) aa spri(n)j i Stavv i sig, naar hun kaa(n) hør vos øv i Gaart. — Hvo har I de(n)j Vrijnsk²⁹) aa Klojdi³⁰)?

- M.: Dem pløer vor Far med. De har godt av aa bløv öjr³¹) ilidt; de staar aa bløver saa kuvims^{31a}). — Her ska du se, hvodan vi har faa't lav i Kohøvset. A Føstnii vaar her Stenbro; men naa har vi faa støvt i Grevnii; det læter möj, naar de ska möv, aa saa har vi faa støvt Pølkvaam; det vaar nov fal nov i Forveji; der vaar aller te aa komn over Møjtpøli me ovn Træsker.
- S.: Har I saa Pøltø(n) sæl?
- M.: Ja, hun ligger derhenn omm Sijn. Vi har ju faa' en nyj, den gamle vaar hel skanje röjn.
- S.: Hvo læ(n)sen æ det sin', a I fik det lav?
- M.: Ja, det æ val snar et Par Aars Tisn; men naa æ det ju aa dejli, aa saa kaa(n) vi gaa herfraa lij i(n)j i Grijshøvset.
- S.: Der har I ju et Par go' Grijs.
- M.: Det vee je sme vovt, hva je ska se(j) te. De(n)j der trøvs naa saa möj dejt³²); men daan æ i sær fortrej³³) Halhyni. Men det æ e(n)l sant, je lovt aa komm øv i Margen me Lejli³⁴); men je kaa(n) savt faa e(n)j a Dre(ng)ne te aa biss øv me'en. — Prøv lij aa kig igemmel Sprijten³⁵) her i Pordi!
- S.: Æ de't Hann Vævs, der staar aa kejer³⁶)! Har hun vaarn her, sin du rej^t ga hi(n)j rent paa? Det vaar dov grov, saa slok³⁷) hun bløv.
- M.: Jov! Forleen Dav kom der e(n)j lidt fint kørje; det vaar e(n)j a de her Køvstfolk³⁸), der ve tejn Forsekri aa saan nov Jank. Men det vidst Hann ett, aa da haa(n) vaar kørt, vaar hun lij ve aa re(n) Hovtne³⁹) a sig. Hun gjor sig te Ærje, om hun ku laan en Bitt Saakker. Hun sto der aa vaar les nøs⁴⁰) etter aa faa aa vi-, hvem det dov ku ha vaarn. Men je gre(j)n bar; for hun ska naa lijgodt ett ha alti(n)j aa vi- ilejn, aa hun vaar komm lij fornseen⁴¹); saa bløv hun hel mops aa vi saa't iga(n)j ha Saakkert.
- S.: Det æ da Jens Fraa(n)jsens Povl, dær gaar. Det æ vældi, hvo haa(n) har skodt Klodtne⁴²); for det vaar da i sær Tutnas, ve haa(n) vaar mi(n)jer.
- M.: Ja, men haa(n) æ ejs i grov visnæs Knejt. Haa(n) staar saa tit aa højder⁴³) her, haa(n) æ saa forlejⁿ⁴⁴) for aa faa non a de Øvl paa den krov Ajl⁴⁵).
- S.: Haa(n) æ val lejt⁴⁶) gammel med vor Kaen!
- M.: Ja, det æ kaskesens ve det Lav. — Men je kommer nok te aa e(n)j aa se etter nov Mijdsma. Je har ju gaa te aa

lov dem Kløssup. Je sku ju aa ha reet Se(nge); men je kommer nok te aa nøjs me aa lejt⁴⁷⁾ dem ildt; de æ vist heller't saa spejt⁴⁸⁾. Lijlpijn æ jut hel sikker, hun æ en kunsti Ja(n)j⁴⁹⁾.

S.: Vaar der i Labsak⁵⁰⁾ heri(n)j daan Dav? Haa(n) ha ligg i(n)j i vor Törkov paa i Reeklapni⁵¹⁾. Haa(n) kom saa i(n)j om Morni aa fik Davr me, aa det vaar dov grøvsomt, hvo haa(n) slank⁵²⁾ i sig; men saa bløv haa(n) sidje aa vi't gaa; men saa tog Per ham lij i Kvulki⁵³⁾ aa hörr ham øv. Det gjor mig sme(j) helt undt for Staar'i⁵⁴⁾. — Men naa maa je heller se aa komm heem. Naa, Farvel, Maen, aa Tak for i Dav! — Je kaa(n) lij jen'sky⁵⁵⁾ hen over Tovten.

1) smaaregne. 2) Musvitten. 3) piskede. 4) parat, tidig. 5) Brugsforeningen. 6) ventet stadig parat. 7) Ko. 8) snydt. 9) reel, 10) pynte. 11) lavet. 12) Mundfuld. 13) miste, undvære. 14) snart. 15) omkuld. 16) i stærk Fart. 17) Hjørnet. 18) hurtigt. 19) stilnet af. 20) trebenet Børd med halvrund Plade. 21) svinet til. 22) Nævefuld. 23) ryddet. 24) brat. 25) vrinsker. 26) blissede. 27) rolig Hest. 28) færdig, lige ved. 29) Hingsten. 30) ung Hest, Plag. 31) rørt (til Træthed). 31a) kaad. 32) dygtigt. 33) iortrædelig. 34) Træbeholder (til Øl). 35) Sprækken. 36) kiger (nysgerrigt). 37) slukøret. 38) Købstadfolk. 39) Hofterne. 40) nysgerrig. 41) for det samme. 42) sammenfiltrede Haar. Billedet fra den unge Hest, der skyder det gamle tottede Haarlag. 43) kiger forventningsfuld. 44) lysten. 45) Æbletræ. 46) lige, ens. 47) ordne (løseligt). 48) speget, bragt i Corden. 49) Drøs. 50) Landevejsridder. 51) Knippe Rughalm, der ikke er helt ordnet til Langhalm. 52) slugte. 53) Struben. 54) Stodderen. 55) skyde Genvej.

OM »ONDT FALD«

AF CHR. STEFFENSEN

FOR en fjorten Aar siden aflagde jeg en kort Tid Besøg i ikke faa Huse ude paa Nordenbro Vesteregn, Magleby Sogn, Sydlangeland. Et af disse Steder sagde jeg, idet jeg stod ved et Vindue og saa ud paa Hønsene, nogle rosende Ord om disse Dyrs Udseende, men næppe havde jeg gjort det, før jeg ud fra en Bemærkning, som Konen i Huset kom med, fik en tydelig Fornemmelse af, at jeg havde begaaet noget forkert. Hvori det forkerte bestod, var dog helt uklart for mig, thi jeg var mig bevidst at have ment, hvad jeg sagde. Det har hun maaske ogsaa haft en Fornemmelse af, i al Fald hjalp hun

omgaaende mine Tanker ind paa den rette Vej ved først at spørge mig: »Kender De noget, der hedder ondt Fald?«, og da jeg maatte vedgaa min Uvidenhed paa det Punkt, ved derpaa at forklare mig, at Udtrykket »ondt Fald« hentydede til en uheldig Egenskab, som nogle Mennesker antages at have, og som bestaar i, at der, naar vedkommende ser paa noget, og især naar han eller hun roser noget, saa omgaaende kommer Uheld over det, der er blevet set paa og er blevet rost. Idet nu jeg saa paa hendes Høns og roste dem, er en Ængstelse for, at jeg, det hende ukendte Menneske, muligvis havde denne kedelige Egenskab, kommet op i hende. Maaske for at trøste mig, maaske kun for at give mig fuld Viden, tilføjede hun, at det ikke er givet, at den, der har den uheldige Egenskab, selv ved af det.

Selvfølgeelig gav denne lille Oplevelse mig Stødet til at udspørge andre, og især af den ældre Slægt, om den Sag.

At Udtrykket »ondt Fald« ogsaa havde været i Brug andre Steder paa Sydlangeland, blev jeg hurtig klar over.

Om det andet, som var blevet meddelt mig paa Vesterregnen, nemlig at man ikke nogensinde har gaaet ud fra, at enhver, hvis Blik og Ros har skadelig Indflydelse paa det, der roses, virkede dette med Vidende og Vilje, fik jeg ogsaa Vidnesbyrd andre Steder paa Sydlangeland, og det sagde de Folk ganske af sig selv, uden at jeg paa nogen Maade lagde dem Ordene i Munden. Saaledes sagde Mogensen paa Østerskov, der er født 1857, at »det skadende straaledede — dem selv uafvidende — ud af dem gennem deres Ord og Fagter«, og i Tryggelev fortalte Karen Jakobsdatters Barnebarn mig, at denne, der er født 1812 og døde i Tryggelev 1889, naar hun talte om den Slags, altid sagde, at »de onde Øjne kunde Mennesker have, uden at det var villet.«

Ovennævnte Mogensen fortalte mig endvidere noget, som jeg ikke havde hørt om paa Vesterregnen, nemlig at der var Mennesker, som dannede en Modsætning til de førnævnte, idet der udstraaler Lykke og Held fra dem til det, som de fæster Øjet paa. Selv syntes han, at han i sine yngre Dage i al Fald een Gang havde kendt en saadan Lykkemand. Det var om ved Aaret 1876, at denne bosatte sig som Boelsmand paa Østerskov, hvor han hele Tiden gik under Navnet Jørgen Forkarl, fordi han forud havde været Forkarl paa en Herre-

gaard. En Oplevelse bidrog særlig til, at Mogensens Tanker om denne Mand kom til at gaa i den nævnte Retning. Mogensens havde nemlig et Aar en Gris, der ikke vilde æde, og efter at have prøvet forskellige Midler uden noget Resultat besluttede han sig til at bede Jørgen om at komme hen og se paa Dyret. Han kom ogsaa, og mens han sammen med Mogensens og Hustru stod bøjet over Truget, saa han nøje paa Grisen, og efter at have givet gode Raad spyttede han, lige før han gik, ned i Truget, og næppe var han ude af Døren, før Grisen foer i Truget og aad løs, saa Mogensens slet ingen Brug fik for Jørgens gode Raad den Gang.

Det Dyr, som Husfolk passede mest paa at skærme mod ondt Fald, var vel nok Grisen. Derom sagde Mogensens: »Husfolk havde dengang kun een Gris; ingen maatte se den, naar den blev hentet, for at vedkommende ikke skulde »trolde den«. Som Dreng skulde jeg en Dag over til Frøse for at hente en Gris til mine Forældre, — for at undgaa, at nogen saa den, blev den, som Skik var, hentet i en Sæk —; jeg fik strengt Bud om ikke at lade nogen se den, men da jeg paa Vejen hjem mødte en Mand, der absolut vilde se Dyret, var der intet andet for; men jeg blev skældt vældig ud, da jeg kom hjem.« Det samme gjalt, efter at den var kommet vel indenfor. I Tryggelev advarede f. Eks. Karen Jakobsdatter altid sine bekendte mod at »lade nogen se deres Gris eller lignende, thi havde denne onde Øjne, — og det kunde et Menneske havde uden at ville det —, saa fik de Uheld«, og i Fodslette formanede Line Stor Anton Nielsens Kone og andre til »aldrig at sige til nogen om at se Grisen og til at undgaa at vise nogen den, selv om de mærkede, at denne havde Lyst til at faa den at se«, og da hun fortalte mig det, tilføjede hun: »og jeg viste den heller ikke til nogen«. Naar man tænker paa, at et Menneske mentes at kunne have det onde Øje uden selv at vide af det eller ville den Slags, saa forstaar man, at Mogensens havde Ret, naar han om den Tid sagde: »I det hele holdt ingen dengang af at lade andre komme ind i Kostalden . . ., almindelig Mistro og Mistillid mod hinanden var herskende«.

Hvad Gaardene og Herregaardene angaar, drejer de Oplysninger, jeg fik — hvorfor ved jeg ikke nu mere — sig udelukkende om den Forsigtighed, der skulde iagttages, naar der

bryggedes. Derom sagde Skrædder Jørgensen i Spurvehaven, Fodslette Sogn, f. 1834, og de to Brødre Nielsen, der ejer Havegaarden i samme Sogn, begge nu gamle Mænd, til mig, ligesom Karen Jakobsdatter i Tryggelev, der baade havde brygget paa Lykkesholm og Nordenbrogaard, havde sagt til sit Barnebarn, nemlig at ingen holdt af, at nogen kom og fik det at se. Som Grund hertil nævnte Boelsmand Kr. Larsens Kone paa Fodslette Mark, at, »hvis nogen saa, at der bryggedes, kunde de forhindre, at Øllet gærede«; derfor var efter Anton Nielsens Kones Udsagn ogsaa det mest ubelejlige Øjeblik, hvori en Fremmed kunde komme ind i et Bryggers, hvori der bryggedes, det, da Gæren blev sat paa. Og ind netop gennem Bryggersdøren kom jo de Koner, som dengang gik rundt og tiggede snart Mælk, snart Uld og snart Flæsk o. l. — alt efter Aarstiden —, og skete dette i den for Øllets Gæring kritiske Tid, da kunde det let hænde, at en af dem derinde var saa hurtig i Vendingen med at kaste Gløder fra Fyret efter vedkommende, naar hun gik ud, at hun ikke var naaet længere, end at hun saa det og saaledes fik grundet Mistanke om at være betragtet som en Heks. Dette sidste ligger saa langt tilbage i Tiden, at ingen af disse Koner var i Live, da jeg 1923 kom til Langeland, dog heller ikke længere tilbage, end at de ældre dernede vidste baade Navnene paa dem, der havde oplevet det, og paa den Herregaard eller Gaard, i hvilken det var sket.

¹⁴/₈ 1938.

NOGLE SAGN FRA HORNE SOGN

VED LÆRER K. MADSEN, HOED

Følgende meddeles i Tilknytning til de i FHj. Marts 1939 givne Sagn fra Horne Sogn.

SAGNET OM HORNE KIRKE

Da man vilde bygge Horne Kirke, begyndte man at bygge den ude paa Sivrebere, muligt Siverbjerget, ude ved Nødkørselen til Bøjgden fra Landevejen; men det gik galt, idet Trolde rev ned om Natten, hvad der byggedes om Dagen.

En Morgen fandtes to Straa liggende over Kors der, hvor nu Kirken er bygget. Det var to Duer, som havde lagt Straaene saadan.

KIRKESKIBET

Kirkeskibet, som indtil Begyndelsen af dette Aarhundrede var anbragt under Hvælvingen i Taarnet, der, hvor »det store Loft« findes, men som nu er anbragt paa en mere fremtrædende Plads under en af Kirkens vestlige høje Hvælvinger, skal være en tro Copi af Ivar Huitfeldts Slagskib »Dannebrog«.

LÆSTHØJ

Læsthøj eller rettere Listehøj er en lille Høj i »Eigds-gyden«, som forbinder Horne Vesterballe med Eigdsmarken. Denne Høj ligger ikke langt fra »Bjaldemosegaard«. Navnet paa Højen skal stamme fra »Den sorte Døds« Tid. Som bekendt jindtraadte Døden ret hurtig efter, at Mennesket var angrebet af Sygdommen. Og da Menneskene døde som Fluier, kørte man Ligene bort i Læssevis. Paa et saadant Læs var blandt Ligene lagt en Mand, som man antog vilde dø, inden man naaede Kirkegaarden. Men ved den omtalte Høj »listede« han bag af Vognen og reddede paa den Maade Livet. Derfra stammer Navnet »Listehøj«.

SAGN OM STEN

Ligesom ved Sønderhjørne er der ved Vejen mellem Bjerne og Sinebjerg en Sten i Hegnet, som ogsaa vender sig, hver Gang den lugter friskbagt Brød.

Ved samme Vej fandtes ogsaa en Sten i Hegnet, hvor der saas et tydeligt Aftryk af en Fod. Det var selvfølgelig en Jætte, som havde trykket dette Mærke i Stenen. Fortælleren har for ca. 50 Aar siden set den Sten.

GAMLE SANDSAGER

RASMUS RASKS FADERS CYPRIANUS KOMMET FOR DAGEN

Originalen til den i FHj. Februar 1936 omtalte og i Marts 1936 med afd. Dr. F. Ohrts Indledning og Noter udgivne Cyprianus er nu ved et Tilfælde kommet for Dagen. Den 21. Februar i Aar henvendte Juveller Aage Steenberg, Køben-

havn, sig med den til Dansk Folkemindesamling i København og overlod Samlingen Haandskriftet.

Den i FHj. 1936 omtalte Enkepastorinde Jørgensen, født Steenberg, oplyser, da jeg meddeler hende dette, at det var hendes Fader, der i sin Tid fik en Del af hendes Mands efterladte Bøger sendt til København for at afhænde dem, og at han saa maa have beholdt omtalte Haandskrift.

Da Dr. Ohrt affattede sin Indledning til Haandskriftet, som han kun kendte fra en Afskrift ved Pastor R. P. Rasmussen i København, stillede han sig øjensynligt lidt skeptisk over for Formodningen om, at R. Rasks Fader skulde have skrevet Bogen i saa ung en Alder, som den foreliggende Afskrift kunde lade formode. Han antog, at Bogen var skrevet af andre, men »erhvervet af den lille Niels i 1761« (FHj. 1936, 34).

I denne Henseende kan der nu ikke herske Tvivl mere. Arkivar H. Grüner-Nielsen, Dansk Folkemindesamling, oplyser:

»Ordene »Niels Rask i Brendekilde« staar ikke skrevet paa selve Cyprianusbladene; men paa Indersiden af Papbindet forrest i Haandskriftet. Og Haanden er ikke en 11 Aars Drengs Haandskrift, men en Tilføjelse fra 19. Aarhundrede, maaske fra 1880erne eller 1890erne. Det er uvist, om vi staar overfor et Falsum eller overfor en »lærd« Paaskrift indført i god Tro.

Men selv om Haandskriftets Forbindelse med Niels Rask er tvivlsom, er det dog ligegodt fra Fyn. Thi paa Cyprianusbladenes Forside er tilskrevet Navne og løse Notitser, bl. a. de af Dr. Ohrt nævnte Ord »Cardo benedictæ«. Blandt Navnene læses: Jens Olsen, Vester Obye 1761, hvilket tyder paa, at Haandskriftets Hjemsted er det sydlige Fyn.«

Adskillige af de Tvivlstilfælde, som Dr. Ohrt har staaet over for ved sin Gennemgang af den Afskrift, der stod til hans Raadighed, vil sikkert Originalen nu kunne give Oplysninger om.

H. C. Frydendahl.

KLOGE KRISTEN SØRENSEN I FRØRUP

Vilhelm Larsen, Nybølle Kirkelung, har fortalt, at han i Efteraaret 1885 som Revierjæger paa Glorup og omliggende Godser (Stamhuset Moltkenborg) var med paa en Hønseljagt paa Svindinge Mark. Det blev Regnvej, og de søgte Læ i Brede Mæste, en Skov paa Svindinge Mark.

Der viste Stedets Skovfoged, Hansen, en ung Eg, som havde været flækket et kort Stykke fra Jorden. Det var gjort efter kloge Kristen Sørensens Anvisning for at helbrede et sygt Barn, der hverken kunde lykkes eller trives. Flækken blev udvidet saaledes, at Barnet kunde føres derigennem. Da det var ført igennem, bandt Kristen Sørensen Egen sammen igen. Naar Egen begyndte at gro sammen, skulde Barnet begynde at blive bedre, og naar den var helt sammengroet, skulde det være helt helbredet. Det slog ogsaa til. Baade groede Egen sammen og kom Barnet sig og levede endnu paa den Tid (1885).

Kristen Sørensen regnedes for at være langt klogere end Sønnen Søren Kristensen. Han var især god til at trække Tænder ud, da han kunde bedøve Tandkødet bare ved at tage paa det. Det skyldtes maaske Magnetisme.

Fortalt 1938 af Vilhelm Larsen, Nybølle Kirkelung.

J. Pilegaard.

SPØGERI I TINGSTUEN I HILLERSLEV

I Tinggaarden i Hillerslev (Jens Andersens) skal der have været et Værelse (Tingstuen), hvor der var Spøgeri. Ingen turde sove i denne Stue. Jens Andersens Moder, der er født i Gaarden 1857, samme Aar som det nuværende Stuehus blev bygget, har hørt de gamle fortælle, at de engang hørte Kander og Fade ramle ned inde i Stuen, men da de kom derind, var der intet at se.

Fortalt af Gdjr. Jens Andersen 1937.

J. Pilegaard.

RØST FRA BEBE SØ

Arbmd. i Tange, Krarup Sogn, Rs. P. Rasmussens Hustru, Maren Kirstine, f. Eriksen, fortalte mig i 1927 følgende:

»Min Bedstemoder, Maren Jakobsen (født 1825), der boede hos sin Broder Lars Jakobsen i det gamle Hus i Søfælde, fortalte, at naar de som Børn var ude at slire paa Isen paa Bebe Sø, skulde de altid sørge for at komme til Land til et bestemt Klokkeslæt, for ellers sank de ned i et bundløst Hul. Det var engang, da der var kommen en Røst derude fra, at de skulde skynde dem at gaa, for ellers sank de ned i det bundløse.«

Bebe Sø i Søfælde er for mange Aar siden udtørret.

H. C. Frydendahl.

HISTAARJEN AAM HA(R)I DÆEDE KU SKYES

»Ha ku naa(r)te¹⁾ skyes! Ha liøv bestaa(nd)i aamkræi(ng) dæe nie i Søæiær Laa(n)vels²⁾ puæ Rasmus Kusks Maarkaar aa dæe i Nærhien. Æigau³⁾ da Klavs Jøren Klavsén aa Pæer Jørensén, do vie Marie Smedts Faaer, snakke sammen, mæns a di spriede Møj, kaam di te aa snakke aam dæi(n) hæe Haa(r)e. De æ Pæer, a dæ faatæl Klavs Jøren aam dæi(n). Mæn Klavs Jøren ha vi naa(r)te reidi tro puæ de hæe mæ Traalle aa Nesser aa saæn nove, aa ha` sae saa: »Je ku ligaat⁴⁾ gaat li aa sie dæi(n) hæe Haa(r)e!« Aa lie i de sælsaeme Øeblek saa stuaar Haa(r)i lie jævn⁵⁾ dæm, aa Haaerne rieste sæi ræet aap puæ Hoverne a dæm bæg to!«

Saan haar je hyært æn gammæl Kune fortæll. Mæn hus aa(nd)e Faalk haar je faat nove mier aa vie. Haa(r)i ska aa ha liøve aap puæ Pæer's Maarkaar; aa dæ øu te Væ(i)i lie førre Havgaard's Æi(nd)køsel i Gavli mo Sy i Pæers Høvs, dæe vaa en Triekaant i Bæ(nd)sværket, vuaar dæede vaa møvret te, faae dæe sku Haa(r)i ku liøve øu aa æi(nd). Aa(nd)e faatæll, a des⁶⁾ a di skye puæ Haa(r)i, saa stak ha i aa grin aa liøv væk; kun des a dæ vaa Arresøl eller Sølknappé i Bøssen, ku dæi(n) hæsens Haa(r)e skyes.

Aam dæi(n) saeme Rasmus Kusk sier di faa Ræsten, a ha ku vis Gruaaspørre øu a æi(n) Viæmark.

1) nu ikke. 2) Sønder Longelse. 3) engang. 4) alligevel. 5) ved Siden af. 6) hvis. — Mundarten fra den østlige Del af Midtlangeland.

Johs. Hagemann, stud. art., Longelse.

AAEDE OG OEN

Hans Fr. Danielsen siger (FHj. 1938, S. 96) om Ordet aaide, at det er et af de Ord, som gaar af Brug; det kan være; men det bruges dog endnu. Her paa Nordfyn har man ikke samme Dialekt som i Ryslinge, saa Udtalen er knap ens. Her sætter man Kornet i Oene. Jeg husker fra min Barndom, naar jeg hjalp til at sætte Korn sammen paa Marken, at vi talte Kærvene (Kærene) i Oenene; der sattes dog ikke altid lige mange Kærve i hver Oen. Der skal to Neg til hver Kærv; det hændte, at der blev et aaede Neg til Slut. Oenesteder kaldes her de Steder, hvor Oenene har staaet. Benævnelserne »Langhobe« kendes ikke her.

Martine Agathe Hansen, Christiansminde, Skovby Sogn.

Naar Pulterkammeret skal ryddes.

Naar der i denne Tid tages fat paa Foraarsrengøringen, vil der sikkert mange Steder blive gaaet særlig grundigt til Værks paa Pulterkamre og Loftsplasser. Der findes i de fleste Hjem paa saadanne Steder Pakker eller Kasser med gamle Papirer, som i disse Pulterkammerrydningens Tider bliver dømt til Tilintetgørelse.

Maa jeg med disse Linier bede om en Smule Agtpaagivenhed overfor slige gamle Sager. I mange Tilfælde indeholder de Ting, der maaske nok for Ejeren synes værdiløse, fordi de er gamle og uden praktisk Betydning, men som for Lokal-, Personal- eller Kulturhistorikeren kan have ikke ringe Værdi. Dette gælder f. Eks. Breve, Regnskaber (ogsaa Husholdningsregnskaber), Dagbøger, spredte Optegnelser, Visebøger, Husraad, Ligtaler, Portrætter, Billeder af Landskaber og Bygninger, Amatørbilleder, Films o. m. m. — Mange Steder havner det gamle Portrætalbum paa Pulterkammeret eller ligger upaaagtet i en Skuffe, hvorfra det aldrig bliver taget frem. Ogsaa gamle Tidskrifter, saavel indbundne som i løse Numre, ligger mange Steder hengemt og overset. I dem kan der findes gode Ting for Topografer og Historikere. — »Illustreret Tidende«, »Nordstjernen«, »Fylla«, Fagblade og lokale Aviser indeholder en Rigdom af Stof i Tekst og Billeder, som kan faa stor Værdi, naar de kommer i de rette Hænder.

Jeg har gennem en længere Aarrække samlet omkring ved et halvt Hundrede Tusinder af den Slags Ting. Samlingen har ofte været mig til stor Nytte ved lokalhistorisk, personalhistorisk og kulturhistorisk Arbejde. Jeg har nu skænket Samlingen til Fyens Stiftsmuseum i Odense. Indtil videre skal den dog forblive hos mig, for at jeg kan passe og udvide den. Men den skal til sin Tid anbringes i et hensigtsmæssigt, brandsikkert Lokale i den Museumsgade, som Møntestræde i Odense nu omdannes til. Her skal den gøres tilgængelig for enhver, der i Studieøjemed vil udnytte den.

Gennem disse Linier tillader jeg mig at rette en indtrængende Anmodning til alle, der ved Foraarsrengøring, Pulterkammerrydning eller anden Oprydning faar Ting af ovennævnte Arter i Hænderne, om at sende mig dem. De gamle Sager vil da faa Mulighed for at volde andre Gavn og Glæde i Stedet for til ingen Nytte at have i Kakkellovnen eller Mergelgraven.

Krarpur Skole pr. Espe, 21. April 1939.

H. C. Frydendahl.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1938

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgifveren faas Aarg. 1928—38 samlet for 44 Kr.

Nogle overkomplette Aargange 1928—29 og 1935—38 sælges for 2 Kr. pr. Aargang. De øvrige sælges ikke særskilt.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang.....	med Shirtingsryg Kr. 2.00,	med Skindryg Kr. 3.00		
To Aargange samlet.....	—	- 2.50,	—	- 3.50
Tre Aargange samlet.....	—	- 3.50,	—	- 4.50
Fire Aargange samlet.....	—	- 4.50,	—	- 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarpur pr. Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Nielsens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavlser, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»Det er ret naturligt, at en flittig og vidende Lokalhistoriker som Lærer
Frydendahl har faaet Lyst til at skrive en Bog om en saa interessant og
smuk Skikkelse som Rasmussen Søkilde. Det gælder her som om Fryden-
dahls øvrige skriftlige Arbejder, at vi med Skildringen af den lærde Bonde
har faaet et sjælden lødigt Værk, smukt skrevet i stilistisk Henseende, grund-
digt og nøjagtigt i alle de mange Enkeltheder og særdeles vel forsynet med
biografiske Oplysninger og Registre. Det er ligefrem en Glæde at gøre op-
mærksom paa Frydendahls Bog, der er en saare smuk Tilvækst til vor per-
sonalhistoriske og biografiske Literatur.«

August F. Schmidt i Folkeskolen.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
for et hæftet eller 3 Kr. for et indbundet Ekspl. indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn



Maanedsskrift: for: den: fynske: Øygruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frydendahl.

Indhold: N. P. Nielsen: Hjortø. — Hans Nielsen: Folkeminder fra Hindsholm. — I. Chr. Hansen: Nogle gamle husraad. — Olaf Andersen: Vestfyns hjemstavnsforening 1938—39.

7. hæfte.

Juli 1939.

12. Aargang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

For Laan af Klicheer til Billederne S. 98 og 101, der hører hjemme i Thorvald Hansen og Henrik Ussing: Mellem sydfynske Sunde, takkes Foreningen »Danmarks Folkeminder«.

FYNSK HJEMSTAVNSSAMLING

Gennem en Række Aar har jeg samlet Optegnelser, Billeder, Udklip og lignende af topografisk, biografisk og saglig Art vedrørende Fyn. Samlingen, der nu omfatter omkring ved 60,000 Stk., kommer mig i høj Grad til Nytte ved Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn«.

Ofte har jeg den Glæde at modtage Bidrag fra andre til Samlingen. — Skulde Læserne have Ting liggende, som de ikke har særlig Interesse i selv at opbevare mere, eller som før eller siden bliver bortkastet eller tilintetgjort, modtages de med megen Tak til Samlingen. De kan da komme Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn« til gode og forhaabentlig gavne anden fynsk Hjemstavnsforskning. Samlingen skal senere overflyttes til et offentlig tilgængeligt Studielokale ved Fyens Stiftsmuseum.

Særlig Interesse har gamle og nye Fotografier (ogsaa Amatørfotografier) af Personer, Bygninger og Landskaber samt Prospektkort, Breve, Dagbøger eller andre skriftlige Optegnelser.

I den sidste Tid har jeg modtaget:

Fra Dagmar Aggeboe, Fruens Bøge, en overordentlig stor Samling Bøger, Blade, Udklip, Prospektkort, Portrætter m. v.

Fra fhv. Fotograf Henrik Frederiksen, Oure, en meget stor Samling Billeder og fotografiske Plader.

Fra Brygger Chr. Hansen, Tved, en stor Samling Manuskripter, Breve m. m. efterladt af hans Fader, afd. Friskolelærer Rasmus Hansen, Vejstrup.

Fra Gaardejerske Maren Jensen, Søfælde, et Hæfte med Ligtaler.

Fra Sparekassedirektør H. C. Jørgensen, Faaborg, 2 Fotografier af Gravmæler.

Fra Overbanemester Th. Kauslund, Odense, en Samling Bøger, Breve m. v.

Fra Gunild Kristensen-Randers, Ollerup, en meget stor Samling Hæfter, Blade, Udklip m. v.

Fra Sognearkivar Kr. Møller, Korinth, 1 Udklip.

Fra Brygger H. P. Rasmussen, Refsvindinge, 1 Sang.

Fra Barber Johs. Rasmussen, Krarup, 9 Postkort.

Fra Sigrid Østrup, Skaarupøre, en Samling Hæfter, Portrætter, Prospektkort m. v.

For alt dette udtaler jeg min bedste Tak.

H. C. Frydendahl.



Posthuset paa Hjortø.

HJORTØ

AF FØRSTELÆRER N. P. NIELSEN, HOVSLUND

Hjortø ligger ca. 7,5 km Syd for Fyn (Lehnskov) og er omgivet af Drejø, Skarø, Taasinge, Birkholm og Ærø. Den hører til Drejø Sogn, Sunds Herred, Svendborg Amt.

Denne lille smukke Ø er 89,1 ha stor og har sin længste Udstrækning i Retningen Øst—Vest. Mod Nordvest findes Paddenoret, den eneste Indskæring, Øen har; det omgives af to Halvøer: Halen, der ender med Høje Stene (mod Vest), og Munkes Odde. Ud for Noret ligger de to smaa Øer: Vibeholm, der er 0,5 ha stor, og Danmark (0,02 ha). Den største af alle de tilhørende Smaaøer er Hjelmshoved (20 ha). »Vejlen« mellem sidstnævnte og Hjortø er 150 m paa det smalleste Sted. Imellem Hjortø og Taasinge ligger Mejlholm (2,5 ha) og Odden (8,6 ha).

Navnet Hjortø findes i gamle Dokumenter; men i »Valdemar II's Jordebog« fra 1231 staar Hiortø, og det er den ældste Form, der kendes. Om Navnet stammer fra Mandnavnet Hjort (oldn. Hjörtr) eller fra Hjorte, der kan have været i Skoven, som engang har bedækket hele Øen, er uvist. Jordebogen nævner ikke noget om Hjorte, men angiver, at der fin-

des Hors (Heste). Hjelmshoved (oldn. hjålmr, Hjælm), Odde (af Od), Mejlholm (mejl, oldn. mikill, stor).

Hjortøs højeste Punkt (hvor Skolen ligger) er 15 Fod, Hjelmshoved 9 Fod, de ubeboede Holme er fra 3 til 8 Fod høje. Store Dele af Hjortø ligger kun lidt over Havets Overflade, og det har derfor været nødvendigt at beskytte den ved Diger af Sten og Jord, der er dækket med Tang. Med Opførel-



Stranddige paa Hjortø.

sen af disse Diger har Beboerne i ældre Tid udført et mægtigt Stykke Arbejde.

Ved Stormfloden den 13. November 1872 var Øen oversvømmet paa omkr. 9 ha nær. Vandet naaede to af Gaardene, men anrettede ingen Skade der. En Del af Digerne blev slaet ned af Vandet. 10. Februar 1874 var der igen en Flod, »Februarfloden«. Det var den værste for Markerne, da den kom saa nær Foraaret. Kommer en Flod om Efteraaret, kan Vinterens Sne og Regn ophæve en Del af Saltvandets skadelige Indvirkning. Den tredje store Flod kom den 31. December 1904, »Nyt-aarsfloden«.

Ogsaa Hjelmshoved var stærkt hjemsøgt af Stormfloden 1872. I det ene Hus stod Vandet op gennem Gulvbrædderne. Et gammelt Bindingsværkshus midt paa Øen faldt helt sammen. Denne Ø er ogsaa omgivet af Diger.

Langs Vejene er plantet Popler og Vidiepile, og enkelte Steder findes fritstaaende Træer. I Skolehaven findes Birketræer og

en Balsampoppel. Der findes ingen Bøge, men til Gengæld en Eg af stort Omfang. Den staar i Gdr. Kr. Henningsens Have, og dens Levetid tog sin Begyndelse for Hundreder af Aar siden.

Af Vildt findes kun Harer. Brune Rotter og Muldvarpe er der ikke, men Pindsvin, Snoge, Snegle, Frøer, til Tider Lækatte, Klokkefrøen (*Bombinator igneus*) ogsaa kaldet »Peter Okse Frø«, som i Sommernætterne ved Hjælp af Strubeposerne frembringer ejendommelige, klokkelignende Lyde, og Vandrotten eller »Mosegrisen« (*Arvicola amphibius*). Fra at der et Aar kun findes ganske enkelte af sidstnævnte, kan de i Løbet af en Tid (man paastaar 7 Aar) formere sig, saa de udgør en uhyre Vrimmel. De gennemroder Jorden, laver Gange og Tuer, og gør derved stor Fortræd. Fiskerne har undertiden mødt store Skarer af dem svømmende i Havet. Hvis Storke ikke bor paa Øen, kommer de ofte andre Steder fra og besøger Engene ved Møllen. Mens Lærker og Viber i Sommertiden lader sig høre over Land, saa er ved Vandet Strandens Fugleverden rigt repræsenteret.

Fund af Mejsler og Dolke fra Stenalderen vidner om, at Øen har været beboet i denne fjerne Tid. Der findes dog ingen Kæmpehøje eller Stendysser.

En Indberetning fra omtr. 1570 om Drejø Degneembeds Indtægter viser, at der dengang var 4 Halvgaarde, 1663 fandtes 4 Halvgaarde med 4 Familier, 1743 nævnes 2 Gaarde, 1870 var der 55 Indbyggere, 1880 : 55, 1921 : 53, $\frac{1}{12}$ 1934 : 55 Indbyggere.

Hjelmshoved er først bebygget efter 1830; den nævnes det Aar at være en ubeboet Holm; nu findes der 2 Huse med Jord. Paa Hjortø er 3 Helgaarde, 2 Halvgaarde 2 Husmandssteder og 4 Huse uden Jordtilliggende samt Skolen. Hjortø har før været Fæstegods under Valdemarsslot paa Taasinge; men i Aarene 1910—18 overgik samtlige Gaarde og Huse til fri Ejendom.

Ved Sekstiden om Eftermiddagen den 28. Juni 1917 trak en Tordenbyge hen over Øen. Lynet slog ned i Gdr. Jakob Petersens vestre Udlænge og antændte Gaarden, der snart var ompændt af Luerne. Derfra forplantede Ilden sig til Gdr. Jørgen Cl. Andersens Gaard, der ogsaa nedbrændte; endvidere brændte Gdr. Hans J. Petersens vestre Udlænge. Det, der blev et Rov for Ilden, var tæt sammenbygget — en Levning fra Fællesskabets Tid. H. J. Petersens Stuelænge, med

Straatag, og Ladebygning, ny med Tag af Bølgeblik, undgik Ildens Ødelæggelse.

Klimaet er meget sundt, og Beboerne naar i Almindelighed en høj Alder.

Vinteren indtræffer paa Grund af Havets mildnende Indflydelse mere end een Uge senere, og Foraaret kommer, hvis der ikke har været en Isvinter, tidligere end paa Fyn, ligeledes Hø- og Sædhøst.

Den vigtigste Næringsvej er Landbrug, der beskæftiger de fleste af Beboerne. Der dyrkes de almindeligste Kornsorter samt Roer og Kartoffler. Jorden er sandblandet med Rødsand i Underlaget. En Sommer med megen Regn giver derfor en god Afgrøde. Kreaturholdet er forholdsvis stort, da Engene gerne giver godt med Hø.

Gaardmændene paa Hjortø har Marker paa Hjelmshoved, og naar de skal køre deres Korn hjem, sker Transporten gennem det lave Vand, der adskiller de to Øer. Paa Odden og Mejlholm græsser i Sommertiden en Del løsgaaende Kreaturer.

Tidligere gødede man Jorden med Tang, og man antager, den er forbedret meget derved; men da Tang er et Pirringsmiddel, der ved stærk og stadig Brug vil gøre Skade, bruges den ikke mere som Gødning.

Hestene bliver kun skoet paa Forbenene, da Vejene er bløde. Kørsel finder kun Sted i Arbejdsøjemed. Til hver Ejendom hører een eller flere Baade. Tidligere anvendtes altid Sejlbaade (Joller), nu bruges ogsaa Motorbaade.

Enkelte ernærer sig ved Fiskeri; der fiskes Aal, Torsk og Rejer.

Paa Øens Sydside opførtes 1870 en Mølle, oprindelig baade Korn- og Vandmølle. Da man senere indrettede Sluseværker, bruges den nu kun som Kornmølle, Fællesmølle; man maler en bestemt Ugedag. Den, der staar for Tur, skal hente Kornet hos alle, male det og bringe det tilbage.

1905 oprettedes Andelsmejeriet »Strandkilde«.

1910 fik Øen Telefon (Kabel fra Taasinge).

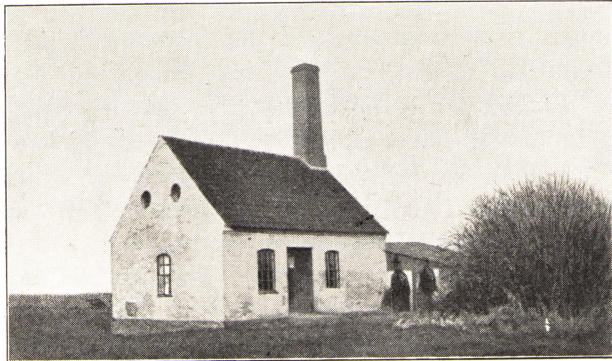
Et smukt Forsamlingshus blev bygget 1915.

Tidligere blev alle Varer købt i Svendborg; men i Aaret 1925 oprettedes en Købmandshandel.

Endnu findes der en smuk gammel Bindingsværksgaard med

Egetømmer i, samt flere nye Gaarde, der er bygget efter Ildebranden 1917.

Postsager kom i ældre Tid over Taasinge og blev ved tilfældig Lejlighed sendt fra Skovballe dertil; senere kom de fra Marstal, hvor de af Baadpostføreren paa Birkholm blev hentet 3 Gange om Ugen. Siden 1. Novbr. 1905 har Øen modtaget Post fra Svendborg Postkontor. Baadpostføreren paa Hjortø henter om Formiddagen og bringer om Eftermiddagen



Hjortø Andelsmejeri.

Postsager til Færgen »Ærø«, der daglig foretager flere Ture mellem Svendborg og Ærøskøbing.

Forbindelsen med Omverdenen sker dels med egne Fartøjer, dels med Færgen (tidl. Dampskibe).

Kommer man til Hjortø en Vinterdag, naar Sneen ligger over Land og det isfyldte Hav som et mægtigt Lagen, bliver man et Naturindtryk rigere, ligeledes en Efteraarsdag i Stormsus med Maageskrig og Bølgebrus. Men skønnest er der en stille Sommerdag med Solglans, Havblik, Myggesværme som Røgskyer langs Havet, Lyde af Motorbaade, Dampskibe, der ses med lang Kølvaandsstriben efter sig, det mest henrivende Udsyn over Øhavet — et Stykke herligt og ægte dansk Natur.

FOLKEMINDER FRA HINDSHOLM

OPTEGNET AF GMD. HANS NIELSEN, MOSELUND I SALBY

VED LÆRER PETER R. OLSEN

HISTORISKE SAGN

1. HERREMAND OG TJENER

(Fortalt af Johanne Christoffersen, Lundegaard, Salby,
født i Hytteballe i Maale.)

I Fæstegaarden Hytteballe i Maale, Viby Sogn, fandtes indtil 1912, da Gaarden brændte, en Kaarde eller Spyd, og om denne samt om Gaarden gaar der følgende Sagn:

I Krigens Tid (Svenskekrigen?) var Ejeren af Hverringe kommet i Haandgemæng med nogle Fjender; et Sabelhug, som var rettet imod ham, blev afpareret af hans tro Tjener, som derved reddede hans Liv. Efter Kampen var Herremanden meget udmattet; men han havde ikke det ringeste af Levnedsmidler hos sig. Tjeneren havde dog nogle Brødskorper, som han delte med ham. Da Herremanden igen var kommen til Kræfter, sagde han til Tjeneren: »Nu har du reddet mit Liv og delt dit Brød med mig; nu skal jeg dele Jord med dig.« Han gav derefter Tjeneren det Stykke Jord, som kaldes Hytteballe, og som ligger saaledes, at det ser ud, som om det lige er skaaret ud af Hverringe Jorder. — Gaardens Størrelse er ca. 40 Tdr. Land.

2. SVENSK BYGMESTER

(Sagnet fortalt i Lundegaard.)

Hverringe Tærskelade blev i Svenskekrigen afbrændt af Svenskerne, men af dem selv atter opført. Den blev bygget af meget svært Egetømmer, da Svenskerne troede, de skulde blive her i Landet for bestandig.

Der fortælles, at Bygmesteren snittede alle Naglerne, som skulde bruges til hele Laden, før han begyndte paa Tømmeret. Da Tømmeret var hugget til, og Laden var rejst, manglede der imidlertid en Nagle, som en eller anden havde stukket til Side. Mesteren gav sig nu til med sin tunge Økse at slaa paa Hullet, hvor Naglen manglede, og han slog saa tunge og drøje Slag, at Manden, der havde taget Naglen, skyndsomst kom med den igen.

Denne Lade tillige med de øvrige Avlsbygninger nedbrændte den 15. November 1879.

— — Samme Tømmermester kunde skære en Skjorte med et

eneste Øksehug. Han lagde nemlig Lærredet sammen paa en egen Maade nogle Gange, hvorpaa han huggede det igennem med sin brede Økse, og Lærredet var rede til at sys sammen.

3. TAULUND

(Sagnet fortalt i Lundegaard.)

I Taulund laa Syd for »Bjerget« en Skov, der hørte under en Gaard i Mesinge. Denne Skov strakte sig fra Bjerget ned til Taulundsmoserne og bestod af temmelig store Træer, især Bøge; nede ved Moserne var dog Hasselbuske de fremherskende.

Paa en aaben Plads i Skoven var der i 1870erne lagt et Brædegulv, og i de lune Sommeraftener gik Dansen mange Gange lystigt til Musikkens Toner fra flere Spillemand.

Men saa blev Gaarden solgt og Jorden udstykket i 1881; Skoven blev hugget og ryddet, og Skovballernes Tid var omme.

Om denne Skov gaar det Sagn, at den i fordums Tid hørte til Schelenborg; men engang, da Herremanden paa Schelenborg spillede Kort med Herremanden paa Hverringe, tabte han Skoven til denne. Fra den Tid af har den hørt under Hverringe indtil 1873, da Hverringe solgte sit Bøndergods. — Navnet Taulund stammer fra dengang, da Skoven blev tabt i Kortspil. Den kom da til at hedde »den tabte Lund« — i Folkemaal den »taude« Lund —, hvilket i Tidens Løb er blevet til Taulund.

I en Synsforretning fra 1721 over Hverringe Skove hedder det:

»Taulund, som er en liiden Egeskouf, er vel holden i hæfd ved forplantning af unge træer, saa og med mangfoldig underskouf forsiunet.«

4. TYLLEBJERGGAARD

Gaarden Matr. Nr. 7 af Salby, Tyllebjerggaard, laa tidligere oppe i Byen. Efter en Brand, der opstod fra Smedien den 28. August 1798 om Eftermiddagen under en haard Storm, og hvorved Smedens Bolsted og tre Gaarde nedbrændte, blev denne Gaard opbygget, hvor den nu ligger. — Den vestlige Lade blev lagt, hvor Landevejen havde gaaet før Udskiftningen. I Følge en gammel Tro kunde intet nyfødt Kreatur leve i denne Lade.

Tæt Syd for Gaarden ligger en Bakke, Tyllebjerg, som Gaarden har faaet Navn efter. Ved Udskiftningen var den be-

vokset med Krat. — I Følge et Sagn skal der paa dette Sted have staaet et Slag under Svenskekrigen i 1659.

MYSTISKE VÆSENER I DYRESKIKKELSE

1. KÆDEBÆKKEN OG MIKLEBORG

(Fortalt af Gmd. Niels Nielsen, Salby.)

Midt i Salby findes en smal Engstrækning med Retning Øst—Vest; den kaldes Græshaven, og flere tilstødende Lods-ejere har Part i den. Den vestlige Ende af denne Eng har i længst forsvunden Tid været et Mosehul, men blev senere lavet om til Gadekær, »det store Gadekær«. Noget lignende har vist været Tilfældet med den østlige Ende af Engen, hvor »det lille Gadekær« findes. Disse tvende Kær staar i Forbindelse med hinanden ved en nu kun lille, aaben Rende eller Bæk, der løber ud i det store Gadekær og derfra har Afløb under Gaden ved Matr. Nr. 25c gennem en Stenkiste, hvis gamle Navn var Kædebroen. — Det store Gadekær med dets Til- og Afløb har haft Navnet Kædebækken. »Pas paa, du ikke gaar i Kædebækken«, sagde man i gammel Tid til vejfarende, naar det var mørkt om Aftenen. — I den sydlige Del af Græshaven, der hører til Gaarden Matr. Nr. 8, laa tidligere tæt ved Vejen, som fører ned til denne Gaard, et langagtigt Mosehul, som kaldtes Mikleborg. Det blev fyldt 1908, da Brandtomterne i Salby blev ryddede. Her troede man i gamle Dage, at en So havde sit Ophold. Naar det om Aftenen var mørkt, løb den frem og tilbage mellem Mikleborg og Kædebækken. Skete det, at nogen i Mørket tog fejl og gik i Vandet, sagde man: »Det var den Mikleborg So, der skubbede ham ud.«

2. MYSTISK VÆSEN VISER SIG FOR JÆGERE

(Fortalt 1885 af Gmd. A. E. Christoffersen, Salby.)

Det var en stille, maaneklar Aften med Frost, kort før Jul. Sneen dækkede Jorden overalt, og et fint Lag Sne var end mere falden om Eftermiddagen, saa det var et udmærket Vejr til at finde friske Harespor.

Ejeren af Lundegaard i Salby, Anders Edvard Christoffersen, som var en ivrig Jæger, gik da tillige med sin Svoger, Niels Povlsen fra Maale, en Tur med Bøsserne for at prøve, om de kunde faa en Hare til Jule Helligdage. De fik dog intet og vendte henad Kl. 10 hjemad. De havde været nede i Enghaven, og da de paa Hjemvejen var kommen mellem

Lunden og Gaarden, saa de pludselig ca. 20 Alen foran sig noget paa Størrelse som et Raadyr, men ellers en uformelig Masse, med høje Skrig og Jamren bryde gennem Hegnet ved Matr. Nr. 3c og ligesom vælte sig i Sneen hen over A. Christoffersens Toft og ind i den næste Mark. De to Jægere kunde blive ved med Øjnene at følge det over til Vibygyden og stadig høre dets Jamren. Synet varede nogle faa Minutter. De fik ikke saa lidt Skræk i Livet og sagde til hinanden: »Hvad var dog det?« og skyndte sig saa ind.

Den følgende Morgen tænkte de, at de skulde faa Forklaring paa, hvad det var, de havde set, ved at finde Spor i Sneen. Men nej! Deres egne Spor fra Aftenen før stod tydelige i Sneen; men af det natlige Uhyre var der intet Spor at finde, og dog saa det ud, som om det væltede sig i Sneen.

VARSLER

1. EFTERVARSEL

(Fortalt af Sergent H. Heide.)

I Krigsaaret 1864, da de danske Soldater ogsaa var indkvarteret paa Hindsholm, var Sergent H. Heide indkvarteret i Lundegaard i Salby. En Aften, da han kom hjem, vilde han gaa op paa sit Kammer i Overstuen; men for at komme derop skulde han gaa gennem Mellemstuen. Just som han kom ind i denne, havde han et Syn: Tæt henne ved Vinduet saa han et Lig, liggende i en Kiste. Han havde intet Lys i Haanden; men Maanen skinnede klart ind i Stuen. Bestyrtet gik han tilbage til Dagligstuen og satte sig bleg mellem Folkene i Gaarden, men vilde paa deres Spørgsmaal intet fortælle om sin Oplevelse. — Da han ved Sengetid gik gennem Mellemstuen op paa sit Kammer, havde han et tændt Lys i Haanden; men da var Synet forsvundet. — Mange Aar derefter fortalte han ovre i Amerika det foran skildrede for sin Hustru, der er født i Lundegaard. Hun sagde da: »Ja, det var paa dette Sted, at min Søster laa Lig, da hun var død.« — Denne Søster, Gertrud, døde i Foraaret 1864, kun 25 Aar gammel; hun var ugift. Hen paa Sommeren samme Aar laa Heide indkvarteret i Gaarden.

2. LYD SOM AF RYTTER

(Fortalt af Gmd. Hans Hansen, Salby.)

Det var under Krigen 1864. Fra en Gaard i Over Kærby, Drigstrup Sogn, var Sønnen med som Dragon. I Hjemmet var

Forældre og Søkende selvfølgelig ængstelige for ham og tænkte med Bekymring paa, om han nogensinde vilde komme hjem igen. I nogen Tid havde man intet hørt fra ham, og man vidste ogsaa, at Sagerne stod ikke saa godt for de Danske.

En Aften, da de i Hjemmet sad samlet i Stuen, hørtes pludselig en Lyd, som om en Rytter kom ridende i skarp Trav ind i Gaarden og holdt for Døren. Man gik ud for at se, hvem der kom; men ingen var at se, og skuffet gik man ind igen. Næppe havde man sat sig til Ro, før den samme Lyd gentog sig. Atter gik man ud for at se efter; men intet var at opdage. Ængstelige og med bange Anelser gik man nu i Gaarden, indtil der to Dage senere kom Meddelelse om, at Sønnen var faldet eller blevet borte. Ingen vidste, hvor han var blevet af; men tilbage kom han aldrig.

3. KIRKEKLOKKER RINGER FOR LIG

(Fortalt af Lærer Chr. Hansen, Mesinge.)

Da Marie, Gmd. Jens Sørensens Enke i Taarup, døde i 1920 efter et langt Sygeleje, fortalte Lærer Hansen i Mesinge det for Marie Erik's, som da sagde: »Ja, det har jeg vidst længe, at hun skulde af Sted; jeg kunde høre paa Kirkeklokkerne, at de ringede for Lig.«

SPØGERI OG GENFÆRD

1. AFDØD MODER VISER SIG FOR OG TALER MED SØN

Paa Gaarden Lundegaard i Salby skal følgende have tildraget sig:

Edvard Christoffersen, død 1826, var gift med Gertrud Nielsdatter, som døde 1836. De havde fire Sønner, af hvilke den ældste, Christoffer Edvarlsen, efter Faderens Død styrede Gaarden. Han holdt saa meget af Moderen, at han havde besluttet, der ikke skulde komme nogen ung Kone i Gaarden, saa længe Moderen levede.

Nu døde Moderen imidlertid pludselig og uventet, førend det var blevet ordnet, hvad de fire Sønner hver især skulde have i Arvepart. Herover gik Christoffer og grublede og sørgede en lang Tid; men en Aften, da han gik i dybe Tanker nede ved Lunden, der findes tæt ved Gaarden, viste hans afdøde Moder sig for ham, og straks klagede han sin Nød for hende om deres Arvepart. Og medens de fulgtes ad ned forbi Lunden, fortalte hun ham, hvad hver især skulde have, og i hvilke Klædeskister

det laa: I den Kiste ligger til ham, i den ligger til den næste og saa fremdeles. Da de naaede ned til Enden af Marken, stod de stille en Stund, og da spurgte Christoffer: »Hvordan har du det, Moder?«, hvortil hun svarede: »Jeg har det godt.« Og dermed forsvandt hun. Let om Hjertet gik Christoffer hjem, og næste Dag, da han undersøgte Kisterne, fandt han det aldeles, som Moderen Aftenen forud havde fortalt ham.

2. GAADEFULDE LYDE

(Fortalt af Johanne Christoffersen, Lundegaard.)

Engang kørte Povl H. fra Maale sammen med sin Broder en sildig Aftenstund hjem fra Kertemind. Da de var kommen ned i Hverringe Skov, hørte de pludselig ligesom Trommeslag nærme sig nede fra Stranden. Da Lyden var kommet dem ganske nær, hører de ligesom et Barneskrig nede under Vognen i Forbindelse med en knagende Lyd. Denne Lyd og Barneskriget fjernede sig derpaa mere og mere gennem Skoven og hørtes tilsidst over efter Gamle Brolykke.

3. HVIDKLÆDT SKIKKELSE VISER SIG

(Fortalt af Gmd. Povl L. Christoffersen, Lundegaard.)

Naar man fra Viby kommer til Maale, ligger der en Gaard paa højre Haand. Tæt ved denne Gaard laa for ca. 60 Aar siden et Hus, i hvilket det ikke gik rigtig naturligt til. Hver Nat Kl. 12 viste der sig en hvidklædt Skikkelse for dem, som boede i Huset — lod sig se nogle Øjeblikke og forsvandt atter lige saa lydløst, som den var kommen.

Engang da Konen i Huset havde født et Barn, var Konen i forannævnte Gaard inde i Huset for at hjælpe Barselkonen til Rette og blev derfor i Huset om Natten. Ud paa Aftenen gik hun ind i et Værelse ved Siden af for at blunde lidt; men Barselkonen sagde da til hende, at hun vidste ikke, om hun, Gaardkonen, turde ligge derinde, og fortalte om Skikkelsen, som viste sig hver Nat, men sagde tillige, at det var ikke værd at sige noget til den. Gaardkonen var ikke saa forknyt, men lagde sig til Ro. Da Klokken var 12, kom Skikkelsen og gik rundt i Værelset. Da siger Gaardkonen til den: »Hvorfor gaar du her hver Nat?«, hvortil Skikkelsen svarede: »Højt syndet!« Dette sagde den tre Gange og forsvandt saa. Men efter den Nat viste Skikkelsen sig ikke oftere; den havde faaet Fred. —

Da man nogle Aar senere brød Huset ned, fandt man under Gulvet i det Værelse, hvor Skikkelsen færdedes, en Jydepotte, hvori laa Resterne af et lille Barn.

4. MYSTISK LYD

(Fortalt i Lundegaard.)

I et Hus i Maale, der laa tæt ved Gaarden Hytteballe, boede en Væver. — Inde i Vævestuen hørtes ofte, naar Væveren sent om Aftenen sad og arbejdede ved sin Væv, en Lyd, som om en Høne kradsede i Gulvet, uden at der dog kunde opdages nogen Aarsag dertil. Denne Lyd vedblev at lade sig høre i mange Aar. Men saa brændte Huset, og da man ryddede Pladsen, fandt man under Gulvet i Vævestuen en Krukke, hvori der var Resterne af et lille Barn.

KLOG PRÆST

(Fortalt af Anders E. Christoffersen, Salby.)

Om Pastor Schmidth, der var Præst i Mesinge fra 1809 til 1848, fortælles, at han engang kørte hjem fra Kerteminde om Aftenen og var kommet over til Mesinge Mølle, da Hestene pludselig blev staaende, og de var ikke til at drive fremad mere. — Præsten stod nu af Vognen og gik derpaa tre Gange rundt omkring Hestene og Vognen, mens han samtidig sagde nogle Ord, som Kusken ikke forstod. Da Præsten derefter satte sig op i Vognen, var der intet mere i Vejen med Hestene. — Kusken var Hans Edwardsen, der var født i Lundegaard i Salby.

FANDEN

MØDE MED DEN ONDE

(Sagnet fortalt i Lundegaard.)

Om Krucifikset ved Skovsbo fortælles, at da man engang havde ladet det forfalde eller taget det ned, blev der saa grusomt med Spøgeri paa Gaarden og i Omegnen.

En Aften silde havde en Pige været paa Besøg i sit Hjem og gik saa tilbage til Skovsbo, hvor hun tjente. Paa Vejen mødte hun den Onde, som standsede hende, saa hun ikke kunde komme forbi. Den Onde siger da til hende, om hun kan de tre Troens Artikler. »Ja«, siger Pigen, »og jeg skal læse dem, saa det skal runge for dine Øren«, hvorpaa hun med høj Røst fremsagde Troen. Den Onde siger saa: »Giv mig din Haand!« Pigen

sætter da Haanden ind under Forklædet og rækker dette frem. Den Onde griber derefter, men forsvinder med det samme. Da Pigen undersøgte Forklædet, var Spidsen af det brændt af. — Dette Forklæde blev hængt op i Rynkeby Kirke, hvor det hang i mange Aar.

(Fortsættes.)

NOGLE GAMLE HUSRAAD

VED MALER L. CHR. HANSEN, GUMMERUP

I det efterfølgende gengives i Uddrag nogle Husraad fra en haandskreven Bog, der har tilhørt nu afdøde Tømrer M. J. Jensen i Frøbjærg. Bogen er paa Størrelse som en Stilebog. Man faar det Indtryk, at den er skrevet, efterhaanden som Ejeren har hørt eller læst et Raad. Jensen har skrevet »Novb. 1873« i den; men om han har skrevet hele Bogen eller faaet den af andre, ved jeg ikke. Bogens Retskrivning er fulgt i det efterfølgende.

MIDEL MOD GALE HUNDES BI

Man tager varm Huseddike lunket i vand, vasker dermed Saaret rent ud, og tørrer det, hvorpaa man hælder nogle Draaber Klorvandsstofsyre i Saaret, Minneralsyren fortærer udfeilbarlig Giften, (.....)

Skevand kan ogsaa benyttes.

MIDEL MOD BRENDTE OG SKOLDET SAAR

Man tager 1 Skefuld Smør, og et Æg og rører sammen til en Salve og belægger Saaret dermed, det er et sikkert Midel og stiller strags Smerterne, og fornyes naar det bliver tørt.

TYTTEBÆR SOM LÆGEMIDEL

De friske Bær, navnlig naar de drikkes som The, Blandes med Sukker, som et fortræffelig middel mod Halsbetændelse. Ogsaa mod Hudaffektioner f. Eks. de røde Hunde for Børnene, præsses ud som Grød, anvendes som Omslag, hvorve smærten og betændelsen aftager.

Hundetunger som gror hertelands er et udmærket middel mod Rotter naar de plantes i nærheden af Huset.

Rotter og Mus fordrives med Kalkopløsning hvori der puttes Jernvitriol.

GIGT

Spansk fluepladster er et godt middel, det maae lægges paae de ømme Steder, og allerhelst i Fodledet, da det trækker vandet ud som findes i Kødet.

MOD BOLDENSKAB

»Borrod« er et godt Midel at drike et Kob Mogen og Aften førn man benytter Fluepladster.

MIDDEL MOD TROMMESYGE

Man tager 2 Æg og slaaer et lille Hul i den ene Ende, helder viden ud, fylder det med Terbentinolie, tillukker Hullet med Brød, det ene Æg udmiddelbart efter det andet, stobbe det godt ned i Halsen, efter 10 a 15 Minutter er dyret Rask.

KAKKERLAK

2 dele Borax, 1 del Sukker, en del Malt sammenblandes og smøres i Sprækkerne.

STÆRK HOVEPINE

Tag en Spiseskefuld Karlsbadertsalt opløs det i et Kob lun- kent Vand, drik denne Opløsning paa Fastende Hjerte. — godt for Hovepine opstigning fra Maven lesaget af Svimmelhed.

HUSRAA MOD GAMLE SAAR

Pulveriseret Hvedestivelse og Olivenolie blandes og smøres paa en gammel Læreslap og lægges paa Saaret.

MIDDEL MOD TANDPINE

For 10 Øre Valmueskaller heldes i en Pot kogende Vand, henstilles i 24 Timer og derefter Sies.

MIDDEL MOD ØREPINE

Naar man fugter en lille Tot Vat med et par Draaber Løj- saft og anbringes, det i Øret vil man spore Lettelse.

Græs og Udkrut mellem Brosten fjernes aldeles, ved at man Vander det med Udlasket Kalk.

SIKKERT MIDEL MOD HIKKE

Selv den Heftigste Hikke stanser stags, ved at man lade Høire Haand klemme venstre Pulsaare

MOD HOVEPINE

bestaaer af man lægger raat revne Kartoffler i et Lommeklæde og lægge det paa Panden i løbet af i faae timer vil Smerterne ophøre.

MIDDEL MOD KRAMPE

Læge en Muresten ved Hoveenden af Sengen.

HUUSRAAD MOD RINGORM

Et Kob tyk Fløde, og en god Haandfuld af den næstyderste Bark af en ung Hyld Koges sammen, til det bliver til Smør

Heri kommes en Barneskefuld Tjære det Hele gives endnu et lille Opkog, afsies og afkjøles og er tjenlig til at bruges.

BESTEMODERS PLADSTER

Der er et udmærket Trækplaster, kureret for Kræft, 4 Lod Roseolie, 4 Lillieolie. 4 Johannesolie, 4 Hjortetalg rød Mønie og Vox, Dette Koges i en ny leerpotte paa smaa Gløder og røres til det bliver Stivt og Kolt, det maa være lysebrunt og lade sig smøre ud paa plaster faar det for meget Kog, bliver det mørt og ikke saa lægelig.

MIDEL MOD FNAT

Qviksølv og Chober blandes i Fedt og paasmøres Maven i en linnet Klud.

VESTFYNS HJEMSTAVNSFORENING 1938—39

AF OLAF ANDERSEN

Gæster, der kommer til Hjemstavnsgaarden i 1939, vil ikke længere bli modtat af Margrethe og Christoffer Sørensen, som i en Aarrække har været Værtsfolk i Gaarden og udfyldt Pladsen til alles store Tilfredshed. Naar Christoffer viste sig i Døren og slog ud med Haanden til Velkomst, havde alle en umiddelbar Følelse af, at der stod Manden i Gaarden. Han var i en sjældnen Grad samlevet med ældre Bondekultur, talte et vaskeægte Vestfyntsk og havde fra Barndommen et fortroligt Kendskab til alle de gamle Ting. Vi havde haabet at beholde vore gamle Værtsfolk endnu et Stykke Tid, men paa Grund af Margrethe Sørensens vaklende Helbred ønskede de at fratræde 1. November 1938. I deres Sted har Styrelsen antat fhv. Gaardejer Chr. Bang og Hustru, Frøbjærg.



Olaf Andersen fot. 1934.
Christoffer og Margrethe Sørensen.

Ud over dette Skifte er der ikke sket store Ændringer. En 93-aarig Mand, Hans Vanløse fra Burstedet i Naarup, har snoet Simer, som er bundet over Kobbertraaden i den nytækte Lade. I Sommeren 1938 blev der optat Lydplader med Prøver af fynske Folkemaal. Ved at gaa i Spidsen med et Tilskud fik Foreningen gennemført en Optagelse paa Egnens Mundart. Der blev indtalt to Plader under Medvirkning af Kirsten Hansen og Stine Nielsen fra Gummerup og Lars Nielsen fra Dærup. Gaarden har som sædvanlig modtat en Del Gaver, og Else Marie Madsen i Uglebjærg har testamenteret os flere Ting, bl. a. et Vægskab. Fra Undervisningsministeriet er der givet Tilskud til en Nagleport.

Hjemstavnsfesten afholdtes i straalende Sommervejr den 24. Juli 1938. Der var mødt en 12—1400 Mennesker. I Gaarden fremvistes gamle Arbejder, og vore gode Venner, Odense Folkedansere, viste deres livfulde gamle Danse ude paa Toften. Med 150 Aaret for Stavnsbaandsløsningen som Baggrund opførtes derefter Olaf Andersens Friluftskomodie »Da Lænkerne faldt«, som foregaar i Aarene 1780—88. Stykket spilledes af 30 Dilettanter fra de vestfynske Ungdomsforeninger, der var indøvet af Pastor Erik Spur, Husby, og med Liv og Sjæl gik op i deres Roller. Ved tidligere Friluftspførelser har det knebet for Tilskuerne med at se og høre. Denne Gang gik det meget bedre, fordi Scene og Tilskuerplads var byttet om, saa at Spillet foregik i den Side af Grønningen, der vender mod Vinkelbygningen og Lunden. »Slutningsakten var af megen Virkning«, skrev »Fyens Stiftstidende«, »ikke blot gennem Opførelset mellem den gamle og ny Tid med Løsningen af Stavnsbaandet, men i den stille Sommeraften lyste Sankt Hansbaalet med poesifuldt Skær over Toften«. Der sluttedes som sædvanlig med Sanglege.

Ved Fællesmødet den 1. Juni 1939 godkendtes Beretning og Regnskab. Formanden, Malermester Chr. Hansen, meddelte, at Medlemstallet er steget til 393, navnlig ved at tre nye Kredse er kommet til, Barløse, Sandager og Torøhuse, med ialt 32 Medlemmer. Gæsternes Tal er steget med over 1000 og er naaet op til omtr. 6000. Valgene var Genvalg.

**Mindefest for
Greve Joh. Ludv. Reventlow**

afholdes ved

Brahetrolleborg Søndag 16. Juli.

Kl. 15 i Slotsgaarden: Musik af »Fynske Musikantere«. Taler af Lektor Dr. phil. Henrik Ussing, Sorø, og Højskoleforst. Damgaard-Nielsen, Ryslinge.

Kl. 16^{1/2} Højtideligheder ved Mindestøtten og Gravene.

Kl. 17 Adgang til Slottets Sale med Minderne om Joh. Ludv. Reventlow og mange andre af den berømte Slægt.

Kl. 18 Spisepause. Kaffe og Drikkevarer til medbragt Mad kan faas ved Avls- gaarden.

Kl. 19 i Slotsgaarden: Musik af »Fynske Musikantere«. Opførelse af Henrik Ussings Friluftsspil »Paa Trolleborg«.

Kl. ca. 22 Fakkeltog i Slotsparken med Baaltale af Forstander Rosenstand, Korinth Landbrugsskole.

Et Festskrift, der faas for 1 Kr. 50 Øre, giver Adgang til hele Festen.

Festudvalget.

**Hjemstavnstævnet i Nyborg.
Danehofstævnet.**

Det 17. danske Hjemstavnstæвне afholdes i Nyborg 16.—23. Juli d. A.

Deltagerne indkvarteres paa Kurstedet »Nyborg Strand«.

Foredrag af fremragende Fagfolk.

Udflugter i Nyborg og Omegn.

Alle Oplysninger faas hos, og Indmeldelse til hele Stævnet eller enkelte Dage sendes til Skoleinspektør J. Høirup, Nyborg.

H. C. Frydendahl:

S. Jørgensen, Kistrup.

Hans Liv og hans Indsats som Skolemand og Historiker.

Den Artikelrække, der offentliggjordes i Fynsk Hjemstavn Juni—Decbr. 1938, foreligger nu i Bogform i væsentlig udvidet Skikkelse. Udvidelsen gælder saavel Tekst som Illustrationer.

Af Udtalelser i Bladene:

»Begge disse to Levnedsskildringer [»N. Rasmussen Søkilde« og »S. Jørgensen, Kistrup«] bære Vidnesbyrd om Forfatterens Dygtighed som historisk Forfatter. Han har med stor Flid samlet et meget betydeligt Stof til Skildringen af S. Jørgensen, ordnet det fortrinligt og fremstillet det i en tiltalende Form og endelig forsynet Skriftet med meget omhyggeligt udarbejdede Noter og Navneregister og Billeder.

Lærer Frydendahl har ved sin Skildring af disse to paa sin Vis betydelige og ejendommelige Mænd, N. R. Søkilde og S. Jørgensen, Kistrup, sat dem et smukt Minde og derved bidraget til, at deres, navnlig i lokalhistorisk Henseende ret enestaaende Værk er bevaret fra den Glæmsel, som ellers sandsynligvis vilde blive deres Lod. Disse to Skrifter fortjener at kendes af alle, men i Særdeleshed af alle i denne Egns Historie interesserede Mennesker.

C. i Faaborg Avis.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 3 Kr. indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Nielsens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavlser, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»I et Forord skriver Hr. Frydendahl, at han med dette Skrift har villet
sætte N. Rasmussen Søkilde et litterært Minde, og dette er gjort paa en
meget smuk og værdig Maade. — Enhver, der har Interesse for fynsk Kultur-
historie, bør tilegne sig dette lille med stor Grundighed udarbejdede Skrift.«
Land. i Fynboen.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
for et hæftet eller 3 Kr. for et indbundet Eksp. indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn



8. hæfte.

August 1939.

12. Årgang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

TILSENDT LITERATUR

H. C. Frydendahl: S. Jørgensen, Kistrup.

H. C. Frydendahl: Trægravmæler fra den fynske Øgruppe.
Vore Kirkegaarde XIII, 6f.

Axel Lange: Blaastjerne-Bukar-Snerre. Særtryk af Sprog og Kultur VII.

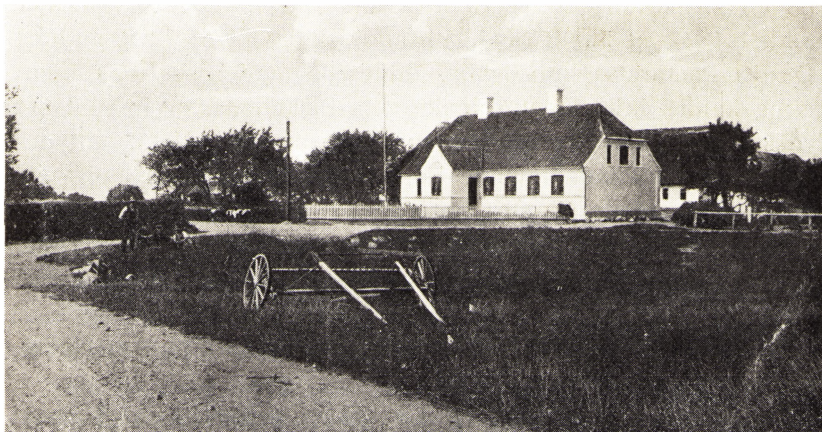
Hakon Müller: Hans Kaster, Rebslagermester og Kirkevæрге i Faaborg, 1738—1816. Faaborg byhistoriske Arkivs Publikationer Nr. 1.

Hakon Müller: En troende Mands oprigtige Udtalelser.
Fyens Stiftstidende ²⁹/₆ 1939.

Chr. M. K. Petersen: Odense Bys offentlige Samlinger. ¹/₄ 1938
—³¹/₈ 1939.

Gotländskt Arkiv 1939.

Støt Fynsk Hjemstavn ved at skaffe nye Holdere.



Kærsgaard paa Birkholm.

BIRKHOLM

AF N. P. NIELSEN, HOVSLUND

DENNE, det sydfynske Øhavs mærkeligste Ø, er omgivet af Drejø, Ærø, Strynø, Taasinge og Hjortø; den ligger i en Afstand af ca. 2,5 km S. S. Ø. for sidstnævnte. Den hører ligesom Hjortø til Drejø Sogn. Øen er 95,8 ha stor; dens længste Kystlinie i Retningen N. V. - S. Ø. er over 2 km lang. Mod Nord skyder Revet sig ud i Havet. Mod Sydøst gaar Birkholm ud i en lang Spids, der kaldes Sandhoved (Baa-hoved). Der findes ingen Indskæringer, og Holme eller Smaa-øer hører ikke dertil. Til fire Ejendomme hører dog Lodder paa den nærliggende Ø Egholm, der hører til Marstal Sogn, ialt 6,07 ha. Mellem Birkholm og Egholm findes Mørkedybet, der udfør Birkholm Havn er 15 m dybt; ellers er der lavt Vand omkring Øen.

I Kong Valdemar II's Jordebog 1231 kaldes Øen Byrkholm. Om dette Navn skal udledes af Birk (Birketræ), er ikke sandsynligt, da dette Træ, i den Tid Øen har haft sin nuværende Form, næppe har kunnet gro paa et Sted, som Havet af og til har kunnet overskylle. Det kunde ogsaa tænkes, at Øen i gammel Tid har hørt under Langelands eller Tranekær »Birk«, saa Navnet stammer derfra. Den adelige Birkeret var ikke til, da Jordebogen fremkom; men allerede i Begyndelsen af det 13. Aarhundrede fandtes Lande- eller Bondebirk i Danmark.

I en »Ekstrakt af Svendborg Amts Brandtopografi«, der er meddelt 1842 af Justitsraad, Branddirektør Theill og indført i Drejø Pastorats Embedsbog, findes følgende: »Urhøns kendes og kaldes ikke i det Danske som Birkehøns, derimod i det Tydske som Birkhahn, Birkhenne. Denne Øs Navn antyder derfor paa [!] at tydsktalende Folk først have udøvet Jagt paa denne da ubeboede Ø efter Birkehøns:Urhøns, ligesom jeg selv [Theill] for over 30 Aar siden paa den sydost¹⁾ tætved liggende lille Ø Egholm har været med Jagtselskab fra Thorseng for at skyde Brushøns [!], som der endnu om Foraaret forefindes.«

Birkholms højeste Punkt, Hylsbakke, 2,2 m over Havet, ligger paa Nordsiden.

Denne lave Ø har i Tidens Løb været meget udsat for Oversvømmelser. Der fortælles, at for mange Aar siden, engang Øen var oversvømmet, sejlede en Birkholmer lige fra Marstal og hjem til sin Forstue, hvor han kastede Anker. Paa Loftet sad hans Kone og Børn, de havde reddet sig derop med Dynerne.

Niels Rasmussen hed en Birkholmer, der levede omkr. 1760. Han indsaa, at det vilde være et uvurderligt Gode for Øen, om den kunde blive omgivet af Diger til Beskyttelse mod Højvande. Han fik de andre Beboere vundet for sin Tanke, og der blev begyndt paa at omgive Øen med Diger af Sten og Jord, beklædt med Tang. Paa den højere Del, der før kun blev benyttet til Græsning, kunde da Kornavl finde Sted.

Disse Diger var dog langt fra stærke nok til at kunne staa imod, naar Havet kom i al sin Vælde. Dette skete ved den store Stormflod den 13. November 1872. Hele Øen blev oversvømmet; der var ikke saa meget tørt Land, man kunde sætte en Finger paa. Endnu viser et Mærke, skaaret ind i en Dørkarm 1,04 m over Gulvet i Købmandsboligen, hvor højt Vandet stod. Beboerne reddede sig paa Lofterne. Her havde de ogsaa anbragt de mindre Dyr som Faar og Svin, samt Høns. Da Havet trak sig tilbage, var alle Brønde fulde af Saltvand, Bygninger og Indbo ødelagt og Markerne udsat for at give en daarlig Høst.

10. Februar 1874 kom Højvandet igen (»Februarfloden«), ikke saa voldsomt, men Markerne led meget.

I Efteraaret 1874 tog man fat paa det mægtige Stykke Ar-

¹⁾ Skulde være: sydvest.

bejde at opføre de store Diger omkring Byen. Fra den saakaldte »Stormflodskomit e« modtoges 4000 Kr., Restbeløbet blev betalt af den gamle Lensgreve paa Tranek er, Ahlefeldt-Laurvigen (død 1891). Disse Diger holdt, da den tredje store Stormflod kom, den 31. December 1904 (»Nytaarsfloden«), ca. 8 Fod over dagligt Vande.

Stenalderfund vidner om, at Mennesker har levet her i Oldtiden.

Blandt de Smaaøer, der for Jagtens Skyld nævnes i Valdemar II's Jordebog 1231, er ogsaa Birkholm med Angivelse af, at der findes Hors (Heste).

Den 20. Juni 1672 oprettede Storkansler Frederik Ahlefeldt Lensgrevskabet Langeland, som Birkholm blev lagt under som Fæstegods; den var det indtil 1937 under Tranek er.

Den 26. Juli 1876 nedbrændte Byen paa to Huse og et lille Udhus n r. Ilden opkom i Baadpostf rer J. Bankes Hus. Et Petroleumssapparat eksploderede i Nærheden af et aabentstaaende Vindue og tændte Ild i Straataget. Den sidste Ildebrand var den 16. November 1921, da Bernhard Rasmussens Hus blev lagt i Aske,

1588 havde Birkholm 2 Gaarde; 1743: 2 Gaarde; 1870: 89 Beboere; 1880: 83; 1921: 63; $\frac{1}{11}$ 1934: 68. Nu findes paa  en: 5 Gaarde med hver 21—25 Tdr. Land, 2 Huse med 11—13 Tdr. Land, 3 Huse med 2 Tdr. Ld., 6 Huse uden Landbrug, samt Skolen og Forsamlingshuset.

Sidstnævnte blev bygget 1912 og indrettet saaledes, at der ogsaa blev Plads til en Motorm lle. Tidligere sejlede man til Strynø Mølle og fik malet Kornet. I 1926 blev en ny Forsamlingsaal bygget til; den gamle bruges saa til Køkken og Entré.

1. December 1910 fik  en Telefon (Kabel fra Hjortø).

Købmandshandel fra 1910, tidligere blev Forbrugsvarer købt i Marstal.

Paa  en findes intet Brændsel; det maa købes og sejles dertil fra Langeland og Taasinge.

Birkholm hører til Strynø Jordemoderdistrikt. Læge hentes enten paa Taasinge eller i Marstal.

Der er Postforbindelse med Marstal. Postbaaden (ogsaa for Passagerer) afgaar hver S gnedag om Morgenen og kommer tilbage om Eftermiddagen. Den først ansatte Baadpostf rer hed

Jørgen Banke, og siden er Bestillingen gaaet over fra Fader til Søn i flere Slægtled. Helt tilbage i Tiden fik Birkholmerne deres Postsager ved tilfældig Lejlighed fra Skovballe paa Taasinge, hvor Avisen var henlagt paa Kroen; Breve var en Sjældenhed.

For faa Aar siden var Havneforholdene daarlige. Nu findes der en god Havn med saa dybt Vand, at store Fragtbaade ved almindelig Vandstand kan sejle ind med fuld Last.

Næringsvejene er Agerdyrkning og Fiskeri (flere Fiskere end paa Hjortø). Jorden er let, sandblandet og med Rødsand til Underlag. Megen Regn giver stor Høst. Der dyrkes Korn, Roer og Hvidkløver. For tyve Aar siden dyrkedes en Mængde Senep, nu næsten slet ikke.

1. December 1923 blev Beboerne indskrevet i Marstal Andelsmejeri som Andelshavere. Hver Leverandør skummer sin Mælk paa Haandcentrifuge, og Fløden sendes med Postbaaden til Mejeriet, der betaler efter Fedtindhold. Før nævnte Dato kærnedede hver sit Smør og solgte det i Marstal.

I de nærmeste Farvande fiskes Aal og Torsk. I Sommer-tiden drives Rejefiskeri, og i de lune Sommernætter stanges Aal ved Blus.

Langs Veje og paa Marker er Birkholm aldeles blottet for Trævækst; men ved Gaarde og Huse findes Haver med mange Træer (ogsaa Frugttræer) og Buske. I omkr. 40 Aar har der kun været to Birketræer paa Øen; men i de sidste Aar er der plantet flere.

Harer er det eneste Vildt, der findes. Som Ejer af Øen har Greven paa Tranekær Jagtretten. Den forrige Greve, Grevinde og et helt Jagtselskab kom en Dag hvert Efteraar og skød Harer. I 1908 blev paa en Jagt skudt 170. Den nuværende Greve gav Beboerne Lov til at benytte Jagten til Øens fælles Bedste. Saa gik man over til at fange Harerne levende og sælge dem omkring over hele Danmark som »Forædlingsdyr«. De har indbragt mange Penge, som Øen har haft stor Gavn af.

De klimatiske Forhold, Dyre- og Fugleverdenen er som paa Hjortø. Planteverdenen er væsentlig den samme paa begge Øer. I Axel Lange: »Fynske Plantenavne og Folkeminder om Planter«, FHj. 1929—32, findes ypperlige Oplysninger om Planter paa Birkholm af Lærer C. Jørgensen.

Ikke alle fremmede, som kommer til Birkholm, føler denne

umiddelbart tiltalende. De store Diger stænger for Udsigten; det er — som en har sagt — ligesom man gaar nede i en Gryde. Opholder man sig dér nogle herlige Sommerdage, saa kommer man let til at tænke anderledes. Man opdager snart, at en Spadseretur paa de store Diger er noget af det dejligste, der kan tænkes. Bestandig skifter man Retning, bestandig nyt Udsyn over det herlige sydfynske Øhav med de smaanynnende Bølger. Et betagende Syn har man ved at gaa der en stille Vinterdag, naar Sneen med de mange Spor af Harer ligger i Solglans som et mægtigt hvidt Lagen over hele Øen og det omliggende isfyldte Hav. Eller gaa der en Stormdag og bliv rigtig forblæst, gaa ned i Læ og hør efter de mange Lyde fra Land, Luft og Hav — det er Birkholm Saga, her fortælles!

BUWNI

AF CHR. NIELSEN, AAHOLM
(MÅALET FRA KRARUP SOGN)

Je æ jo kun i Buwne,
å de æ a di smoe;
å je tar i(ng)enluwne
få stoure Træsker poc.

Je holler mej ve Joren,
de tjener mej vest bæst,
je bruwer ette Sporen
som på de(n)j hœ Hæst.

Je bor så nær ve Skåwi
å jæwne ve en Oe;
de æ hæ'u a Kråwi,
hvo Væene æ smoe.

Men dæ æ næt hæ'ue
imellem Skåw å Hejn;
om Vi(n)jderstorme tu.e,
så æ dæ kö(n)jt i'lejn.

Nå Græset smækker Joren,
å hvær et Træ æ grö(n)jt,
å Føllet går ve Moren,
de sywnes je æ kö(n)jt.

Gråspurre te mej titte
fra Skæget a mit Ta,
me Pip så smoe å bitte
di tigger mej få Ma.

Nå alle Himlens Fåwle
 di sø(ng)jer mej i Sa(ng)j,
 så æ de re(n)jt umåwle,
 a Tien kå bliw la(ng)j.

Dæ æ så kø(n)jt ve Oen,
 som lester sej få'bi,
 nå Kveen dypper Toen
 å spejler sej dæ'i,

Ja, om je kun æ Buwne
 å goer mæ Træsker poe,
 så hår je manne Gruwne,
 hvo'får je hær ve boe.

Je lisom å(nd)re døer
 å både unt å gåt,
 men dåw de mej faa'nøer,
 je hær mi Plaes hå fåt.

FOLKEMINDER FRA HINDSHOLM

OPTEGNET AF GMD. HANS NIELSEN, MOSELUND I SALBY

VED LÆRER PETER R. OLSEN

(Sluttet)

KLOGE FOLK

1. FORHEKSEDE BØRN

(Fortalt af Johanne Christoffersen, Lundegaard.)

To Skolepiger fra hver sit Hjem i Maale gik en Dag op paa Maale Bakke for at lege. Da de kom derop, fandt de et rødt Baand, som de sankede op og gav sig til at lege med, idet de tog i hver sin Ende og derpaa snurrede rundt om hinanden. Da de endelig holdt op og var kommet hjem, blev de begge to paa samme Tid lamme i det ene Ben — det samme paa hver. — Da Lammelsen ikke vilde forsvinde, blev der søgt Læge; men denne sagde, at han ikke kunde hjælpe. — Faderen til det ene Barn, Hans H., rejste saa ud til »kloge Frands« paa Sletten — ogsaa kendt under Navnet »Frands i Slævstrup« — som straks erklærede, at der var øvet Trolddom mod Pigerne; men nu skulde han give noget, som kunde hjælpe. — Det ene af Børnene, Hans H.'s Datter, blev ogsaa omtrent rask, men døde dog kort efter temmelig pludseligt. Det andet Barn forblev lam for Livstid; hun ernærede sig som Sypige og døde i en temmelig høj Alder.

2. BAGNING MISLYKKES

(Fortalt af Samme.)

I Gaarden Hytteballe i Maale skulde der være Barselgilde. — Man havde bagt tre Gange; men hver Gang var Bagningen mislykket. Saa rejste Manden i Gaarden, Poul H., ud til »kloge Frands« og klagede sin Nød. »Ja«, siger Frands, »det er den samme Kone igen, som gjorde Fortræd mod Børnene. — Naar du nu kommer hjem, saa vil der komme en Kone ind til dig og bede om at laane noget; men hvad hun saa beder, saa skal du sige nej.« Han spurgte ogsaa Povl, om han vilde se, hvem Kvinden var. Ja, det vilde han nok. — Frands tog nu en Spand Vand ind, som Povl saa kiggede i, og han kunde nu ganske tydeligt se Billedet af en Kone i hans Nabolag. —

Efter hans Hjemkomst kom ganske rigtigt den Kone, han havde set Billedet af i Spanden, og bad om at laane noget; men Povl sagde nej, hvor mange Gange hun saa end bad, og meget vred forlod hun Gaarden. — Men nu var der intet i Vejen med Bagningen.

3. SYGE KREATURER

(Fortalt i Lundegaard.)

Engang var Kreaturerne i Lundegaard blevet syge, og mange Uheld indtraf. Manden, Christoffer E., red da ud til »kloge Frands« for at faa gode Raad. Frands sidder op paa en Hest, og de følges ad paa Vejen.

Noget før de naar Salby, siger Frands til Christoffer: »Nu kan du ride i Forvejen; men naar du kommer ind i Gaarden, saa vil Hesten søge hen til Vandtruget, — for et Vandtrug har I jo; — der vil den drikke, og du kan heller ikke holde den derfra. Naar den saa har drukket, vil den blive saa lam, at den ikke kan løfte sine Ben over Dørtrinnet; det skal du ikke bryde dig om, men blot lade Hesten staa, til jeg kommer.« — Christoffer red nu til og kom først hjem. Det gik med Hesten, som Frands havde sagt: den søgte Vandtruget, drak, blev lam og stod ubevægelig, indtil Frands endelig kom. Han gik saa hen og strøg Hesten med sin flade Haand paa Lænden og Benene et Par Gange, og straks blev Hesten frisk igen og kunde gaa ned i Stalden.

Som Raad mod Uheldene ved Kreaturerne brugte Frands at bore Huller omkring i Stolper og Døre i Gaarden, hvorefter han snittede lige saa mange Trætolde og slog i Hullerne igen.

4. KLOGE FRANDS KOMMER TIL MIDSKOV
(Fortalt af Musiker Lars Olsen, f. 1857.)

I min Ungdom drev Ane J. i Midskov, Væver Anders J.s Kone, en ret omfattende Forretning med at tage Vorter og Ringorme af Folk. — Hun brugte en gammel, rusten Kniv dertil samt nogle Formularer, jeg ikke kender.

Min Moder fortalte, at hendes Fader, gamle Jens J., var meget frygtet; han kunde sidde hjemme og tage Smørret, naar der kærnedes i Gaardene, hvad Frands paa Sletten jo fortalte, naar nogen herovre fra var ovre at klage sin Nød for ham. — Frands var engang herovre for at undersøge Forholdene. Han tog da noget af den Fløde, som ikke kunde kærnes, og kogte den i en Krukke paa Ilden; men skønt den kogte et helt Kvarter højere end Krukken, vilde den ikke koge over. Han slog da til Krukken, saa det hele fløj i Ilden, og sagde saa: »Der fik den en Ulykke, som har voldt det.« — Men fra den Dag havde den gamle J. nogle slemme Saar i Ansigtet, som han aldrig forvandt.

5. NIELS KUSK

I

(Efter fleres Fortælling.)

I Huset Matr. Nr. 30 i Salby boede en Mand ved Navn Niels Olsen. Han var født i Hersnap 1785 og døde i Salby 1867. — Niels Olsen var i mange Aar Kusk for Kammerherren paa Hverringe og blev almindelig kaldt Niels Kusk. Han var en udmærket Taskenspiller, og der fortælles mange Historier om ham.

At spise Blaar, saa Ilden stod ud af Halsen paa ham, var kun Bagateller. — Ligeledes kunde han tage sit Hoved af og gaa med det under Armen, hvad han ofte gjorde, naar han gik hen over Borggaarden og skulde op til Kammerherren, eller naar han gik fra Kammerherren og tilbage over Borggaarden. —

Engang da han kørte med fire Heste og var kørt op foran Hovedtrappen for at faa Herskabet paa Vognen, kom han i Tanker om, at han havde glemt noget, hvorfor han gik og lod Køretøjet staa. Da han imidlertid blev temmelig længe borte, maaske med Villie; — thi der var en anden Mand, som havde pralet af at kunne køre lige saa godt som Niels, — saa satte denne anden sig op paa Bukken og vilde køre for Herskabet; men den gik ikke, — Hestene var som naglet til Stedet og var ikke til at

drive frem. — Langt om længe kom Niels igen, satte sig op paa Bukken, og nu var Hestenes Fortryllelse hævet. —

Da han engang var ude at køre for Herskabet paa Hverringe, var der en Arbejdsmand fra Salby, som troede at være ubemærket, der satte sig op bag paa Kalechen, — der hvor Pladsen var til Fodersækken, — for at køre med til Salby. Niels havde opdaget ham, men lod som ingenting og magede det nu saaledes med ham, at det ikke var ham muligt at komme af Vognen, da de kørte gennem Salby. I Mesinge holdt Vognen stille engang, og Manden forsøgte at komme af; men hver Gang han gav Slip med den ene Haand, holdt han fast med den anden, saa han var nødt til at blive, hvor han var. Først da Køretøjet naaede til »Borret«, Bakken mellem Mesinge og Dalby, lod Niels Kusk Manden slippe af Vognen, og saa kunde han gaa tilbage til Salby.

II

(Fortalt i Lundegaard.)

Niels Kusk kunde binde en Hund. — Engang kom han ind i en Gaard, hvor der var en meget glubsk Hund, der stod bundet, og han væddede da med Gaardens Folk, at han kunde »dølle« den. Han gik saa hen og saa skarpt paa den, løste den, tog den i sin Favns og bar den ind i Dagligstuen, hvor han lagde den paa et Bord, altsammen uden at Hunden gav et Kny fra sig; men Fraaden stod den ud af Munden. Da den havde ligget en Tid paa Bordet, tog Niels Kusk den atter og bar den ud til Hundehuset, lagde den ned og gav den Lænken om Halsen igen, men Hunden blev liggende, indtil Niels hævede dens Fortryllelse.

III

(Fortalt i Lundegaard.)

Niels Kusk var dygtig til at »dølle« Tænder. Naar nogen fik Tandpine, saa søgte man hen til ham. Han tog saa et Søm, stillede sig hen foran Patienten, som ogsaa skulde staa op, strøg saa Kinden ud for den syge Tand med sin Haand og derefter Tandens med Sømmet. Naar dette var gjort, tog han en Hammer og gik udenfor Huset og slog Sømmet i en Stolpe eller et Stykke Træ; men Patienten maatte være aldeles stille, saa længe det varede.

6. OLE VÆVER

(Fortalt af Gmd. Frands Pedersen, Mesinge.)

I Mesinge, i Huset Matr. Nr. 77, boede en Mand ved Navn Ole Hansen, som var født i Martofte 1806 og døde som Husejer i Mesinge 1881; han var Væver af Profession og blev almindelig kaldt Ole Væver.

Engang da han gik en Tur i Byen, kom han forbi Smedien, hvor man var i Færd med at sko en Hest, som var meget uregerlig; tre Mand foruden Smeden stod og brødes med den. Efter at Ole en Tid havde staaet som Tilskuer, siger han til dem: »Gaa I nu væk, lille Børn, saa skal jeg nok holde et Ben op.« — Som sagt, saa gjort; han holdt et Bagben op, medens Smeden, Anders Rasmussen, lagde Skoen under, og Hesten rørte ikke et Lem. »Nu kan I holde de øvrige Ben op«, sagde han til Tilskuerne, og Hesten stod derefter rolig og from som et Lam, ogsaa efter at Ole var gaaet sin Vej.

Samme Ole kom engang hen forbi Møllerens Bopæl i Mesinge, hvor en Gaardmand med sin Karl holdt paa Vejen for at læsse nogle faa Knipper Halm paa Vognen. Ole bliver staaende, ser paa dem, mens de læsset, og siger saa: »Las nu edde mer' paa, lille Bø'n, aint end Hestene ka' træk'et.« Folkene mente, at naar de ikke skulde have mere end en Snes Knipper paa Vognen, saa kunde Hestene sagtens trække Læsset. Da man var færdig med Læsningen og vilde til at køre, saa gjorde Hestene sig aldeles stædige, endskønt de aldrig før havde vist Tegn til Stædighed, og de var ikke til at drive af Stedet, førend man havde læsset Halmen af Vognen igen. »Je tæinde nok, lille Bø'n, I læsset' for møj paa«, sagde Ole og gik sin Vej.

7. KARL »BINDER« PIGE

(Fortalt af Gmd. Povl L. Christoffersen, Lundegaard.)

I Lundegaard tjente engang en Karl, som hed Niels. Samtidig var der i Gaarden en Pige, Line, som han forgæves gjorde Kur til.

En Dag i Høstens Tid, da Folkene gik og høstede, skulde Pigen hen at malke. Saa siger Niels: »Hvad skal det gælde! Nu skal jeg binde Pigen, saa hun ingen Steder kan komme«. — »Aa, Snak«, siger Manden, »det kan du ikke.« — »Ja, nu kan I se«, siger Niels.

Pigen var da netop med Malkevognen kommet op paa Top-

pen af Aalehøj, en Bakke, som findes i Marken, men stod nu der bomstille og kunde ingen Steder komme. Niels blev dog selv noget betænkelig og siger: »Hvis jeg nu ikke kan huske, hvad jeg skal sige for at løse hende, hvad skal jeg dog saa!« Efter nogen Omtanke fandt han dog, hvad han skulde sige, og Pigen blev løst igen. Men Niels sagde bagefter: »Jeg skal aldrig prøve paa det mere.«

8. PER KRAG

(Fortalt af Musiker Lars Olsen, Midskov.)

Der var nu Per Krag i Midskov, han var ogsaa klog, mere end de fleste; i det mindste havde han da Skyld for det. Da jeg var en stor Dreng, fulgte jeg ofte med ham ud til vore Marker for at flytte Køerne. Skønt han da var en gammel Mand, vandt jeg dog hans Fortrolighed og kunde have lært meget af ham. — Engang vi fulgtes ad, siger Per Krag til mig: »Hvis der nu kom et Par løbske Heste mod dig, ved du saa, hvad der da var at gøre?« Det vidste jeg selvfølgelig ikke. »Jo,« siger Per Krag, »hvis man kan naa at faa et Lomme-tørklæde op af Lommen og slaa en Knude paa det, inden Hestene naar os, saa vil de straks standse.

Per Krag døde 1901.

9. NÆSEBLOD STANDSES

(Fra Lundegaard.)

I.

Bolsmand paa Salby Mark, Jakob Rasmussen, havde engang faaet Næseblod, der var meget voldsomt og ikke vilde standse. Han søgte Hjælp hos Jordemoderen og hos Lægen, uden at de kunde hjælpe ham. Saa sendte Jakob Bud til Gmd. Christoffer E. i Salby, om han ikke vilde hjælpe ham, for han havde hørt, at han, Christoffer, kunde standse Blod. Christoffer undskyldte sig med, at han ikke holdt af det; men paa Budets indtrængende Bønner kom han dog. Da han kom ud til den syge, fremsagde han en Formular paa Hebraisk, som han havde lært af en anden Mand, men som han ikke selv vidste Meningen eller Betydningen af. Næseblodet holdt op, og Manden var hjulpet.

Nogen Tid derefter havde Præsten i Mesinge, Hr. Lehn, faaet denne Tildragelse at vide, og han gik da ned til Chri-

stoffer og spurgte, hvad det var for en Formular, han havde brugt med saa god en Virkning. Christoffer gentager da, hvad han havde sagt, og spørger saa Præsten, hvad Betydningen er af disse Ord. Præsten sagde da, at paa Dansk betød det:

»Peter og Johannes gaar over en Aa
og byder denne stille at staa.
Saaledes skal dette Blod (rinde?)
som Mennesket gaar til (Tinde?).

I Navn Gud Fader, Gud Søn, Gud Helligaand.«

Christoffer spurgte Præsten, om det var nogen Synd at bruge denne Formular, hvortil Præsten svarede: »Synd er det vel egentlig ikke; men det er dog ikke værd at bruge den.« — Christoffer brugte den heller ikke oftere.

II.

Næseblod og al anden Blødning kan standses, naar man med Fingrene kan faa en Trækile, der er slaaet i et Stykke Træ eller i et Redskab, trukket ud. Man lader saa Blod dryppe ned i Hullet, hvor Kilen har siddet, og slaar atter denne deri.

HEKSERI

1.

(Fortalt af Johanne Christoffersen, Lundegaard.)

I en Gaard i Maale skulde der bages Rugbrød, og man havde hentet Melet fra Møllen. Da man var kommet hjem med Møllesækken, hvori der var Mel af 12 Skæpper Rug, saa kunde ingen af Karlene bære den ind. Ved at Karlene nu staar og spekulerer over dette her, kommer Pigen ud i det samme. »Den skal vi snart faa ind«, siger hun og bad dem om at vælte Sækken ned fra Vognen. Da dette var gjort, gik Pigen hen til Sækken, som Karlene havde rejst op paa Enden.

»Aa nu fig hun Seggi te aa gaa lejse net a sej sæl hen a Stenbroen aa in a Brøgsdøren aa hen te Dejentrøuet, hvaa den still' sej; aa saa vaa di øver den Besvælihe me Møllepovsi.«

2.

(Efter fleres Fortælling).

Der var mange, som ikke havde rigtig god Tro til Smedekonen i S. — Naar man bryggede f. Eks., saa holdt man ikke af, at hun tilfældig kom ind i Bryggerset den Dag; thi saa vilde Øllet »kaste sig«, eller det vilde ikke gære.

Mads A. var en vældig Jæger og Krybskytte. Det traf undertiden, naar han gik ud med Bøssen, at han kom forbi Smedien. Stod Smedekonen da tilfældigt uden for Døren, sagde hun ofte: »Lykke paa Jagten, Mads!« Men saa vendte han oftest Næsen hjemad med det samme; thi han vidste, at den Dag fik han ikke noget i Tasken.

ANDRE SAGN OG FORTÆLLINGER

1. BAKKE, SOM IKKE MAA RØRES

(Fortalt af Gmd. Hans Jensen.)

I en Mark paa Birkebjerg findes en Bakke eller Høj, som i Følge et gammelt Sagn hverken maa røres med Plov eller Spade, for da vil der times Ejeren en Ulykke.

Nuværende Ejer har selv to Gange prøvet paa at grave i Højen; men hver Gang blev han upasselig og syg i et Par Dage. Da han den ene Gang begyndte at grave i Højen, saa det ud, som om Gaarden stod i lys Lue; men da han straks skyndte sig hjem, viste det sig, det kun var Blændværk. Nu har Gaardmanden lovet, at man i hans Tid ikke oftere skal prøve paa at grave i Højen.

2. KOLDFEBER

(Fra Lundegaard.)

Sidst i 1860erne var der her paa Hindsholm — maaske ogsaa i det øvrige Land — en Sygdom, som optraadte meget hyppigt, nemlig Koldfeberen. Den blev almindelig kaldt »den kajle« og kom baade som 1ste, 2den og 3die Dags Feber. Anfaldene, under hvilke man havde Kuldegysninger, der varede et Par Timer og efterfulgtes af Sved og høj Temperatur, kunde komme saa præcis, at man kunde indrette sit Arbejde derefter og holde op med Udearbejdet i god Tid for derefter at gaa i Seng og blive der, til Feberen var forbi. Der var kun faa Huse og Gaarde, hvor man ikke havde Besøg af »den kajle«.

Som et probat Middel for at komme af med Sygdommen skulde man købe for 4 Skilling Salmiakspiritus, som man skulde komme paa to Flasker. Saa skulde man købe 1 Alen Bændel, og dette skulde bæres om Halsen i 24 Timer, hvorpaa det skulde kommes i den ene af Flaskerne med Salmiakspiritus, som derpaa skulde proppes til og graves ned under en Hyld; den anden Flaske Spiritus skulde man selv drikke.

Da man for kort Tid siden (efter 1920) i Maale sløjfede et Hegn og ryddede Plantningen, fandt man netop en saadan lille Flaske gravet ned under en Hyldebusk.

ET HIMMELBREV

Det følgende er en Afskrift af et af de mange Himmelsbreve, som for godt hundrede Aar siden var ret almindelige. Originalen er skrevet paa et Ark vandmærket Papir, sammenlagt som en Bog med 8 Blade. Skriften er ret tydelig, men Bogstaveringen noget mangelfuld, hvorfor jeg (Hans Nielsen) har rettet noget ved den.

Det er et Brev, som Gud selv med Guldbogstaver haver skrevet og henger i Kirken siger mand paa Mikael's Kirke over Daaben. Hvo dette Brev angriber — fra den flyer det, men hvilken det vil afskrive søger det sig. En Mil fra Assens hendte sig, at en Mand ved Navn Just, som boede i Assens, mødte en ung Karl i brune Klæder og havde ingen Knapper i sin Kjortel, men en sort Hue paa sit Hoved. Den unge Mand overgav Just dette Brev, at han skulde gaa hen til Præsten dermed. Præsten sagde at det var et Spøgelse. Saa kom han anden Gang til Just og sagde, at han var en Guds Engel og han slog sin Kjortel til Side. Da var han saa klar som Solen, saa at han ikke kunde se paa ham for Klarheds Skyld. Han sagde du tør ikke frygte dig, men gaa til Præsten og forkynd ham, at Gud ikke kan have Ro for de fattiges Suk og Raab; thi Jorden er fordærvet af de mange Synder, som gaa i svang i Verden og for den store Hoffærdighed, som Menneskene bruge. Brevet lyder saaledes:

Den, som arbejder om Søndagen han, er forbandet, som Gud selv siger med sin Engel Mikael, der for byder jeg eder at I ikke arbejder om Søndagen men gaa flittig til Kirke baade unge og gamle. I skulle ikke sminke eders Ansigt eller kruse eders Haar; thi dermed bedrive i Hoffærdighed, som Gud fortørner. I skulle dele eders Rigdom med den fattige. Jeg Jesum Kristum haver med min guddommelige Haand skrevet det: I have sex Dage om Ugen at arbeide i, men Søndagen skulle I helligholde, Gud til Ære, med Flid høre Guds Ord, og dersom I ikke gjør det, da vil Jeg straffe eder, baade unge og gamle. Atbeder hos Gud eders Synder paa det de kan blive eder forladte; thi hverken for Sølv eller Guld kan eders Synder blive eder forladet, men for mit Blods Skyld kand eders Synder blive eder forladne siger Jesum Kristus. Hvo som troer bedriver intel

ondt i mit Navn; thi Jeg haver skabt eder af intet og Jeg kan og gjøre eder til intet. I Mennesker skulle ikke slaae hinanden ihjel, hverken med Vold eller Bagtalelse. Ærer eders Forældre, saa vil jeg give eder Sundhed og Fred med eders Næste som med eder selv. Hvo som ikke troer dette Brev sandt at være skal ikke have Lykke og Velsignelse; thi Jeg det med min guddommelige Haand haver skrevet. Hvem som haver dette Brev i sit Huus og ikke aabenbarer det, han er fordømt, den ene skal lade det afskrive af den anden og dersom de end haver saa mange Synder, som der er Sand i Havet og Stjerner paa Himlen og Grus paa Jorden, saa skal de forlades eder, dem som troer fast, og hvo som ikke troer de skulle døe. Omvender I eder ikke da bliver i elendige og fortabt. Jeg vil adspørge eder paa den yderste Dag og skulle I ikke kunne svare mig et til Tusinde for eders Synders Mangfoldigheds Skyld. Hvo som dette Brev haver i sit Huus eller paa sig skal Torden ikke skade men altid være friet fra Ild og Vand og al Nød, og alt godt skal vederfares dem. Behold dette Brev, som jeg haver sendt med min Engel Mikael. Jeg er Jesum Christus, troer fast paa mig saa vil Jeg give dig Himmerig, hvo som ikke omvender sig, skal pines i Helvede. Jeg siger: omvender fra eders Hof-færdighed og Gudsbespottelse og Drukkenskab og Gerrighed; vær barmhjertig imod de fattige: thi hafde deres Suk og Raab ikke været, da hafde der ikke kommet Regn paa Jorden i fem Aar og der hafde blevet saadan en Elendighed med Hunger og Dyrtid, at en Moder skulde have ædet sit eget Barn, de skulde have staaet friske op om Morgenens og være døde inden Aftenen, ja Jammer og Bedrøvelse skal blive, at Menneskene skulle raabe: o Ve, og Ve, vi bedrøvede, hvor skulle vi henvende os. Men dersom I omvender eder da skal alle Mennesker længes efter at blive i tusinde Aar, saadan Glæde skal der blive paa Jorden, ja eders Gud skal have Lyst til eder. Den som dette Brev dølgger han er forbandet, men den som det forkynnder han skal have Lykke og Velsignelse i Christum, som er Lovens Ende, hvo som troer paa Christus han er Rettærdig. Amen.

Munkebo Skole, den 25. April 1825.

Anne Jens Datter.

GAMLE SANDSAGER

RIFFELPLOVEN

I Tilknytning til Artiklen i Fynsk Hjemstavns Majhæfte om Ploven meddeles, at Jens Smed i Farstrup, Vigerslev Sogn, smedede fortrinlige Riffelplove. Muldfjælen dannedes af 5 Riffler, hvoraf den underste var sværere end de andre, den endte i en Fortykkelse, som kaldtes »Saalen« i Modsætning til Landsidens »Hæl«. Hæl og Saal skulde sidde vandret, saa at Ploven stod fast i lige Grad paa begge, og kunde den ikke gaa mindst 5 Favne, uden at Plovkusken skulde støtte Styret, var en saadan Plov enten forkert stillet i »Forskæret« (= Fortræk- ket), eller ogsaa laa Fejlen i selve Plovfodens Indstilling.

Da jeg 1892 kom til Moderup, Sørslev Sogn, var den gængse Plov en støbt Riffelplov, den saakaldte Kaalshave-Plov, som dog langt fra stod Maal med Farstrupploven.

De 5 Riffler eller Grene tiltog i Bredde mod Afslutningen, Afstanden mellem dem indbyrdes tiltog ligeledes, men i meget nøjagtigt Forhold, da ellers Sten kunde sætte sig fast og genere.

Den jyske Plov med Skære og Landside i et Stykke kan forekomme endnu her i Vendsyssel.

N. A. Boe, Jerslev, Jylland.

INDSKRIFT PAA DØRHAMMER I HILLERSLEV

I Hillerslevgaard, Matr. Nr. 10, findes en Egebjælke, Dørhammer, der skal have siddet i en ældre Bygning, med følgende Indskrift: »Fra os vene ald Skade och Ildebrand — beskierme os Guds weldige Haand — Gud unde os her paa denne Wd Ø — erlig ad lefve og salig ad dø. Anno 1594.«

Gaarden har i ældre Tid været Præstegaard, før Østerhæsinge og Hillerslev Pastorater blev sammenlagt 1626. Senere har den været Tinggaard.

J. Pilegaard.

NEDGRAVET HOLSTENSKRÆMMER VED GJELSKOV

I Kræmmermaen paa Gjelskovs Mark var tidligere en grøn Plet. Ved Dræning ca. 1890 opgravedes et Skelet, som antages at have været af en Holstenskræmmer. Længe før Skelettet blev fundet, talte man om, at her laa en Holstenskræmmer begravet, ligesom Stedet længe før havde Navnet Kræmmermaen. Den grønne Plet ligesom viste, at her var noget.

J. Pilegaard.

»Nordfynsk Bondeliv« til Favørpris.

Fra Forfatterinden Christine Reimer, Odense, foreligger Tilbud om, at Fynsk Hjemstavns Holdere kan faa hendes store og værdifulde Værk Nordfynsk Bondeliv i Mands Minder I—V, der i Bogladen koster 20 Kr., for kun 12 Kr. De Holdere, der vil benytte sig af dette smukke Tilbud, vil faa Værket portofrit tilsendt, naar de indbetaler 12 Kr. paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1938

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—38 samlet for 44 Kr.

Nogle overkomplette Aargange 1928—29 og 1935—38 sælges for 2 Kr. pr. Aargang. De øvrige sælges ikke særskilt.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg Kr. 2.00,	med Skindryg Kr. 3.00		
To Aargange samlet	—	- 2.50,	—	- 3.50
Tre Aargange samlet	—	- 3.50,	—	- 4.50
Fire Aargange samlet	—	- 4.50,	—	- 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

H. C. Frydendahl:

S. Jørgensen, Kistrup.

Hans Liv og hans Indsats som Skolemand og Historiker.

Den Artikelrække, der offentliggjordes i Fynsk Hjemstavn Juni—Decbr. 1938, foreligger nu i Bogform i væsentlig udvidet Skikkelse. Udvidelsen gælder saavel Tekst som Illustrationer.

Af Udtalelser i Bladene:

»Skildringen af Lærer Jørgensen, Kistrup (født 1838, død 1903), indeholder Kapitler om hans jævne Landsbyslæggt, hans triste, fattige Barndom og Ungdom, dernæst som Skolemand, Historiker og Arkivar og til sidst om hans Hjemliv og sidste Tid, da Sygdom nedbrød hans Helbred, saa Afslutningen paa Livet for saa vidt ikke var lysere, end da han begyndte det under de trange Forhold i det lille jordløse Indsiederhus. Man kunde have undt ham en bedre, mere gunstig Livsskæbne, noget blidere Bør med paa Livets Vej. Men hans Minde lever og er gennem Bogen bevaret paa bedste Maade....

Mindebogen om Søren Jørgensen er afsluttet med udførlige Kildeangivelser, Noter og Meddelelser, der øger dens Fyldighed, og jeg vil regne det for overflødigt at tilføje — altsaa for en Selvfølge —, at Bogen gaar ind i Udlaansbiblioteker og alle Hjem, der har Interesse for vor fynske Hjemstavn med de rige Minder, hvad enten det drejer sig om Personal- eller Lokalhistorie eller alle andre gode Minders Bevarelse — som her et Æresminde.«

Christine Reimer i Fyns Tidende.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 3 Kr. indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Grindsted Realskole. Kostskole. — Præliminæreksamen.
Program sendes. Jens Futtrup.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjerteminde-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud - Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavns«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Nielsens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavlser, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavns Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»I et Forord skriver Hr. Frydendahl, at han med dette Skrift har villet
sætte N. Rasmussen Søkilde et litterært Minde, og dette er gjort paa en
meget smuk og værdig Maade. — Enhver, der har Interesse for fynsk Kultur-
historie, bør tilegne sig dette lille med stor Grundighed udarbejdede Skrift.«
Land. i Fynboen.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
for et hæftet eller 3 Kr. for et indbundet Eksp. indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavns, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn



Maanedsskrift for den fynske Øgruppe.
Udgivet og ledet af
H. C. Frydendahl.

Indhold: Chr. Nielsen: 1 fynsk Dejer. — H. C. Frydendahl: Chr. Nielsen, Aabøim. —
N. P. Nielsen: Skoleforhold paa Hjortø og Birkholm. — Valdemar Bendigen: Langelandsk høst
i 1880erne. — Anders Nielsen Kildevæld: Om Brandvæsenet i gamle Dage i Bråbetrolleborg Sogn
og Omegn. — Christine Reimer: Gamle Byrim. — Gamle Sandsager.

9. hæfte.

September 1939.

12. Årgang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

FYNSK HJEMSTAVNSSAMLING

Gennem en Række Aar har jeg samlet Optegnelser, Billeder, Udclip og lignende af topografisk, biografisk og saglig Art vedrørende Fyn. Samlingen, der nu omfatter omkring ved 60,000 Stk., kommer mig i høj Grad til Nytte ved Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn«.

Ofte har jeg den Glæde at modtage Bidrag fra andre til Samlingen. — Skulde Læserne have Ting liggende, som de ikke har særlig Interesse i selv at opbevare mere, eller som før eller siden bliver bortkastet eller tilintetgjort, modtages de med megen Tak til Samlingen. De kan da komme Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn« til gode og forhaabentlig gavne anden fynsk Hjemstavnsforskning. Samlingen skal senere overflyttes til et offentlig tilgængeligt Studielokale ved Fyens Stiftsmuseum.

Særlig Interesse har gamle og nye Fotografier (ogsaa Amatørfotografier) af Personer, Bygninger og Landskaber samt Prospektkort, Breve, Dagbøger eller andre skriftlige Optegnelser.

I den sidste Tid har jeg modtaget:

Fra Assens Amts Avis et Nr. af Bladet med Poul Rune: Kresten Jivl — den »kloge Mand« i Ebberup.

Fra cand. pharm. H. Brandt, Faaborg, et Portræt, en Samling Henvisningssedler, Smaatryk og Udclip.

Fra Christine Clausen, Hestehaven, Ryslinge, 7 Portrætter.

Fra Landinspektør Chr. Hvenegaard, Svendborg, en Pakke gamle Aviser og et Sanghæfte.

Fra Fisker Jørgen Duus Jensen, Munke, 4 fotografiske Billeder.

Fra Fru Adolfine Juul, Munke, en Samling Prospektkort, Skillingsviser, haandskrevne Viser m. v.

Fra Gdr. And. Nielsen Kildevæld, Lydinge Gaarde, 2 Smaatryk.

Fra Havnepasser Johannes Mortensen, Avernakø, et Blad og et Hæfte med haandskrevne Viser.

Fra Kbmd. Holger Schmidt, Svendborg, en Samling Billeder, Lejlighedssange, Breve m. v.

Fra Fotograf C. Søberg, Aalborg, en Lægebog fra 1793.

Fra Barber L. P. Unkerskov, V. Aaby, en meget stor Samling Bøger, Smaatryk, Billeder, Breve m. v.

Fra stud. mag. V. Valerius, Glim, en Samling Kværndrupiana, en Afskrift af et ikke udgivet Digt af Stiftsprovst, senere Biskop Jens Paludan-Müller og 2 Digtsamlinger af Vedel Simonsen.

For alt dette udtaler jeg min bedste Tak.

H. C. Frydenaahl.



Erh. Jensen fot.

Hans P. Lunde.
1859 — 12. September — 1939.

I FYJNSK DEJDER

AF CHR. NIELSEN, AAHOLM

(MAALET FRA SKAMBYEGNEN)

Dæ vå e(n)j Ga(ng)j, a i(ng)jen Må(nd)j vi mejne,
a dæ ku sø(ng)jes po vu fynske Snak.
Di klöue trou, a Jysk de hæjlt alejne
a Bwnespröwet Tuwnen te sej trak,
a Fyjnsk vå sæjrt
å gröue svæjrt
få væ:r i Dejder å få læjrt.

Dæ kârn i Må(nd)j, som Fyjnsk fek sat på Tuwne,
mæj:r end di å(nd)re hiite hå gjowr.
Hå(n) bar de goue Navn Håns Peder Luwne;
hå(n) hå sin Rou po Fyjn, i Slæjdens Jowr.
Der i hans Si(nd)j
gek Rytmer i(nd)j
om Föwl å Blomst, om Væ:r å Vi(nd)j.

Hans Föjenawn ve je slæt edde gæme:
Mæ Pedersen i Kærgen blew hå(n) dæwt.
De, suwnes je, mo edde hæj:lt vi glæme.
Som ö(ng)w hå(n) sæj hå Nawnet Luwne kôwt.
Et så(n)jt Skridt
vi sæj:r så tit,
i Må(nd)j et å(nd)et Nawn hå hit.

Hans Föjegowr je tit há haw fá Øe;
 vi æ smæ(nd)j sán omtræ(nd)jt fro same E:n.
 Dæ(n)j ligger fá sæj sæ:l dær pá de hœe,
 á om dæ(n)j growr sá hø:t et Pilehe:n.
 Dæ(n)j Tåstrob Byj
 hår imo Syj
 á Haui uw mo Luwne Gyi.

Hær fek Håns Peder da sin føste Föje;
 hæ'fro há(n) gik som lille Skouledræ(ng)j;
 hær fek há(n) pröue Buwnens Slij á Möje;
 hær kám i Kla(ng)j hans Jaerdes Harbestræ(ng)j.
 Ba Hæst á Plöw
 hans Taenger dröw
 mæ Væ:s om Aer, Måe á Sköw.

Så mannen Pie fek et Væ:s á höjre,
 te hun ku bliw sá ræle bløj i Si(nd)j.
 Dæ(n)j mi(nd)jste Ti(ng)j ku Knæjdens Jaerde røjre,
 så de ku træ(ng)je i hans Rytmer i(nd)j.
 Ja sæ:l i Kák
 ku ásse nåk
 glij mæ i Hånses Væseflák!

Á Håns blew stowr á kám i Kö(ng)wens Trøe;
 i Tjænsten blew há(n) te Infanderest.
 Men mæ de dæ:r há(n) kudde la sæj nœe,
 há(n) hælme edde, før há(n) nöu fek læst.
 Hå(n) fek no Gawn
 a Køwenhawn,
 før há(n) töw te si Föjestawn.

Ja há(n) vá Dejder, som há(n) á vá Buwne
 hæ:r po sit Fyjn, si(n) kære Föjeøi,
 dæ(n)j ö(ng)we Må(nd)j, dæ gik som Dræ(ng)j i Luwne.
 Há(n) skrew om O, om Må á Dålens Sei.
 Så kø(n)jt há(n) sa(ng)j
 om Dawi la(ng)j
 om lewje He:n á Liwets Ga(ng)j.

Vu fyjnske Dejder, Dæj ve hær je prijse,
 fá'de Du sa(ng)j po fyjnske Bø(nd)jers Spröw.
 Di(n) Buwnesa(ng)j vi aller ve fá'lijse,
 dæ(n)j höwses bör a Buwni ba si Plöw.
 Mæns Tijer go,
 Dit Mi(nd)je sto
 po E:nen la(ng)js mæ Luwne O!

CHR. NIELSEN, AAHOLM

1879 — 23. SEPTEMBER — 1939.

AF H. C. FRYDENDAHL.

DET var først i den fuldmodne Alder, Chr. Nielsen, Aaholm, blev Skribent, og det var i særlig Grad Minderne fra Barndommen og Ungdommen, der gjorde ham til det. Det gaar ofte saadan, at det, man har faaet paa Afstand, baade i Tid og i Rum, faar en egen Tone og Styrke. Det er ikke blot Bygninger og Bohave, der forskønnes af Alderens Patina; det gælder ogsaa Minder og Indtryk fra Barndommen og den friske Ungdom.

Chr. Nielsen er født i Sønder sø Sogn som den fjerde i en stor Søkendeflok. Hans Fader var Husmand og Arbejdsmand. Da det en Tid kneb for Moderen med at overkomme alt i Hjemmet, tog hendes Onkel, der sad som barnløs Enkemand i en Gaard i Uggerslev, den lille Christen med sig hjem. Han skulde kun blive der, indtil Moderen kom lidt mere ovenpaa igen; men da de i Uggerslev gjorde saa meget ud af den lille Fyr, endte det med, at han blev der gennem hele sin Barndom. Det var endda Hensigten, at den lille Christen Nielsen skulde have Gaarden. Selv vilde han nu helst have været til Bogen; men hans Bønner i den Retning affærdigedes stedse med den Besked, at han jo skulde have Gaarden. Ved Skæbnens Ugunst og andres Mellelkomst glippede imidlertid dette. Han blev altsaa hverken en studeret Mand eller Gaardmand i Uggerslev.

Men han blev dog ved Bondearbejdet, og hans Livs Tilskikkelser førte ham til Syd fyn, hvor han nu i 27 Aar har været Ejer af den lille Gaard paa Krarup Nordegn, som han har givet Navnet Aaholm.

At han ikke er forsumpet i bitre Tanker over oplevede Skuf-



C. Johansen fot.

Chr. Nielsen, Aaholm.

felser, men er kommet til at holde af sit Hjem og sin Gerning, fremgaar bl. a. af Digtet »Buwni« i sidste Hæfte af Fynsk Hjemstavn. Han har troligt slidt i det med Gaardens Bedrift, indtil tiltagende Sygdom i de senere Aar har tvunget ham til lidt efter lidt at indstille Arbejdet. Han har adskillige Gange maattet gennemgaa et langvarigt Sygeleje, jævnlig ogsaa et langvarigt Sygehusophold. Under denne ufrivillige Uvirksomhed kom hans Tanker til at sysle vedholdende med Indtryk og Oplevelser fra hans Barndom og Ungdom derhjemme i Uggerslev, Sønder sø og i Skamby, hvor Moderens Fødegaard især var bleven ham kær. Minderne fik en saadan Magt over ham, at de lagde ham Pennen i Haanden. Der fremkom da en lang Række Optegnelser og Skildringer af hans nordfynske Oplevelser.

Snart begyndte det ogsaa at forme sig til Vers. Som Verskunstner har han hurtigt opnaaet et ikke ringe Herredømme over Sproget. Versene kommer, som han udtrykker sig, næsten trillende af sig selv. Særlig fortjenstfulde er hans Digte i Folke-maalet. Faar han Lykke til fortsat at udvikle sig i den Retning, vil han opnaa en smuk Plads blandt de bedste fynske Folke-maalsforfattere.

Fynsk Hjemstavn har i Aarenes Løb optaget adskillige af hans skriftlige Arbejder. Men ud over, hvad der hidtil har kunnet blive Plads til i Hæfterne, har han til Fynsk Hjemstavns Samling foruden sine mange Digte og Lejlighedssange skrevet en omfangsrig og meget værdifuld Række Optegnelser. Dette Optegnel-sesarbejde er endnu ikke afsluttet, selv om det første Tusinde haandskrevne Sider i Kwart er fyldt. Det vil forhaabentlig blive fortsat længe endnu. Det er et Kildeskrift af betydelig Værdi for Studiet af fynsk Bondeliv i det sidste Par Menneskealdre.

Det er mig en Glæde i Anledning af Chr. Nielsens 60 Aars Dag at udtale min oprigtige Tak for værdifuldt Medarbejderskab.

SKOLEFORHOLD PAA HJORTØ OG BIRKHOLM

AF N. P. NIELSEN, HOVSLUND

Drejø Sogns Degne- og Skolehistorie har i de første hundrede Aar efter Reformationen ingen Navne at opregne.

1535 blev Henrik Nielsen fra Tryggelev paa Lange-land Degn og Skoleholder paa Drejø. »Han havde ingen fast

Bopæl og gik paa Omgang fra Mand til Mand«, døde 1681, 72 Aar gammel.

Svigersønnen, Hans Carlsen fra Als, blev hans Efterfølger. Tommerup siger om ham: »Denne Degn, som forhen saa mangen, var Professionist, ja baade Skræder og Smed, skal ej have været duelig til Skolehold, havde som øvende to Haandværker, heller ikke Tid dertil, og havde han end havt Evner og Tid, havde han ej dertil følt sig forpligtet; thi paa Skoleløn var endnu ej tænkt; derfor lejede Drejød Mænd Husmand Claus Skræder til at holde Skole.« H. Carlsen naaede at faa bygget Degneboligen. Aar 1726 døde han, 83 Aar gammel.

1712 var Sønnen, Henrik Hansen, født 1683, blevet Sognets Degn. Han duede ikke meget som Skolemester. Paa denne Tid blev en Skolestue bygget, »efter Foranstaltning af Herskabet paa Egeskov, men paa Sognets Bekostning«. Præsten Ole Tønder paatvang Degnen en Medhjælper »mod hans Villie«; men da Tønder var druknet (¹⁷/₂ 1747), jog Henrik Hansen denne bort og fik ingen ny i Stedet for. Han døde 1762, 79 Aar gammel.

Sønnen Hans Henriksen arvede Embedet. Tommerup siger om ham: »I ham begyndte Videnskabeligheden at fremspire hos Sognets Degne, thi han blev i sin Ungdom sendt til den Ærøskjøbings Skolemester, for at lære Skrivning og lidt Regning, og talte han tit om den Færdighed, han erholdt i »de Fire Specerier«. Udlært i den Ærøs Skole kom han hjem at tjene Bønder, fulgte sin Fader til Kirke, sang skjønt og glæder sig endnu over sin dobbelte Tone.« Hans »Videnskabelighed« var dog ikke stor nok til Tidens Fordringer, og 1811 fik han Pension: »fri Kost og Logis, samt 20 Rdl. Sølv af Eftermanden«.

Denne blev Hans Madsen, Drejød første seminarieuddannede Lærer, dimitteret fra Skaarup Seminarium 1811 med Udmærkelse, indsat i Embedet den 21. Juli 1811, blev 1824 forflyttet til Jordløse ved Faaborg.

Rasmus Pedersen, afskediget med Pension 1. Januar 1857.

Johan Nissen Koch, blev kaldet 12. Februar 1857, tidl. Lærer i Øster Snatbøl, Slesvig.

I Sommeren 1830 blev en ny Skole opført paa Drejød, indviet den 28. November s. A.

Nu er vi naaet hen til den Tid, da Læreren faar »fuldstændig reglementeret« Lønning. Man faar et godt Indblik i Lærerskaar i ældre Tid, da Lønnen til Dels bestod af Ydelser fra Be-

boerne, ved at læse Degnen Hans Carlsens Klage til Biskoppen, dateret 4. Maj 1720. Den Del deraf, som omtaler Ydelserne, hidsættes her: »Min salig Formand og jeg har tilforn nydt i Marken it Aar 7 Skjepper Land, it Aar 6 Skp., som Drejõe Mænd selv pløede og saaede til vor Nytte og Brug. Nu vil de ickun give mig 4 Skp. Land aarligen. En liden Ley, hvor der kunde avlis it Læs Hø, den lod de mig forbiude forleden Sommer, som hvercken dem eller mig kom til Vinterfoir, men i Aurit opædt af Kreatur. Andre Smaaesteder, hvor jeg kunde samle en føye Deel Hø blev mig forbuden.

Til Jul plejede de at give mig hver it Brød og it halv Svinehovet, eller og it Faarelaar efter eyen Behag, som jeg lod mig nøye med.

Til sidste Jul 1719 bekom jeg slet intet uden af 2 Mænd og A^o 1720 og ichun af tvende Mænd.

Til Paaske pleyede jeg at bekomme af hver Mand 2 Brød og Ti Æg, men A^o 1719 bekom jeg efter Sædvane samme Paaske-rente uden af 4re Mænd, som lod mig ikchun hver for sig it Brød tilbære, som jeg ikke annammede og A^o 1720 var jeg fornøyet undtagen med Rasmus Nielsen i Krogen, som gav mig alleene it Brød, hvilket jeg og iche vilde modtage.

Tilforn maatte jeg holde 10, nu maa jeg ichun hafve 6 Faar.

Dette mit retmæssige Angivende nødis jeg fattige gamle Mand i min høyeste Alderdom suplicando at andrage for Eders Høyærværdighed, som af den gode Gud og af vor allernaadigste Herre og Konge er sat til at bistaa all Geistligheden under Fyens Stift i deris Nød og Anliggende.« — Brevet slutter med en ydmyg Bøn om Hjælp og med Ønske om, at Biskoppen maa »med ganske velædle Familie leve i langvarig, lychelig og fredelig Welstand«.

Læreren paa Drejõe var den eneste i Sognet og skulde besørge Undervisningen paa alle fire Øer. Han underviste paa Drejõe uafbrudt i Vinterhalvaaret (1. Novbr.—30. April). I Sommerhalvaaret holdt han Skole paa Skarø i 10 Uger; men Børnene paa Hjortø og Birkholm skulde han hvert Sted kun give 5 Ugers Skolegang. Undervisningen foregik paa Omgang i Gaardene.

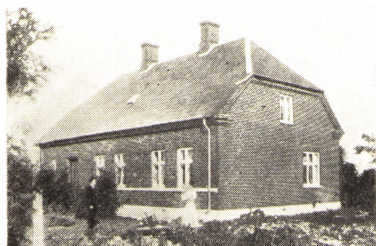
Denne Ordning var meget utilfredsstillende og førte til, at Sognets Ungdom stod langt tilbage med Hensyn til Kundskaber.

I 1857 bestemte da Kultusministeriet, at 1. Maj 1858 skulde en Skolebygning være opført paa Skarø og fra samme Dato en Lærer ansat.

Den første hed Otto Jørgensen; han blev allerede i December 1860 forflyttet til Strynø.

Peter Outzen Hasenkam blev kaldet i Marts 1861 og afskediget 3. Decbr. 1865.

Christoffer Rasmussen, først konstitueret, k. 8. Februar 1866, dim. fra Skaarup Seminarium i Juli 1865, forfl. 1875 til Holme ved Aarhus, død 20. Februar 1878.



Hjortø Skole.



Birkholm Skole.

Med Oprettelsen af Lærerembedet paa Skarø fik Lærerne der Pligt til at undervise paa Hjortø og Birkholm i Sommermaanederne. Denne Ordning var om end et Fremskridt for de to Øer, saa blev de dog stadig forurettet med Hensyn til Skolegangen.

I September 1868 oprettedes Hjortø-Birkholm Enelærerembede. Læreren skulde Aaret rundt undervise skiftevis 14 Dage ad Gangen paa hver Ø.

To smaa Skolebygninger blev opført. Paa Hjortø var Skolen tilbygget Hans Henningsens, paa Birkholm Rasmus Nielsens Gaard.

Den første Lærer var Valentin Rasmussen, født den 12. Marts 1840 i Vornæs paa Taasinge, dim. fra Skaarup Sem. 1864, underv. paa Skarø et halvt Aar, 1867 en kort Tid Vikar i Sønder Bjært ved Kolding, k. til H.-B. 1. Oktbr. 1868, afsk. med Pension 1. Januar 1906, død 29. April 1912. Gennem 38 Aar bestred han en Lærergerning paa disse Øer. I Skrift fra hans Elever kan man den Dag i Dag finde Træk, der vidner om hans elegante Haandskrift.

Emil Kristian Bidstrup, født i Sandvig paa Born-

holm den 30. Juni 1878, dim. fra Neksø Sem. 1902, k. 1. Maj 1906, forfl. til Borre paa Møen 1. Septbr. 1907.

Frands Peder Frandsen, født i Tjæreborg 16. Novbr. 1874, Forberedelseseksamen fra Varde Realskole 1893, dim. fra Nørre Nissum Sem. 1901, k. 1. Novbr. 1907, forfl. til Grove ved Skive den 1. Juni 1908.

Søren Petersen, født paa Mors 27. Juni 1878, dim. fra Skaarup Sem. 1898, k. 1. August 1908, forfl. 1. Juni 1910 til Skibhusvejens Skole i Odense.

Aksel Jørgensen, født 17. Juni 1883 i Tommerup, k. 1. August 1910, forfl. 1. Maj 1912 til Skibsted i Aalborg Amt.

Niels Peter Nielsen, født 12. Februar 1879 i Vester Saaby, Roskilde Amt, Elev paa Kjøng Højskole Vinteren 1904—05, Præparand paa Glamsbjerg Friskole 1905—06, dim. fra Vordingborg Sem. 29. Maj 1909, Vikar i Strynø Skoles Andenlærerembede 1909—10, Andenlærer i Sennels ved Thisted 1910—12, k. til H.-B. 1. Juli 1912, 1. Novbr. 1920 k. til Førstelærer i Hovslund, Aabenraa Amt.

Vilde man spørge om, hvorledes den periodiske Skolegang virkede paa Børnene, kan der kun svares: Udmærket. Hver Gang Skolen begyndte, mødte de gerne glade og friske med Lyst til at tage fat igen, og hvad Kundskaber og Dygtighed angik, stod de i Almindelighed fuldt paa Højde med Skolebørnene paa de andre Øer, der ikke havde afbrudt Undervisning.

Skolegangsordningen af 1868 blev ikke den endelige. Øernes Beboere kunde indse, at de paa Grund af Embedets Besværligheder var udsat for ofte at skulle skifte Lærer, og i 1920, da Embedet blev ledigt, var det et enstemmigt Ønske, at Enelærerembedet maatte blive delt i to selvstændige Forskolelærerindeembeder. Undervisningsministeriets Tilladelse dertil blev givet, den periodiske Skolegang ophørte, og Børnene fik daglig Undervisning ligesom paa Drejø og Skarø.

Den første Lærerinde i det nyoprettede Embede paa Hjortø blev Ragnhild Hansen Anker, født paa Skarø den 15. Juni 1889, dim. fra Ribe Sem. 1913, k. til H. 1. Novbr. 1921, fik Afsked med Pension den 31. August 1934.

Signe Larsen, født 11. Marts 1902 i Mellem Jølby, Solbjerg Kommune, Mors, Lærerindeeksamen den 17. Juni 1931 fra Ribe Sem., Aspirant ved Hjortø Skole fra 1. Februar 1935, fast ansat ved samme Skole den 1. Juni 1936, fra 1. November

1936 kaldet til Lærerinde ved Nørre Omme Forskole pr. Grønbjerg St.

Fru Dagmar Dahl Christensen, født 8. December 1901 i Stadil Sogn, Ringkøbing Amt, dim. fra Tønder Sem. 1925, den 1. November 1936 kaldet til Lærerinde ved Hjortø Skole.

I Birkholm selvst. Forskole blev den første Lærerinde Fru Emmy Nielsen, født Rasmussen, født 17. Januar 1893, dim. fra Vordingborg Sem. 1914, k. til Birkh. den 1. Decbr. 1921.

LANGELANDSK HØST I 1880ERNE

AF VALDEMAR BENDIXEN.

MEGET ved bondens daglige dont er forandret siden min barn-
dom for godt et halvt århundrede siden, også høsten har
fået et noget andet præg.

Dette skyldes særlig maskinerne, men også andre ting har været medvirkende. Det langt større kvæghold gør, at arealerne med korn bliver mindre, og bondens økonomiske velfærd bliver ikke i så høj grad som før afhængig af kornhøsten. Endelig er menneskenes indstilling overfor dette at more sig bleven anderledes, siden der bydes på så megen adspredelse udenfor hjemmet.

Når jeg nu skildrer høsten på min faders gård, så passer dette billede selvfølgelig ikke ganske på alle gårde, men forskelligheden bliver ikke stor. Faders gård — beliggende i Humble by — var en gård af den almindelige type med to spand heste og 50 td. ld., og i hine tider forløb høsten så nogenlunde ens på samtlige byens gårde.

Den første, der måtte tænke på høsten, var moder; allerede i Marts skulde det gamle øl brygges. Det fik noget rigeligt både med malt og humle. Før tøndens med det gamle øl blev spunset til, blev der mange steder i den lagt et tællelys, en blomst af perikon og en af en plante, der hed noget som kærte benedikte. Det var nærmest en magisk kraft, man tillagde disse ting. Disse sager brugtes dog ikke i mit hjem. Når øllet så lå i tøndens til høst, blev det en meget kraftig drik. Man kunde sige om øllet, som en mand sagde om en bog, han havde læst: »Den egner sig absolut ikke for børn og unge piger«. Også de voksne kunde øllet nok gå til hovedet.

Den næste, der forberedte høsten, var bedstefader. Han brugte at lave halmbånd — af plejltærsket rughalm — til at binde vårsæden med; han bandt dem sammen 40 i hvert knippe — det er en langlandsk trave. Denne laven halmbånd var ophørt på byens øvrige gårde, og da bedstefader døde 1887, blev vårsæden hjemme også bunden med »tyske bånd« lavet af en løk af kornet.

Fader pløjede for to husmænd; den ene havde tre, den anden fem td. ld. Det vil sige, de fik faders heste at dyrke deres jord med, og for dette skulde de gøre et bestemt antal høstdage, 15—25 efter deres jordlods størrelse, 5 pr. td. ld.

Fader begyndte lige så gerne høsten på en mandag som på nogen anden dag, hvad ellers kun de færreste vovede. Vel var man ikke overtroisk — bevares vel — men man kunde jo nu lige så godt begynde på en anden dag.

I høsten levede man lidt bedre end ellers. Om morgenen fik man — som hele året — stegt flæsk og derefter øllebrød. Kl. ni stod den på mellemmad — et stykke med kød og et med ost. Kl. tolv middag og derefter en times middagsøvn, og når man rejste sig fra denne, fik man kaffe. Kl. fire mellemmad som om formiddagen, og når arbejdet var slut ved ottetiden, fik man atter de obligate to stykker brød og dertil ølost — skørostklumper i gammeltøl — som spistes af fælles fad, dog var her også et fad med skørøst i mælk for dem, der fandt øllet for kraftigt. I dagens løb blev der såvel ved måltiderne som mellem disse drukket en mængde af det gamle øl, hvilket ogsaa undertiden kunde mærkes på mændenes snak.

Almindelige daglejere fik i dagløn 1,50 kr. 1896 betalte fader første gang 2 kr.

Selvfølgelig begyndte man med rugen, der altid blev bunden »efter jærn« — altså en binder til at følge hver mejer. Rugen sattes i runde »kramme« med otte neg i hver. Først rejstes 2 neg, derpå 2 ind mod dem, saa de 4 stod på kryds og tværs, og derpå igen 4 i de fire mellemrum. En række kramme hedder en »ån« — langt å. Fader regnede 18 kramme til et læs rug. Også hveden blev bunden efter jærn og sat i runde kramme, medens vårsæden skulde »ligge på skår« nogle dage for at vejres. Enkelte gange blev den fuldtvejret på skår, så den kørtes ind uden at sættes i kramme.

Når der kun var et lille stykke tilbage at meje af en mark,

blev der gerne sagt, at nu kom ræven snart. Nogle sagde også, at haren skulde komme.

Der blev så godt som altid høstet »ud fra« i modsætning til, hvad vestjyderne gør: hugger kornet »ind imod«, kun en enkelt gang blev rug høstet på vestjysk vis. Når mejerne — eller, som de her hed, »afhuggerne« — ved enden af skåren tog en slurk af det gamle øl, var det en staaende vittighed: Vi kan nok smage, det er af den tønde, katten sidder på.

Så kom den dag, man var færdig med afhugningen og skulde have »kålbrændevin«. Alle mejere stillede sig op og strøg leerne for husets gangdør og skulde så opvartes med æbleskiver og brændevin; fik de ikke dette, havde de ret til at afhugge husmoderens kål, deraf navnet kålbrændevin. Om aftenen blev der atter drukket en del snapse.

Når man skulde igang med at binde det mejede korn, skulde de svageste blandt mandskabet »sanke« med rive, en kunde sanke til to bindere. Nogen fest med mad og drikke var der ikke, når man var færdig med at binde, men der var alligevel en vis fest og ceremoni over dette at »binde den gamle« — det sidste neg. Alle binderne blev stillet op for hver sit neg, parat med et bånd, der blev talt til tre, og hver sprang løs på sit neg, bandt det og kastede det bagud over hovedet, en omgang det skulde have for at vise, at det var bunden ordentligt; den, hvis neg faldt sidst til jorden, havde bundet den gamle. Til slut slog samtlige bindere hver et bånd om dette sidstbundne neg.

Når man tog fat på indkørslen, var der ikke mere noget, der hed middagssøvn; der kørtes, fra duggen var tørret bort, og sålænge man kunde se, en enkelt gang havde man også lygte i laden; udenfor kunde man bedre vedblive at klare den, særlig når der var måne. Der mærkedes aldrig tværhed over en sådan forlænget arbejdsdag.

Det sidste læs korn hed også »den gamle«, og det var ret en festdag, når vi skulde »råbe den gamle ind«. Alle, hvem der kunde undværes derhjemme, skulde med efter dette sidste læs. I bunden af vognen havde man, når man kørte i marken, liggende en stor halmdukke i kvindeklæder; alle vidste dette, men alligevel var det en stor overraskelse for alle, når »den gamle« fremkom i marken. Så vidt muligt skulde alle op at køre på dette læs; det var meget trist for dem, som var forhindret. Når

vi så forlod marken, lød det: »Hurra for den gamle!« Under hjemkørslen lød der stadig hurraråb og sang, medens man svang med »den gamle«. Det kunde hænde, at bedstefader stod på trappen og spillede på violin, når vi kom hjem med »den gamle«.

Denne aften serveredes steg og lidt senere punch, men der spillede ikke kort. I disse år sluttede adskillige, både arbejdere og arbejdsgivere, sig til afholdsbevægelsen, hvilket gjorde, at punch og brændevin adskillige steder erstattedes med kaffe og chokolade. Men hvor dette ikke var sket, kunde det nok hænde, det gik lidt muntert til, man kunde danse med den gamle, så halmen, hvoraf hun bestod, lå strøet over gulvet. Noget så muntert husker jeg dog ikke, selv om man drak lidt punch.

Afslutningen på sådanne aftener står for mig i meget skøn belysning. Arbejderne siger: »Godnat og tak for i år«, og fader svarer: »Godnat, og tak skal I selv have«, og jeg havde en følelse af, at der i denne udvekslen af tak lå mere end et mundsvejr.

Moder, der var født i gården, fortalte, at i hendes unge dage fik de, så længe høsten varede, hver eneste dag til middag »sødgrød« — bygryn kogt i mælk — og tynde pandekager. Endnu i min barndom var der en gård, hvor disse to retter usvigeligt sikkert serveredes hver dag, mens man gravede tørv.

For den, der ikke selv har oplevet det, er det vanskeligt at forstå, hvormeget høstens små ceremonier og festligheder betød. Jeg husker, at jeg som stor skoledreng var sendt i byen, mens de strøg for kålen, og således gik glip af denne festlighed — jeg græd en hel time og sørgede dybt hele resten af dagen.

Så var der tilbage høstgildet. Det kunde blive holdt umiddelbart efter høsten, men der kunde også gå et par måneder; det var afhængigt af forskellige ting. Ved denne lejlighed havde høstmændene kone og børn med, og der var gerne en og anden god ven og en og anden, som i villighed havde gjort en enkelt dags arbejde, der også skulde med, så der blev et ret anseligt selskab. Man mødte ret tidligt; spisningen foregik som regel ved dagslyset og var slut, når mørket faldt. Så tog de ældre fat på kortene, og lidt hen på aftenen begyndte de unge gerne at danse. En gang imellem kom man så og trak de gamle ind i dansestuen, og så kunde det for en timestid være dem, der prægede livet herinde; så var det de rigtig gamle danse, man trådte.

Festmåltidet ved en sådan lejlighed var som regel oksekødssuppe, peberrodskød og kage. Kagen var ofte »tortebitter«, d. v. s.

svesketærte skåret ud i små firkanter; men den kunde også være æblekage eller lagkage.

Kortspillerne dyrkede sjervinsel, kun få kendte whist, og de nu så gangbare spil var ganske ukendte. Det hed sig, at der ikke måtte spilles kort, fra der var sået ærter, og til der holdtes høstgilde, og selv vi børn overholdt nogenlunde denne orden.

Ved midnat fik vi smørrebrød, og klokken 1—2 skiltes selskabet.

Dette gilde var for høstfolkene og endnu mere for deres børn en meget stor fest, som man med store forventninger så hen til. En gammel mand har fortalt mig, hvorledes det gik ham, første gang han var til høstgilde. Hans forældre boede ret afsides, og han havde aldrig været til gilde, var kun vant til en ret mad, derfor spiste han ret eftertrykkelig af den lækre suppe, så det kneb at få kødet ned, og da kagen kom, græd han, for han kunde ikke mere.

Der er næppe nogen af os, der ønsker det tunge slid tilbage; men alle vi, som har været med at stryge for kålen, binde den gamle og råbe den gamle ind for tilsidst at nyde høstgildets gode mad og glæde, vi har mistet noget, som ikke kan erstattes.

OM BRANDVÆSENET I GAMLE DAGE I BRAHETROLLEBORG SOGN OG OMEGN

AF ANDERS NIELSEN KILDEVÆLD

Den Forskel, der er paa Brandvæsenets Materiel nu og saa i forrige Aarhundrede, kan næsten ingen forstaa, som ikke har oplevet det. De Brandsprøjter, som jeg husker fra Midten af forrige Aarhundrede, var nogle meget smaa og kunde ikke give stort mere Vand end en god Havesprøjte nu om Stunder, skønt der var 4 eller 6 Mand til at pumpe, og mangen Gang var Sprøjten saa indtørret, at det meste Vand løb til Spilde, og de kunde knap nok naa op til Rygningen paa et meget lavt Hus.

Men sikken Opstyr der blev i Omegnen af Brandstedet, naar Ilden brød ud! Saa maatte Brandfogderne ind og have fat i det gamle Brandhorn og ud paa Byens Torv og Gader og tude. Men det var heller ikke enhver, som kunde tude, saa det kunde høres ret langt. Saa en Mand paa en Hest ud at give Mandskabet Ordre, og saa mødte der et Køretøj fra hver kørepligtig Ejendom

med en Mand og en Vandtønde og 2 Spande; men de fleste Gange var Tønden tørret ind, saa Vandet var tit løbet af, før de mødte med Sprøjten.

Folk var den Gang meget ivrige ligesom endnu til at møde af Nysgerrighed, og der udspillede ofte mangen en munter Scene. Engang var der en Brandfoged, som vilde kommandere over baade sine egne og de andre Fogders Mandskab ved en Ildebrand i Krarup; men saa fik han saa meget Vand over sig, at han maatte løbe sin Vej. Saadan ligeledes da Brahetrolleborg Ladegaard brændte ved Lyn 1900, da kom der en Mand og vilde kommandere med Sprøjteføreren eller Straalemesteren; men idet han stod og galede, satte Straalemesteren Straalen lige i Ansigtet paa ham, saa han fik hele Halsen fyldt med Vand, til han gik bag over. Saa skyndte han sig bort. Det var ogsaa tit, at Straalemestrene kom op at kæmpe mod hverandre for at vise, hvem af dem der havde den bedste Sprøjte.

Hvornaar Brandsprøjten er bleven almindelig paa Landet, kender vi næppe; men da der brændte 2 Gaarde i Lydingegaarde 1787, var der ikke nogen Sprøjte. Det var en Søndag, den 10. Juni, og det var Stormvejr. Men da kom der en Forvalter fra Fjællebro ridende og kredsede omkring Brandstedet og red straks igen; men Ilden rakte sin Tunge flere Hundrede Alen efter ham; men skønt der laa 4 andre Gaarde tæt ved, saa forblev de dog uskadt af Ilden.

For faa Aar siden brændte der ogsaa en Gaard i Lydingegaarde. Da kom der ingen Vogne for at køre Vand; men da kom Falck¹⁾, og han kunde klare det hele ene, han tømte 2 gamle Branddæmme og tog baade Vand og Fisk og Frøer og Pludder, saa der kan man rigtig se Forskellen paa Fortid og Nutid. Nu ringer man paa Telefonen efter Falck, og et Øjeblik efter er Ilden slukket.

GAMLE BYRIM

VED CHRISTINE REIMER

DET var vel nok i 1870-Aarene, at det trindt om var gængs i Landsbyerne og en yndet Fornøjelse at lave Byrim, som da en Tid var paa alles Læber, men som saa siden døde hen,

¹⁾ Falcks Redningskorps.

saa det kom dertil, skønt alle havde kendt Sognets eller Byens rimede Remse, at slet ingen mere huskede den, i hvert Fald i sin Helhed.

I »Nordfynsk Bondeliv«, Side 593, har jeg fra Haarslev, Skovby Herred, omtalt en saadan, en Gang af alle paa Stedet kendt Remse, der nu er aldeles svundet bort, og meget længe har været det. Paa Spørgsmaal snart her, snart der, maatte jeg i andet Tiaar af indeværende Aarhundrede opgive at kalde den til Live og maatte nøjes med, hvad jeg selv kunde huske af den ret lange Musehistorie. — For øvrigt aander disse Dyremyser liden Dyrevenlighed, Dyret jages fra Sted til Sted, og de var saaledes lidet opdragende for Børnene og Ungdommen, som i særlig Grad havde Morskab af denne Slags Landsbypoesi.

Nu har jeg fra Næsbyhovedbroby faaet meddelt en Museremse, som ligeledes vil gaa sporløst tabt, hvis den ikke nu reddes fra Undergang.

Der ræ'e en Mus
fra Sta'hus
over i Knu Kreestens Hus,
de æ grøve, hvor den hvæs,
sae Ma Pæs,
den render saa listig,
sae Mejeristi,
det er grøve, hvor den haler,
sae A'es Maler,
den ska ha en Fine,
sae Las Knudsens Stine,
den har Skæg,
sae Peder Æg,
den ska ha nøve gammel Ost,

sae Mads Post,
der fik den en paa Svansen,
sae Lorens Peder Hansen,
der fik den en køn Hilsen,
sae Lars Nielsen,
der ræe den over Graven,
sae Rasmus Lav'en,
den sku i en Spaa' Vaa',
sae Lars Hjulmaa',
den lier da en grøve Pine,
sae Kresten Rasmussens Mine,
der rendte den ind,
sae Lærer Len.

Samme Meddeler, født i Allesø, husker fra sin Barndom en Remse, som skal stamme fra ca. 1850:

Hvor skal du hen,
sagde Per Len,
ud i Lune [Lunde],
sagde Per Dune,
hvad skal du der,
sagde Pær Lær,
ud efter Lys,
sagde Per Dys,

hvor manne,
sagde Per Lanne,
fire,
sagde Per Lire,
det er for lidt,
sagde Per Dit,
tre er nok,
sagde Per Kok.

GAMLE SANDSAGER

OM DET GLOENDE GENFÆRD VED SANDHOLT

Der fortælles, at en ung Pige, som tjente paa Sandholt, en Aften gik ud for at møde sin Kæreste. Hun mødte en Mand, som hun først troede var Kæresten, og som hun kom i Samtale med. Medens de talte, gled hans Kappe til Side, og hun saa, han var gloende, og da han spurgte, om hun kendte ham, svarede hun: »Du er en ond Aand.« »Saa skal du høre mig til«, sagde han. Hun prøver at bede sig fri, og han spørger, om hun kan sige sit »Fadervor«. »Det kan jeg, saa det for dine Øren skal runge«, svarede hun og gjorde det. Han siger saa til hende, at hun skal møde ham samme Dags Aften de følgende tre Aar, og saa skal hun være fri. Derefter siger han: »Giv mig din Haand«, men hun giver ham Hjørnet af sit Forklæde, og da hun kom hjem, saa hun, det var svedent.

Pigen maatte, som aftalt, møde ham samme Dags Aften de følgende tre Aar. Den sidste Aften vilde hendes Kæreste følge hende; men et Stykke fra, hvor hun skulde møde Genfærdet, bad hun Kæresten blive staaende, hvor han var, og ikke komme nærmere. Da hun kom tilbage, sagde hun til Kæresten, at hun havde kunnet mærke, han var gaaet nærmere. — »Og«, sagde hun, »havde du gaaet blot eet Skridt til, saa havde jeg været fri, og han havde faaet Magt over dig.«

Forklædet siges at være blevet ophængt i Hillerslev Kirke.

Fortalt i Vantinge mellem Børnene i Skolen og meddelt mig af R. Rasmussen, Skydebjerg, f. i Vantinge 1873.

Severin Rasmussen, Ringe.

LIGTALER

Da Hans Agerbek var Præst i Ø. Hæsinge, blev min Bedstefar begravet paa Ø. Hæsinge Kirkegaard. Agerbek kastede Jord paa Kisten med blot de faa Ord: »Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet!« Det var alt. Min Bedstefar arbejdede paa Arreskov, og han var tro og ærlig i alt, men fattig.

En af mine Naboer, der nu er død, sagde, at i gamle Dage skulde der gøres Akkord med Præsten om, hvad Ligtalen skulde koste. En til en Specie var temmelig god; men en til 15 Mark var ganske fortrinlig.

¹⁵/₁₁ 1934.

Maren Jørgensen, Tange, Krarup Sogn.

»Nordfynsk Bondeliv« til Favørpris.

Fra Forfatterinden Christine Reimer, Odense, foreligger Tilbud om, at Fynsk Hjemstavns Holdere kan faa hendes store og værdifulde Værk Nordfynsk Bondeliv i Mands Minded I—V, der i Bogladen koster 20 Kr., for kun 12 Kr. De Holdere, der vil benytte sig af dette smukke Tilbud, vil faa Værket portofrit tilsendt, naar de indbetaler 12 Kr. paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1938

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—38 samlet for 44 Kr.

Nogle overkomplette Aargange 1928—29 og 1935—38 sælges for 2 Kr. pr. Aargang. De øvrige sælges ikke særskilt.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg	Kr. 2.00,	med Skindryg	Kr. 3.00
To Aargange samlet	—	- 2.50,	—	- 3.50
Tre Aargange samlet	—	- 3.50,	—	- 4.50
Fire Aargange samlet	—	- 4.50,	—	- 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

H. C. Frydendahl:

S. Jørgensen, Kistrup.

Hans Liv og hans Indsats som Skolemand og Historiker.

Den Artikelrække, der offentliggjordes i Fynsk Hjemstavn Juni—Decbr. 1938, foreligger nu i Bogform i væsentlig udvidet Skikkelse. Udvidelsen gælder saavel Tekst som Illustrationer.

Af Udtalelser i Bladene:

»Skildringen af Lærer Jørgensen, Kistrup (født 1838, død 1903), indeholder Kapitler om hans jævne Landsbyslægt, hans triste, fattige Barndom og Ungdom, dernæst som Skolemand, Historiker og Arkivar og til sidst om hans Hjemliv og sidste Tid, da Sygdom nedbrød hans Helbred, saa Afslutningen paa Livet for saa vidt ikke var lysere, end da han begyndte det under de trange Forhold i det lille jordløse Indsikkerhus. Man kunde have undt ham en bedre, mere gunstig Livsskæbne, noget blidere Bør med paa Livets Vej. Men hans Minde lever og er gennem Bogen bevaret paa bedste Maade

Mindebogen om Søren Jørgensen er afsluttet med udførlige Kildeangivelser, Noter og Meddelelser, der øger dens Fyldighed, og jeg vil regne det for overflødig at tilføje — altsaa for en Selvfølge —, at Bogen gaar ind i Udlaansbiblioteker og alle Hjem, der har Interesse for vor fynske Hjemstavn med de rige Minder, hvad enten det drejer sig om Personal- eller Lokalhistorie eller alle andre gode Minders Bevarelse — som her et Æresminde.«

Christine Reimer i Fyns Tidende.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 3 Kr. indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Grindsted Realskole. Kostskole. — Præliminæreksamen.
Program sendes. Jens Futtrup.

Sydfyenske Jernbaner - Nordvestfyenske Jernbane Odense-Kjertemindede-Martofte Jernbane

Billige 8 Dages Kort — Billige Selskabsrejser
Forlang Tilbud — Telefon »Sydfyen«, Odense

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

FYNSK HJEMSTAVN

Kr. 5.00 aarligt.

A. N: O.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavns«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Nielsens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavler, Husflidsmand
og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavns Aug.—
Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa
forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»I Anledning af Hundreedaarsdagen for N. Rasmussen Søkildes Fødsel
har Redaktøren af »Fynsk Hjemstavns«, Førstelærer H. C. Frydendahl,
Krarup pr. Espe, i sit Blad skrevet en Række Artikler om Rasmussen Søkildes
Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavler, Husflidsmand og Historiker. De
foreligger nu i samlet og noget udvidet Skikkelse i en smuk lille Mindebog,
som fortjener Paaskønnelse og stor Udbredelse. . . . Frydendahls Mindebog
hviler paa meget omfattende Forarbejder; den er velskrevet og giver et smukt,
levende og sympatetisk Billede af Rasmussen Søkilde.«

Hakon Müller i »Fyens Stiftstidende«.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre
for et hæftet eller 3 Kr. for et indbundet Ekspl. indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavns, Krarup, Espe.

Kontor for Avertering i København, Martensens Allé 12. Telefon Vester 7823.

Fynsk Hjemstavn



Maanedsskrift for den fynske Øgruppe.
Udgivet og ledet af
H. C. Frydendahl.

Indhold: N. P. Nielsen: folkeliv paa hjorte og Birkholm. — Eskel Sørensen: Om Klæde
Dragten. — Gamle Sandsager.

10. hæfte.

Oktober 1939.

12. Aargang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

TILSENDT LITERATUR

- H. Brandt: Modgiftskasser.** Særtryk af Farmaceutisk Tidende.
- S. P. Fredebo, Kaj Nielsen og Ebbe Stephansen: Vort Modersmaal IV.**
- Gunnar Knudsen: Skovrydning i Danmark, belyst gennem Stednavne.** Særtryk af Saga och Sed.
- P. Helweg Mikkelsen: Sarupfundet.** Særtryk af Fynske Aarbøger.
- Folkedanseren, April—Septbr. 1939.**
- Fynske Aarbøger I.**
- Vestfyns Hjemstavnsforening IX.** Særtryk af Artikler i Fynsk Hjemstavn.
- Vår Bygd 1939.**

Fynske Aarbøger I.

Efter Sammenslutningen af de to fynske historiske Amtssamfund har Bestyrelsen sat sig som Maal at skabe en Aarboeg, der baade med Hensyn til Indhold og Udstyrelse skulde hævde sig blandt de bedste. Det er Tanken, at Aarbogens Stof saa vidt muligt skal have almindelig Interesse, og det skal være bearbejdet forsvarligt, samtidig med at det skal være saaledes fremstillet, at den historisk interesserede Lægmand kan læse det med Udbytte.

Som en Optakt til dette Arbejde bringer Aarbogen et Foredrag af Professor Knud Fabricius om »Fyn i Historien og Fyns Historikere«, hvori der gives en Oversigt over den tidligere Historieforskning paa Fyn, og derpaa følger Artiklerne i kronologisk Rækkefølge efter deres Indhold. Apoteker P. Helweg Mikkelsen har fortalt om det interessante Bronzealdersfund, der for et Aarstid siden blev gjort i Sarup ved Assens, om dets Fremdragning, Afdækning og Konservering. Om Faaborg Kirke, der nu i Sommer holdt 400 Aars Jubilæum som Sognekirke, bringes to store Artikler af Dr. Vilh. Lorenzen og Direktør for Ny Carlsberg-Fondet V. Thorlacius-Ussing, henholdsvis om Kirkebygningens og om Kirkeinventarets Historie. Af en helt anden Karakter er et Bidrag af cand. theol. Søren Lassen, kendt fra sin mangeaarige Lærergerning ved Giersgns Realskole i Odense. Cand. Lassen fortæller Barndomsindringer fra Selleberg i 1870'erne, og man faar her et overmaade fornøjeligt Billede af Livet paa en stor Gaard for en Menneskealder siden; det er Tanken at bringe en Fortsættelse i næste Aarboeg. I nogle mindre Artikler har mag. art. Sigvard Skov fortalt om Johan Friis's Vægterhorn fra 1551, der nu opbevares paa Frederiksborg Museet, og den flittige Kerteminde-Historiker, Politimester Woll har meddelt Oplysninger om de første evangeliske Præster i Flødstrup-Ullerslev og den afdøde Kunstmaler J. Fr. Kleins Erindringer fra Kerteminde i Tiden 1860—80. Endelig har Pastor J. Chr. Clausen skrevet nogle Mindeord om den afdøde mangeaarige Formand for Svendborg Amts historiske Samfund, Højskoleforstander Thøger Dissing.



Bryllup paa Birkholm 1935.

FOLKELIV PAA HJORTØ OG BIRKHOLM

AF N. P. NIELSEN, HOVSLUND

Kystlinien danner den skarpe Grænse for Øboernes Hjemstavn. Denne Grænse er fast og kan ikke som paa større Landomraader mer eller mindre udvides.

De elsker deres Ø og ønsker i Almindelighed ikke at komme bort fra den; naar det sker, at de danner sig Hjem andre Steder, besøger de den ofte.

En Aftenskoleelev paa Birkholm skrev følgende: »Vi bor paa en lille dejlig Ø. Mange mener, at her er ikke til at leve; men jeg synes, at ingen Steder er dejligere at være end her.«

En anden Elev: »Kun den, der er opvokset ved Havet, kender det og betragter det som en Ven. Folk fra Landet ser intet mærkværdigt derved; de forstaar ikke, hvad Bølgerne fortæller, naar de i en lystig Tagfat leger omkring Stævnen paa Baaden, der ligger for sin Fortøjning og smaasnakker om — ja, om hvad?«

Øboerne har en udpræget Hjemstavnsfølelse. Kommer man hertil en Hverdag, ser man Mennesker i Færd med at gøre Dagens travle Gerning. Arbejdet skal gøres og gøres saa godt, som det er muligt.

De tidligere Tidens store Gæstfrihed har holdt sig uforandret til vore Dage. Kommer der fremmede, tager Husmoderen straks fat paa Anretningen, og det gentager sig hvert Sted, man kommer.

At Folk her er i Slægt med Fynboerne, mærkes overalt. Der er saa »net« i Hjemmene, i Gaard som i Hus, saa pynteligt og hyggeligt. Man befinder sig saa godt i disse Omgivelser.

Øboerne er livlige Folk. Man lægger maaske ikke saa meget Mærke dertil, naar man træffer dem ved Arbejdet, som ikke byder paa mange Afvekslinger. Men kommer man en Vinteraften ind et Sted, hvor mange er forsamlede, saa er der »Hovro«. Bedst mærker man det, naar der holdes Fest. Disse Folk har en mærkelig Evne til at skabe Festglæde og give sig hen i den. Mændene danser i Skjorteærmer, og kommer de gamle en Gang imellem med i Dansen (ikke den moderne), saa bliver der Sus i Skørterne, saa det forslaar noget.

Naar man er sammen med Øboere, bliver man let paavirket af deres medfødte Livlighed, lidt syngende Tale, der ofte ledsages af megen Gestikulation.

Et lille Træk vidner derom.

Paa en Cykletur i Sønderjylland kom jeg sammen med en Øbo forbi en Udflyttergaard, netop som en Del fynske Køer blev drevet ud af Stalden. »Ska vi itte gaa hen aa se paa di Kree?« sagde han. Jeg sagde, at jeg kendte ikke noget videre til Manden. »Da kenne je ham s'gu slet itte«, fik jeg til Svar. Manden kom nu ud af Stalden, hilste først paa mig, dernæst paa min Ledsager. »Di e fønsk«, sagde Øboen, idet han pegede paa Køerne. »Ja«, sagde Manden, »de er fra Svendborgegnen.« Snart var han og Øboen i en vældig Samtale om alt vedrørende Landbruget. Sønderjyden, en ældre, rolig Mand, blev fuldstændig »revet med« af den livlige Øbo, og ved Afskeden lo han, saa det klukkede i ham.

Naar Øboerne samles, skal alt gaa »rejde« til; det behøver ikke at siges; det ligger i Luften.

Thorkild Gravlund fortæller om en Assensskipper, der reddede en Kone fra at drukne. Idet han havde Møje med at faa hende, der var ret svær, hevet over Rælingen, klagede hun i underlige Hulk. Han syntes, det var mindre net af hende. Saa sa jeg: Hvis itte De tier stille, lar jeg Dem den unde lynemej gaa ud igen. Konen blev reddet, hun skulde bare opføre sig ordentligt. Saa var der ikke noget iveau.¹⁾

¹⁾ I »Sydfyn med omliggende Øer«. Aarbog for Turistforeningen for Danmark 1925.

Træk, der minder om Skipperens Tankegang, kunde der fortælles mange af fra Øerne. Her blot et: For omkring tyve Aar siden var i Vintertiden nogle Birkholmere i Besøg paa Hjortø. Paa Grund af Storm maatte Hjemturen udsættes en Dags Tid; men da Vejret ikke vilde »flowe«, sejlede de alligevel ud. En stor Jolle var fuld af Mennesker. Søgangen var høj. Da de var naaet midtvejs, knækkede pludselig Stagen, der holdt Sejlet udspændt. Nogle Kvinder udstødte et Angstraab; men den gamle, hvidhaarede Fisker, der sad ved Roret og førte Baaden sikkert gennem de fraadende Bølger, bad dem med saadan en Myndighed om at tie stille, at der ikke hørtes en Lyd fra dem, før de satte Fødderne paa Land. En af dem erklærede senere, at de ikke havde baaret sig »rejde« ad.

I ældre Tid kom Folk her ikke meget ud: deres længste Rejser gik kun til de nærmeste Købstæder for at forsyne sig med nødvendige Varer. Heri er sket megen Forandring; nu bor Øboerne ikke længer »uden for« det store Samfund, men helt i det.

Men medens den nye Tid har holdt sit Indtog med forandret Levemaade, Klædedragt, og indført »moderne Dans«, Radio o. s. v., saa har man her dog stadig holdt fast ved noget af det gamle, som mange andre Steder i Landet er helt forsvundet.

Først skal nævnes Bylavet med Oldermænd. Paa Birkholm skiftes Oldermænd den 20. Juni, og saa holdes der Gilde. Folk kommer sammen i Forsamlingshuset, hvor der spises, drikkes Kaffe og danses. Gaardmænd og Husmænd har hver sin Oldermænd. Tidligere skulde disse selv betale Gildet, nu betaler hver Mand sin Part. Gaardmandsoldermanden skal sammenkalde til Bystævne, Pligt- og Havnearbejde m. m., samt føre Øens Regnskab med løbende Indtægter og Udgifter. Begge Oldermænd skal staa for den aarlige Harefangst. Husmandsoldermanden er selvvalgt Formand for Forsamlingshuset.

Paa Hjortø tiltræder hvert Aars 1. Maj den ny Oldermænd sin Bestilling. Naar Oldermændsgildet holdes, gaar en Trommeslager gennem Byen med den gamle Tromme, der blev fabrikeret 1701, for at kalde Folk sammen i Forsamlingshuset. Her er kun een Oldermænd, der paa Bylavets Vegne varetager Øens fælles Interesser, f. Eks. sørger for at afsætte Øens Harebestand og sammenkalde til Samlingsarbejde af forskellig Art.

Den gamle Skik, at Børnene i Paasken koger Æg ved Stran-

den, holder sig endnu her. Paa begge Øer foregaar denne Kogning gerne Skærtorsdag, naar Vejret tillader det. Piger og Drengene hjælpes ad. Paa Birkholm har det aldrig været Regel, at der blev sunget ved denne Lejlighed, derimod har der gerne været Runddans eller Boldlege, særlig naar Ungdommen har været med; paa Hjortø leges Sanglege, naar Æggene er spist.

En anden gammel Folkeskik er, at en Gris skal »synes«, naar den er slagtet. Efter Syningen maa Ejeren traktere med Mad, Øl, Kaffe og Tobak, tidligere desuden med Snaps, og hvis Grisen var rigtig fed, drak man en »Sort« eller to.

Ved Fastelavn er Børnene klædt ud og gaar fra Sted til Sted med deres »Ris« i Haanden.

Paa Hjortø holdes hvert Aar Ringridning. I en Snor, der er udspændt mellem to Stænger, hænger en Kasse med seks Ringe. Rytterne tager Ringene med et kort Træspyd.

Hvert Efteraar holdes paa begge Øer Haregilde, og ved Jule-tid er der Juletræ for Skolebørnene.

Foruden de aarlige Gilder, hvor Øernes Folk samles, og hvor kun undtagelsesvis fremmede er til Stede, er der en Gang imellem et Bryllup, der gerne former sig som en straalende Fest, ved hvilken Øboernes glade Natur kommer til fri Ud-foldelse.

En Dag, en Uges Tid før Brylluppet afholdes, gaar Byde- manden rundt til Øens Beboere og indbyder dem til Festen. Min Meddeler fra Birkholm skriver derom følgende:

»I Dag, Søndag den 16. Juli 1939, var Bydemanden her for at indbyde os til Bryllup. Han kom ind med Stok i Haand, og meget højtidelig fremsagde han den gamle Bryllupsindbydelse, som har været brugt her fra langt tilbage i Tiden. Den lyder saaledes:

»Jeg har en venlig Indbydelse til jer alle fra N. N. og Hu- stru og fra N. N. og forlovede, om I vil være saa venlig at møde — dag i Forsamlingshuset Kl. 11 og drikke Kaffe. Der- efter om I vil bepryde deres Brudeskare fra dette Hus og til Guds Hus, hvor I der vil høre paa en kristelig Brudevielse, som vil finde Sted for dette Par — og hjælpe dem til Gud med eders Bøn. Naar Ceremonien er til Ende her, I da vil ledsage de nygifte fra Guds Hus tilbage til Forsamlingshuset, vil for- blive der, spise og drikke og tage til Takke med, hvad der for eder bliver fremsat.«

Vi takkede for Indbydelsen med en Æressalut og Dannebrog til Tops, og her fra Vinduerne kan jeg følge Bydemanden paa hans Vej om i Byen, høre Bøsserne knalde og se Flagene gaa til Vejrs. — Jo, vi Øboere holder meget paa de gamle Skikke!«

Naar Brudeparret er paa Vej til Havnen, har en Del Skytter samlet sig og afgiver Salut til Ære for dem. Efter Hjemkomsten fra Drejø, holdes Bryllupsgildet i Forsamlingshuset.

Et Bryllup begyndte ofte tidligere med et Føringsgilde, der afholdtes et Par Dage i Forvejen. Da kom Folk sammen med »Føring«, der bestod af Rug, Flæsk, Smør, Æg o. s. v. Det sidste af den Slags Gilder blev holdt paa Hjortø i November 1916.

Paa begge Øer er Skakspil meget yndet. Dette smukke Spil har i Aarenes Løb haft adskillige Dyrkere.

Øernes Befolkning udgør et fuldtud demokratisk Samfund; der er ingen Klasseforskel. Det er Mennesker, der udmærker sig ved Hjælpsomhed og Deltagelse overfor hverandre. Dagen efter Ildebranden paa Hjortø sagde en Gaardmand til en af de brandlidte: »I kan sige til, naar I trænger til Hjælp, og vi skal gøre for jer, hvad vi kan.«

Her er Fællesfølelsen saa stor, at en Haandsrækning ved det daglige Arbejde, Hjælp og Trøst i Nødens Stund altid er nærværende. Naturligvis kan der her som andre Steder opstaa Stridsemner; men de kan almindeligvis bilægges ved at gaa Forhandlingens Vej.

Hver af Øerne har i Almindelighed en Repræsentant i Sogneraadet, der holder sine Møder paa Drejø. Da Birkholm ligger længst borte, har Medlemmet der, naar han skal sejle til Møde, en Ledsager med, der skiftevis udtages blandt Mændene i Bylavet.

Da Drejøboerne stadig har haft Flertal i Sogneraadet, har de kunnet faa stemt igennem, hvad der passede dem. I Almindelighed er der taget meget Hensyn til berettigede Krav fra de mindre Øer. I Tidens Løb har der dog maaske nok kunnet fremkomme Følelse af Tilsidesættelse. En Hjortøbo udtrykte det saaledes: »Vi siger jo gerne fra gammel Tid: Først Drejø, saa Drejø, saa Drejø igen — og saa de andre« (Øer).

Valg til Rigsdag, Sogneraad o. s. v. blev for Aar tilbage kun foretaget paa Drejø, nu afholdes de paa hver Ø i Forsamlingshusene.

Folk her bærer ikke deres Religiositet frem til Skue; de holder sig til gammeldags Kristendom, søger Kirken, og saa er det nok. Sekter har aldrig kunnet vinde Indpas.

Overtro er her som mange andre Steder forsvundet. Der findes maaske nok enkelte, der tror paa Varsler og Drømme. Med Hensyn til Vejr og Hav er her nogen, der helt godt forstaar ud fra deres lagttagelser at bedømme Vejrudsigterne. Da Øboerne er meget afhængige af Vejr og Vind, lægger de mere Mærke dertil end Folk fra Fastlandet.

Ingen Steder i Danmark bliver Dannebrog hejst oftere end paa disse Øer. Her er en Ærbødighed og Respekt for Flaget, det danske Folks Samlingsmærke, som man ikke let finder større. Et prægtigt Syn er det ude fra Havet at se de smaa Øer flag-smykkede. Paa Birkholm staar en stor Flagstang uden for Forsamlingshuset. Til en Festlighed er Flaget gerne hejst. Ved Aftenens Frembrud gaar alle Festsdeltagerne ud til Flagstangen, og mens der synges »Vift stolt paa Codans Bølge,« hejses Flaget langsomt ned. Den, der engang har været med til denne smukke Højtidelighed, vil ikke kunne glemme det. Maatte denne kunne Skik aldrig forsvinde fra den lille Ø!

Man kan ogsaa være Vidne til, at Flaget kan bruges paa anden Maade end til at vaje i Glædens og Sorgens Stunder. En Marstalkaptajn skal paa Langfart; han sejler med sin Skonnert forbi Hjortø, hvor han har Slægt og Venner. Pludselig gaar det rød-hvide Flag til Tops, det er hans Farvel. Øboerne hilser igen med Dannebrog, det betyder: Lev vel og Lykke paa Rejsen til fjerne, fremmede Egne!

Nu har vi set Øboernes Liv, som det former sig ved Arbejdet og til Fest. Men der kan ogsaa komme Tider, hvor Sorgen melder sig med sit knugende Tryk over disse smaa Samfund. Fra det Øjeblik, et Menneske er gaaet ind til den evige Hvile, og til Begravelsesdagen med »den sidste Rejse«, er her en saadan Stilhed, som kun kan findes, hvor der er faa Mennesker, som alle føler sig grebet af Stundens Alvor. Dette kommer frem i sin højeste Styrke, naar det er et Barn eller ungt Menneske, Forældrenes Stolthed og Haab, der er gaaet bort, eller som det skete ved den store Drukneulykke paa Birkholm den 11. Juli 1933, hvor der ved Uddybningsarbejdet af Havnen druknede tre Mennesker, nemlig Gdr. Jens Hansen Mortensen (40 Aar) og to unge Tjenestekarle (fra Fyn), en Ulykke, der aldrig vil glemmes paa Øen.

Og saa forlader vi disse to smaa »Verdener«, hvor Men-
neskenes Livsvilkaar afviger en Del fra mange andres, og
ganske særlig derved, at de altid maa være parat til at føre en
Kamp mod det Hav, der omgiver dem. Det kan under særlige
Omstændigheder rejse sig i al sin Vælde, medens det en Som-
merdag kan ligge spejlblankt eller med smaa rullende Bølger.

OM KLÆDE DRAGTEN

EFTERLADT HAANDSKRIFT AF ESKEL SØRENSEN¹⁾

VED MUSEUMSINSPEKTØR ELLEN ANDERSEN

Denne fortælling er noget af det vandskeligste man kan give sig af med at bestemme. — Thi ikke allene at Tale om, at Klædemoderne var foranderlig næsten Hvert Aar, men enhver Egn Beboere havde sine Klædedragts Moder. — Jeg vil blot fortælle og gøre til gienstand om Klæde Dragten 1785 og 1815 et Tidsrum af 30 aar. Og det paa Egnen af Vendsherret og Baagherret — 1785 var den omtrent saaledes:

a). MANDFOLKENES DAGLIGE KLÆDE DRAGT OM SOMMEREN —.

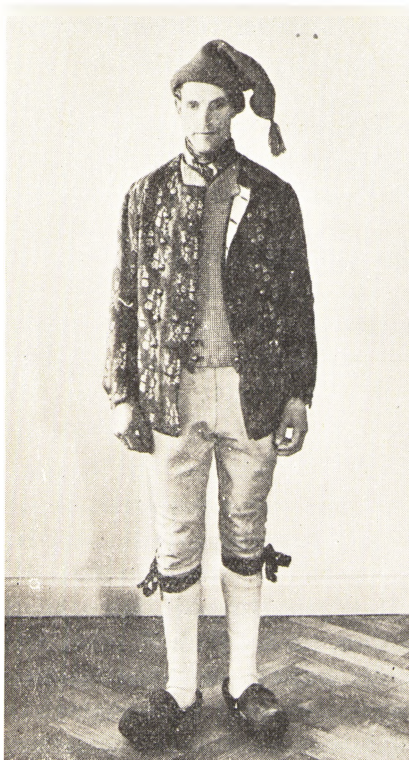
Paa Hovedet en Rød eller Broget Kramlue, men naar det var Varmt eller de var paa arbejde ude i Marken saa forstaar det sig selv at de da havde en Hat paa Hovedet, en saadan Hat havde et stort Rundt skygge men en lav Pollie.²⁾ Den var og gjort saaledes, med Liser der var trukken igiennem Pollien og skygget 3 Stæder saa man kunne med disse Liiser optrække ethvert af skygget man vilde og binde det fast inden i Hatten, saa naar man optrak dem alle 3 saa blev Hatten 3-kantet men man havde kun i almindelighed de 2^{de} skygger opbundne og det 3^{die} stod ud over Ansigtet for at skygge af for Solens Hede.

Et Halsklæde af Hiemmegiort Tøy mest Blaaetærnet men Dem som havde raad og Evne dertil havde gierne et af Krammen.³⁾ en hvid Vadmel's Trøye og der oven paa en Brøst Dug

¹⁾ Om Eskel Sørensen se FHj. VII, 134ff. og de i FHj. VII og VIII udgivne Haandskrifter af ham. Nærværende er Indholdet af et Haandskrift, der foruden den her benyttede Titel, der er Hæftets Undertitel, bærer følgende: »Skik og Sæder Nr. 10 d. 5^{te} April 1815. — Skik og Sæder og andre Handteringer Bondestanden vedkommende sidst i det 18^{de} og først i det 19^{de} Aar Hundrede.« Retskrivningen er nøje fulgt. Alle de af Udgiveren tilføjede Oplysninger er sat som Fodnoter.

²⁾ Pul. ³⁾ Se Side 157.

enten af Blaae Vadmel eller Hvergarn med Røde eller andre Couleurtede brede Striber der gik paa Langs og var en saadan Brøst Dug med lange Skiød der kunne naae ned paa Laarenne. — man havde og for det meeste der oven paa en Kofte. Denne



Nationalmuseet fot.
Mandsdragt fra Rørup.
Nationalmuseet.

Trøje af brunt Ulddamask med brogede Blomsterranker. Rød- og hvidmønstret Vest, gule Skindbukser.

var med lange Livstykker og brede Ryggstykker, 2 Rader store Metal Knappe omtrent 8 i hver Rad ned for af til at sammen Knappe Koften med — 2 Lommer en midt paa hver Flid, oven for Lommerne var en stor Klap, som man Kalte Tasken, under hver Lomme var og 3 store Metal Knappe og en Knap ved hver Haand, ialt 2 Dussin Knappe til en saadan Kofte — men ved arbejde aflagde man koften. — en Blaae Kofte var den skønneste men en stor mange gik og med Hvide Vadmels Kofter til Daglighed, nogle med grønne og de mere Gamle med Røde Hver Garns, Rødt og Hvidt tvunden sammen.

Boxerne var enten af skin eller Lærret, enten Knæbuxer eller Spidsbuxer, Knæbuxer kunne naae ned til neden for Knæerne med 4 til 5 Knappe, Ved hver Knæe en liden Rem kaldet Coren, fastsyet neden

om ved Knæet, til at sætte et Spænde i Kaldet /: Knæspændet :/ til at Spænde dem des fastere neden om. — Spidsbuxerne naaede langt neden for lægdet paa Beenene og med en Splide inden paa ved Enderne. — Hoserne var enten lyseblaae eller Graae og Bunden neden for Knæet med et Hosebaand virket af uldent tvundet Garn Rødt og Hvidt eller Rødt og grønt eller Hvidt og Rødt eller Vævet Linet Baand som man Kiøbte af de omløbende Betlere. — man saa og nogle der havde et læder med et Spænde

i til Hosebaand og Spændet oven for lægdet paa Beenene, nogle foldede Hoserne ned ligesom en Krands neden for Knæet. Dog dem der havde Knæbuxer trak og gierne Hoserne inden for Og bandt dem oven for Knæet og Knappede Buxerne uden paa — endelig havde man og Træskoer paa Fødderne. —

Men i Slet og høst, naar man skulle være villere, saa havde de en Smukkere Hat, Halsklæde, en Blaae Vadmels Brøstdug med Blanke Metal Knappe, deroven paa en reen Hvid Vadmels Trøye og naar den skulle være efter Moden saa var den plettet med Rødt ligesom Svannebay¹⁾: hvide Høregarns Lærrets Knæbuxer med Syet Knappe nogen moderne Sæller²⁾ havde Knappene Syet med Blaadt i midten i form af en Stjerne. Hoserne var Mørkeblaae og Træskoer paa Fødderne. — men naar man kom til Arbeydet saa aflagde man trøyen og var man da som man Kalde det, Bararmet, til den ende maatte man og have en Reen skjorte af Hørlærret paa.

b). MANDFOLKENES SØNDAGS KLÆDER

Til Kirke Dragt havde de en skjønnere Hat, Halsklæde, Brøstdug, Kofte, skindbuxer, mørkeblaae Hoser, Træskoer eller skoe med Metal Spænder, men dette var kun den middelmaadige Dragt. Thi paa Høytids Dagene, eller naar man Gik til Herrens Alter saa skulle de endnu være en Punkt villere eller Rettere sagt deres allerbedste Klæder paa, nemlig den skjønneste Hat, undertrøye eller Vest, Buxer, Mørkeblaae Hoser og skoe paa fødderne eller Støvler, et Silke Halsklæde eller i mangel heraf et Bomulds eller Ostindiske Lærrets Klæde og en Halsskiorte inden for. Denne var til at Binde bag Halsen og vendte det Hele foran som blev foldet lidt ned over Halsklædet. —

Paa et vis Gods kaldet Grevskabet³⁾ var den skik paa Høytids Dagene eller naar de havde været til Herrens alter og var kommen Hiem saa paatog Mandfolkene sig en gandske reen hvid Vadmels Kofte paa og en Broget Kramlue, forresten beholt de al den anden Dragt paa som de havde i Kirken.

c). MANDFOLKENES DAGLIG DRAGT OM VINTEREN

Til Vinter Dagligdragt havde man omtrent de samme Klæder paa som om Sommeren med undtagelse, at man havde flere paa. — Naar man var Hiemme saa havde man bestandig en

1) Let, blødt, oftest ufarvet Uldstof. 2) Svende. 3) Wedellsborg.

Lue paa Hovedet, et Halsklæde, en Hvid under trøye, en Brøstdug, en Kofte, skindbuxer eller Hvide Vadmels Buxer, Hoser og stomp hoser¹⁾, naar man var ude da Lufhandsker²⁾ paa Hænder og endelig Træskoer med foder paa fødderne.

d). MANDFOLKENES SØNDAGSDRAGT ELLER TIL BYEREYSER
OM VINTEREN

Naar de Reyste til skovs, Kiøbstæd eller andre Afærer, saa var de omtrent saaledes udklædt, en Laaden Lue³⁾ paa Hovedet eller en Kabuuse⁴⁾ eller en Kapprønnike⁵⁾ med en Hat oven paa, et Halsklæde, en Hvid undertrøye en Blaae eller sribet Brøstdug, en Kofte og en Halv Daglig Kiol oven paa, skindbuxer, Hoser og stomp Hoser paa Beenene og et Pr. Laadne Handsker paa Hænderne. Men til Kirkefær havde de enten en Laaden Lue paa Hovedet, eller en Kabuuse eller en Hat. Hals Klæde, stundom Halsskiorte, trøye, Brøstdug og Kofte, nogle havde og en Kiøle oven paa. Somtids Rundaser⁶⁾ ved Hænderne. — til almindelig Søndags Hæv gik man gierne med en Rød eller Broget Kramlue,⁷⁾ Hvid eller Blaae Vadmels Kofte og Rundaser ved Hænderne. —

e). MANDFOLKENES BRYLLUPS KLÆDER

Til Brylluper skulle man fornemmelig have de vildeste Klæder paa man Havde. — Om Sommeren var den Omtrent saaledes, først den aller smukkeste Hat man eyede, paa det Venstre opslagne Hatteskygge maatte være en stor Knap Syet af Hestehaar, Paa Hattepullen var Syet en Krampe som var flettet af Kameelgarn gik ned over skygget og omkring Knappen, — et Silke Hals Klæde med en Halsskiorte inden for De ældre eller ligefrem bant kun et enlig Silke Klæde om Halsen med en Halsskiorte inden for Der vendte den hele Side frem ad med et lidet fald ned over Halsklædet. Klædet var Bunden med en almindelig Knude. Det hele sad om Halsen som en Praas.⁸⁾

Men de meere Modernes havde sig gierne et andet Klæde inden i det Silkes for at fylde ud. nogle havde og et stykke Pergament paa et Halsklædes Brede inden i Halsklædet for at det kunne side stivt og slet paa Halsen, dog dette Pergament var slemt til at nage baade Hagen og Halsklædet. — andre havde et Halsbind gjort af skiært kramlærret der kunne naae

¹⁾ Stunthoser. ²⁾ Luffer, Bælgvanter. ³⁾ Se Side 157. ⁴⁾ Se Side 157f. ⁵⁾ Se Side 158. ⁶⁾ Se Side 158. ⁷⁾ Se Side 157. ⁸⁾ stiv, strunk.

engang om Halsen og til at binde bag i Nakken med 2^{de} Baand, inden for dette Bind forpaa Halsen var et Pergaments Bind, Hvorpaa var Syet eller fastgiort noget Rødt saasom Stof¹⁾ eller andet dette Røde kunde da skinne giennem det Kramlærrets Bind og Braske Herligt og der inden for Halsskiorten foldet lidt ned ovenpaa, nogle havde og en Hage Knap, dette var en Sølv Knap med 2^{de} Hoveder Den eene var flade, den anden huid, trind og instukket og meget større end den anden. — i enden paa den var og en liden Ring, og i denne igjen en Knebbel, alt af Sølv. — Og veed ieg ret, saa var der anbragt et Hul i Halsskiorten, som man isatte den flade ende af Hals knappen. Den anden ende af Knappen stak ud imellem Halsklædet og Knebelen hang altid i bevægelse som et Uroe. — til inderklæder var det den fornemmeste Mode en Dreyels Lame-trøye og Drettet med Lærret Lang Livet med lange skiød med Knappe af samme Tøy de meere fornemme havde en Ulden Damask undertrøye med Sølv Knappe i. Der oven paa en Mørkeblaae Kofte med blanke Metal Knapper meere fornemt var det jo med Sølv Knapper og oven paa Koften en Kiol. — Dog der var og nogle som havde ingen Kofte under Kiolen om Sommeren. — Kiolen var omtrent saaledes i de Tider, den var for det meeste Mørkeblaae og kunne naae ned til Lægdet paa Beenene. Den var med lange Livstykker og brede Rygstykker, en Lomme uden paa Hver flid med en stor Taske oven paa i form af en aflang 4-Kant med 3 udkanter uden om og 3 Knappe under Hver Lomme — Knappene var af Kameelgarn og Syet dem Kiøbte man af Knapmagerne inden paa fligene fra det øverste til det nederste var underlagt med Mørkeblaadt eller Lysseblaadt Chalons²⁾ omtrent et Quarteer bredt og saa blank og skinnende ud nogle der havde mindre Evne havde kun Syet lidt under fligene oven ned i form af en Triangel. neden for Rumpen dannede Kiolen sig i 2^{de} deele saa hver Rykstykke var fastsyet til sit Sidestykke, for Resten var den aaben bag til som man Kalte Spliden /: og var egentlig for at Ride i :/ imellem saaledes Hvert Rykstykke og Sidestykke var fastsyet et andet langt stykke, men smalt, som man Kalte Tungen, den havde nogle udtakninger midt paa og vendte denne Kant staaende ud ved Siden paa midten oven og neden under var en

1) fr. Etoffe, opr. svært, mønstervævet, broget Silkestof. 2) Let kippervævet Stof af haardt Kamgarn.

Knap, ialt 6, de 2 sad lige oven Rumpen. oppe paa Ryggen ved Halsen Hang en Klap kaldet Kraven, den havde 3 udkanter neden om, — ved Hænderne var et opfald lidt meere end $\frac{1}{2}$ Quarteer bred Kaltes opslav. oven paa var Syet 3 Knappe og for Hver Knap et forloren Knaphul. neden under var saa stort et Rum i disse Opslav at man Gierne kunne putte et pr Handsker derind. da de gik af Moden sagde man af Spot at de var til at viske fade med, — nogle havde og Syet Rødt, saasom Rødt Saxes¹⁾ eller en Rød Lise i Kanterne paa Kiolen saa som ved fligene, Tungerne, ved Splitten, ved Taskerne, Kraven og opslavene, der i Hast at see gjorde et Øynefaldende udseende, disse ermelte Klæder Trøye Kofte og Kiole havde og den feyle at de kunde ikke slutte ved Halsen, men Dannede gierne en Aabning under Halsklædet, — Buxerne var for det meeste skindbuxer med saa smale Linier²⁾ at de neppe kunne naae oven for Hofterne, stundom Sølv-Knappe ved Knæerne, meere fornemme havde Mørkeblaae Klædesbuxer med Sølv Knappe ved Knæene og Sølv Knæespænder Hvide Uld hoser med Støvler paa. Disse sad gierne i et bredt fold neden paa Lægdet, men kunde trækkes op naar man ville og med 2^{de} Stripper, man bandt gierne sine Støvler op med Hosebaandene i Stripperne op under Buxerne over Knæet at de kunne side stramt. mange havde og især om Sommeren mørkeblaae Hoser og skoe paa med Metal spænder, meere fornemme havde Sølvspænder. saa havde man og Halv Ermer de havde form af et Halvt skiorte Erme. Thi de kunne naae fra Haandlede til Albuen de var af Kramlæret der var ud Syet Ruer i begge Ender paa dem med 2^{de} Knaphuller at man kunne vide dem ud. de gik saa meget ud under Kiolen ved Haanden at man Kunne see Ruerne. de var fastgiort om Haanden med Lænke Knapper det var 2^{de} smaae Knappe af Steen, Glas eller Emaillie og samlet med et lidet Lænk, men meere fornemt var det med Sølv Knappe ligesom den ved Halsen undtagen de var mindre og havde ingen Knebbel — man havde omtrent den same Klæde Dragt til Brylluper om Vinteren undtagen man kunne Have et stykke meere og var det Almindelig at man havde en Kapprønnike under Hatten paa Hovedet og Mørkeblaae finger Handsker med Rød flosning ved Hænderne.

1) En bestemt rød Farve jfr. Side 157. 2) Linninger.

FORKLARING OVER NOGLE AF DE OMTALTE KLÆDEDRAGTER

a) en Kramlue var enten strikket eller vævet i form af en Lang Pose men Spids og heel i begge Enderne men den eene ende var Puttet inden i den anden og inden Om atter giort et opfald, i øverste Ende var en liden Dusk. De brogede Luer var Mørkeblaae med Hvide og Røde striber der gik Rundt om Luen, i mellem striberne var afdeelt med mange smaae 4-Kanter af Hvide Røde eller Blaae Kolor. — men Røde Luer havde en Høy Rød Saxes farve og var mest i Mode. — Dem der havde mange Drengs Kiøbte gierne af disse Luer, de skar dem over, Syede en Pullie inden i Hvert stykke, saa havde de 2^{de} Luer. Efterhaanden kom et Andet slags Røde Luer med flosset Rød opfaldning og flosset inden i med Hvid Tvinde¹⁾ disse Blev nu til Mode og fortrængte de andre. man kalte dem Kramluer fordi Kræmmerne gik med dem og var desuden at Bekomme i Kramboderne. —

b). Laadne Luer. Disse var i førstningen af Graae faare skind, men siden af Graeblommet Katteskind den var samlet af 4^{re} Stykker, 2 Lange og 2 stumpet naar Den var udslaget saa kunne Den naae ned omkring Halsen og til at Binde for paa Halsen og Hagen med 4^{re} Baand den var saaledes Syet. — alt det udvendige paa Pullien og Pande Smekket var skoemager Læder eller Grønt Klæde, den invendige Polle var en Hatte Polle og denne Drættet igien med Hvidt Vadmel, inden for inden paa var det Laadne skind. Pande Smekket var et lidet skygge som paa en Kaskiette, enten af Læder eller Klæde — Naar den var opbunden saa vendte al det Laadne ud Rundt Om Hovedet, Og var den da bunden bag paa Hovedet med Ermelte Baan. Og var og Smekket bag paa Hovedet, Oven paa Pullien var en liden Dusk.

c). Cabuusen, denne var noget i Form af en Laaden Lue med den forskiel at alt det udvendig var Hvidt Klæde og Drætten undtagen Pullien var Blaadt Vadmel, Oven paa Pullien var en stor Dusk af Sort eller Blaadt Tvinde, det Øverste af skyggen var Hvid og det inderste Blaae. naar den var udslagen kunne den Knappes for paa med Knappe og Knappe Baand, naar den var opbunden, saa var den Knappet bag paa Hovedet, saa vendte alt det Blaae ud. i midten af det 18 A. H. var den

1) Garn.

saa meget i Mode at man havde den paa til Brylluper. Jeg hørte engang en Mand fortælle at Han engang saae en Heel Brudestads Hvor alle Mandfolkene havde Cabuuser paa, i førstningen jeg Erindrer var Cabuuserne meget i Mode hos Hovningsbønderne. —

d). Kapprønniken eller Reyseslaget, disse var ligeledes Syet af 4^{re} Stykker, den var til at Knappe neden for Munden og ned ad med 4^{re} Knapper og Knaphuller og da var der en aabning lige for ansigtet, forresten kunne den skiule Rundt om Halsen og holde Baade Regn Veyr og Kulde ude, den var Syet af Rødt Saxes eller skarlagen og Drættet med Hvidt Ulden, dog henne paa Egnen af Helnes havde de Blaae Kapprønniker man Havde altid en Hat oven paa Kapprønniken og man havde den til villeste Stads om Vinteren.

e). Rundaser, Muffetisser eller Haandkurasjer. Disse var aaben i begge Ender ligesom en Handske fra 5 til 6 Tommer Lange, de var Bunden med Hosestikker i Striver og Svikker de var flosset i den eene Ende og til at trække over Hænderne hend over Haandledet og under Koften saa blot Flosningen var Kiendt og sad uden for. de fornemteste var Saxes Røde, men de mindre formuende havde Blaae eller Hvide Rundaser var kun Halv Daglig Stads, saasom til Søndags Dragt. — Endelig er og at tilføje, at man Den Gang lod Haaret groe saa langt som det ville, jo længere een havde sit Haard jo Smukkere var det, man maatte Rede det Hver Morgen med en Kam. De fornemme Unge Karle satte gierne en Messing Krom Kam i deres Haar naar de skulle i Stads men ingen var værre daran med langt Haard som Drengene, der ugieerne Bestemt ville Rede Haaret hver Morgen og hvis Moder ikke Jevnlig eftersaa dem med Reenlighed, Ti da kunne de samle en mængde Utøy i deres Hoved saa at nogle Enkelte Blev skurve. — men nærmere hen mod enden af det 18^{de} A. H., da her i Landet gik saa Mange Kræmere fra Holsten, der alle havde deres Haard afklippet i Nachen overtallede adskillige til ligeledes at have Deres Haard afklippet og tilbød sig Tienstlig at Klippe det af, men forstaar det sig selv, at dem som først lod deres Haard afklippe blev til Nar, man sagde af Spot om de skulle sælges men alligevel blev Det snart til en Mode blandt de unge Mandfolk. — [Tilføjelse i Margin: Det forstaar og sig selv at Mandfolkene havde en skiorte paa der var til at Knappe ned i Halsen og Hænderne. —] (Slattes.)

GAMLE SANDSAGER

STODDERKONGEN I SALTOFTE

I 1875 tjente jeg i Saltofte. I den By havde vi en Stodderkonge. Naar udensogns Tiggere kom til Byen, tog han sin tykke Stok. Den var 2 $\frac{1}{2}$ Alen lang, og paa den var der en rund Kugle med nogle Stjerner og Pigge. Saa havde han Overfrakke paa og høj graa Hat. Det var jo ofte meldt, at der var Tiggere i Byen. Saa maatte han afsted. Naar Tiggerne saa Kongen, tog de hurtigt ud af Byen.

H. C. Larsen, København.
(Uddrag af Erindringer, S. 76, FHj.s Samling.)

SPØGERI I SNAPBORGGYDEN

Den lille, smalle Gyde i Gislew Sogn, der fører fra Landevejen op gennem Ravndrup By, har fra gammel Tid været kaldt Snapborggyden. Der er der en Plads ved den første stejle Bakke, som i sin Tid har været brugt til Rettersted.

Da min Fader som ung en Aften kom ridende hjem efter, blev Hesten staaende stille ved Bakketoppen og var ikke til at drive frem, saa han maatte staa af og trække den sveddryppende Hest forbi Stedet; men der var intet at se paa Vejen.

Som Barn fik jeg at vide, at der gik en stor, sort Kat i Gyden. Den kaldtes Snapborgkatten, og hvis jeg traf den, maatte jeg ikke slaa den, da den voksede for hvert Slag.

En Mand gik en Aften op over den stejle Bakke mod Landevejen. Det var lyst Vejr som om Dagen. Pludselig gaar der en Mand lige foran ham, som han nu vilde søge at indhente for at slaa Følgeskab til Byen. Men med ét var Manden forsvunden som sunken i Jorden. Dette sidste er fortalt af en Husmand paa min Faders Gaard.

Christine Clausen, Hestehaven, Ryslinge.

KLOGE SØREN UDDRIVER ONDE AANDER

Gdr. Vilh. Christensen, Frørup, født i Frørup 1853, fortalte mig i 1928 følgende:

Min Broder Søren¹⁾ har helbredt mange, der var besat af onde Aander. Der var en ved Hammerværket i Nærheden af Frørup og var besat af en ond Aand. Det var først i 1870erne.

¹⁾ Søren Christensen, se FHj. 1930, S. 7 f. og senere flere Steder.

Det var en Pige. De hentede Søren, og han læste over hende og strøg hende ned ad Armene. »Nu gaar det lige ud af Fingrene paa mig«, sagde hun. Hun kunde mærke, hvordan det hjalp.

Men Tilfældene kom igen. De onde Aander regerer gerne mest med dem ved Højtiderne. Engang hentede de Søren til hende igen. Det var Natten mellem Pinselørdag og Pinsehelligdag. Det kom over hende ligesom Krampetilfælde. Men Søren kunde jo nok hjælpe hende. »Den onde Aand har ikke Magt længere end til Kl. 12 i Nat«, sagde han. Og det passede. Men da det havde vaaren saa slemt ved hende denne Gang, maatte hun ligge i Sengen nogen Dage efter. Det havde Søren ogsaa sagt.

Men saa kom Præsten ned at se til hende. Og han blev jo saa forundret, ved han saa, at hun var bleven kureret. »Hvem har da gjort det?« sagde han. »Ja, det har Kristen Rasmussens Søren«, svarede hun. Men saa næste Søndag, da Søren kom i Kirke, sagde Præsten fra Prædikestolen: »Ingen skal give sig af med Trolddom, men bede en ydmyg Bøn i Stilhed.« Søren havde Lyst til at give ham igen. »Havde det ikke vaaren i Kirken, saa havde jeg gjort det«, sagde Søren siden.

Da jeg var Soldat i Nyborg 1875 fortalte en, der hed Kristen Rasmussen, mig om, hvordan Søren ogsaa havde hjulpen ham. Han havde været besat af en ond Aand i 12 (?) Aar. »Han strøg mig, og nu er jeg rask«, sagde han.

H. C. Frydendahl.

SÆLDE AF ANDEN MANDS KORN

I et Hus i Nærheden af Gadekæret i Heden boede en Mand, som stod hjemme paa sit Loft og »sejlede« med sit Sold, og der blev ved med at løbe Korn under ud, uden at han havde hældt noget i det. Men samtidig svandt det af Kornbunken i Naboen Peder Hansens Gaard. De sendte derfor Bud efter en klog Mand. Og da han kom, sagde han til dem: »Nu gaar vi ind og faar en Bitte Brød, og saa fyrer vi op under Vaskekledlen, saa skal han, der har taget Kornet, blive skoldet.« Det gjorde de, og da Vandet var kommet godt i Kog, sagde han: »Gaa nu over i Huset og se efter, saa skal I se, at han ligger i Sengen.« Da de kom derover, laa han ogsaa i Sengen og var skoldet over hele Kroppen.

Fortalt af Møller Anders Iver Larsen, Sallingelunde, 1934.
J. Pilegaard.

Mod Afslutningen.

For de afsluttede 11 Aargange af Fynsk Hjemstavn udviser Regnskabet ved Udgangen af September 1939 følgende:

	Udgift Kr.	Indtægt Kr.	Deraf Tilskud Kr.
Forberedende Arbejder	215,17		
Aargang 1928	3283,27	3208,87	
— 1929	3084,44	2971,73	
— 1930	2910,33	3126,87	300,00
— 1931	3152,47	3564,13	100,00
— 1932	3870,89	4067,14	100,00
— 1933	2975,27	3046,53	100,00
— 1934	2574,68	2387,82	100,00
— 1935	2427,26	2479,61	300,00
— 1936	2692,43	2547,06	350,00
— 1937	3302,25	2938,03	571,04
— 1938	3651,63	2598,48	350,00
Ialt	34140,09	32936,27	2271,04

I Regnskabet for 1932 er indbefattet Udgivelsen af »Fynske Plantenavne og Følkeminder om Planter«, i Regnskabet for 1937 »N. Rasmussen Søkilde« og i Regnskabet for 1938 »S. Jørgensen, Kistrup«.

De modtagne Tilskud fordeler sig saaledes:

	Kr.
Faaborg Spare- og Laanekasse	1100,00
Fyens Stifts Kommunefond	200,00
Fyens Stifts Sparekasse	600,00
Apotheker P. Helweg Mikkelsen, Odense	150,00
Overbibliotekar J. Christian Bay, Chicago	21,04
Det 14. danske Hjemstavnsstævne	100,00
Folketingsmand J. C. A. Carlsen-Skiødt, Odense	100,00

At Regnskabet for de første Aargange stiller sig forholdsvis gunstigt, beror bl. a. derpaa, at der i Aarens Løb er solgt en Del af Restoplaget af disse Aargange. Jeg haaber fremdeles at kunne sælge en Del af Restoplaget, ogsaa af de senere Aargange samt af »N. Rasmussen Søkilde« og »S. Jørgensen, Kistrup« (»Fynske Plantenavne« er udsolgt), og derved nedbringe Underskudet.

Aargang 1939, som det kun er lykkedes mig at opnaa 150 Kr. i Tilskud til (100 Kr. fra Faaborg Spare- og Laanekasse og 50 Kr. fra Apotheker P. Helweg Mikkelsen, Odense), vil efter det foreliggende næppe kunne gennemføres uden et Underskud paa 600—700 Kr.

At fortsætte Udgivelsen for egen Regning ud over 1939 tillader mine økonomiske Forhold mig ikke. (Jeg har ret stor Familie, har ikke Formue, men har næsten altid haft Gæld, bl. a. først til min egen og senere til mine Børns Uddannelse). Hvis der ikke aabner sig Udvej for fortsat Udgivelse under økonomisk tryggere Forhold, bliver det Kvartal, der hermed begyndes, Fynsk Hjemstavn sidste.
H. C. F.

H. C. Frydendahl:

S. Jørgensen, Kistrup.

Hans Liv og hans Indsats som Skolemand og Historiker.

Den Artikelrække, der offentliggjordes i Fynsk Hjemstavn Juni—Decbr. 1938, foreligger nu i Bogform i væsentlig udvidet Skikkelse. Udvidelsen gælder saavel Tekst som Illustrationer.

Af Udtalelser i Bladene:

»Denne jernflittige Mand har H. C. Frydendahl rejst et fortjent og ærefuldt Minde i sin udmærkede Bog . . . Bogen om Lærer Jørgensen fra Kistrup er forsynet med mange Noter og gode Registre, ligesom dens Indhold er praktisk ordnet, interessant at læse og fortrinlig som Forbilledet«.

August F. Schmidt i Folkeskolen.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 3 Kr. indbetales paa

; Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1938

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—38 samlet for 44 Kr.

Nogle overkomplette Aargange 1928—29 og 1935—38 sælges for 2 Kr. pr. Aargang. De øvrige sælges ikke særskilt.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg Kr. 2.00,	med Skindryg Kr. 3.00
To Aargange samlet.....	— - 2.50,	— - 3.50
Tre Aargange samlet.....	— - 3.50,	— - 4.50
Fire Aargange samlet.....	— - 4.50,	— - 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2.00 i Shirting, Kr. 3.00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2.50 i Shirting, Kr. 3.50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3.50 i Shirting, Kr. 4.50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4.50 i Shirting, Kr. 5.50 i Skindryg.

Thomas Niensens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavl, Husflidsmand og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»I Anledning af Hundreårsdagen for N. Rasmussen Søkilde's Fødsel har Redaktøren af »Fynsk Hjemstavn«, Førstelærer H. C. Frydendahl, Krarup pr. Espe, i sit Blad skrevet en Række Artikler om Rasmussen Søkilde's Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavl, Husflidsmand og Historiker. De foreligger nu i samlet og noget udvidet Skikkelse i en smuk lille Mindebog, som fortjener Paaskønnelse og stor Udbredelse. . . . Frydendahls Mindebog hviler paa meget omfattende Forarbejder; den er velskrevet og giver et smukt, levende og sympatetisk Billede af Rasmussen Søkilde.«

Hakon Müller i »Fyens Stiftstidende«.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre for et hæftet eller 3 Kr. for et indbundet Ekspl. indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Fynsk Hjemstavn



Maanedsskrift: for: den: fynske: Øgruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frydendahl.

Indhold: Oiaf Gynt: Til lensgreve frits Ahlefeldt-Laurvig. — Eskel Sorensen: Om Klæde
Dragten. — Chr. Steffensen: «Kanten» paa Sydlangeland.

11. hæfte.

November 1939.

12. Aargang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. for hvert Fjerdingaar, saafremt Oplaget tillader det. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766. — Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksempplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

Snittet S. 176 er skaaret af Herman Madsen.

FYNSK HJEMSTAVNS SAMLING

Gennem en Række Aar har jeg samlet Optegnelser, Billeder, Udklip og lignende af topografisk, biografisk og saglig Art vedrørende Fyn. Samlingen, der nu omfatter omkring ved 60,000 Stk., kommer mig i høj Grad til Nytte ved Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn«.

Særlig Interesse har gamle og nye Fotografier (ogsaa Amatørfotografier) af Personer, Bygninger og Landskaber samt Prospektkort, Breve, Dagbøger eller andre skriftlige Optegnelser.

I den sidste Tid har jeg modtaget:

Fra Rentier H. L. Banke, V. Aaby, 2 Skrivelser fra 1831.

Fra cand. pharm. H. Brandt, Faaborg, en Samling Henvisningssedler, Smaatryk og Udklip.

Fra Redaktør Povl Engelstoft, København, et Ekspl. af »Instrux eller Bye-Lov for Revsvindinge Bye« 1773.

Fra Amtsraadsmedlem Frands Frandsen, Højrup, en meget stor Samling gamle Blade o. lign.

Fra Malermst. M. Guldbrandsen, N. Søby, en Samling Afskrifter og Uddrag af forskellige Kilder til Søby Søgaard og N. Søby—Heden Sognes Historie, tilvejebragt af afd. Snedker Lars Jørgensen, N. Søby.

Fra Malermst. Chr. Hansen, Gummerup, 5 Fotos.

Fra Martine Agathe Hansen, Christiansminde, 2 Udklip.

Fra Thorkild Gynt Hansen, København, biografiske Optegnelser.

Fra Landsarkivar H. Hatt, Odense, en stor Samling gamle Blade.

Fra Kunstmaler Regnar Lange, Kerteminde, et fotografisk Billede.

Fra Rentier Vilh. Larsen, Nybølle Kirkelung, 8 fotografiske Plader samt 2 Portrætter med tilhørende biografiske Oplysninger.

Fra Lærerinde Astrid Nielsen, Grindløse, 7 Breve fra Højskoleforstander Anton Nielsen, V. Skerninge, og 2 Breve fra hans Fader, Lars Nielsen, 1 Ark med haandskrevne Sange, 1 Gruppebillede og 40 Portrætter, delvis med Tilknytning til V. Skerninge Højskole.

Fra Christa Pedersen, Krarup, en haandskreven Bog fra 1808.

Fra Kunstmaler Axel Petersen, Korinth, 2 Udklip.

Fra cand. phil. J. Pilegaard, København, Notitser fra Tingbøger o. a.

Fra Rentier Lars Rosenkjær, Assens, en af ham selv udarbejdet Stamtavle over Slægten Rosenkjær, et gl. Testimonium og en Samling Udklip og Lejlighedssange.

Fra Museumsinspektør Kai Uldall, Lyngby, 17 indbundne Aargange af Fyens Stiftstidende (1823 og 1825—40).

For alt dette udtaler jeg min bedste Tak.

H. C. Frydendahl.



TIL LENSGREVE FRITS AHLEFELDT-LAURVIG

AF OLAF GYNT

VIGNET AF HERMAN MADSEN

En Forskervilje, urolig, streng.
Dyb Søgen efter en Sammenhæng.
Tyst fløj en adelig Skumringsfugl
til fjærne Seklers og Minders Skjul.
Hør Brus af falmede gyldne Faner!
Se store Aasyn: de stolte Ahner!

Du tog jo selv deres Aand og Marv
paa rank og værdigste Viis i Arv.
Hos dig forfinedes rent og rigt
en Slægt af Stordaad og Drøm og Pligt.
Men mere dejligt end Salens Kerte
bestandig lyste dit stumme Hjærte.

Med fin Blufærdighed helst du tav,
imens kun ødsel du gav og gav.
Theat'rets brogede Glans og Ry,
et ungt Geni og en bitte By —
de alle takker de smalle Hænder,
hvis blide Storsind vi lønligt kender.

Og kaldte Kunsten i Budapest
og Wien og Moskva dit Sind til Fest —
du kom, hvor Baalet var Ildgeni;
du kom, hvor Maalet var sand Værdi.
En Fortids-Sværmer! En Fyrste-Drømmer!
Og dog en Mand af et helstøbt Tømmer.

Maaske lidt eensom, lidt fuglesky,
for tyst til store Bravaders Gny,
men idel Saga og mejslet Slægt —

og dine Værker har Bautavægt.
 Bag oplyst Rude ved Bogen sidder
 endnu en forskende Pilgrims-Ridder....

Det glimted sært i dit blaagraa Blik,
 naar Ouverturen med skøn Musik
 brat intoneret til Spil og Lys —
 du følte Kunstens forborgne Gys!
 Bernhardt og Duse — en Verdensrampe
 har kaldt med Kvinders og Kongers Kampe.

Tyst fløj du over den gamle Jord
 og søgte altid de hvide Flor,
 forstod — saa ren som den første Sne —
 smaa Sjæles Længsel og bitre Ve.
 I Storhotellers og Slottes Pragt
 du var med evige Ting i Pagt.

Højmodig, hæftig bag Kløgt og Blu
 din Tanke gnistred hvert nyfødt Nu.
 Aristokrat i hver Fibers Il,
 en trodsig Elsker af Adel, Stil.
 Din egen Skæbne blev modig skrevet.
 Den, som har givet og lidt, har levet.

Nu skumrer Lundsgaard, det hvide Hus,
 med Sølvstagernes Kerteblus,
 med snørklet, udskaaen Guldpokal
 og Nips og Farver i hver en Sal —
 se Ahnebilledets Fløjelsglød:
 selv Kniplingskraven blir solfaldsrød!

En Fortidsverden med Præg og Prent,
 som kun de faa i vor Tid har kendt —
 javist, men Sjæle af største Stof
 svor trodsigt til Renaissancens Hof!
 Og har du arvet de svundnes Mod —
 vi ved, du dybest er bundløst god.

En stille Stormfugl. En lutret Aand.
 En eensom, skælvende, gavmild Haand.
 Den store Forsker bag Seklers Flig
 og Skønhedsdyrkeren rank og rig.
 Vær hilset, Ridder foruden Dadel!
 Dit hele Rige er Aand og Adel.

OM KLÆDE DRAGTEN

EFTERLADT HAANDSKRIFT AF ESKEL SØRENSEN

VED MUSEUMSINSPEKTØR ELLEN ANDERSEN

(Sluttet.)

2). FRUENTIMMERNES DAGLIG KLÆDEDRAGT OM SOMMEREN

a). Hovedtøyet, først opslettedes Haaret, svøbte det sammen oven i Hovedet som en Top. — nu bant de et Haarbaand op om forhaaret og ned i Nachen, det Haarbaand var enten af Læder, Rødt Klæde eller Rødt skarlagen omtrent en Halv alen Langt og 2 til 3 Tommer breed og et Snor Baand i Enderne. — Der oven paa et Liin, det var et stykke Lærret, omtrent fra 4 til 5 Tomer breedt og saa langt at det kunne fæstes i Nachen med en Naal, noget fra begge enderne paa dette Liin var en Klap af samme stykke Lærret, naar Liinet var bunden paa sad disse Klape hend paa Kiæverne — og oven paa Liinet en Lue man havde dengang 2^{de} Slags Luer, Trestykket og Polleluerne, men Treestykket var saavidt gaaet af Moden undtagen for de gamle de yngre brugte Polle Luerne, man havde dem af Sirtz eller Catun, Kræmmerne falbød et Slags, der var Sort og glinsende i Bunden med store Røde og Hvide Blomster Plamaser paa det var dengang meget i Mode man havde desuden og andre forskellige Slags. — Luerne var til at Binde med 2^{de} Baand |: af Kram :| under Hagen, i nakken var den til at udvide og trække sammen igjen med et Rønkebaand, og desuden en liden Sløyfe af samme slags Baand som dem man havde under Hagen. Pigerne havde dengang mest Røde Uldne Baand, men Konerne Blaad Ulden Baand.

b). Særken var oven til af Hørgarn og neden til af Blaargarn, Rund og Heel neden om og oven til aaben for paa.

c). Nattrøye, denne var bunden af Tvinde, den var til at trække først paa Armene saa over Hovedet og kunne naa ned til Beltestedet, de fornemmeste var Saxes Røde, meere ligefrem havde dem grønne og de fattigere havde dem Blaae med hvide Pletter disse var af afbunden Tvinde.¹⁾

d). et skiørt eller Klokke [Tilføjet i Margin: Nota et skiørt var af Vergarn men en Klokke af Vadmøl] dette var heelt i nederste Ende og gandske vidt, oventil var det foldet i mange Rønker og fastsyet i en Linie, der kunne net op naae

¹⁾ pletfarvet Garn.

om Livet i den ene ende var en Hegte og i den anden en Malle til at hegte sammen ved den Venstre Side, ved den høiere Side paa skiørtet var en Lomme, et skiørt var sammenstyet af 4^{re} stykker som man kalte Lier, neden om var skiørtet kantet med en Knyttet Lise af samme Couleur som skiørtet. — et skiørt var saa Langt at det kunne stryge paa Fødderne og den fornemmeste Couleur var Blaae, man havde dem og grønne og Røde.

e). Snøre livet i dette var ingen Ermer, det var til at Hegte oven paa Nattrøyen det kunne naae neden for Beltet. det havde lange skiød neden om, der sad i Rønker og Bønker, det var Drættet med Lærret, i dette var foran ved begge Sider indsyet en Blanskiette. [Tilføjet i Margin: indsyet i Drætten] gjort af Egespirer eller Fiskebeen at det kunne side stivt, bag ved disse Blanskietter var langs ved begge Sider en mængde Smaae Syet Huller Kaldet Snørehullerne, til at gennemtrække Snørebaandet, saa ved den ene og saa ved den anden Side til de kom til enden og begyntes først i de nederste Huller og op ad. Snørebaandene Kiøbte man af Omløbende Bellere, de var gjort af Blegt Garn, med en Blikdubning i begge enderne for at faae det igiennem Hullerne. [Tilføjet i Margin: man havde et andet Slags Snøreliv til Stads, det var med Sølv Maller de var lige som Hele Ringe, inden i den eene Side var en liden Dubning med et Hul i hvormed de var Syet fast. et Saadant Snøreliv brugtes i Stads]. — Langs ned i Rykstykket var og indsyet 3de Blanskietter den eene sad lige ned i Rykstykket men de 2de andre sad paa skraaes fra skulderbladet ned til Rumpen alt for at det kunne side stivt og Quindes Personen have en Rank Krop.

f). et Linet eller Uldent stribet forklæde, undtagen naar de gik ud at Malke eller paa Arbeyde i Marken, da hørte sig til et Hvidt Lærrets forklæde.

g). et Halsklæde det var et fiirkantet Klæde af Blegt Hørlærret man lagde det saaledes sammen, 2 Hjørner lige mod hverandre saa Klædet nu fik form af 2 Triangler oven paa Hverandre eller 2 flige, dog den inderste var mindre end den øverste, man Kastede det over Hovedet og nu kom begge fligene til at hænge ned paa Ryggen dog den inderste var ukiendt. den yderste blev fæstet neden til med en Naal, begge enderne af Klædet trak man om Halsen og stoppede dem ned under Snøre-

livet, og fæste dem sammen ved halsen med en Knappenaal. Endelig havde de og Mørkeblaae Hoser paa, Peene Træskoer med et Messing Søm for Træskoegiorden. — Det var den Daglig hverdags Sommer Dragt.

Men naar de var paa Arbejde i Marken saa lod de stundom Snørerlivet blive Hiemme og Kastede blot et løst Hvidt Halsklæde oven paa Trøyen og fæste det for paa med en Naal.

h). en Soelhat, som de og havde paa ved Markarbejdet som et Skierm for Ansigtet for Soelstraalernes hede, den havde form af Kyse undtagen den var aaben bag i bunden sammen med et Baand under bag udi. Den var giort af Kyse Papiir, hvor paa var Malet med grøn eller Oliven farve og paa Malet Blomster o. s. v., men ved Assens siden brugte de isteden for Soelhatten et Øyneklæde. det var et Trekantet Klæde af fiint Hvidt Lærret, man bøjede den stumpede flig ind under Klædet og fæste det paa Hovedet med Knappenaale at det kunne hænge ud over Øynene for Soelstraalerne og nu hang begge de lange Hjørner ned paa Armene. naar det skulle være rigtig, saa skulle et saadant Klæde være saa stivt at det kunne slaa Krøler som et Væderhorn, nogle Kalte et saadant Øyenklæde et Kieltring Klæde ligesom og nogle kalte Soelhatten en Kieltring Hat.

Men da det er Sag at Linet snart kan blive skident og det almindelig hørte til den gode Tone at fruentimmerne skulle være Reene og Hvide naar de var ude paa Markarbejde saa havde de en anden Liv Pynt det var Oplaaen. denne var af fiint Hørlærret og havde form af en Særk, undtagen den kunne ikke naae længere som til Beltet, men denne var nem at Kaste oven paa den indre Særk et Snøreliv der oven paa, og igien derover et Hvidt Halsklæde, nu var de bararmet og saa ud til som om de havde en skøn reen Særk paa skjønt det var kun ermelte Oplaa denne Dragt brugtes i Slet og Høst og naar de gik til Slaae Gilder. [Tilføjelse i Margin: Naar de opbandt eller bant Korn saa havde de og Høst Ermer paa. — Disse havde megen lighed med Enden af et skiorte Erme de var til at Knappe ved Haanden og kunne naa til albuen hvor de var igien bundet fast. Saa havde de og Høst Handsker paa.]

FRUENTIMMERNES SØNDAGS- OG KIRKEDRAGT OM SOMMEREN

Til almindelig Hiemmedragt Om Søndagen havde de for de meeste Klæder af samme Model og Coleur som hvad der førhend er sagt om de Daglige, men forstaar det sig selv at de

maatte være Nyere og Reenere, naar det var skjønt Veyr gik de for det meeste med en Rød Nattrøye og et løst Klæde der oven paa. — stundom gik de og med Slævere som man og kalte Tøfler isteden for Træskoer. —

Men til Kirkedragt skulle de ennu være en Punkt villere,



Nationalmuseet fot.
Kvinde fra Horne.
Originaltegning fra Vedel Simonsens
Samling i Nationalmuseet.

smukkere og finere, Hovedtøy, Silke Sløyfer smaae Kniplinger omkring den Klap af Liinet, der gik ud paa Kiæverne [Tilføjeelse i Margin: Pigernes Sløyfer var mest af de Røde Franske Silke Baand og Konernes af Lysseblaae Silke Baand.] nogle gik med smukke Røde Saxes Nattrøyer, der oven paa et Snøreliv af skjønt Vergarn og sribet med adskillige farver, et skjønt fiint halsklæde oven paa, en Mørkeblaae eller grøn Klokke [Tilføjeelse i Margin: de havde og et skjørt eller Klokke under alleene for at Fylde. mange gik og med en Rød eller Blaae Trykklokke¹⁾], et Hvidt forklæde, stundom og sribet eller Ternet med Blaåt eller Rødt. Mørkeblaae Hoser og høyhælede Skoe med Blanke Metal Spænder, meere fornemme havde Sølvspæn [der] nogle gik og med Slævere. —

Andre derimod havde Grønne

eller Mørkeblaae Ermetrøyer og en Klokke af samme Couleur/: Blaåt var det Smukkeste:/ ved disse Ermetrøyer er at mærke, at de var til at Snøre foran og foruden de Fiskebeens eller Træblanskietter der var i Ryggen paa dem, saa bleve de ennu gjort stive foran med 2 Jernblanskietter. disse Tingester var omtrent 1 al lang saa brede som en Træskoegior, men meere Tykke, og med en liden tynd Plade i den øverste ende i form af et Hierte. — langs ned foran ved Snøre Hullerne i

¹⁾ uldent Stof med paatrykt Mønster.

Drætten var Syet et lidet Rum hvori de kunne indstikke disse Blanskietter heel igiennem lige til Pladen, disse tiende til at Stive for Snørebaandet, saa og at give Fruentimmeret et Stivt udseende fortil saavel som bagtil. — saa havde de og paa Hovedet en Kyse, Denne var af tykt Graat Papiir overtrukken med Sort Fløyel eller Manchester¹⁾ og var Drættet med Carmosinsrødt Stof eller Lysseblaadt Stof eller Plettet Prikket Catun eller Sirtz. en saadan Kyse var til at Kaste bag paa Hovedet og trække frem ad den Havde et stort skygge, der gik rund Om Ansigtet der med en Hægte og Malle var til at Hægte sammen under Hagen, bag i havde den en Krave der gik ud over Nakken Om denne Krave saavel som om det store skygge om Ansigtet var Kantet med sorte Merlinske Kniplinger.²⁾ En Kyse var til at beskierme Ansigtet for Soelstraalerne og hovedtøyet for Regnen. — desuden naar de gik til Kirke om Sommeren saa havde de en Urtekost indsvøbt i et Lommeklæde, og endelig en Salme Bog, som de alt bar i Hænderne.

FRUENTIMMERNES DAGLIG VINTHER DRAGT

Naar man undtager at de Havde fleere Klæder paa om Vinteren en Sommeren, Coleurte halsklæder som trykte Klæder eller Catun — saa og Linet sribet eller Uldent sribet forklæder, Røde eller Blaae Ryes³⁾ Klokker saa og Handsker paa Hænderne, saa var den Daglig Vinter Dragt den samme som Om Sommeren. til Kirke Dragt om Vinteren havde de Og fleere Klæder paa og deriblandt en Kaabe Disse Tingeste var omtrent saaledes, den var liden oven til stor og Rummelig neden til den var til at Spænde om Halsen med en stor Hægte og Malle og kunde naae ned til Rumpen den var Aaben for til, paa begge for stykkerne var et aflangt aabent Hul disse Huller var Kantet med Lysseblaae Ulden Baand og en liden Sløyfe i begge Enderne, og var fornevnte Huller til at Putte Armene igiennem, — oven til ved Halsen var den foret med Hare- eller Ræveskind, en Kaabe efter Modens Tone maatte være af mørkeblaadt Vadmél og være Drættet med Rødt eller Hvidt Muldom⁴⁾ eller Hvidt Vadmél, forresten var en Kaabe meget til Varme og Lyd i

1) Fløjl fabrikeret i Manchester. 2) formodentlig point de Marly, der danner Overgangen mellem Grundknipling med Mønster og vævet Tyll. 3) loddent, uldent Stof. 4) Muldum, tæt vævet, groft Flonél, ofte kun opkradset paa den ene Side.

Kulde og Regnveyr. — endelig havde de og Handsker paa Hænderne og en Muffe til at Putte Hænderne i. — En Muffe var omtrent saaledes den var aflang Heel og Rund aaben i begge enderne, det yderste var af Katteskind med Haarene paa, inden i var den Drættet med Laaden Faarskind, man havde

og Muffer der kun ved enderne var Foret med Katteskind. paa midten var den overtrukket med Sort Fløyel eller Manchester i en Muffe Havde man almindelig et Lommeklæde der Hang ud ved begge enderne. —

Naar de skulde til Herrens Alter saa Havde de en apparte Dragt dertil det var Sorte Klæder op og ned saavel Piger som Konerne — og det af Hiemmegiort Vadmel, nogle havde en Sort Kiol andre Havde en Sort Trøye og Sort Vadmels Klokke men det forstaar sig selv at saavel Kiol som Trøye var til at Snøre ned foran. Konerne havde en Sort Fløyels Lue paa med Sorte Silke Sløyfer baade for og Bag, Pigerne derimod havde en Lue paa af det i de Tider saa Modens Brocade, Silke Att-lask eller andet Silke Tøy med store Silke Sløyfer under Hagen og Nacken, et Hvid Kramlærrets halsklæde [Tilføjelse i Margin:



Nationalmuseet fot.
Kvindedragt fra Dræby Fed.
Nationalmuseet.
Rød- og hvidmønstreret Kjole, brunt Silke-
forklæde, lyseblaa Silkekaabe med hvidt
Vadmelsfoer.

det var firkantet og blev sammenlagt i 2de Triangler det inderste mindre en den yderste] stundom var det utakket.¹⁾ det gik ned paa Ryggen uden paa de andre Klæder Og danede en Triangel, dog den inderste Flig var meere stumpet en den yderste og kunne sees igiennem den yderste, neden til var denne fæstet med en Naal, i samme nederste ende paa Klædet var det ud-

¹⁾ udtakket, d. v. s. med takket Kant.

syet, den forestillede en stor Blomst eller noget andet — foran paa Brystet var begge ende Flipperne af Klædet lagt sammen med nogle Fald og fæstet med Knappenaale, endelig havde de et Kramlærrets forklæde paa med Baand i af Hvide Bændler Der var saa lange at de kunne naae To gange om Livet og bindes for paa — det Øvrige var som sædvanlig, Kyse Hoser og skoe men forstaar sig selv, det smukkeste de havde og var Eyer af.

FRUENTIMMERNES BRYLLUPS DRAGT

a). til Hoved Pynt havde Pigerne Den gang det saa giense Brocade, det var et Slags Silke eller Silkestof, enten Rødt lyserødt eller Mørkeblaadt, eller Hvidt Tøy hvor paa var Broderet¹⁾ der forestillede Blomster med forskellige Farver Hvor imellem var syet Sølv eller Guldtraade, og Saae ret skjønt ud, andre havde og Luer af Rødt Atlaskes silke eller Rødt Silke Chine Damask. Al den deel af Luen som vendte ud mod Ansigtet, jevnt med Kanten, var paasyet et bredt Silke Baand, der var lagt i Folder og Rynker. under Hagen og i Nakken havde de en stor Silke Sløffe; man saae saa mange forskellige Slags Coleurte Silke Sløyfer, som næsten Uger og Maaneder i et Aar. og maatte være store og breede. De havde og paa Hovedet de før Omtalte Liin men af Kramlærret og Kantet med Kniplinger. — foruden den almindelig Invendig Dragt var der adskillige Piger, der havde et Korssæt eller som og nogle Kalte det et afstivet Liv. det var et Gandske lidet Snøreliv, af Blegt Lærret baade Invendig og udvendig og Kantet med Rødt Stof, det var fult af eeneste Blanskietter, enten af Fiskebeen eller af Egespirer. hver Blanskiet Sad i sit Rum men saa tæt sammen, at der blot var Syet imellem Hver, dette Klædemon var skræderne ikke meget for at Sye. — og var et Korssæt blot allene for de unge Piger skulle Have en Rank stiv og Smukker Krop men forstaar det sig selv at dette Klædemon var et Pinlig stykke at Have paa, da det skulde Snøres fast og var i sig selv et Pindeliv — Men nogle der ikke havde Korssæt havde en anden stiv Dragt Der ikke var meget bedre en Korssættet, det var nemlig et stivt Smek det var ligeledes af blegt Lærret, giennemstukket med eeneste Pinde, det var saa langt at det kunne naae lidt oven for Brystet og ned til Bæltet i den øverste

1) misforstaaet af Forf. Brokade er brocheret = vævet Stof.

ende var det Omtrent 8 til 9 Tommer breed og i den nederste ende lidt over $\frac{1}{2}$ Quarteer, men ende sig i 3 Flipper, — i den øverste og bredeste ende var en Krum Jernbøyl i form af en skine — Alleene derfor at den yderste Trøye Kunne Krumme og bøye sig efter ermelte Smek og Bøyl — naar nu dette Smek skulle bruges, saa satte de et stykke Rødt Stof lige derfor Og der uden paa igien et stykke skiært Kramlærret, saa at de Røde Kunne skine igiennem lærret. — dette Smek som sagt, Holtes paa Brystet med den eene Haand medens man trak Trøyen over med den anden Haan Og Snørte den, dertil havde nogle en Sølv Snøre Naal. — desuden som skin af et skiønt Snørebaand betiente de sig af et Rødt Silke Baand $\frac{1}{2}$ Tome breed. dette blev fæstet med Knappe Naale paa tværs og skraae fra Oven til neden, lige for Snørestedet paa Trøyen, og skulle i saa maader forestille et virkelig Snørebaand Desuden skinede de omtalte Røde igiennem Lærret ligefor Snørret. — Det var ellers ikke noget Regnet naar de ikke havde Klæder paa af Udenlandske Tøy til første Dags gilde Og det ligedan op og ned, saasom det dengang saa Modernes Bokiet Stof¹⁾ eller Rødt Blank Stof²⁾ Brocan³⁾, eller Sianke Silke⁴⁾ det var et Slags Tøy af fiolet farve og ligesom Kunne skansere, naar man Saa derpaa. — og andre fleere Slags. — Trøyen var dengang Syet med lange Livstykker og lange skiød Denne var Drættet med Lærret undtagen skiødene disse var gierne Drættet med noget andet som Cormosin⁵⁾ Rødt Stof, neden paa skiørtet søm en heel eller $\frac{1}{2}$ Tomme fra enden var der paa syet et Silke Baand meest Grønt Vattre Silke, der var Syet rundt om skiørtet, — de Havde desuden et eller 2de skiørter paa, under Stadsskiørtet Deels for at varme og deels for at fylde, ligeledes havde de et Halsklæde paa under Trøyen, foruden det rette udenpaa eller stoppede et løst Klæde ned for paa sig ved ermelte Smek for at Have et desmeere fuldkommere udseende for til. Halsklædet var 4^{re} kantet af fiint Kramlærret,¹⁾ og som før sagt, lagt sammen i 2de Flige den underste 1 eller 2 Tommer mindre en den yderste Der tydeligt skinede igiennem den yderste flig, naar denne var fæstet paa Ryggen, — nogle havde halve Halsklæder der var Trekantet. de 2 Sider der gik ned til Spidsen Der skulle fæstes

1) Buket Stof, med indvævede Blomsterbuketter. 2) formodentlig Rask, kipret Uldstof, ofte med blank Overflade. 3) formodentlig Brocade. 4) Changeant Silkestof, skiftende i forskellige Farver. 5) Carmoisin.

paa Ryggen var enten utakket eller Kantet med Smaae Knip-linger, stundom en udsyet Rose af Hvid Kramtraae neden i Hiørnet, — begge de modsatte Hiørner blev lagt i fald og fæstet neden forpaa Brystet med Knappenaale — oven paa dette Kastede de et Silke, eller i mangel Heraf et Catuns Klæde der hang løst ned paa Ryggen men for paa blot fæstet sammen med en Knappenaal. Dette Klæde Hang bestandig paa dem, untagen naar de skulle op at Ofre eller Danse, saa tog de det af men fæstede det strax paa igien naar dette var forbi. — Saa havde de og et skiært Kramlærrets forklæde paa desuden Mørkeblaae Hoser, Høyhælede Penne skoe med Sølvspænder i men i mangel Heraf Hialp man sig og med Metal-Spænder, naar alt dette var paa saa en Kaabe /: enten det var Vinter eller Sommer :/ Efter Moden maatte den i den mindste være enten af Lyse eller Mørkeblaadt Ulden Damask Og foret ved Halsen med Graaeværk, meere fornemme havde Kaaber af Lyseblaadt eller Blakket Stof. nu hertil en Kyse oven paa Hovedtøyet Hvis Model forhend er beskrevet — Det var første Dags Bryllups Dragt, til anden Dags Bryllup skulle de ikke være nær saa stadselig, og fornemmelig ingen af de Klæder paa som de havde den første Dag. — Uderklæderne vil sige skiørt og Trøye maatte være hiemmegiørt Tøy saasom det dengang saa Giænse Dreyels-tøy der kunne braske meget og falde meget i Øynene og maatte de være ligedan op og ned, — men de mindre formuendes kunne og hielpe sig med hvergarns Tøy.

Konernes Stads var meere Gammeldags og ligefrem, nogle havde paa sig Blaae Ulden Damaskes Trøye og Rødt Saxes skiørt eller Stoffer,¹⁾ Kallemanck²⁾ etc., Luerne var enten af Gulpocade, Gyldenstykker, Triumphant³⁾ o. s. v. ovenpaa Kanterne af Luen undtagen i Nachen var der paasyet Sølv, Guld eller Perlesnorer, Sølvsnorer var egentlig Sølvtraade Vævet imellem Ulden eller Silke Traade, Guld Snorer var ogsaa Sølvtraade men var forgyldt de første saa ud som Sølv og de sidste som bar Guld, begge Slags var en god Tomme brede. — og brugtes fornemmelig naar en Pige eller Enke skulle være Brud, saa skulle de blandt andet Have en Sort Fløyels Lue paa, Enken til begge Dagene og Pigen den anden Dag — paa denne

¹⁾ Etoffe, jfr. Side 155. ²⁾ uldent, ensfarvet eller broget Stof, sribet eller blomstret, ofte appreteret. ³⁾ svært Silkestof med gros-de-Tours Bund og damasktøge Blomster.

Lue maatte være enten en Sølv eller Guld Snor Og sorte Silke Sløyfer under Hagen og i Nachen. — Perlesnorer var af Hvid Knippeltraad Her og der ordentlig besat med Hvide Glas Perler saa tykke som et middelmaadig Halmstraae og i Længde fra $\frac{1}{2}$ til $\frac{3}{4}$ eller 1 Tomme, igiennem dem var trukket en Traae, nogle Perler var og gandske Stumpet, disse Perlesnorer mod Lysen gav et glimrende udseende, som de kunne være Diamanter, man havde og stundom guule og Sorte Perlesnorer. — forresten var Konernes Dragt Omtrent som den for ovennævnte Om Pigernes. — en saakalte fornemme Bondekone maatte Og Naar Hun kom til Vogns have en Kappe om sig. den var af Blaaf Vadmel, stor og Vid og oven ved Halsen en stor Rundagtig Krave Kantet med Lysseblaae Silkebaand. —

Henne ved Assens Siden havde Fruentimmerne megen forskiellighed i Deres Klæde Dragt mod deres i Vendsherret. — Thi Deres Snøre Liv var den Gang meget stumpet og meere afskaaren forpaa, man sagde desaarsag om Fruentimmerne ved Assenssiden at deres Liv var ikke Længere som Tobak for en skilling, deres Hovedtøy var og gandske anderledes Deres Lue var en gandske liden Ting der sad oven paa Hovedet med 2de lange Esdanede Spidser med Baand i der gik ned under at Binde under Hagen, Linet sad da ligesom Luen saa Høyt oven for Panden som mueligt. jo meere der Kunne være Kiendt af Panden jo bedre, man talte om nogle Modernesne Piger der tog deres Pandehaar af med skedevand for at de Kunne Ret faae en stor og Lang Pande — og naar de skulle i Stads saa bant de et Silke Klæde om Hovedet lige oven for Panden. —

Endelig er at tilføye at et par Aar efter 1780 udkom en foro[r]dning at ingen Bønderfolk maatte gaae med Silke Dette var ikke alleene de Silke Klæder som Mandfolkene og Fruentimmerne gik med paa deres Hals men derved forstaas og tilige Pocade som Fruentimmer havde til Hovedtøy. — nogle Steder var Sognefogderne sat til Hver i sit Sogn at Vaage over denne fororning saasom om Søndagen ved Kirken at see Hvem der bar Silke og da optegne deres Navne, i førstningen gjorde denne forordning ligesom et Slags opmærksomhed Og paa en Kort Tid standsede Kræmmernes Handel, men denne frygt forsvandt med Tiden Og man Kiøbte nu Silke og Pocade af Kræmmerne ligesom førhen og gik dermed. — I de Byer paa Grændsen af Helnæs saa man endnu til denne Tid at Bønderne

gik med Blaae Kofter med een Rad Knappe. — Ennu anføres nogle smaae forandringer i Klædedragten til sidst i det 18 A H.

Det kom paa Mode med Mandfolkene at gaae med Hvide Bomuldsluer under Hatten, i førstningen dem som ikke Havde saadan Luer kalte dem af Spot en Skyrost men det blev dog alligevel saa meget i Mode med disse Luer at endog Drengene Havde dem under Hatten i Stads men man ansaae at det var et unyttigt Klædemon som og snart blev aflagt undtagen Hos de Gamle Mænd der allerede havde bekommet dem ansaae dem som nyttig for Varme om Vinteren under Hatten naar de Reyste til Kiøbstæderne eller til skovs.

Saa kom det og i Mode med de saa kalte Høypolde Hatter, med smaae Runde skygger og neden om Pullien et lidet Sort Silke Baand med et lidet Blank Spænde for paa.

I Steden som forhend melt at Det Hele af Halsskiorte Kraven var vendt for til og foldet ned over Halsskiorten, saa blev det nu vendt bag til og begge Flipperne for til.

Og havde man nu til Hals Klæder de saakalte Musselinsklæder — Det var gandske fiint Kramlærret med en liden Blaae eller Rød Bort omtrent en Tomme fra Kanterne, man Havde og Blaae Muselins. Man havde nu og Vester af det saa kalte Cassimir, det var et Slags Bomuldtøy og Rødt med Hvide striber, eller Rødt med 4re Kantet Hvide Pletter paa.

De meere fornemme Bønder begynte nu og at Koste sig Buxer af det saa kalte Manchester,¹⁾ i det mindste maatte enhver ung Karl, som skulle være noget have dem naar Han skulle være Brudemand. — Støvlerne var Heller ikke nu som de førhend Omtalte med Fuldkraver, men de var gandske lige op og ned Runde og Stive oven om.

Det blev nu og til Mode for de unge Karle at Have Ridebuxer paa naar de Reed i Brudestads. Disse var af Hiemmegiort fiint og Blegt Hørlærret, saa lange at de blev Knappet oppe om Livet og Kunne naae ned til fødderne. De var til at Knappe fra Det øverste til det nederste uden paa Laarene. Og neden i enderne en Strippe til at Kaste under Støvlen og igien til at Knappe paa Buxerne ved den anden Side. disse Buxer maatte være saa Hvide som en Snee og Syet i Stads inden imellem Beennene men da man kun engang kunne Ride med

¹⁾ Se Side 167.

dem inden de var Piasket saa aflagde man Lærrets Buxer og i deres Sted et Andet Slags Ride Buxer, der rigtig nok havde samme Dannelse som de forrige men var af Brun eller Blaaf Vadmel eller Stribet Vergarns Tøyer der var Kantet ned i alle Sømmene med Rødt og Blanke Metalknappe langs ned ved Siderne, imellem Beenene var der syet med skoemager Læder Og det med utakning i Læderet deels for Slid deels for Stads.

Det begynte ogsaa at komme i Mode med at have 2de Kioller paa naar man skulle til Brylluper den yderste Kalties Reyse Kiolen og var deels for Lyd og deels for at bøde for den inderste mod Regn (og andet)

Gielbjerg d 2e August 1815.

Eskel Sørensen

»KAALEN« PAA SYDLANGELAND

AF CHR. STEFFENSEN

Der var forskellige Former af den Sygdom. Marthe Nielsen — kaldet Skrædders — paa Østerskov, født i Søndebro 1840, havde, meddelte hun mig, før hun naaede Skolealderen, Hverdagsfeber 3: visse Timer fik hun daglig først Kuldegysen og saa Hovedpine. Hen i Skoletiden fik hun 3die Dags Feberen og maatte som Følge heraf blive borte fra Skolen et Par Aar. Laurits Jørgensens — kaldet L. Skomagere — Kone Edel paa Østerskov, f. 1858, havde som Barn anden Dags Kolden. Om den Sygdom forklarede hun, at den, der havde den, i Forvejen vidste lige paa Klokkeslettet, naar den kom, og naar den gik, saa vedkommende f. Eks. kunde træffe at maatte sige, naar der kom en Indbydelse: »Nej, til den Tid kan jeg ikke komme, thi da skal jeg have Kaalen«. Om Forholdet mellem to af disse Former sagde Mogensens Kone, Rasmine, paa Østerskov, f. 1857: »Anden Dags Feberen var ikke saa slem som den 3die Dags.«

Der blev anvendt forskellige Raad mod Sygdommen. Edel Jørgensen kunde huske ét, der lød saaledes: naar man hørte, at den eller den var død, skulde man sige: »Kaaalen følge med dig i Graven«, et Raad, der ogsaa af nogle anvendtes mod Vorter. Syerske Frk. Larsen, Fodsllette, fortalte f. Eks. om sin Fader, at han, naar han hørte, at en var død, skyndte sig at tænke paa en bestemt Person, der havde bedt ham sætte

sine Vorter væk, og naar det var gjort, endte han med at sige ved sig selv: »Saa er de ogsaa borte«. En Dag kom hun som Barn ud paa Marken for at fortælle ham, at Jørgen Skorstensfejer i Oure var død. Der stod en Mand derude ved Faderen, men ingen af de to sagde noget til Nyheden. Hun tænkte, at Grunden var, at Faderen ikke havde hørt det, hvorfor hun spurgte ham: »Hørte I det ikke?« men først lidt efter kom Faderens Jo. Senere hen i Livet sagde hun til sig selv, naar hun kom til at tænke paa den Episode: »Han havde vist været ved at sætte Vorter væk«. Et andet Middel nævnte Mogensens Kone, nemlig at skære Pinde, som blev hængt op i Skorstenen. Naar Røgen havde fortæret Pindene, kunde man vente, at Feberen ogsaa var væk. Et tredie Middel, som anvendtes, naar Frøerne om Foraaret lod sig høre ude i Vandhullerne, er nævnt mig af flere. Frøerne skulde tiltales med bestemte Ord, der dog ikke er nævnte ens af alle Meddelelserne, den første Gang, man hørte dem. Efter Mogensens Kone skulde de lyde saaledes: »Kreite! Kreite! jeg hører dig; du ser ikke mig. Den kaale Syge riste dig! og ikke mig 3 Maaneder og Dage«, efter Hans Jac. Nielsens Enke, Østerskov: »Kreite! Kreite! hør du mig! Den kaale Syge riste dig! og ikke mig — 3 Gange i et Aar og det, saalænge Verden staar«, og efter andre standsedes der med Ordene: »... og ikke mig«, men de sagde til Gengæld, at Formularen skulde siges tre Gange, og uden at man trak Vejret. Et fjerde Middel maatte Skorstensfejer Christensens Enke Christiane i Oure, der er født 1861 i Vaagebjergshuset i Humble Sogn, anvende, mens hun lige efter sin Konfirmation tjente ved Rørsløkke Mose, da Feberen havde udviklet sig til at blive tredie Dags Feber. Hendes Moder anbefalede hende at gaa hen til en Rødpil ved Mosen, sige ordret til Pilen: »Vi! Vi! Vi! (det er vel = Vidie!), jæ klager til di (vel = dig), den 3die Dags Kaalen plager mi (= mig)«; derpaa skulde hun tage fat paa tre Grene paa Pilen og slaa tre Knuder paa hver Gren. Da hun ikke var for at bruge den Kur, befalede Moderen hende det strængt, og saa gjorde hun det, men om det hjalp eller ikke, kunde hun som gammel ikke huske.

Mest almindeligt var det, at den syge henvendte sig til Folk, der var bekendt for at være dygtige til at sætte Sygdommen væk. At ogsaa højt staaende Folk gik den Vej, viser følgende

Træk, som en Søn af den, der i sin Tid var Vidne til Konsultationen, har fortalt. Faderen hed Peter Bøgh og var født 1834. Mens han tjente hos Marcussen i Søndebro, var han en Dag ude at gærde op sammen med Karlen, der gik under Navnet »den kloge Karl«. Mens de to gærdede op, kom Lensgreven kørende forbi; han maa have vidst Besked om Karlens Ry, thi han lod sin Vogn holde ud for dem og sagde til Karlen, idet han pegede paa en Dame, der ogsaa sad i Vognen: »Kan du ikke nok skille hende dér af med Kolden?« »Jeg skal prøve paa det«, sagde Karlen, hvorpaa Lensgreven og Damen kørte videre. Noget efter sagde Karlen til Per: »Har du Lyst, saa følg med; men du maa ikke sige et Ord.« Karlen gik saa hen til en Pil; han mumlede noget, og det stod for Per, som om Pilen i det samme begyndte at ryste og sitre, skjønt det var blikstille; men om Kolden forlod Damen eller ej, fik han naturligvis intet at vide om. I den Henseende fik Patienter paa Østerskov mere Klarhed. En Dag, da Edel Jørgensen, der som 10 Aars Barn havde anden Dags Feberen, løb paa Vejen ned til Bukkemose, kom, fortalte hun, Martin Fogedgaard — til hvem Mads Fiskers Hus i sin Tid blev bygget — i det samme forbi. »Jeg sagde saa til ham: »Kan du skille mig af med Kaalen? jeg har anden Dags Feberen.« Han spurgte om, paa hvad Klokkeslet den kom og gik, og da han havde faaet det at vide, sagde han: »Jeg skal se, hvad jeg kan gøre, men du faar den nok een Gang til, og saa gaar den nok ogsaa væk.« Og saaledes skete det ogsaa.«

Mogenssen, f. 1857, fortalte mig: »I min Barndom boede Niels Ploug dér, hvor nu Theodor Paamand bor. Jeg fik tredie Dags Feberen, og havde den mange Gange om Formiddagen med Kraftløshed og Hovedpine. Saa blev jeg sendt hen til Niels Ploug; han gik hen til Gærdet, hvor der stod Pile. Hvad han gjorde dér, véd jeg ikke —: men Feberen meldte sig ikke mere.«



Dansk Tidsskrift-Index 1938.

I denne systematiske Fortegnelse over Indholdet af ca. 250 danske og en Del andre nordiske Tidsskrifters Indhold faar man et udmærket Overblik over Aarets Høst af Artikler og Afhandlinger. Et helt udtømmende Register giver Indexen ganske vist ikke. I saa Fald skulde de fleste af Artiklerne gennemgaaes og opføres under mange forskellige Afdelinger, topografiske, biografiske og saglige, og de helt smaa Artikler maatte ikke udelades. Men derigennem, at alle større Artikler er medtagne og registreret efter deres Hovedemne, gives der et saare værdifuldt Hjælpemiddel til den, der vil sætte sig ind i, hvad der i Aarets Løb er fremkommet om et givet Emne. Det kan saaledes nævnes, at der i den foreliggende Aargang alene under Personalhistorie er registreret o. 1000 Artikler.

Bogen er paa 48 + 433 Sider og koster dog kun 6 Kr.

H. C. F.

»Nordfynsk Bondeliv« til Favørpris.

Fra Forfatterinden Christine Reimer, Odense, foreligger Tilbud om, at Fynsk Hjemstavns Holdere kan faa hendes store og værdifulde Værk Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde I—V, der i Bogladen koster 20 Kr., for kun 12 Kr. De Holdere, der vil benytte sig af dette smukke Tilbud, vil faa Værket portofrit tilsendt, naar de indbetaler 12 Kr. paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

H. C. Frydendahl.

S. Jørgensen, Kistrup.

Hans Liv og hans Indsats som Skolemand og Historiker.

Den Artikelrække, der offentliggjordes i Fynsk Hjemstavn Juni—Decbr. 1938, foreligger nu i Bogform i væsentlig udvidet Skikkelse. Udvidelsen gælder saavel Tekst som Illustrationer.

Af Udtalelser i Bladene:

»Denne jernflittige Mand har H. C. Frydendahl rejst et fortjent og ærefuldt Minde i sin udmærkede Bog . . . Bogen om Lærer Jørgensen fra Kistrup er forsynet med mange Noter og gode Register, ligesom dens Indhold er praktisk ordnet, interessant at læse og fortrinlig som Forbillede«.

August F. Schmidt i Folkeskolen.

»Det er altid en god Gerning at drage Sløret til Side for en Mands halvglemte, men værdiskabende Livsværk. Derfor bør den lille Bog vinde Læsere overalt paa Fyn. Den indeholder en omhyggelig Fortegnelse over S. Jørgensens trykte Arbejder og en Navneliste. En Del interessante Billeder er ogsaa med til at give den øget Værdi.«

Olaf Andersen i Fyns Venstreblad.

»Det er en Glæde at henlede Opmærksomheden paa en saadan Bog, der vidner om en uhyre Samlerflid og en aldrig svigtende Omhu for Sprog og Ordvalg, ligesom der gøres opmærksom paa det rige Illustrationsmateriale og det gennemførte Notemateriale, der tilfredsstiller ethvert Krav. Frydendahl har Ære af denne Bog, der har Bud til enhver, der interesserer sig for Hjemegnens Historie, eller som ønsker at læse om de Mænd, der har sat al deres Evne og Virke ind paa at tjene og gavne deres Fædreland.«

Ove Marcussen i Svendborg Avis.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 3 Kr. indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1938

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—38 samlet for 44 Kr.

Nogle overkomplette Aargange 1928—29 og 1935—38 sælges for 2 Kr. pr. Aargang. De øvrige sælges ikke særskilt.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg	Kr. 2.00,	med Skindryg	Kr. 3.00
To Aargange samlet.....	—	- 2.50,	—	- 3.50
Tre Aargange samlet.....	—	- 3.50,	—	- 4.50
Fire Aargange samlet.....	—	- 4.50,	—	- 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup. pr. Espe.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2,50 i Shirting, Kr. 3,50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3,50 i Shirting, Kr. 4,50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4,50 i Shirting, Kr. 5,50 i Skindryg.

Thomas Niensens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

H. C. Frydendahl:

N. Rasmussen Søkilde.

Hans Liv og hans Indsats som Bonde, Frugtavler, Husflidsmand og Historiker.

Den Artikelrække, der har været offentliggjort i Fynsk Hjemstavn Aug.—Novbr. 1937, foreligger her i Bogform forsynet med en Del Tilføjelser paa forskellige Punkter.

Af Udtalelser i Bladene:

»Frydendahl har tegnet et levende Billede af den begavede Bondes Liv. ... Til Levnedsskildringen har H. C. Frydendahl føjet en Fortegnelse over Søkilde's literære Arbejder, der giver et fyldigt Billede af hans Alsidighed og hans mægtige Flid. Det lille Skrift er blevet et værdigt Minde om en af Fyns fremragende Bønder, som Forfatteren har Ære af.«

Sv. L. i Fyns Tidende.

Bogen kan faas i enhver Boghandel, og den sendes portofrit, naar 1 Kr. 50 Øre for et hæftet eller 3 Kr. for et indbundet Ekspl. indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup, Espe.

Fynsk Hjemstavn



Maanedsskrift : for den fynske Øgruppe.
Udgivet : og ledet : af
H. C. Frydendahl.

Indhold : H. C. Frydendahl : Sælsangst i fynske farvande.

12. hæfte.

December 1939.

12. Aargang.

Fra Hr. Gdr. L. P. Pedersen, Eskelund Kær, Brørup Sogn, har
har jeg som Tilskud til Udgivelsen af Fynsk Hjemstavn modtaget 100 Kr.,
for hvilket jeg hermed udtaler min oprigtige Tak. H. C. Frydendahl.

FYNSK HJEMSTAVNS SAMLING

Gennem en Række Aar har jeg samlet Optegnelser, Billeder, Udklip og lignende af topografisk, biografisk og saglig Art vedrørende Fyn. Samlingen, der nu omfatter omkring ved 60.000 Stk., kommer mig i høj Grad til Nytte ved Arbejdet med »Fynsk Hjemstavn«.

I den sidste Tid har jeg modtaget:

Fra Johanne Andersen, Assens, 18 gamle Dokumenter.

Fra Overbibliotekar, Dr. phil. J. Christian Bay, Chicago, et Eksp. af »Hermod, et Tidsskrift, udgivet af Mads Hansen«, 1876.

Fra Forfatteren, Gdr. Kristen Beck, Biskorup, selvbiografiske Optegnelser.

Fra Pastor J. Chr. Clausen, Korinth, en Samling Breve og Regnskaber angaaende Rejsningen af Mads Hansens Mindesten i V. Skerninge 1885.

Fra pens. Lærer J. C. Eriksen, Aasum, 6 Breve og Billetter fra Politikerne Klaus Berntsen samt en Samling gl. Tidsskrifter.

Fra Faaborg byhistoriske Arkiv ved cand. pharm. H. Brandt, flere Tusinde fotografiske Negativer.

Fra Thorkild Gynt Hansen, København, Korrektur paa et aldrig trykt biografisk Arbejde samt 2 Smaatryk.

Fra Adolfine Juul, Munke, en gl. haandskreven Vise, 5 Amatørfotografier og 18 Prospektkort.

Fra Rentier H. C. Larsen, København, 2 Blade.

Fra Lærer K. Madsen, Høed, 5 Fotos af Gravmæler med beskrivende Tekster samt en Række gl. Avisudklip.

Fra Gdr. Karl Mortensen og Hustru, Ejby Østergaard, 9 af Eskel Sørensens Haandskrifter, hvoraf en Del har været trykt i Fynsk Hjemstavn, samt et Par indlagte smaa Opskrifter.

Fra Gdr. Chr. Nielsen, Aaholm, Genparter af Besvarelser af Folke- maalsudvalgets Spørgehæfter »Vogntyper i Danmark (Undervognens Konstruktion)« og »Træske og Træskomageri«.

Fra fhv. Læge Helena Petersen, Odense, Afskrift af en gl. Døbeseddel.

Fra fhv. Husbestyrerinde Mette Petersen, Svendborg, en Brevkopibog fra 1771—73.

TILSENDT LITERATUR

Th. Døssing og Robert L. Hansen: Dansk Tidsskrift-Index 1938.

Salomon J. Frifelt og T. Tobiassen Kragelund: Dem Vester fra.

Olaf Gynt: Champagnegaloppen.

Olaf Gynt: Fra Bulbjerg til Boulogne.

H. P. Hansen: De sorte Kunster.

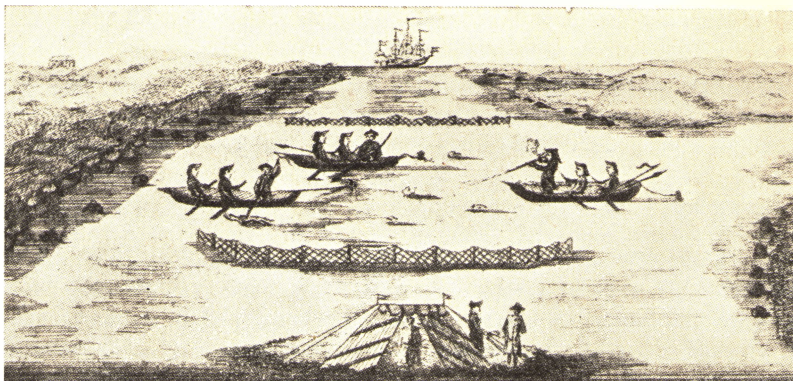
Henning Høirup: Siden jeg først saa Fyn. Marinus Børups fynske Digtning. Fyns Tid. 6/11 1939.

Kr. Møller: Gaard-Navne ved Brahetrolleborg.

Christine Reimer: Fra svundne Tider. Wisbecks og Hjemmets Almanak 1940.

Christine Reimer: Kornneget i den hvide Vinter til de vilde Fugle. Wisbecks og Hjemmets Almanak 1940.

(Fortsættes Side 3.)



Fra Troels-Lund: Dagligt Liv i Norden.

Fig. 1. Prospekt af Sælhundejagten ved Friherreskabet Scheelenborg.

SÆLFANGST I FYNske FARVANDE

AF H. C. FRYDENDAHL

Sælen har tidligere været overordentlig udbredt i de danske Farvande. Man har kunnet se Sæler »ligge flokkevis og dvaske langs Stranden lige fra Skagens Gren ned til Rødesande sydfor Lolland. Deres Stemme lød snart som hæs Gøen, snart som Skrig. I Vrede knurrede de som Hunde. Med deres kloge, sørgmodige Blik bidrog de til Befolkningens faste Tro paa Havmænd og Havfruer og allehaande fordømte Væsener i Havet.«¹⁾

Det er forstaaeligt, at de stadig har været Genstand for Efterstræbelser fra Menneskenes Side. Dels har de været skadelige for Fiskeriet, og dels har deres Fedt og Skind været alt for attraaværdige til, at de har kunnet undgaa deres Skæbne. Det er ikke sjældent i Literaturen til helt op imod vore Dage at træffe paa Omtale af Sælfangst, oftest dog uden nogen indgaaende Beskrivelse af Fremgangsmaaden²⁾. Egentlige Beskrivelser af Fangsten synes sjældne. Jeg har kun Kendskab til een: »Om Sælhundefangsten paa Anholt« af Lorents Bynch, i sin Tid Præst paa Anholt.³⁾

Den paa Anholt dengang anvendte Fremgangsmaade, hvor

¹⁾ Troels-Lund: Dagligt Liv i Norden i det sekstende Aarhundrede, 5. Udg., 1. Bd. 1. Bog, 1929—31, S. 42. ²⁾ F. Eks. i »Erindringer af Steen Steensen Blichers Liv, optegnede af ham selv i Aaret 1845« og i H. V. Kaalunds Digt »En Synd«. ³⁾ Iris og Hebe, April 1801, S. 1—23. Oplysning om denne Artikels Forekomst indhentet i Dansk Folkemindesamling.

Sælerne blev dræbt ved Slag paa Snuden med en »Prygl«, oftest paa Landjorden, er imidlertid saa vidt forskellig fra den i Mands Minde ved den fynske Øgruppe anvendte, navnlig som Følge af Forskellen paa Sælernes Talrighed og Vaner paa de to Steder og Tider, at nogle Oplysninger om Sælfangsten omkring Fyn maaske ikke vil være uden Interesse.

Først maa det dog bemærkes, at skønt Ordet »Sæljagt« vel i og for sig maa anses for at være mere betegnende end Ordet »Sælfangst«, anvendes dog i nærværende Artikel mest det sidstnævnte, da det i Literaturen synes at have opnaaet størst Hævdret. Begge Udtryk kan høres i fynsk Talesprog, men kun undtagelsesvis; i daglig Tale har jeg næsten kun hørt Udtrykkene »at hugge Sæler« og »at stikke Sæler«, mest det sidste. Som Benævnelse for Dyret bruges Ordene »Sæl« og »Sælhund« i Flæng. Mine Oplysninger herom gælder dog kun Sydfyn og de sydfynske Øer.

Sælernes Tal har vel aldrig været saa stort i de mindre Farvande omkring Fyn som ved Anholt's og andre danske Kyster ud mod det mere aabne Hav. Man kan dog i flere Henseender finde Vidnesbyrd om deres Forekomst i fynske Farvande. Som et saadant maa formentlig Navnet »Sælstenen« til en Sten ved Romsø betragtes.¹⁾ Ud for Bogøs Nordstrand ved Hindsholm findes en mægtig Sten, hvorpaa der skal være blevet skudt mange Sæler fra et Jægerly i Klinten indenfor.²⁾

Vi finder ogsaa for den fynske Øgruppes Vedkommende i Literaturen yderligere Vidnesbyrd om Sælens Forekomst. Kendt er saaledes Linierne i A. Oehlenschlägers Digt »Morgen-Vandring« i »Langelands-Reisen«, 1805, hvor Digteren lader Kornblomsterne paa Marken sige om deres Ejermand, Bonden, at han af dem »skiær sig en Haandfuld, stor og tung, under vranten Snak, og blander os i en Sælhunds-Pung, blandt Røgtobak«. Rigtigheden heraf forudsat er Sælskindet altsaa paa den Tid paa Langeland blevet anvendt til Tobakspunge. At det ogsaa har været anvendt til Dragtdele, navnlig Bukser, er en kendt Sag.

I den historiske og topografiske Literatur finder vi ogsaa hist og her Vidnesbyrd om Sælens Forekomst i de fynske Farvande.

Forholdsvis udførlig er en Beskrivelse i en Indberetning 1743 til Danske Kancelli fra Amtmand over Nyborg Amt Theodor

1) Achton Friis: De Danskes Øer I, S. 44. 2) Sst. I, S. 30.

Adeler til Lykkesholm. Amtmanden skriver her under Om-
talen af Smaaøerne i Stubberup Sogn paa Hindsholm:

»Melløe, som ligger under Scheelenborg Hovedgaardstaxt og bruges til Græsning for Stutterier og Stude. Bogøe ligeledes. Begge ere smaa og af ingen beboede.

Imellem disse tvende Øer gaar en liden Rever fra Havet, hvor en stor Del Sælhunde bager sig imod Solen paa Stepene. I Reverne er en Rende, ej dybere end den let kan bundes. Igen gennem samme Rende op under Bogøe gaar mangfoldige Sælhunde, hvor sal. G[eneral]-lieutenant, Baron von Schach Brochdorff lod slaa Pæle over Bredden af Renden og satte Garn, naar Sælhundene vare opgangne. Samme Garn formener Sælhundene Retouren til det store Hav, thi paa begge Sider af Renden vare Grunde med lavt Vand, hvor Sælhundene ej kunde flyde og derfor ei vovede sig over Grunden.

Naar det første Garn saaledes var sat, flyede Sælhundene højere op i Reveren, hvor de med Baade bleve eftersatte, da de strax flyede tilbage for at søge Indgangen til det store Hav, men maatte standse for Garnet. Derpaa var igen slaet i Renden en anden Rad Pæle et Par Bøsseskud fra de første, paa hvilke atter blev sat et andet Garn, hvormellem Sælhundene da i stor Mængde gik fangne som i en Fold, saa ej en eneste kunde undgaa men blev skudt saalænge een var tilbage — i de første Aaringer 60 til 70 om Dagen. En særdeles plesant og important Jagt, som importerede mange Tønder Tran og skønne Skind. Den er nu ej mere saa aldeles profitabel som tilforn; men af hvad Aarsag ved jeg ikke, uden det maatte være af Frygt for den megen Skyden.«¹⁾

Denne Indberetning findes benyttet i Erich Pontoppidans Danske Atlas, hvor det hedder, at der »de fleste Sommere faaes nogle Hundrede, men tilforn vel tusende.«²⁾

»Den Jagt skal være for Liebhabere heel behagelig, men ogsaa ikke mindre farlig, end Klap-Jagt paa Landet, efterdi den udkræver et godt Tal visse og forsigtige Skytter, fordeelte paa adskillige Baade, da Byttet undertiden kand være en anseelig Capital, og regnes blant bemelte Baronies ikke ringe Herligheder.«³⁾ (Fig. 1.)

Andetsteds forekommer enkelte sparsomme Oplysninger som f. Eks. angaaende Drejø: »I stræng Vinter, paa Havis, stikkes nogle Sælhunde.«⁴⁾

Om en ejendommelig Sag fra Drejø fortæller Sunds Herreds Tingbog for 1663. Peder Eskebjerg af Ballen, Ø. Skærninge Sogn, blev det Aar truffen med ladt Bøsse paa Drejø. Han var følgelig falden under Ejerens, den bekendte

¹⁾ »Svendborg Amt« 1916, S. 61f., jfr. S. 48 (Tilstanden i Nyborg Amt ved Aar 1743. Amtmand Adellers Indberetning til Danske Kancelli. Ved Kai C. Uldall). ²⁾ Danske Atlas, Tom. III, S. 587. ³⁾ Sst. S. 394. ⁴⁾ Peder Tommerup: Topographie over Drejøe Sogn, 1823, S. 38.

Rigsraad Otto Krag's strenge og straffende Haand. At være Krybskytte var noget særlig formasteligt. Sagen fik dog denne Gang et naadigt og ejendommeligt Udfald, idet Krybskytten formelig blev ansat som Herskabets Sælhundejæger.

»Godtfolk... gik i Forbøn for ham hos Øens Eier, som for deres Skyld tilgav ham, dog paa det Vilkaar, at han lovede, at levere den naadige Herre tre Sælhunde eller Huder og desforuden saameget Tran, som deraf kunde bekommes til Pintsedag 1664. Dernæst indgik de en Kontrakt, som blev bekræftet paa Sunds Herredsting, at Peder Eskebjerg skulde aarlig give tre Sælhunde med Hud og Tran deraf for de Sælhunde, han kunde skyde under Otto Krag's Øer: Drejø, Korshavn og Auernakø, eftersom Sælhundene gjorde stor Skade paa Bøndernes Fiskegarn; men lod han sig videre finde paa Øerne, skulde han være den Straf undergiven, som Otto Krag vilde paalægge ham baade for de gamle og de nye Forseelser. Derhos gik Herredsfogden, Laur. Andersen i Ullemose i Borgen for ham.«¹⁾

Fra sidst i det 18. Aarhundrede findes fra Avernakø et Minde om Sælfangst. Henning Jakobsen Faaborg, der var Præst paa Øen fra 1788 til sin Død 1798, oplevede, at næsten hele Øens Mandskab en Nytaarsdag i hans Embedstid var taget ud paa Sælhundefangst. Han holdt i Kirken en Tordentale for de faa tiistede værende og »kaldte de tomme Stole til Vidner paa en saa høj Helligdags Vanhelligelse.«²⁾

1878 skriver N. Rasmussen Søkilde:

»Paa Lyø fanger man endnu af og til om Vinteren nogle Sælhunde, skjønt disse langt fra ere saa talrige, som i ældre Tider, da der idelig klagedes over, at de gjorde Skade paa Fiskegarnene. Man kjender endnu en gammel Sang paa Lyø, som man brugte, naar man drog ud paa Sælhundefangst, og for at samle Beboerne tudede man i det gamle Kopenhavn. Sangen lød saaledes:

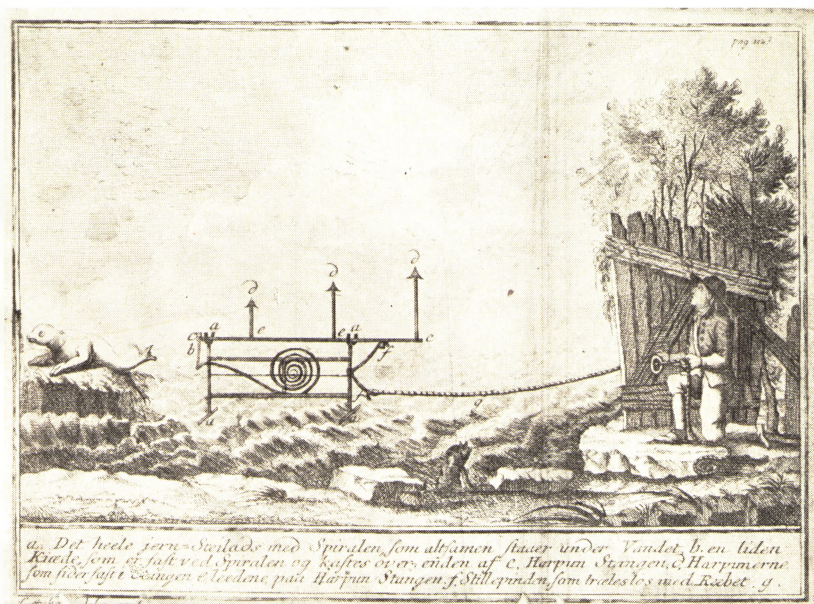
Alle Mænd til Stævne kom!
Hører hvad det tuder om,
Vi skal ud at stikke Sæl,
Vi skal stikke ham ihjel.
Strax vi ud paa Isen tren,
Brugte vi jo vore Ben
Runtenom at lede
Efter Sælen, hvor den var,

Hvor den sine Piber har.
Den stod strax til rede.
Da vi kom til Peltsegrund,
Stak vi en i samme Stund,
Størst iblandt dem alle.
Fire Alen var den lang,
Tør jeg sige denne Gang
For Kvinder og for Ka'le.«³⁾

¹⁾ Saml. t. Fyens Hist. og Topogr., 1. Bd., 1861, S. 133f. (J. L. Rohmann: Bidrag til det fyenske Archipelags Smaaøers Historie). ²⁾ N. Rasmussen Søkilde: Holstenshus og Nakkebølle med tilliggende Sogne og Øer, 1875—78, S. 442. ³⁾ Sst., S. 474. Verset huskes endnu paa Øen. Møller R. M. Rasmussen, Lyø, fremsagde det for mig i Sommeren 1939. Han sagde dog følgerigtigt hver Gang »han« om Sælen og ikke »den«. Endvidere sagde han »Pelsensgrund« og oplyste, at Stedet, der ligger i Farvandet mellem Ærø og Als, i daglig Tale hedder »Pælsgrund«.

Fra Helnæs fortæller Gmd. P. Runge, Bogaarden, Helnæs, omkring 1900:

»Til vinterfornøjelserne her på Helnæs hørte sælhundefangst og skruttehugning, samt ålestangning. Alle tre idrætter dreves på is. Man søgte efter sælhundenes ånehuller, og naar den kom frem, så stak man den med en harpun, hvortil der var fæstet en lang line. Nu er sælhundenes antal aftaget, og kun en enkelt af de nulevende gamle har været med til en sådan fangst.«¹⁾



Fra Dyssel: Indenlands Reise.

Fig. 2. Mester Claus's Maskine til Sælfangst.

Det er ikke til at undres over, at kløgtige Hoveder har søgt at udfinde snilde Metoder til Sælfangst. De kunde derved gavne i to Henseender: baade komme de for Fiskeriet saa skadelige Dyr til Livs og samtidig indtjene det Beløb, Byttet kunde indbringe.

Johan Arndt Dyssel fortæller i sin »Forsøg til en Indenlands Reise«, der er skrevet 1763 (udgivet 1774) om en »Maskine« til at fange Sælhunde med, som Mester Claus, en Smed i Marstal, der var »ligesaa skikkelig og høflig, som vittig«, »en virkelig Esprit createur«, havde opfundet. »Hvor sindrig

¹⁾ Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, som det er blevet ført i mands minde, samt enkelte oplysende sidestykker fra øerne, Tillbd. V, 1905, S. 138.

kan ikke Forstanden blive, naar den ret pønser paa noget, og Haab om Fordeel opvarmer Hiernen«, udbryder Dyssel i sin Begejstring over »Maskinen«, som han omtaler saaledes:

»Det skal neppe være mueligt, at beskrive dette Instrument for min Herre, og vilde ønske ved en Tegning at gjøre det tydelig; ja gid det kunde blive almindelig i Brug ved vore Strandbredder, hvor det mange Steder vrimler af Sælhunde. Instrumentet var altsammen af Jern, og bestod først af en stærk Jernstang, som kunde sammenfoldes, og udstrækkes paa tre Steder, ved saa mange modstaaende Led. (see nest staaende Kobber) Ved hver af disse Led sad et skarp Harpunejern fast paa Stangen. Dernæst hørte hertil en firkantet aflagt Jernsteilads, paa hvis ene Ende var en meget stærk Staalfieder, der med en liden Lænke kunde opspændes, og kastes over Enden af den omtalte Jernstang, med Harpunerne paa, naar nu Enden af Stangen var sat i Lænken, blev Stangen med sine Led trækket tilbage, langs ad Steiladsen, og ved den anden Ende af Steiladsen heftet med en Jern Stillepind, som meget snel sprang af, naar man trækkede paa en Snoer; og derved sprang tillige den forreste Fieder ned, og hævede Stangen med saadan en Gevalt, at naar den med sit Harpunjern slog frem, maatte, efter de Prøver jeg saae, den største Tyr hugges igiennem. Er det ikke en Ynk, at man kan have et klart Begreb om en Ting hos sig selv, og ikke kan gjøre det tydelig for andre, saaledes gaaer det med denne min Beskrivelse. Er det Mangel i vort Sprog eller i vor Forstand? hvilket det end er, saa kiedes ikke, høiædle Ven! ved min Ufuldkommenhed; thi jeg forsikrer, at intet er mig selv modbydeligere, end enten at læse en Hoben Ord, eller høre en lang sammenvæved Lyd, og ved Slutningen at maae spørge: Hvad var alt det? Men følgende herom er tydelig: Naar Mester Claus havde opstillet sin Cataputte [!] i Grunden ved de store Stene, som Sælhundene til visse Tider altid søger til, laae han selv skiult bag noget paa Strandbredden, for at trække paa sin Snoer, og naar da en Sælhund var paa Stenen, turde han vedde med en Engelsmand selv, at Hunden var Hans.«¹⁾

Da Maskinen (Fig. 2) engang blev prøvet paa Mester Claus's Loft, virkede den saa kraftigt, at den Tønde, der skulde forestille Sælen, blev slaaet rent i Stykker, og Harpunerne borede sig endda saa dybt ned i Loftsbræderne, at det voldte Besvær at faa dem op igen. Den blev præmieret af Landhusholdnings-selskabet i 1776; men nogen virkelig Betydning fik den ikke.²⁾

I Mands Minde har der næppe været anvendt noget saa ud-spekuleret. Der synes i mange Aar kun at være foretaget Sælfangst om Vinteren, fra Isen og ved ret enkle Fremgangsmaader. De fleste og bedste Oplysninger derom har jeg faaet fra den vestlige Del af det sydfynske Øhav. I det følgende meddeles de væsentligste af de Oplysninger, jeg har indhentet.

1) Anf. St., S. 111ff. 2) [P. Bondesen:] Fra gamle Dage. Fyns Tid. 13/9 1930.

Sælfangsten foregik, naar der var »Havlæg«, altsaa naar Havet var tillagt, helst milelangt ud fra Kysten. De Sæler, »Sjælde« eller »Sjældhunde«, der ikke var naaet ud i rum Sø, maatte da sørge for at holde Aandehuller, »Piber«, aabne. De Mænd, der skulde paa Sælfangst, »ud at stikke Sæler«, maatte helst være saa mange, at der kunde staa en Mand ved hver Pibe. Var der flere Mænd, end der fandtes Piber, huggedes der Huller i Isen.

Da der ofte var milelangt ud til Piberne, benyttede man gerne smaa Slæder, »Isslæder«. En saadan Isslæde (Fig. 3) saa jeg i 1937 hos Fisker Peter Banke i Dyreborg. Den var 1 Al. 18 Tom. lang og 1 Al. bred. Mederne, »Skoene«, var 7—8 Tom. høje. Den havde ingen Kasse, men kun en plan Flade, der paa Oversiden var forsynet med et Par tværgaaende Lister, saaledes anbragt, at Manden, der stod op paa den, kunde faa sine Træskoklamper ned mellem dem og saaledes staa godt fast.

Til Slæden hørte en Stang, »Gajtstagen« eller blot »Gajten«, der var 3—4 Alen lang og saa tyk, at den var bekvem at fatte om med Hænderne. Gajtstagen var i den Ende, der under Brugten vendtes nedad, forsynet med en Jærnspeids, »Gajt« (Dyreborg og de nærmeste Øer) eller »Pig« (Ærø), der som et Spiger var drevet op i Stagen. For at denne ikke skulde flække, var der lagt en lille Jærnring om den.

Naar Slæden brugtes, fattede Manden, der stod paa den, med begge Hænder om Stagen, stak den bagud mellem sine Ben, huggede Gajten i Isen og skubbede med kraftige Tag Slæden frem paa Isen. En øvet Mand kunde paa den Maade skyde en anselig Fart. Peter Banke fortalte:

»Det var almindeligt, at der sad en paa Isslæden, og en anden stod op og brugte Gajten. Det gaar bedst, naar der sidder

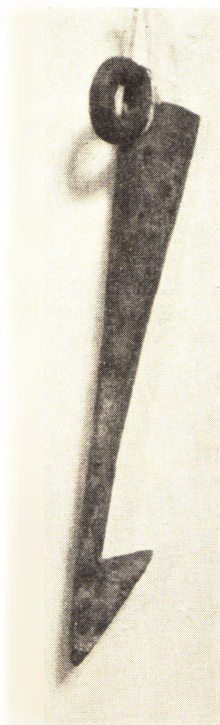


H. C. F. fot. 1937
Fig. 3. Isslæde og Sælspejd fra Dyreborg.

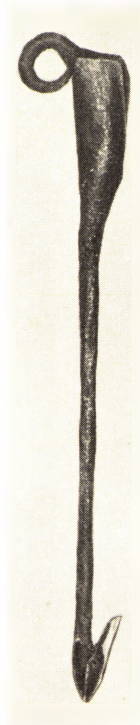
en paa Slæden. Naar vi saa kommer i Skub, er der mere Drøn paa, end naar den er tom. Vi kan naa ind til Faaborg paa otte Minutter.»

Fra Dyreborg er der 4 km ind til Faaborg.

Jagtredekabet er en Harpun af Jærn (Fig. 4 og 5). Dens stedlige Benævnelse er »Sælspyd«. Sælspydet har i den ene Ende en



Fyens Stiftsmuseum fot.
Fig. 4. Sælspyd fra
Dyreborg.
Længde 24 cm.
Fyens Stiftsmuseum.



Th. Schleimann fot.
Fig. 5. Sæl-
spyd fra Lyø.
Længde 41 cm.

kræmmerhuslignende Afslutning, bestemt til at omfatte Skaftet, »Stagen«. Den anden Ende bestaar af en stangformet Forlængelse med en, i nogle Tilfælde to Modhager. Naar der er to, er den ene noget mindre end den anden; de er begge anbragt ved Spydets Spids, diametralt modsat hinanden. Ved Randen af Skaftomfatningen findes en fastsiddende Ring til Fastbinding af en Line. Sælspydet anbragtes løstsiddende paa Stagen. I Almindelighed anvendte man hertil den til Isslæden hørende Gajtstage.

Fra Lyø kendes en nyere og forbedret Form for Spydet, et saakaldt Fjederspyd (Fig. 6 og 7). Det har ingen Modhager; men Spydspidsen, »Fjederen«, er anbragt saaledes, at den kan drejes, »vippes«, om en lille Nagle, som den er fastholdt med. Ved Hjæp

af en lille Forlængelse tilbage langs Spydet og en løstsiddende Ring om dette holdes den lige udstrakt, indtil Spydet er stukket ind i Sælen. Ringen følger ikke med ind i Dyret, men glider tilbage paa Spydet. Naar Linen strammes, vipper Fjederen, saa den kommer til at sidde paa tværs i Dyret, hvilket bevirker, at dette vanskeligt kan rive sig løs. Fjederspydet har ikke den kræmmerhusformede Afslutning til Omfatning om Stagen, men en Tap, der stikkes ind i et Hul, der er boret ind i Stagens Ende.

FYNSK HJEMSTAVN



MAANEDSSKRIFT FOR DEN FYNSKE ØGRUPPE
UDGIVET OG LEDET AF
H. C. FRYDENDAHL

12. AARGANG
1939

ANDELBOGTRYKKERIEET I ODENSEP.

INDHOLDSFORTEGNELSE

DIGTE

Andersen, Johs.:	Min fynske Fødestavn.....	1
Andersen, Olaf:	De fynske Haver (Melodi af Arvid Andersen)	65
Gynt, Olaf:	Til Lensgreve Frits Ahlefeldt-Laurvig	161
Nielsen, Chr.:	Buwni	117
»	I fyjnsk Dejder	129

NATURFORHOLD

Nielsen, N. P.:	Birkholm	113
»	Hjørtø	97

FOLKEMAAL

Hansen, M. J.:	I Kaffsluer	86
Hansen, Martine Agathe:	Aaede og Oen	96
Lange, Axel:	Nogle Noter til »Fynske Plantenavne og Folkeminder om Planter«	22, 42
Larsen, Per:	»Nier i Hæt«	80
	(Tekster paa Folkemaal findes desuden S. 96, 117, 129.)	

SÆD OG SKIK I HJEM OG BYLAV

Bendixen, Valdemar:	Langelandsk Høst i 1880erne.....	137
Boe, N. A.:	Riffelploven.....	128
Frydendahl, H. C.:	Sælfangst i fynske Farvande.....	177
Hansen, L. Chr.:	Nogle gamle Husraad	109
Kildevæld, And. Nielsen:	Om Brandvæsenet i gamle Dage i Brahetrolleborg Sogn og Omegn	141
Larsen, H. C.:	Stodderkongen i Saltofte.....	159
Nielsen, Chr.:	Plov og Pløjning	66
Nielsen, N. P.:	Folkeliv paa Hjørtø og Birkholm	145
Nielsen, R. A.:	Fastelavn i Avernak By	17
Steffensen, Chr.:	»Kaalen« paa Sydlangeland	174
Sørensen, Eskel:	Om Klædedragten	151, 163

VISER, REMSER OG MUNDHOV

Frydendahl, H. C.:	Et Bindebrev fra 1810	63
Nielsen, Chr.:	Peder Svinedreng.....	45
Rasmussen, AneDorthea:	De tre grønne Dreng	14
Rasmussen, Marius:	Gaade.....	64
»	To norske Remser	31
Reimer, Christine:	Gamle Byrim	142
Steffensen, Chr.:	Bindebrev fra 1844.....	16

SAGN OG TRO

Clausen, Christine:	Spøgeri i Snapborggyden	159
Frydendahl, H. C.:	Kloge Søren uddriver onde Aander.....	159
»	Nørresø kræver sit Offer	32
»	Røst fra Bebe Sø	95
Hagemann, Johs.:	Histaarjen aam Ha(ri, dæede ku skyes.....	96
Jørgensen, Aage:	Sagn fra Horne Sogn	47
Madsen, K.:	Nogle Sagn fra Horne Sogn.....	92
Nielsen, Hans:	Folkeminder fra Hindsholm	102, 118
Pilegaard, J.:	Da Dømmestrup-Bønderne blev spillet bort	31
»	Ild dølges i Gerup	31
»	Kloge Kristen Sørensen i Frørup.....	94
»	Nedgravet Holstenskræmmer ved Gjelskov	128

IV

Pilegaard, J.:	Riverhøj i Sallinge.....	64
»	Spøgeri i Tingstuen i Hillerslev.....	95
»	Sælde af anden Mands Korn.....	160
Rasmussen, Severin:	Manepælen i Sallinge.....	61
»	Om det gloende Genfærd ved Sandholt....	144
Steffensen, Chr.:	Blodløs.....	29
»	Om »ondt Fald«.....	89

HISTORIE, FUND OG MINDER FRA GAMLE DAGE

Danielsen, Hans Fr.:	Luftspejling af Kamp i 1848.....	64
Frydendahl, Aage E.:	Ottemandsbordet paa Brahetrolleborg.....	15
Frydendahl, H. C.:	Chr. Nielsen, Aaholm.....	131
»	Rasmus Rasks Faders Cyprianus kommet for Dagen.....	93
Jørgensen, Maren:	Ligtaler.....	144
Larsen, Per:	Minder fra Svindinge Sogn.....	49
Mackeprang, Mogens B.:	Den første Thorshammer fundet paa Fyn og Thorshammerens Betydning.....	3
Nielsen, N. P.:	Skoleforhold paa Hjortø og Birkholm.....	132
Pedersen, L. P.:	Den gamle Spindeskole i Saltofte.....	81
Pilegaard, J.:	Indskrift paa Dørhammer i Hillerslev....	128
»	Vedtægt for Espe Bys Rougbiergsmarck 1667	11
Rasmussen, Marius:	Nogle Træk af Nyborg Murerlaugs Historie	33

HJEMSTAVNSRØGT

Andersen, Olaf:	Vestfyns Hjemstavnsforening 1938—39.....	111
-----------------	------------------------------------------	-----

BILLEDFORTEGNELSE

Andersen, Olaf:	Christoffer og Margrethe Sørensen.....	111
Behnke, Martin:	Herbergsskiltet.....	39
»	Laden.....	39
»	Laugsfanen.....	40
»	Ligfanen.....	40
»	Nyborg Murerlaug 1938.....	33
»	Skafferstokken.....	38
»	En Ungsvend optages i Lauget.....	36
»	Velkomsten.....	38
Christoffersen, E.:	Gadebillede fra Svindinge.....	49
Frederiksen, Henrik:	Svindinge Kirke.....	58
»	Svindinge Skole.....	60
Frydendahl, H. C.:	Gadeplads i Avernak By.....	17
»	Isslæde og Sælspyd fra Dyreborg.....	183
»	Oldermanden tuder i Avernak By.....	18
Fyens Stiftsmuseum:	Sælspyd fra Dyreborg.....	184
Hansen, John:	Den gamle Skolestue.....	85
»	Den gamle Spindeskole i Saltofte.....	81
»	Ruden over Indgangsdøren.....	82
Jensen, Erh.:	Hans P. Lunde.....	129
Johansen, C.:	Chr. Nielsen, Aaholm.....	131
Lolk, Søren:	Ploven gaar.....	73
Lund, Frode:	Vignet.....	2
Madsen, Herman:	Vignetter.....	161, 176
Nationalmuseet:	Kvindedragt fra Dræby Fed.....	168
»	Kvinde fra Horne.....	166
»	Mandsdragt fra Rørup.....	152
Petersen, Tom:	Fra Glorup Have.....	56
»	Glorup.....	51

Rasmussen, P. L.:	Fastelavnstryttere i Avernak Præstegaard...	20
Schleimann, Th.:	Fjederspyd fra Lyø.....	185
»	Sælspyd fra Lyø.....	184
Syberg, Fritz:	Fynsk Landskab	1
	Sølv-Thorshamre fundet i Danmark	4
	Runesten med Thorshamre paa Læborg Kirkegaard.....	6
	Runesten ved Altuna Kirke, Uppland.....	8
	Plove..... 67, 68, 69, 70, 71,	72
	Posthuset paa Hjortø.....	97
	Stranddige paa Hjortø	98
	Hjortø Andelsmejeri	101
	Kærsgaard paa Birkholm.....	113
	Hjortø Skole.....	135
	Birkholm Skole.....	135
	Bryllup paa Birkholm 1935	145
	Prospekt af Sælhundejagten ved Friherreskabet Scheelenborg.....	177
	Mester Claus's Maskine til Sælfangst.....	181

NAVNELISTE

I. STEDNAVNE I UDTOG

Aaholm 45, 66, 117, 129.	Egsmarken 93.	145ff.
Aasum 23, 44.	Ellerup 53.	Horne 47f., 92f., 166.
Allese 143.	Espe 11ff., 43.	Hov 24.
Arreskov 144.	Faaborg 184.	Hovsgrund 191.
Assens 126, 165, 172.	Farstrup 128.	Humble 45, 137ff., 175,
Avernak By 17ff., 29.	Fjællebro 142.	190.
Avernakø 23ff., 43, 180ff.	Fleninge 63f.	Husby 112.
Baag Herred 151ff., 163ff.	Fødslette 91f., 174.	Hvedholm 48.
Ballen 179.	Fraugde 72.	Hverringe 102ff., 120f.
Barløse 112.	Frederiksgave 25, 81ff.	Hytteballe 102ff., 119.
Bebe Sø 95.	Fredmose 16, 91.	Høed 92.
Birkebjærg 125.	Frørup 31, 94f., 159.	Jordløse 133.
Birkholm 101, 113ff., 132ff.,	Fyns Hoved 1.	Kelleby 74.
145ff.	Fønsskov 3f.	Kerteminde 107f.
Bjerne 93.	Gelbjærg 174.	Korshavn, Avernakø S.
Bjørnø 188ff.	Gelskov 128.	180ff.
Bogø 178f.	Gelsted 85.	Korshavn, Stubberup S. 1.
Brahetrolleborg 15, 84,	Gerup 31.	Krørup 3, 32, 66ff., 142.
141f.	Glamsbjærg 136.	Kærnum 81ff.
Brændekilde 94.	Glavendrup 7.	Køng 136.
Bøjden 47, 92.	Glorup 50ff., 94.	Langeland 24, 29, 58,
Bøsseløkke 30.	Gumnerup 109, 111f.	113ff., 137ff., 178.
Christiansminde 96.	Hægerup 64.	Lehnskov 189ff.
Dalby 121.	Haarslev 143.	Lunde 130.
Dallund Sø 130.	Haastrup 43.	Lundegaard 102ff., 118ff.
Danmark 97.	Harritslev 27.	Lundsgaard 162.
Drejø 99, 113f., 132ff., 149,	Haven 23ff., 44f.	Lydinge Gaarde 142.
179ff.	Heden 160.	Lykkesholm, Ellested S.
Dreslette 83.	Helnæs 158, 172, 181.	179.
Dræby Fed 168.	Hersnap 120, 191.	Lykkesholm, Tryggelev
Dyreborg 48, 183ff.	Hesselager 58.	S. 92.
Dærup 112.	Hillerslev 95, 128, 144.	Lyø 23ff., 43f., 180ff.
Dømmestrup 31.	Hindsholm 102ff., 118ff.	Maale 102ff., 118ff.
Ebberup 81ff.	Hjelmshoved 97ff.	Magleby 30.
Egholm 113f.	Hjortø 97ff., 113ff., 132ff.,	Marstal 101, 113ff., 181f.

- Martofte 122.
 Mejlholm 97ff.
 Mejlø 179.
 Melby 84.
 Mellenhaverne 23.
 Mesinge 106ff., 121f.
 Midskov 120ff.
 Millinge 23ff., 43.
 Moderup 128.
 Munke 188ff.
 Munkebo 2, 127.
 Naarup 112.
 Nordenbro 30.
 Nordenbrogaard 92.
 Nordenbro Vesteregn
 30, 89f.
 Nyborg 15, 32, 33ff., 64,
 160.
 Nybølle 63, 94f.
 Næsbyhoved-Broby 143.
 Nørresø 32.
 Odden 97ff.
 Odense 28, 33f., 42, 50, 64,
 66, 80, 112, 136.
 Ore 175.
 Over-Kærby 105f.
 Pælsgrund 180.
 Ravndrup 159.
 Refs-Vindinge 68.
 Ringe 63, 86.
 Romsø 178.
 Rynkeby 109.
 Ryslinge 28, 64, 96, 159.
 Røde Mølle 49ff.
 Rørsløkke 175.
 Rørup 152.
 Salby 102ff., 118ff.
 Sallinge 31, 61ff., 64.
 Sallinge Lunde 61f., 160.
 Saltofte 81ff., 159.
 Sandager 112.
 Sandholt 31, 144.
 Scheelenborg 103, 177ff.
 Sinebjærg 93.
 Skaarup 133ff.
 Skamby 27, 132.
 Skarø 134ff., 189ff.
 Skovballe 101, 116.
 Skovsbo 108.
 Skrams Flak 191.
 Skydebjærg 144.
 Slevstrup 118.
 Snarup 189ff.
 Stavlund 12.
 Strynø 115, 135f.
 Svendborg 53, 100f., 189.
 Svindinge 49ff., 94.
 Søfælde 32, 95.
 Sølyst 32.
 Søndebro 29, 174ff.
 Sønderhjørne 47, 93.
 S. Longelse 24, 96.
 Søndersø 46, 66ff., 131f.
 Taarup 31.
 Taasinge 23, 43, 113ff.
 Tange 15, 32, 95, 144.
 Tarup 16.
 Tavlund 103.
 Tommerup 136.
 Torø Huse 81ff., 112.
 Tranekær 113ff., 115.
 Tryggelev 30, 90ff., 132.
 Turø 26f.
 Tyllebjærggaard 103f.
 Uggerslev 66ff., 131f.
 Uglebjærg 112.
 Ullemose 180.
 Valdemarsslot 99.
 Vantinge 144.
 Wedellsborg 153.
 Vends Herred 151ff., 163ff.
 V. Aaby 94.
 Vestfyns Hjemstavns-
 gaard 111f.
 Vibeholm 97.
 Viby 29, 107.
 Vigerslev 74.
 Vormark 52f.
 Vornæs 135.
 Ærø 23ff., 43, 183ff.
 Ærøskøbing 25, 101, 133.
 Ørbæk 53.
 Ø. Hæsinge 62, 128, 144.
 Østerskov 16, 29, 90, 174ff.

PERSONNAVNE I UDTOG

- Adam af Bremen, Krønikeskriver 10.
 Agerbek, H., Præst, Ø. Hæsinge 144.
 Ahlefeldt, Fr., Storkansler, Tranekær 115.
 Ahlefeldt-Laurvig, Frits, Lensgreve,
 Forf., Tranekær 116, 161f.
 Ahlefeldt-Laurvigen, Chr. Joh. Fr.,
 Lensgreve, Tranekær 116. —, Fr.
 L. V., Lensgreve, Tranekær 115.
 Andersen, Laur., Herredsfoged, Ullemose 180. —, Olaf, Forf. 112.
 Anker, Ragnhild H., Lærerinde,
 Hjortø 136.
 Arup, Erik, Historiker 10.
 Bang, Chr., Gmd., Frøbjærg 111.
 Banke, Jørg., Baadpostfører, Birkholm 115f.
 Berggreen, A. P., Komponist 60.
 Bidstrup, E. K., Lærer, Hjortø og
 Birkholm 135.
 Bierring, Præst, Svindinge 59.
 Bisted, Skoleholder, Saltofte 83f.
 Blom, Justitsraad, Sallinge 62.
 Blædel, Præst, Kærum 85.
 Bobé, Louis, Historiker 15.
 Borre, Anne K., g. m. Skoleholder
 S. Jensen, Saltofte 82.
 Bunkelod, H. C., Digter 82.
 Carlsen, Hans, Degn, Drejø 133f.
 Christensen, Dagmar D., Lærerinde,
 Hjortø 137. —, Søren, klog Mand,
 Frørup 95, 159f.
 Christoffersen, And. Edv., Gmd.,
 Lundegaard 104ff. —, Edv., Gmd.,
 Lundegaard 106.
 Claus, Smed, Marstal 181f.
 Dahr, C., Murer, Nyborg 34. —, Jens
 Jac., Murer, Nyborg 34.
 Dohlmann, Augusta, Malerinde 50.
 Edvardsen, Christ., Landmd., Lunde-
 gaard 106f., 119ff.
 Eltzholtz, Dittl., Gartner, Glorup 56.
 Eneke, Joh. Jac., Murer, Nyborg 33f.
 Engelke, Charlotte, g. m. Godsejer
 J. C. Ryberg, Frederiksgave 83.
 Eskebjerg, P., Ballen 179f.
 Faaborg, H. J., Præst, Avernakø 180.
 Flindt, Haveinspektør 56.
 Frands, klog Mand, Slevstrup 118ff.
 Frandsen, F. P., Lærer, Hjortø og

- Birkholm 136.
 Frederik VI, Konge 34f., 40.
 Frydendahl, H. C., Lærer, Redaktør, Krarup 3.
 Gabel, Christoffer, Statholder 15.
 Graa, Gumme, Murer, Nyborg 40.
 Gravlund, Thorkild, Forf. 146.
 Grüner-Nielsen, H., Arkivar 45ff., 94.
 Gustav med Enden, Omstrejfer 52.
 Hakon Adelstensfostre, Konge 7f.
 Hansen, Chr., Lærer, Mesinge 106.
 —, Henr., Degn, Drejø 133. —,
 Jens, Havemd., Lamdrup 61. —,
 L. C., Maler, Gummerup 112. —,
 Mads, Gmd., Millinge 22ff. —, Nic.,
 Gmd., Nelleborg 3. —, Ole, Væver,
 Mesinge 122.
 Hasenkam, P. O., Lærer, Drejø 135.
 Heiberg, J. L., Forf. 60.
 Heide, H., Sergent 105.
 Henriksen, Hans, Degn, Drejø 133.
 —, Jens, Gmd., Svindinge 49ff.
 Hetsch, G. F., Arkitekt 39.
 Jakobsen, A., Smed, Fraugde 72.
 Jensen, Henr., Gmd., Svindinge 50ff.
 —, M. J., Tømrer, Frøbjærg 109. —,
 Søren, Skoleholder, Saltofte 82f.
 Jørgensen, A., Lærer, Hjortø og
 Birkholm 136. —, C., Lærer 116. —,
 O., Lærer, Drejø 135.
 Klæsøe, C., Lærer, Humble 24.
 Knudsen, C., Præst, Avernakø 22ff.
 —, Kn., Murer, Nyborg 34.
 Koch, J. N., Degn, Drejø 133.
 Kornbech, Murer, Kbh. 39.
 Krag, Otto, Rigsraad 180. —, Per,
 klog Mand, Midskov 123.
 Lange, Axel, Bot. Gartner, Kbh. 116.
 Lars Rabalder, Omstrejfer 53f.
 Larsen, Signe, Lærerinde, Hjortø 136.
 Laub, Otto, Præst, Haagerup 64.
 Lehn, Præst, Mesinge 123.
 Lunde, Hans P., Forf. 129f.
 Madsen, Hans, Degn, Drejø 133.
 Mathias Flæsk, Omstrejfer 52.
 Michaëlis, Karin, Forf. 26f.
 Mohr, Rud. C., Murer, Nyborg 34.
 Mortensen, Jørg., Lærer, V. Aaby 63f.
 Müller, Hakon, Lektor, Odense 49.
 Møller, Niels, Forf. 22ff.
 Nielsdatter, Gertrud, g. m. Gmd. E.
 Christoffersen, Lundegaard 106f.
 Nielsen, Chr., Gmd., Forf., Aaholm
 131f. —, Henr., Degn, Drejø 132ff.
 —, Jens, Landmd., Aaholm 45. —,
 N., Sognefgd., Fleninge 63. —, N. P.,
 Lærer, Hjortø og Birkholm 136.
 Nobel, Major, Sandholt 31.
 Ohrt, F., Folkemindeforsker 93f.
 Olsen, Niels, Kusk, Salby 120f.
 Pedersen, Chr., Murer, Nyborg 34.
 —, Rs., Degn, Drejø 133.
 Petersen, Iver, Murer, Nyborg 34.
 —, Niels, Orgelspiller 57. —, S.,
 Lærer, Hjortø og Birkholm 136.
 —, Vald., Lærer, Lyø 22ff.
 Poulsen, A., Lærer, Svindinge 60.
 Povlsen, Niels, Maale 104f.
 Pætz, C., Murer, Nyborg 34.
 Rasch, Claus, Præsident, Nyborg 15.
 —, N. H., Skræder, Brændekilde
 43, 93f.
 Rasmussen, Degn, Kærum 84ff. —,
 And., Staldkarl, Glorup 50ff. —,
 Christen, klog Mand, Frørup 94f.,
 160. —, Christoffer, Lærer, Drejø
 135. —, Emmy, Lærerinde, g. m.
 Nielsen, Birkholm 137. —, Jens,
 Præst, Espe 14. —, Jak., Bolsmd.,
 Salby 123. —, Mar., Murer, Nyborg
 36, 41. —, Niels, Birkholm 114. —,
 Niels, Indsieder, Grindløse 22ff. —,
 R. P. Præst, Kbh. 94. —, V., Lærer,
 Hjortø og Birkholm 135.
 Rasmussen Søkilde, N., Gmd., Forf.,
 Fleninge 63.
 Reventlow, Joh. Ludv., Greve, Brahe-
 trollebog 15.
 Rose, Kele, Murer, Nyborg 34.
 Ryberg, J. Chr., Godsejer, Frederiks-
 gave 83f. — N., Godsejer, Frede-
 riksgave 81ff.
 Røde Kalotten, Omstrejferske 52f.
 Sandbæk, Lærer, Vormark 59f.
 Saul, Lærer, Frørup 52f.
 Schack-Brockdorff, General, Scheelen-
 borg 179.
 Schmidth, Præst, Mesinge 108.
 Sigurd Jarl 7.
 Skou, C., Provst, Svindinge 60.
 Snorre Sturlason, Historiekskriver 5ff.
 Spur, Erik, Præst, Husby 112.
 Steenberg, Aage, Juveler, Kbh. 93f.
 —, Olga, g. m. Præst M. C. Jørgen-
 sen, Jordløse 94.
 Stig, Ridder 46f.
 Svitzer, H. P., Præst, Ø. Hæsinge 62.
 Sørensen, Christ., Vært, Vestfyns
 Hjemstavnsgaard 111. —, Margr.,
 g. m. Vært C. Sørensen, Vestfyns
 Hjemstavnsgaard 111.
 Theill, Branddir. 114.
 Tvede, J., Murer, Nyborg 34.
 Tønder, Ole, Præst, Drejø 133.
 Valkendorf, Christoffer, Rigshof-
 mester 57.
 Wassmann, J. H., Murer, Nyborg 34.
 Weile, Jens, Lærer, Lyngby 22ff.
 Weyse, C. E. F., Komponist 60.
 Wognsen, Overskovfoged 24.

RETTELSER

S. 52 L. 6 f. o.: Hæ v skal være H ø w.

S. 94 L. 6 f. n. o. fl. følg.: Sørensen skal være Rasmussen.

S. 115 L. 17 f. n.: 6 skal være 7.

S. 116 L. 14 f. n.: har skal være hav de.

VED AFSLUTNINGEN

I det jeg hermed afslutter den sidste Aargang af Fynsk Hjemstavn, vil jeg gerne takke alle dem, der ved deres Hjælp har bidraget til, at Udgivelsen har kunnet gennemføres i den forløbne Aarrække. Jeg finder især Grund til at nævne:

Holderne, navnlig dem, der trofast har fortsat gennem alle Aarene;

Institutioner og Enkelt personer, der har ydet Tilskud, nemlig Faaborg Spare- og Laanekasse, Fyens Stifts Kommunefond, Fyens Stifts Sparekasse, Det 14. danske Hjemstavnstævne, Apotheker P. Helweg Mikkelsen, Odense, Overbibliotekar Dr. phil. J. Christian Bay, Chicago, Folketingsmand J. C. A. Carlsen-Skiødt, Odense, og Gaard ejer L. P. Pedersen, Eskelund, Brørup Sogn;

Medarbejderne, der alle uden Honorar har sendt Artikler, Optegnelser og Tegninger;

Trykkeriet, Andelsbogtrykkeriet i Odense, der til Trods for, at Prisen stadig har maattet holdes længst muligt nede, har leveret omhyggeligt Arbejde og vist den største Interesse og Imødekommenhed;

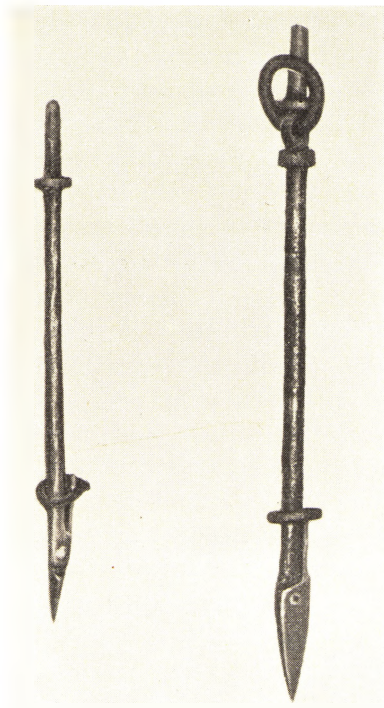
Anmelderne, der venligt og forstaaende har omtalt Tidsskriftet, samt Bladene, der velvilligt har optaget Anmeldelserne.

Sluttelig vil jeg gerne takke for de Bestræbelser, der fra flere Sider er udfoldet for at muliggøre en fortsat Udgivelse, idet jeg samtidig beklager, at det ikke har været muligt at tilvejebringe det nødvendige økonomiske Grundlag.

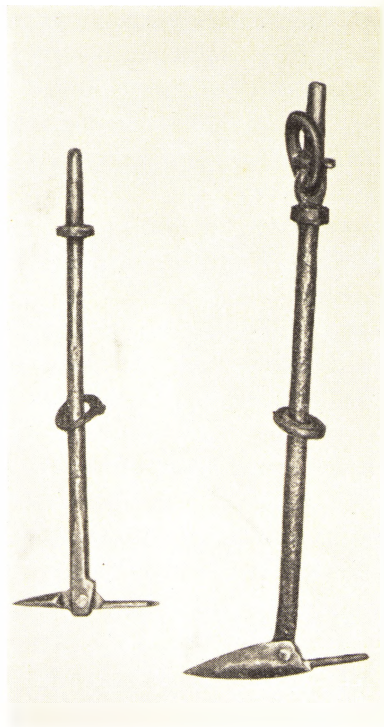
Da jeg begyndte Udgivelsen, var det med Sandsynlighed for og Vilje til af egen Lomme at dække et aarligt Underskud paa et Par Hundrede Kroner og med det Maal alligevel at gennemføre Udgivelsen 5—10 Aar. Jeg er taknemmelig for, at det er lykkedes mig at naa gennem det ønskede Aaremaal og endda lidt længere. Der er Opgaver nok at tage op og Stof nok til en mangeaarig Fortsættelse; men min økonomiske Bæreevne svigter. Jeg maa derfor under Henvisning til Redegørelsen paa Omslaget af Oktoberhæftet d. A. hermed standse Udgivelsen.

H. C. Frydendahl.

Naar Sælen saa kom til Piben for at aande, gjaldt det om at stikke Spydet i den. Sælen dukkede saa ned med Spydet i sig, mens Manden beholdt Stagen i Haanden og »gav Fir« med Linen, der var fastgjort til Spydet. Naar Sælen næste Gang



Th. Schleimann fot.
Fig. 6.



Th. Schleimann fot.
Fig. 7.

Fjederspyd fra Lyø.
Længde, naar Fjederen er rettet ud, henholdsvis 25 og 32 cm.
Det korte er den ældste Form.

kom op for at aande, blev den igen stukket, og til sidst maatte den jo gerne lade Livet.

Vi vil nu lade nogle af de gamle fortælle. Selv om der derved forekommer enkelte Gentagelser, gengives det fortalte bortset fra nogle Udeladelser i den Form, det fik under Samtalerne med Meddelerne.

Fisker Rasmus Banke, Dyreborg, født dér 1865, fortalte mig ¹⁵/₆ 1937:

»I min Barndom hørte vi tit gamle Folk fortælle om strenge Vintre, da Isen laa fast i lang Tid. Da var der livlig Trafik

over Isen mellem Fyn og Als, og i saadan en Tid var der altid nogen, der skulde ud og stikke Sæler.

Naar de var kommen ud til de Pladser, hvor Sælerne holdt til, gjaldt det om at finde alle Sælernes Piber, og saa blev der posteret en Mand ved hver Pibe. Hvis der blot var et Hul, som der ingen stod ved, skulde alle Sælerne nok finde derhen.

Engang fik de 23 Sæler paa en Tur. Det har været drøjt at transportere den Fangst den lange Vej paa deres Slæder. Isen var jo mange Steder sammenskruet og ujævn, og naar der var Sne paa Isen, kunde de træde 4—5 Tommer ned i Sneen for hvert Fjed.

Og Udbyttet var saamænd ikke saa stort: noget Tran til deres Tranlamper og noget Skind til Sko, Støvler og Bukser. Jeg kan huske, at der var nogen, der gik med Bukser af Sæl-skind.«

Fisker Peter Banke, Dyreborg, født dér 1867, fortalte ^{15/6} 1937:

»Sælhundenes Aandehuller kaldes Piber. Det, vi kalder en Vaage, er et større Hul.

For at Sælspydet ikke skulde blive overtrukket med Is, islagt, som det hedder, satte de det paa Gajtstagen. De stak Gajten i Isen og satte Spydet paa den anden Ende af Stagen. Da alt var roligt engang, vilde en Mand her fra Dyreborg vende sig om fra Piben og besørge et lille Ærinde. Men i det samme var der en Sæl, der blæste i Piben. I samme Øjeblik var der en Ærbo, der sprang til og stak Sælen. Han fik ikke Tid til at vende Stagen, men stak Sælen med Gajten. Han stak ham med Piggen, sagde de. Paa Ærø siger de Piggen i Stedet for Gajten.

Alle Dyreborgerne var fælles om deres Fangst. Korshavnerne var ogsaa fælles om deres.

Min Moder fortalte, at Dyreborgerne engang havde taget 16 store Sæler. De laa paa Rad i en Lo herhjemme i Dyreborg, og alle skulde jo hen og se dem.

De maatte tit meget langt ud for at stikke Sæler. Det var en drøj Tur over den ujævne Is. De slæbte Fangsten hjem paa Slæderne. I Slædens Forparti havde de et Reb til at slæbe med. I et enkelt Tilfælde maatte de slæbe Fangsten ind over Lyø.

De gamle lavede Tøj af Sæl-skind. Det er vandtæt og beskytter mod Regn og Søvand lige saa godt som Olietøj. Det kendte de ikke dengang.

De fik ogsaa Tran af Sælerne. Den brugte de til deres Lygter.«

Husmand Anders R. Christensen, Søndersøvejen, Lyø, født paa Lyø 1881, fortalte ¹⁴/₈ 1939:

»Naar der kommer pludselig Frost fra Sydøst, og Isen sætter ind fra Østersøen, saa kan det stoppe paa faa Dage.

Jeg har før været med paa Sæljagt. Sælerne havde et stort Hul. Det var Hovedhullet. Og saa havde de deres Piber rundt om. Vi dækkede først alle Piberne med Slæderne, eller hvad vi nu kunde faa til det. Saa stod vi alle klar ved det store Hul.

Sælerne blev smeltet af til Tran.«

Møller Rasmus M. Rasmussen, Lyø, født dér 1873, fortalte mig ¹⁴/₈ 1939:

»Der var for mange Aar siden to, der stak en Sæl paa Isen ved Revenden ud for Lyø. Men den ene havde gjort Linen fast om den ene Arm. Da Sælen gik ned, blev han reven omkuld og laa tværs over Hullet. De naaede at faa Sælen bjærget; men han var lige ved at rive Armen af ham.

Sælerne har voldsomme Kræfter. Naar de skal have Hovedet op og aande, kan de slaa med Nakken imod Isen, saa der ryger en lang Trille, selv om Isen er 4—5 Tommer tyk.«

Møller Rasmussen har yderligere i Brev af ²⁵/₈ 1939 meddelt mig følgende:

»Da der er, eller tidligere har været, Sælspyd i hvert Hus og Gaard her ovre, kunde dette jo tyde paa, at de i sin Tid maa have været benyttet i ret udstrakt Grad. Jeg henvendte mig derfor til nogle af de ældste Mænd her paa Øen med Forespørgsler om Sagen. Tidligere Gaardejer Hans Hansen, som er 82 Aar gammel, meddelte mig da, at hans Morfader, Hans Jørgensen (kaldet Hans Faaborg), der døde her som gammel Mand 1865, havde fortalt om, hvorledes Lyøboerne i hans Ungdom, vel omkring ved 1800, i strænge Isvintre i Flok og Følge drog ud paa Sælhundejagt. De nøjedes ikke med at afsøge Farvandede her omkring Øen, men drog helt ud sydfor Ærø, altsaa ud i Østersøen, for at søge efter Sæler. Paa deres Slæder medførte de ikke blot Fangstredskaber og Proviant; men de havde ogsaa Telte med for at beskytte sig mod Kulden. Naar de saa havde fundet en Sæls Aandehuller (kaldet Piber), hvoraf hver Sæl gerne havde tre, anbragte de en Slæde ved hvert Hul og rejste et Telt derover, hvorefter de satte sig til at vente paa det belejlige Øjeblik, hvor de kunde stikke Spydet i Sælen.«

Fhv. Toldopsynsmand Jacob Rasmussen, Munke paa Avernakø, født i Munke 1861, fortalte mig i August 1938:

»Min Stedfader var en indfødt Korshavner. Han havde Lyst til Jagt og Fiskeri. Sammen med to andre — det var Rasmus Jørgensen, Postføreren, og saa en Rebslager — var han engang ude paa Havet og skyde Ænder i en Vindvaag. De gik paa tredie Nats Frost. Det var omkring 1870. De kom hjem med 89 Ænder den første Dag. Næste Dag var de ude igen. Saa fik de at vide, at der var Sjælde i Farvandet, og saa gik Far til Sjældhundefangst. Han var alene fra Munke, men sammen med Korshavnere. Mændene stillede sig en ved hver Pibe. Far var saa heldig at stikke en. Den blev lagt ind i den yderste Gaard paa Korshavn. Der blev taget Entre af dem, der vilde se den. Der var en Fisker fra Bjørnø, der købte den. Han vilde rejse rundt og vise den frem. Far fik næsten ingenting ud af det. Han fik kun nogle faa Marks Penge for den.

Dagen efter var der flere ude for at prøve; men de var uheldige. En af dem faldt i Vandet, og saa hed det sig jo, at nu havde de fanget Sjældhunden. — Ja, vi bruger begge Former, baade Sjæld og Sjældhund.

De havde Fortræd, naar det var haard Frost. Stagerne vilde fryse fast i Spydene. De maatte jævnligen løsnes, for hvis Stagen gled med Sjælden ind under Isen, kunde Sjælden rive sig løs.

Der blev senere udbetalt 3 Kr. for hver Sjældhale. Det var for at faa dem udryddet.«

Det maa være samme Sælfangst, Husmand og Væver Anders Falk, Korshavn, født paa Korshavn 1851, fortalte følgende om i August 1938:

»Jeg kan huske een Gang, at der er staakken Sjælde her. Det var vist i 1870. Det frøs 21 Grader, og saa var det Havblik. Her nede fra og til Trillen havde der ligget aabent Vand længst. Vi gik paa een Nats Frost ud til Trillen. Sønden for var der mere gammel og sikker Is. Vi var tre og var derude og skyde Vildænder om Søndagen. Om Mandagen gik vi til Faaborg og solgte dem. Der var gammel Pakis ind til Faaborg. Det var dengang, de stak Sjældene. De var 3—4 Mand om det; men de er døde nu allesammen. De stak fire. Det var vesten for Drejø Skov. Sjældene blev lagt op i Rasmus Albertsens Gaard her ved Siden af — ja, nu er det Jørgen Hansens. De blev solgt til en Husmand paa Bjørnø. Han smeltede dem af. Der blev ikke saa lidt Tran af dem. Det var god lysebrun

Tran. Den blev brugt til Lædertøj. Skindene blev vist garvet.»

Fra Skarø kan meddeles følgende, fortalt ^{14/2} 1938 af Husmand Peter Lyngbær, Snarup, født paa Skarø 1862:

»Naar der var Havlæg, blev der ikke saa sjældent hugget Sjælde i min Barndom. Det var altid om Dagen. Fiskerne fulgtes gerne ad 2—3 eller 3—4 sammen, ligesom de var i Fiskelav sammen om Baad og Garn. De vidste jo, hvor Sjældene havde deres Færd, og der gajtede de saa ud paa deres Isslæder.

Hvis de fik nogen Sjælde, kunde de jo slæbe dem hjem paa Slæderne. Sjældene kom tit i Flokke. Undertiden var der saa mange, at eet Fiskelav ikke kunde tumle dem, og saa maatte de alle være fælles om det.

Sjældene havde Aandehuller i Isen. De kunde være indtil en Alen i Tværmaal; men mange Gange var de ikke større, end Sjælden lige kunde faa Hovedet ovenfor. Hullerne kaldtes Piber. De større Huller, der var lavet af Strømmen eller af Ænder og andre Havfugle, kaldes Vaager. Der blev stillet en Mand ved hver Pibe. Han havde et Spyd paa sin Gajt. I Stedet for Spyd blev der ogsaa somme Tider sagt Kapun; det skrives jo Harpun. Saa gjaldt det jo om at stikke Spydet i Sjælden, saa snart han viste sig i Piben. Vi kaldte det at hugge Sjælde eller at stikke Sjælde.

Under Isslæderne var der Staalskinner. Vi sagde, at de var skoet. Naar vi havde Vinden paa Ryggen, satte vi tit Sejl paa Isslæden. Saa sad vi og styrede med Gajten. Med god Vind kunde vi gajte fra Skarø til Lehnkov paa fem Minutter. Der er en halv Mil.

En Sjæld kunde veje mellem 2 og 3 Hundrede Pund.

Sjældene blev flaaet. Skindene blev garvet og solgt eller brugt til Forligger i Stuerne. Tidligere blev der syet Bukser af Sjældskind. Det er stærkt og behageligt, det fineste Skind, der eksisterer.

Kødet blev skaaret ud i fine Stumper, og det blev der kogt Tran af. Det foregik gerne i store Kedler nede ved Stranden. Der var gerne flere Fiskere sammen om en Kedel. Hvis de ingen Kedel havde til det Brug, gjorde de det hjemme i Bryggerkedlen. Trannen blev smeltet af ad to Gange. Første Gang fik de den fine hvide Tran. Det er den fineste Tran, der eksisterer. Anden Gang blev Trannen brun. De Grever, der var tilbage, blev mest brugt til Hønsene. Trannen blev solgt til Købmænd i Svendborg, eller hvor Fiskerne nu handlede. Den bedste blev

brugt til Belysning, den ringere til at smøre Lædertøj med. Den blev ogsaa brugt til at barke Sejl i. Det foregik ved Stranden i Foraarstiden, mellem Aale- og Torskefiskeriet. Sejl og Tovværk kom ned i Trannen og blev kogt. Der kom gerne Egebark i. Det gav Sejlene en rød Farve.«

I den østlige Del af det sydfynske Øhav synes Sæljagt at have været sjældnere end længere vestpaa. Gaardejer Valdemar Bendixen, Humble, oplyser fra Sydlangeland ¹⁸/₂ 1938:

»Her er skudt en enkelt sæl, men en sådan begivenhed nævnes som noget sjældent. Virkelig sæljagt har her absolut ikke været de sidste 150 år.«

At det var forbundet med betydelig Fare at færdes saa langt ude paa Havisen, som nogle af foranstaaende Beretninger fortæller om, er let forstaaeligt. Fisker Rasmus Banke, Dyreborg, har fortalt om en særlig farefuld og spændende Tur, som et Hold Sælfangere fra Dyreborg for vistnok mere end 200 Aar siden oplevede:

»Paa den Tid var der kun 11 Huse paa Dyreborg. Hele den mandlige Styrke... drog i saadanne Isvintre paa Sælfangst. De samledes om Morgenen længe før Dag forsynet med Proviant og nogle primitive Fangstredskaber... Nu vil vi prøve at følge disse Fangstmænd paa deres Færd langt ud imellem Skjoldnæs og Pøl (den sydlige Ende af Als)...

Man forstaar ogsaa, hvad disse Mennesker har udsat sig for. Vejret er undertiden lunefuldt, og det kan hurtigt slaa om fra klart Vejr til Taage eller Snetykning. Intet Kompas havde de, og Sporene kunde udslettes, og da var det ikke hyggeligt at befinde sig 2—3 Mil ude paa Isen.

En Gang paa en saadan Tur gik det ogsaa galt for dem. Vinden sprang om i Nord og blæste op, og Isen gik i Drift med alle Fangstmændene. De drev saa paa Isen den lange Vej, til de kom i Land Sydøst for Kiel i en Bugt, Hovvagtbugten.

Da de var kommet til Kræfter igen, begyndte de paa en lang Fodtur. De gik nemlig hele Vejen hjem, op gennem Holsten og Sønderjylland, og er kommet over paa Fyn et Sted i Middelfartsund. Paa Dyreborg var alt Haab om Gensyn udslukt. De Efterladte, som vel nok har været i Familie, holdt Skifte, og netop den Dag kom hele Flokken gaende hjem, saa der blev nok Gensynsglæde alligevel.«¹⁾

Hvad der hidtil er fortalt, drejer sig om planmæssig Sælfangst. Det siger sig selv, at i tidligere Tider, da Sælbestanden var talrigere, kunde Fiskere og andre Strandboere jævnlig træffe paa og komme i Lag med en Sæl. Det skal endog have kun-

¹⁾ Paa Sælfangst i gamle Dage. Faaborg Avis ²/₄ 1937.

net ske i betydelig Afstand fra Havet. I hvert Fald fortælles der fra 1830:

»For 4 à 5 Uger siden blev fanget en Sælhund paa en Mands Grund af Hersnab Bye i Dalbye Sogn, som var gaaet henved en Fjerdingvei op paa Landet. Men saavidt erindres, var det i de Dage, da Vi havde Iislag, saa den vel neppe kunde skjelne, om den var paa Søen eller Landet.«¹⁾

I Dagspressen forekommer endnu af og til Notitser om enkelte Sæler, der er fanget i Torskeruser eller {skudt paa Stranden, f. Eks. saa sent som Decbr. 1938 ved Lehnskov Strand, Egense Sogn.²⁾

Enkelte mundtlige Beretninger om tilfældige Oplevelser med Sæler skal til sidst medtages.

Fisker Rasmus Banke, Dyreborg, ^{15/6} 1937:

»Jeg husker, at to Fiskere, der var ude i en Jolle, kom i Lag med en Sæl, der blev saa ondskabsfuld, at den vilde kravle op i Jollen til dem. De var bange for, at den vilde kæntre Jollen. De skød den saa.

Min Bedstefader var engang ude at skyde Vildænder paa Hovsgrund mellem Avernakø og Skjoldnæs. Den kaldes Skrams Flak paa Søkortet. Han havde bygget en Hytte af 3—4 Istykker, der var stillet sammen ved en Vaage. Da kom der en stor Sælhund og stak Hovedet op af Vaagen. Min Bedstefader skød den med sit Jagtgevær. Naar de bliver ramt i Lungen, saa kan de ikke synke, saa flyder de; men hvis de bliver ramt i Hovedet, synker de. Han kunde ikke faa den; den laa og flød i Vaagen. Det saa nogle Avernakker, og de kom med en lang Stage med en Harpun paa Enden. Den skubbete de ud og stak i Sælen, og saa slæbte de den hjem til Avernakø. Det har været omkring 1820—30.«

Rs. Bankes Broder, Fisker Peter Banke, Dyreborg, ^{15/6} 1937:

»Da min Bedstefader havde skudt Sælen, dengang han var paa Andejagt, og den laa i Vaagen, kom nogle Korshavnere forbi og saa det. De havde været paa Aalestangning og kom med alle deres Lysterstager. De fløjtede for at faa den til at stikke Hovedet op. Naar vi fløjter, hæver de sig nemlig op. Korshavnerne tog Sælen.

Engang var der en Sæl, der holdt til paa en Sten ved

1) Fyens Stiftstidende ^{9/2} 1830. 2) Svendborg Avis ^{24/12} 1938.

Bjørnø. Saa var der nogen, der hittede paa at stikke en Harpun i Bunden for at fange den.

Der har været skudt Sæler i min Tid. Det var med Bøsse. Manden i Huset ved Drejet paa Avernakø har vistnok skudt en. Og der er skudt en fra Lyø; den drev i Land andetsteds.

Jeg har været med til at fange en engang.«

Husmand And. R. Christensen, Lyø, 14/8 1939:

»For mange Aar siden var der en og kom over en Sæl her paa Stranden. Den bed i hans Ben. Men han naaede vist at faa den slaaet ihjel. De taaler ikke ret meget paa Snuden.«

Møller Rs. M. Rasmussen, Lyø 14/8 1939:

»I min Barndom var der en Sæl, der gik op paa Revet her paa Øen. Den slog de ihjel med en Rusepæl.«

Fhv. Toldopsynsmand Jacob Rasmussen, Munke, August 1938:

»Jørgen Albert Rasmussen var engang i Kamp med en Sælhund. Han havde ingen Bøsse, eller der var maaske ikke Skud i den. Han naaede at faa fat paa en Staver og stak i Gabet paa den. Men den naaede alligevel at løbe væk. Den havde været saaret.«

Husmand Peter Lyngbær, Snarup, fortæller 14/2 1938 hjemme fra Skarø:

»Om Sommeren kunde vi somme Tider være saa heldige at komme over en Sjæld. Da laa de tit paa Stenene og badede sig i Solen, og da var de sløve og dorske. De var mørke ud ad Ryggen og med smaa Pletter ned ad Siderne.

Der er ikke saa mange af dem nu som forhen. De er jo bleven hadet saa meget, fordi de ødelægger Fiskernes Garn. Det var ikke saa sjældent, at de ødelagde Ruserne. De vilde jo have Torskene, der var i Ruserne.

Ved jeg var en halv Snes Aar gammel, var der en Fisker hjemme paa Skarø, der fangede en Sjæld i sin Torskeruse. I Rusen er der 3—4 Kalve; saadan kaldes de tragtformede Net, der til sidst ender med en Vøjerkurv. Sjælden var naaet ind i den anden eller tredie Kalv. De fik ham op i Baaden. Jeg var med og saa paa det. Men de kunde ikke regere ham. Han var helt rasende, og jeg var hange for, at vi var bleven ædt op alle sammen. Men saa var der da en af Fiskerne, der var saa raadsnar at rive Rorpinden af og jage i Halsen paa ham. Saa kunde han jo ikke komme til at bide, og saa kunde vi regere ham. Det er nogle farlige Asener til at bryde paa.«

(Fortsat fra Side 2).

August F. Schmidt: Brabrand og Aarslev Sognes Historie III.

August F. Schmidt: Møddinger og Gødskning.

Martin Skovbo: Fyn i gamle Dage.

Martin Skovbo: Sange fra min Hjemegn.

Jens Therkelsen: Den gamle ærøske Selskabssang. Ærø Avis 27/10 1939.

Budkavlen. 1938, Nr. 4; 1939, Nr. 1—2. — Danske Folkemaal.

1938—39, Hæfte 1—4. — **Danske Studier. 1938, Hæfte 1—4.**

Faaborg Avis. Decbr. 1938—Novbr. 1939. — Flora og Fauna.

1939, 1.—3. Hæfte. — **Fodermarken. Nr. 291—96. — Folkedansen.**

1939, Okt.—Decbr. — **Folkminnen och Folktankar. 1938,**

Häfte 4; 1939, Häfte 1—3. — **Fortid og Nutid. Bd. XIII, Häfte 1.**

— **Fynboen. 1939, Jan.—Decbr. — Langelænderen. Nr. 26—34.**

— **Norsk Folkemuseum 1938—39. — Schweizerisches Archiv**

für Volkskunde. 37. Bd., Heft 1—2. — Sprog og Kultur. 7. Bd.

Häfte 3—4; 8. Bd., Häfte 1—2. — **Ungdommens Julebog. 1939.**

— **Ærøboen. 1939. Nr. 1—9. — Østjysk Hjemstavn. 1939.**

Spørgsmaal om Folkelig dansk Jul.

Dansk Folkemindesamling beder Læseren af disse Linier, der enten af egen Erfaring eller af de gamles Fortællinger kender til Jul paa Landet for et Par Menneskealdrer siden, om at gøre Dansk Folkemindesamling den store Tjeneste at give en Beskrivelse af denne Jul fra først til sidst, saa indgaende og udførlig som muligt. Disse nye Beskrivelser vil med mange endnu utrykte Oplysninger fra alle Landets Egne, som Dansk Folkemindesamling allerede besidder, danne Grundlag for et stort fremtidigt Værk om Folkelig dansk Jul, der skulde være langt mere udtømmende end de mange tidligere Arbejder om dansk Jul ved Forskere som Feilberg, Troels Lund, Ussing og J. S. Møller.

Begynd med de tidligste Forberedelser til Julen, glem ikke, hvad de gamle har fortalt om den tidligere Solhvervsdag Luciedag (^{13/12}) og om den nuværende Solhvervsdag (^{21/12}). Følg Juleaftensdag fra tidlig Morgen til sen Kvæld, fortæl om Juledag, om Stefansdag, om Julegilderne for gamle og unge i de halvhellige Dage, om Nytaarsaften og Nytaarsmorgen, om Helligtrekongeraften, om Helligtrekongerdag, om Knud, der driver Julen ud (^{6/1}). Slut med, hvad der fortælles om Nytaarsny og om Kyndelmisse (^{2/2}), som i Tid falder sammen med den gammelnordiske Midvinterfest, der ved Kristendommens Indførelse blev afløst af den kristne Jul.

Er man ikke i Stand til at give en fuldstændig Beskrivelse af Julen i sin Helhed, saa har ogsaa Oplysninger om Enkeltheder stor Interesse og Værdi, blot de ikke er hentet fra Bøger eller Aviser, men direkte fra folkelig Overlevering i det og det bestemt navngivne danske Sogn. Det kan være Ting, man særlig husker, fordi de forekom en mærkelig, eller fordi de senere er gaaet af Brug. Alle Vidnesbyrd om Folketro, knyttet til Jul og Nytaar er her af stor Betydning, men glem heller ikke de morsomme Julelege, eller de forskellige Optog med Julebuk eller Helligtrekongersstjerne. Men ogsaa ganske simple Ting, de allerfleste let kan svare paa, har Betydning, f. Eks.: Hvad var i gamle Dage Egnens staaende Juleret? Hvor kendes Grød og Klipfisk som typiske Juleretter, hvor kendes Grød og Flæskesteg (Ribbenssteg), hvor kendes Grød og Gaasesteg som gammelkendte Juleretter, og hvor kendes kogt eller røget Grisehoved med Grønlangkaal? Hvor kendes andre, ikke her nævnte Retter? De mindste Oplysninger har Værdi i den store Sammenhæng, og de modtages med Tak af Dansk Folkemindesamling (Adr.: Det kongelige Bibliothek, København K.).

FYNSK HJEMSTAVN 1928—1939

faas i Boghandelen til oprindelig Pris.

Hos Udgiveren faas Aarg. 1928—39 samlet for 48 Kr.

Nogle overkomplette Aargange 1928—29 og 1935—38 sælges for 2 Kr. pr. Aargang. De øvrige sælges ikke særskilt.

Indbundne Aargange koster derudover:

En Aargang	med Shirtingsryg Kr. 2.00,	med Skindryg Kr. 3.00
To Aargange samlet	— - 2.50,	— - 3.50
Tre Aargange samlet	— - 3.50,	— - 4.50
Fire Aargange samlet	— - 4.50,	— - 5.50

Enkelte Hæfter faas for 50 Øre, hvis overkomplette Eksemplarer forefindes.

Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavnskr. pr. Espe.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavnskr.«. Pris Kr. 2.00 i Shirting, Kr. 3.00 i Skindryg.

To Aargange i eet Bind: Kr. 2.50 i Shirting, Kr. 3.50 i Skindryg.

Tre Aargange i eet Bind: Kr. 3.50 i Shirting, Kr. 4.50 i Skindryg.

Fire Aargange i eet Bind: Kr. 4.50 i Shirting, Kr. 5.50 i Skindryg.

Thomas Nielsens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

I GUMMERUP

er daglig aaben fra Kl. 10—7.

Adgang: Voksne 50 Øre — Børn 25 Øre.

Foreninger og Skoler halv Pris.

Salomon J. Frifelt og T. Tobiassen Kragelund:

Dem Vester fra.

Naar man nu om Stunder ser de velbyggede Gaarde og frodige Marker i Vestjylland, har man svært ved at forestille sig, at her levede for blot en Menneskealder siden Folk, der boede i en Jordhule, de havde gravet sig ind i en Lyngbrink. Folk som den blinde Bonde, der maatte gaa i Hammel ved Siden af den graabrogede Ko, mens hans Kone styrede Ploven, eller som Manden, der selv snittede sin Taa af, fordi der gik Koldbrand i den.

Det er om denne Landvindingskamp i de jyske Hedeegne, de to kendte kulturhistoriske Forfattere Salomon J. Frifelt og T. T. Kragelund fortæller i deres nye Bog. Med deres tidligere Bøger har de vundet sig et stort og taknemmeligt Publikum, der ogsaa vil fængsles af de muntre og alvorlige Skildringer af Hededyrkernes mærkelige Skæbner for en eller to Menneskealder siden og beundre den Sejghed og Energi, hvormed de fuldstændig forvandlede Egnen til frugtbart Agerland.